Миодраг-Миле Недељковић

Ко су Шумадинци

фељтон објављен у Гласу јавности 12.03. – 03.06.2001.

С а д р ж а ј

1. Стециште добрих људи ... 4
2. Згуснута снага српских земаља ... 5
3. Досељеници са Истока ... 6
4. Свест о шумадинству ... 7
5. Рудник без премца ... 8
6. Раскрсница култура ... 9
7. Остаци грчког гробља ... 11
8. Села у прошлости ... 12
9. Летња резиденција Ђурђа Смедеревца ... 13
10. Отисак кретања народа ... 14
11. Три нахије у Шумадији ... 15
12. Под турском управом ... 16
13. Спахија и кнез Радован Бакић ... 17
14. Манастирско сазвежђе ... 18
15. Књига Петра попа земунског ... 19
16. Очување духовног јединства ... 20
17. Памћење на мушким прецима ... 21
18. Прича о три брата ... 22
19. Попуњавање села ... 23
20. Ратови Турске и Аустрије оставили су пустош у Србији ... 24
21. Стање цркве и свештенства ... 25
22. Порекло дошљака ... 26
23. Долазак предака из старе Рашке ... 27
24. Ко је дошао у Страгаре ... 28
25. Стигли из околине Скадра ... 29
26. Таласи из Црне Горе ... 30
27. У чети Коче капетана ... 31
28. Прегнуће из безнађа ... 32
29. Марковчани Кочини Саборци ... 33
30. Село досељеника ... 34
31. Преци слободари ... 35
32. Из буне у буну ... 36
33. Досељавање уочи Првог устанка ... 37
34. Села основана у Првом устанку ... 38
35. Из Адровца у Адровац ... 39
36. Насељавање Дивостина ... 41
37. Настанак Ђурђева и Миронића ... 43
38. Из Дежеве у Лепеницу ... 44
39. Спомен завичаја ... 47
40. Од Сјенице преко Кривог Вира ... 49
41. Стара презимена ... 51
42. Упамћено сродство ... 53
43. Преполовљена јабука ... 55

44. Невољне сеобе ... 57
45. Ко су Биорци ... 58
46. Грачани са Пештера ... 60
47. Из Корита је род Чампара ... 62
48. Ратом и вером подељене породице ... 64
49. Вукићевићи оснивачи села Светлића ... 66
50. Село потомака оборкнеза Мирка ... 68
51. Потомци Баје Пивљанина ... 70
52. Десет нараштаја Исаковића ... 72
53. Бошковићи из Бошковог збега ... 74
54. Сродство по млеку ... 76
55. Протерани бегунци Жујовићи ... 78
56. Древни занати у Србији ... 80
57. Сељаци и оружари ... 82
58. Презиме по занимању ... 84
59. Одважне и разборите Шумадинке ... 86
60. Оснивачи доњих Грбица ... 87
61. Насељавање Добраче ... 89
62. Пет родова из старе Рашке ... 91
63. Сјеничани у Гружи и Јасеници ... 93
64. Запажање Јована Цвијића ... 95
65. Између Аустрије и Турске ... 97
66. У потрази за новим животом ... 99
67. Највише Петровића и Јовановића ... 101
68. Прибијање уз рођаке ... 103
69. Сеобе уз ратове ... 105
70. Дробњаци стигли у Рипањ ... 107
71. Најпривлачнија Јасеница ... 109
72. Потомци јунака ... 111
73. Чувени гуслар Живан Вујић ... 113
74. Градитељи Тополе ... 115
75. Стижу Црнотравци ... 117
76. Лесковчани у Шумадији ... 119
77. Нови живот у Шумадији ... 121
78. Равнице су привлачније ... 123
79. Између Јухора и Сувобора ... 125

12.03.2001 Глас јавности

1. Стециште добрих људи

Када и како је насељавана Шумадија

Према етнолошким истраживањима у првој половини овог века, у Шумадији је, као најпривлачнијој области усељавања, стапањем досељеника из свих српских области настао јединствен, нови физички и психички тип становника, који је Цвијић означио као нови етнички амалгам или нови психички варијетет.

Савремена истраживања потврђују токове истих селидбених струја и истоветни процес етничког прожимања у Шумадији

Обиље природних погодности и предуслова битних за људско живљење у Шумадији били су познати и прачовеку, чије је присуство на овом подручју несумњиво, што потврђују и бројна налазишта из старијег и новог каменог доба.

Данашње становништво Шумадије, која се празнила и пунила приликом сваког великог рата, праћеног сеобама, претежно је новијег постања и оно је веран одраз историјске судбине српског народа у последња три века.

Разматрајући својевремено прошлост и етнички састав Шумадије, великан наше науке Јован Цвијић је установио две врсте узрока сеоба и усељавања у Шумадију током векова, у којој се изгубило и са досељеницима стопило стариначко становништво. У првој врсти су историјски и психолошки узроци сеоба: турска најезда, узимање деце у јаничаре, сеобе проузроковане аустро-турским ратовима, миграције због буна, пљачкашке крџалијске хорде као узрок расељавању, сеобе услед верских гоњења и пресељавање као последица ратова за независност.

Друге врсте су економски узроци: сиромаштво земље матице, климатска колебања (више узастопних сушних година, пресушивање извора, неродица, глад), сукцесивне сеобе или миграције у етапама, племенска нетрпељивост, печалба, аргатовање, и сл.

Као што је познато, услови за живот у Шумадији су благодатнији но у већини српских области. Због тога, за разлику од других области, исељавања из Шумадије није било. По томе, како је Цвијић приметио, Шумадија „као да је створена да апсорбује сав сувишак становништва које се брзо умножава прираштајем и досељавањем."

Особито је Шумадија почетком XIX века, услед познатих историјских догађаја, привукла миграционе струје не само из ближих, и тада неослобођених српских крајева, већ и из најудаљенијих, па тако, на пример, „у ниској Шумадији има досељеника од Велеса и Битоља, па и од Катранице и Граматика, близу Олимпа."

У Шумадији, где, према испитивању Цвијићевих ђака и следбеника, превагу у становништву имају досељеници са црногорских Брда, особито са висоравни око Дурмитора и од Пиве, затим од Пештери и Сјенице, одвио се јединствени процес прилагођавања становништва и његовог мешања и стапања. У последњих неколико векова је на немирном балканском тлу испремештано све становништво од Демир-капије на југу до Загребачке горе на северозападу, али, по Цвијићевом уочавању, „нигде се досељеници нису тако брзо прилагођавали новој географској и друштвеној средини и нигде се нису толико укрштали као у Шумадији, слободној и својој држави, где су и земљу могли слободно заузимати."

У западној Шумадији стариначко становништво је у занемарљивом броју, а у источној Шумадији и Поморављу се стопило са досељеницима динарске, косовско-метохијске и шопске струје. По испитивању Тодора Радивојевића (1911), у целој Лепеници је свега једанаест породичних скупина чији су преци ту пребивали и у време Велике сеобе 1690. године.

Стапањем ових селидбених струја, како међусобно, тако и са припадницима слабијих струја (тимочко-браничевска и тзв. инверсна, која се повратила преко Саве и Дунава), настало је биолошко изједначавање.

13.03.2001 Глас јавности

2. Згуснута снага српских земаља

И премда становништво досељено из динарских области чини већину у Шумадији, мешањем, међусобним прожимањем и утицајима досељеника и старијег становништва, створена је нова етничка група - Шумадинци, која, разумљиво, нема чисте динарске особине. О овој снажној етничкој комбинацији, коју назива шумадијским варијететом, Цвијић каже да је створила нов етнички амалгам и образовала нов физички и психички тип становништва. Отуда, другим речима, по Цвијићу: „У Шумадији је згуснута снага свих српских земаља".

Током августа 1995. године Шумадија је поново преживљавала неке странице своје историје. У окрутној врелини лета видели смо тада тужне поворке невољника, прогнаника из Републике Српске Крајине, који су, бежећи испред геноцидног насртаја Туђманове Хрватске, спас потражили у земљи матици. Многи од њих и у Шумадији. Овакво масовно збежавање у Шумадију није виђено од 1809. године, када се овамо запутило побуњено српско становништво са Сјеничко-пештерске висоравни.

А пре ове масовне сеобе, после Другог светског рата, тихо и у сталном млазу, дотицало је и српско становништво са Косова и из Метохије, сливајући се претежно ка Подунављу, или се настањујући у прикрајку већих места, стварајући својеврсне досељеничке колоније. Као трећи значајнији контигент становништва што је пристигло у Шумадију могу се означити досељеници из Старе Рашке и Црногорских Брда.

Узроци и разлози свих ових усељавања су тројаки. Крајишници су бежали од усташког ножа, они с Косова и из Метохије су, обесправљени, бежали из сопствене државе од шиптарског насиља, док су се житељи Старе Рашке и Црне Горе, појединачно и природно, досељавали у потрази за бољим условима живљења.

Ниједан од мотива ових долазака није нов, и ниједна од ових скупина такође није нова. Све оне, у дугом низу деценија и векова, имају своје претходнице. Шумадија је за њих новина. Они, међутим, Шумадији - нису.

Етнолошко изучавање ће несумњиво научно расветлити низ драгоцених питања наше историје и етничке прошлости, као и токове савремених збивања, етничке одлике и промене у саставу, антрополошким својствима, материјалној, друштвеној и духовној култури становништва. Многе разлике се, још сада, безмало у сваком погледу, јасно уочавају. Али у основном, то не утиче на лик и карактерна својства Шумадинаца. Јер, оно што је стварано вековима - не може се преконоћ изменити.

Као што данас Србина који се врати из Америке називамо „Американац", тако смо и Србе који су у Шумадију пребегавали, услед невоље или склањајући се од крвне освете, називали: Арнаути, Бугари, Власи, Грци, Мађари, Швабе, Ере, Сремци, Шопови, итд. Историјски се поуздано зна и кад је који талас досељавања запљускивао Шумадију, па је то нашло одраза и у називима тла и појединих породица. Тако су добеглице од Тимока и Старе планине названи „Бугарима", „Бугарашима", или „Шоповима", из Старе Србије „Турцима", из Срема „Швабама", са Косова „Арнаутима" итд.

О њиховом размештају у новој средини говоре данас многи топоними и називи или надимци појединих родова. Тако су настали Арнаутски крај у Доњој Шаторњи, Арнаутовац у Чумићу, Арнаутско брдо у Чумићу и Горњим Јарушицама, Арнаутске колибе у Грошници, док се у Саранову родови Радосављевићи и Обрадовићи, којих је почетком века било тридесетак кућа, зову скупно Арнаутовићи, јер су пребегли из „Арнаутлука", као и Арнаутовићи у Драчи, док су Арнаутовићи у Пајсијевићу досељени из села Павља код Новог Пазара (село Павље је и данас српско село).

14.03.2001 Глас јавности

3. Досељеници са Истока

О досељавању са источних страна сведоче Бугар-мала у Белошевцу, с обе стране Јагодинског друма, на Бугарском брду у Баточини је Бугарска мала, у Грошници су Бугарска страна и Бугарски поток, у Сибници Бугарска вода, у Крћевцу Бугарска водица (у пределу Гај), у Дреновцу Бугарске ливаде, у Поскурицама Бугарски крај, а у Сипићу и Црном Калу Бугарске њиве, док се у Бадњевцу тзв. Миљковски крај назива тројако: Бугарски, Шоповски или Торлачки крај.

Са североистока Влашка коса у Сепцима, Влашки крај у Новом Аџбеговцу (Ново Село) и Доброводици, док Влашки поток тече атарима села Вишевац, Лукање и Радовање, а са југа Грчки до у Доњим Грбицама, Грчко поље у Грошници, Аџиним Ливадама и Ердечу, итд.

Ерске мале постоје у Градцу, Јовановцу и Доњој Рачи. У Чумићу се један потес назива Еринац, јер је припадао тзв. „ерском" становништву. У Новом Милановцу је Ерино шљивариште, у Светлићу Ерске њиве, Ботуње и Кијево имају Ерско поље, у Доњој Сабанти се налази Ерско село, у Брзану Ерске куће, а у Горњим Грбицама један род називају Ере (тзв. Никољци).

У овом именовању се, у ствари, одсликава чињеница да су у ова насеља приметно ушли досељеници из Херцеговине и дела Старог Влаха, о чему сведочи и топоним Ерцеговац у Доњој Рачи.

Овоме треба додати и врло упутан пример Јеленца, села код Белосаваца, у тополској општини, које се раније звало Љубинић, у којем такође постоји Ерски крај - наравно, за разлику од већинског становништва, које је из Црне Горе, и које се у ово село настанило средином прошлог века, што је и последњи пример планског колонизовања досељеника у неком шумадијском насељу, па се по њима други, знатнији, део села зове Црногорски крај. Попут Јеленца, Ерски крај имају и још нека јасеничка села (Мраморац, Придворица) или гружанска (Коњуша).

Осим делова села, и поједине се породице се називају ерским: Ерићи у Горњој Црнући, иначе досељени из Старог Влаха (Нова Варош), чији су се огранци раселили и у Липовац, Љуљаке и Опланић; Ерићи у Коњуши су пореклом из Раждагиње, села између Сјенице и Дуге Пољане; Ерићи у Жабару су од Студенице, у Копљару из Драгачева, у Тополи од Новог Пазара, у Шумама од Пећи, у Љубичевцу и Каменици од Бијелог Поља, Ерчићи (Миловановићи) у Баничини су из Босне, итд., што све показује сливање ове селидбене струје у Шумадију.

На основу овога постаје разумљивије што Шумадинац, и те како, уме да се прави Ера, тј. невешт, а чији је врхунски духовни израз оличен у сатиричару Радоју Домановићу, чија је породица несумњиво херцеговачког порекла.

Као и већина шумадијских села и Овсиште нема компактно становништво по пореклу и месту из кога су дошли. А дошли су углавном из два правца - од Пирота и Беле Паланке, дакле из Понишавља и, наравно, од Сјенице, која је била главна етапна станица за насељавање у Шумадију. Спомен на Сјеницу сачуван је у надимку породице Вучићевић, у које се броје још Јовичићи и Јовановићи, а које све називају Ерама.
У науци је запажена велика подударност у обичајима, језику и менталитету житеља Херцеговине и Шумадије, па су, заправо, ови топономастички подаци само сведочанство о томе да сличности нису случајност, већ су резултат миграције и мешања становништва.

У Жировници је мала Рвати (тј. Хрвати), која се другачије назива Рватски или Цветковића крај, по томе што је род Цветковића, после 1737. године, како је записао Тоша Радивојевић, „овај род (српски) досељен однекуд из Хрватске". Међу Србима досељеним у XVIII веку из Хрватске (од Брибира) истиче се род Тонковића у Бањи (славе Петровдан). Од њих су двојица нераздвојни од Карађорђа, у чијој су телесној гарди били, браћа Стеван и Теован, док је трећи брат, Јаков, погинуо приликом заузећа Београда 1806. године.

О путевима насељавања у Шумадију сведоче и родови Ашанићи у Трешњеваку, Жупљани у Новом Милановцу, Пипери у Јабучју, Бошњаци (Татовићи) у Бошњану, Биорци у Борчу, Радмиловићу, Кусовцу и Цветојевцу, Солунци, Зајечарци и Параћинци у Лапову, Сјеничани у Ђуриселу и Горњем крају Добраче, Сремчевићи у Гунцатима, Жабару, Рамаћи и Чумићу, Буђевци у Десимировцу, Маџаревићи у Лужници, Липовцу и Чукојевцу, Осаћани у Губеревцу, Јунковцу и Кијеву, Требињци у Горњој Сабанти, Мелајци (Милићи) у Витановцу, итд.

15.03.2001 Глас јавности

4. Свест о шумадинству

Свако уопштавање или пребрзо закључивање о томе ко су Шумадинци, као и то по чему се они разликују од суседних српских предеоних или етничких група, може бити не само погрешно, већ и погубно, па и смешно, ако се то чини без научне основе. Један од најугледнијих познавалаца генезе српског народа, као и појединих његових етничких скупина и племена, Цвијићев ђак и сарадник Јован Ердељановић (1874-1944), управо је приликом изучавања становништва Шумадије дао веома важно упозорење:

„Када се говори о некој народној групи, онда се мора најпре имати у виду, да она ни у целини, нити у ма коме своме делу не може бити једноставна, него да има пуно већих и мањих, месних и предеоних разноликости и да је пуно сродности и прелаза ка суседним или и неким даљим народним групама, дакле, да се нека народна група може одређивати само релативно, у односу према другим групама, кад се јасно утврде њихове међусобне разлике. Ово је, дакле, прво што се мора имати у виду и ово је сасвим природно."

Ердељановић је око пола века помно пратио етничке прилике и њихове одлике у Шумадији, коју је непосредно познавао, био у већини њених насеља, у некима вишекратно, у толико домова боравио и коначио, са тако много људи се сусретао и од њих црпао податке. Несумњиво, и из прве руке, познајући Шумадију, у целини, као и у детаљу, Ердељановић је оставио и овај врло упутан запис о њој: „Јасна је разлика у народном карактеру не по пределима него по селима, просто од села до села се наилази на друкчије особине, негде на потпуне супротности."

Очито, попут врло сложеног мозаика, и етничка слика Шумадије је тако разуђена и вишеслојна. То се, уз мало пажње, може видети на сваком кораку и у сваком погледу - етничком, језичком, културном, привредном или обичајном.

Ако се полази од етничког састава, Шумадија је увек имала инородне састојке. Тако, на пример, према попису становништва 1991. године, у општини Крагујевац је било 169.478 Срба, 3.287 Црногораца, 2.635 тзв. Југословена, 80 Шиптара, 124 Бугарина, 4 Влаха, 20 Грка, 52 Мађара, 786 Македонаца, 305 који су се изјаснили као Муслимани, 17 Немаца, 25 Пољака, 1.232 Рома, 85 Румуна, 21 Рус, 5 Русина, 15 Словака, 111 Словенаца, 7 Турака, 5 Украјинаца, 473 Хрвата, 6 Чеха, затим 163 припадника других националности, 146 који се нису изјаснили о својој националној припадности или су неопредељени, 37 који су се изјаснили по регионалној припадности и 965 „непознато".

Померање ове слике се уочава ако се подаци о националности укрсте са подацима о вероисповести. Јер, по истом попису, у општини Крагујевац је 168.855 православаца, 637 припадника исламске вере, 558 католика, 79 протестаната, 6 припадника прооријенталних култова, 1.490 припадника других вероисповести, 39 неопредељених верника, 1.674 атеиста и 6.746 „непознато". Очито, нити су сви Муслимани исламске вероисповести, нити су сви Хрвати католици, а што се Срба тиче, по нашем старом обичају - нити су сви Срби православци, нити су само Срби православци у овом попису.

Ако се, даље, у овом попису погледа само српска националност, лако се запажа предеона разноликост - једни су Гружани, други Левчани, трећи Јасеничани, четврти Таковци, пети Моравци, шести Качерци итд., или, у следећем, ширем, предеоном кругу: једни су Косовци, други Старовлашани, трећи Босанци, четврти Личани, пети Кордунаши, шести Сремци и сл.

16.03.2001 Глас јавности

5. Рудник без премца

Поставља се питање ко је у пописном контигенту становништва у општини Крагујевац - Крагујевчанин, то јест Шумадинац?

Шумадија је вековни народни млин, зато је двосекло ако се у њој некритички разматрају антрополошке одлике и антропометријски показатељи. Наиме, не сме се брзоплето уопштити које је висине Шумадинац, какав му је стас, облик главе, боја очију и косе, комплексија, да ли је космат, има ли орловски нос, итд. Не помаже ни ако се прибегне статистичком просеку, јер статистички просек може дати варљиву и нетачну, да не кажемо наказну слику.

Довољно је само погледати на шта личимо када се, као најближа својта, нађемо на породичним скуповима, о слави, свадби или дањи: има нас високих и ниских, плавих, смеђих и црних, округлоглавих и дугоглавих, плећатих и скупљених, витких и дебелих. А све род рођени.
Тако је, заправо, становништвом шароликa и Шумадија. Јер, та шароликост је последица њене историјске судбине, мешања и стапања становништва које ју је настањивало. Свако другачије гледање на ову чињеницу би водило у незрели локалпатриотизам, наивни етноцентризам, па и у недопустиве, и крајње ненаучне, расистичке мутне воде.

С друге стране, Шумадинци нису безоблична народна маса, без изразитих и самосвојних црта. Овом приликом ћемо указати само на неке: свест о народном јединству, јака и истрајна државотворна мисао, предузимљивост у послу, дружељубивост, духовна радозналост и наглашене интелектуалне способности.
Будући да је превагу у шумадијском становништву однело становништво које је овде досељено из предела старе српске државе, оно је у Шумадију донело и вековну државотворну тежњу, коју је успело овде да оствари 1804. године, чувајући је до данас бунама и ратовима за слободу. То је и најуочљивији исход деловања, како би Цвијић рекао, згуснуте снаге свих српских земаља стечене и оличене у Шумадији.

У томе је и свест о Шумадинству. Оном историјском, али и ововременом. Обиље природних погодности и предуслова битних за људско живљење у Шумадији били су познати и прачовеку, чије је присуство на овом подручју несумњиво, што потврђују и бројна налазишта из старијег и новог каменог доба. Такође нису малобројни ни трагови прединдоевропског, као и предсловенског, становништва у овом пределу, а о српском становништву у њему постоји хиљадугодишња, непрекинута, нит писаних сведочанстава.

Посебно су драгоцени споменици из времена Деспотовине и непосредно по њеном паду 1459. године, када је Шумадија била пренасељена. Камена књига предака, како називамо гробља, неми је отисак живота који се одвијао у Шумадији. О пређашњем становништву говоре запуштена гробишта, која се налазе на сваком кораку, и из којих још све кости нису изоране. Историјска устрајност Шумадије ће се најлакше разумети ако се зна да је у гудурама и на обронцима Рудничке планине подигнуто више од педесет српских манастира, што је више но игде у Српству, на нашим етничким и духовним просторима, а да се находе на једном месту.

Неколико манастирских скупина се назива српском Светом гором, али у том погледу планина Рудник нема премца, јер је била природна тврђава у очувању српског етничког бића. Тиме је схватљивије зашто је Шумадија, предводећи државотворну обнову, предњачила у новом веку у колосалној бици за свеопшти народни препород.

Мало је предела у којима је природа тако издашна као у Шумадији. Богатство биљних врста и бујност њиховог растиња, разноврсност животињског света, погодне климатске одлике, питомост земљишта и, што је особито важно, мноштво речица, потока и извора, чиме се све одликује овај предео, створили су од Шумадије најпривлачнију област за људско живљење. Вода, без које не могу ни људи, ни животиње, ни биље, налази се на сваком кораку. Иза сваког брдашца тече понеки поточић, и много је извора који никад не пресушују.

17.03.2001 Глас јавности

6. Раскрсница култура

Разумљиво је стога што од прадавнине, од праскозорја људске цивилизације, на овом тлу постоје бројне потврде човекових станишта и пребивања. У најраније споменике људске културе спадају пећинска пребивалишта у Јеринином брду у Градцу код Крагујевца и Рисовачи код Аранђеловца, која припадају палеолиту, тачније мустијерској епохи средњег каменог доба. Од тада до данас, дакле у раздобљу које се мери десетинама хиљада година, непрекинута је нит човековог пребивања на овом тлу.

Од тог времена, које се означује као време скупљачко-ловачке привреде, до данас се на овом подручју се одиграло толико тога да се може рећи да је Шумадија прекривена многим слојевима људских култура, које су се овде укрштале, смењивале и прожимале.

Непроцењив допринос гуслара српској култури

Данас је тешко установити појединости и шта се све одигравало у дугом временском распону од првог уоченог присуства прачовека (Јеринино брдо, Рисовача) до доласка Индоевропљана у ово подручје, што се узима као време до 3.200 године пре наше ере. Међутим, на основу налазишта из млађег каменог доба (винчанска култура), затим оних на прелазу у метално доба и са почетка бронзаног доба (Сараорци, Шупља стена, Горње Комарице, Ђурђево и др.), као и оних из развијеног бронзаног доба (Добрача, Љуљаци, Баре, Грбице), може се утврдити да су бројност налазишта и остатака сведочанство непрекидне нити живљења у праисторији у овом делу Србије и Балкана.

У три таласа досељавања Индоевропљана (3200, 2700. и 1200. године пре наше ере), потиснуто је или претопљено ово пређашње, прединдоевропско становништво. Од тада до доласка Словена (V-VII век наше ере) просторима наше земље је протутњало око две стотине различитих етничких и језичких група, што је неизбежно нашло свој одраз и у топонимији. Овоме се, још, могу додати каснији слојеви народа и култура: татарско-монголски, турски, германски.

Када је реч о садашњем становништву Шумадије, онда се, најкраће, оно може означити као становништво које је ту релативно младо. Јер, Шумадија је добила свој садашњи састав народа као последицу великих ратова и сеоба. Изузетак у Шумадији чине породице које су у њој од Косовске битке (нпр. Гружанићи у Јунковцу код Наталинаца, или неке породице у Рудничкој планини које чувају предање о томе колико је њихових сабаља отишло у бој на Косово). Гро садашњег становништва је досељено после 1690. године, или се сместило, после лутања, приликом већих и мањих сеоба 1718, 1737, Кочине крајине 1788, сеобе изазване погибијом на Чегру и повлачењем од Сјенице 1809, ратовима 1875-78, а касније после 1918, 1945. или сада (1991-1995) природним или невољним насељавањем.

Стари добри чика-Јова Змај је опоменуо у песми да је гробље земља којом се ходи. Овај његов стих има и те како потврду на лицу шумадијског тла. Безмало да нема села у којем не постоји по неко, а у некима и више гробаља, која на припадају садашњем становништву. У њих се житељи не копају , а најчешће не памте коме су претходном становништву припадала. То су гробови које је ту затекло данашње становништво.

Ова затечена гробља се различито именују: старо, бело, бошњанско, батаљено, чивутско, џидовско, џиновско, латинско, римско, грчко, калуђерско, турско, цинцарско, сватовско, мађарско, душанско гробље и сл. Именовања су најчешће погрешна, али су у једноме тачна, без обзира на назив - ова гробља не припадају садашњем становништву, што је још један доказ о сталном пражњењу и пуњењу Шумадије народом.

У околини Крагујевца се ова чињеница јасно уочава. Врло су бројна тзв. стара гробља у многим селима.

Старо гробље на месту Жаову у Новом Селу (Нови Аџбеговац) је припадало старијем слоју становништва, који су се уочи Првог устанка „растурили куд који по Србији." Исто тако гробље постоји у Бошњану, у Вињишту на Дубовима, у Војиновцу, на месту Врлопапе у Малој Врбици, у Дивостину, Драгобрађи, у Драчи на месту Пиреву, у Кијеву, Корићанима, Прекопечи, Сипићу, Малом Шењу на месту званом Јаруга, а у Лапову су два стара гробља - у Гвоздењаку и код Самарне. У Влакчи је Старо гробље уз стару цркву на месту Сиги.

18.03.2001 Глас јавности

7. Остаци грчког гробља

На месту Крушик у Мисачи је старо гробље, „где су ископавали костуре и налазили прстење и новац". Старо гробље, „где приликом копања налазе људске кости", у Јунковцу се налази у близини потока Кусаје.

О старом гробљу на месту Гробљице у Кутлову изучавалац Лепенице Тоша Радивојевић је записао: „Сељани причају да је хришћанско, јер је доскора било на њему камених белега по којима се то дало утврдити. Данас нема више ниједног камена; сељани су их све узидали у темеље својих разних града. То је било гробље давнашњег насеља у Старом Селу."

Бело гробље постоји на месту Каменишу у Бадњевцу, које по свему припада српском средњовековном становништву. Бело гробље, тако названо „по белим каменовима, који су овде до скора налажени" је и у Дренови, на тромеђи са Срезојевцима и Бершићима, где су 1951. године, када је копан пут, налажени новчићи и судови.

Бошњанско гробље, у Трудељу, подсећа „на неко раније насеље", као и назив Староселске реке у истом селу. Батаљено гробље је на месту званом Камара у Великом Крчмару. Под Величковцима, засеоку Гуришеваца, једно се место зове Чивутско гробље. Од гробља нема остатака, али се овај заселак по њему зове још и Чивутани.

У Бадњевцу су и два џидовска гробља - на местима Голишу и у Коњевцу, такође и у Доброводици су два џидовска гробља, као и у Дреновцу - на местима Јабланчићи и у Крчевини до Зоркуша. Џидовска гробља су на брду Шавцу у Баточини, у Корману (у Бубну код друма), Никшићу, код Липове равни у Сипићу, уз поток Глуваћ у Цветојевцу, у Црном Калу, код Гушине чесме у Чумићу, у Зреочићима код Тополе, у Вишевцу на левој обали Раче, Голочелу, на Косици у Градцу, Великом Крчмару, на месту Глоговик у Малом Крчмару, где су у првој половини овог века још „постојали огромни камени белези од неотесаног и неуглађеног камена", у Саранову има трагова од старог „џидовског гробља", итд.

Латинско гробље је на Окуровој главици у Корману, у Петровцу (идући Бозману), а једно поље се у Доњој Сабанти назива Латинско гробље.

Грчко гробље у Ђуриселу је на месту званом Поље. Једна од две главне узвишице у Босути назива се Грчки гроб, а на месту Липи у Мајдану је велико Грчко гробље, „ту има још око 200 видљивих гробова са белегама". Друго мајданско Грчко гробље је у засеоку Рапшинци.

Калуђерско гробље је у Доњим Јарушицама, а у Бољковцима се, уз рушевине за које се казује да су манастирске, такође налази Калуђерско гробље и на њему су двадесетих година овог века још лежале надгробне плоче.

Сватовска гробља су у Ботуњу, у Реснику на месту Тетребишту, код Осојака у Сипићу, близу Крша код Кречана у Великом Шењу. Особито су бројна тзв. маџарска (или мађарска гробља) - Маџарско гробље у Дебелом лугу у Баљковцу, на путу између Грошнице и Ердеча, у Губеревцу, Горњим Јарушицама, Ракинцу, Малом Шењу. У Блазнави је Маџарско гробље у близини тзв. Блажине цркве, а осим њега „има још неколико места, за која се мисли да су била маџарска гробља". Остаци гробова били су видљиви двадесетих година овог века на Маџарском гробљу у Вукасовцима, као и у Гарашима, Жабарима, Крћевцу, Загорици, Јеловику.

19.03.2001 Глас јавности

8. Села у прошлости

Двадесетих година овог века било је „много камених споменика" на месту Осредку у Јунковцу, за које се прича да су „маџарско гробље", као и стара гробља у Котражи, Рајковцу, Љубичевцу, Прекобучју, крају Горње Трнаве, у Доњој Шаторњи и др., а у Војковцима постоје три Маџарска гробља, као и у Драгољу.

Душанско гробље у Рамаћи, по предању, из времена је цара Душана, а налази се уз цркву Куманицу и црквину, које се такође стављају у ово време.

О појединим врстама и својствима ових гробаља постоје научна разјашњења. За ову прилику је довољан само једна напомена: ова гробља су отисак историјског кретања народа. Са друге стране, сасвим је извесно да, без обзира коју етничку ознаку имала, ова гробља нису некрополе Латина и Грка, Цинцара и Јидова, Чивута и Мађара, нити џинова и сватова, или Римљана и Турака, већ су то, одреда, стара српска средњовековна гробља, напуштена од житеља који су се својевремено расељили, а затечена приликом досељења предака садашњег становништва, које их је, не осећајући их као своја, именовало са предзнаком туђине.

Средишна Шумадија, под којом се подразумева крагујевачка област, састављена од три оделите и изразите предеоне целине - Груже, Јасенице и Лепенице, које скупа имају данас више од две стотине насеља, може се рећи да је одувек била насељена. Међутим, историјски помени насеља у овој области, кад је реч о словенском становништву и средњовековној српској држави, нису тако бројни, али ипак омогућују стицање јасне слике о постојању насеља и приликама у њима тога доба.

Саме области - Гружа, Јасеница и Лепеница - несумњиво су постојале као уређене административне целине или жупе још за време Византије. Најстарији је помен Груже, која се помиње почетком XI века као периферијска област. Област Лепенице, која је словила као жупа, ушла је под тим именом 1183. године у састав државе великог жупана Немање, а пет година касније Немања ју је поклонио својој задужбини, манастиру Хиландару и то потврдио хрисовуљом издатом 1188/1189. године.

Назив Јасенице, као жупне и предеоне целине, новијег је постања. За време српске средњовековне државе на тлу које у етнографском смислу припада данашњој Јасеници, биле су две управне целине или, како су се тада називале: власти - Островичка власт, која је обухватала тзв. високу и средњу Шумадију од града Рудника па на север, и Некудимска власт, која се простирала од почетка тзв. ниске Шумадије до данашње Смедеревске Паланке, у чијој је близини, код данашњег села Придворице, било управно место Некудим. У то време је Гружа словила као Борачка власт, тако названа по граду Борчу, а Лепеница као Лепеничка власт, без навођења средишта власти.

У Некудиму је био владарски двор, Борач и Острвица су били утврђени градови, а лепеничкој власти је (могуће) било средиште у селу Драгиновци, где је био двор великог логотета Стевана Ратковића. Када се буде узнашло где је било ово насеље, знаће се и где је било средиште лепеничке жупе за време Ђурђа Смедеревца.

Од самих, пак, насеља, у најраније иду помени Сибнице и Топонице у Гружи, које је краљ Стеван Првовенчани навео 1220. године у даровници манастиру Жичи, својој задужбини. За владе цара Душана се помиње град Борач, у којем је 1346. године писан један псалтир. За време кнеза Лазара помињу се села Кошарна (старо име за Баничину) 1380. године, а затим Жировница, Кикојевац, Крушевица код Рековца, Поскурице, Поточац и Придворица, које је кнез 1381. године поклонио својој задужбини Раваници. На самом краху XIB века, 1400. године, помиње се Јабучје (тада припадало Левачкој жупи), које је деспот Стеван дао деспотици Евпраксији да га она, „своје ради душе", приложи Хиландару.

20.03.2001 Глас јавности

9. Летња резиденција Ђурђа Смедеревца

Особито је бројан помен насеља у његовим повељама

У 15. веку, до пада Смедерева (1459. године), историјски је видљиво више насеља, такође захваљујући владарским повељама. Тако је село Брњицу 20. јануара 1427. године приложио деспот Стеван Лазаревић Лаври Св. Атанасија на Атосу.

За време Ђурђа Смедеревца се помиње Некудим, где му је била летња резиденција, у којем је 1428. године писао писмо Дубровчанима. Особито је бројан помен насеља у повељама Ђурђа Смедеревца. У повељи којом је овај деспот потврдио 1428/29. године баштину великом челнику Радичу Поступовићу, наводе се у овом пределу Шумадије насеља Брезовац, на обронцима Венчаца (под именом Брезова), Војковци, Грдши - за које Миодраг Ал. Пурковић мисли да је то вероватно село Грошница у некадашњем гружанском срезу, а Гавро Шкриванић да је то Градац код Крагујевца), Јуношино (селиште код Кошарне), Каменица у Руднику, Кошарна, Красојевци, Кутлово, Лесковац код Кнића, Миладовићи (селиште код Кошарне), Продановци у Руднику, Саси у Лепеници (Г. Шкриванић мисли да је то код места Металица у Рогојевцу), Халае и Церовац у Некудимској власти и Шуме (под именом Шумени).

На месту Крушик у Мисачи је старо гробље, „где су ископавали костуре и налазили прстење и новац". Старо гробље, „где приликом копања налазе људске кости", у Јунковцу се налази у близини потока Кусаје.

О старом гробљу на месту Гробљице у Кутлову изучавалац Лепенице Тоша Радивојевић је записао: „Сељани причају да је хришћанско, јер је доскора било на њему камених белега по којима се то дало утврдити. Данас нема више ниједног камена; сељани су их све узидали у темеље својих разних града. То је било гробље давнашњег насеља у Старом Селу."

Било гробље постоји на месту Каменишу у Бадњевцу, које по свему припада српском средњовековном становништву. Било гробље, тако названо „по белим каменовима, који су овде до скора налажени" је и у Дренови, на тромеђи са Срезојевцима и Бершићима, где су 1951. године, када је копан пут, налажени новчићи и судови. Бошњанско гробље, у Трудељу, подсећа „на неко раније насеље", као и назив Староселске реке у истом селу.

Батаљено гробље је на месту званом Камара у Великом Крчмару. Под Величковцима, засеоку Гуришеваца, једно се место зове Чивутско гробље. Од гробља нема остатака, али се овај заселак по њему зове још и Чивутани.

У Бадњевцу су и два џидовска гробља - на местима Голишу и у Коњевцу, такође и у Доброводици су два џидовска гробља, као и у Дреновцу - на местима Јабланчићи и у Крчевини до Зоркуша. Џидовска гробља су на брду Шавцу у Баточини, у Корману (у Бубну код друма), Никшићу, код Липове равни у Сипићу, уз поток Глуваћ у Цветојевцу, у Црном Калу, код Гушине чесме чесме у Чумићу, у Зреочићима код Тополе, у Вишевцу на левој обали Раче, Голочелу, на Косици у Градцу, Великом Крчмару, на месту Глоговик у Малом Крчмару, где су у првој половини овог века још „постојали огромни камени белези од неотесаног и неуглађеног камена", у Саранову има трагова од старог „џидовског гробља", итд.

21.03.2001 Глас јавности

10. Отисак кретања народа

Међу насељима која је деспот Ђурађ Бранковић потврдио 1428/29. године великом челнику Радичу Поступовићу, а 6. септембра 1456. године деспот Ђурађ са сином Лазаром дао грачаничком митрополиту Венедикту, наводе су Белуђа (данашња Црнуђа) у Руднику, Горња и Доња Врањевшница, Граховац (?), Коњуша и Осјаци (некада село, а данас крај у Горњој Црнући).

Уочи пропасти Смедерева, у повељи којом је 14. октобра 1458. године краљ Стеван Томаш потврдио баштину великом логотету Стевану Ратковићу, наводе се два села у Борачкој власти (тј. Гружи) - Врбава и Старче, затим два села у Лепеничкој власти - Драгиновци и Зловштица, и три села у Островичкој власти - Гунцати (под именом Гунсановци), Мариновац и Стромово.

Занимљива је судбина ова три насеља у Островичкој власти. Гунцати су припадали Михаилу Анђеловићу, који је, премда Грк, успео да постане велики челник код деспота Ђурђа, али је, због туркофилске политике (његов брат потурчењак Махмуд-паша Анђеловић је тада био румелијски беглербег, тј. командант европског дела Турске) и предаје Смедерева Турцима, затворен и разбаштињен 1458. године, па су му тако одузети и Гунцати и дати логотету Ратковићу.

Мариновац и Стромово (тј. Стрмово, како се и данас зове) су постојали као засебна села безмало још четири столећа - све до 31. децембра 1838. године, када их је кнез Милош, као ненасељена, разделио данашњим селима Бањи, Липовцу и Тополи.

На жалост, врло су ретке сачуване баштинске повеље из српског средњег века, већина места није дарована манастирима, па се стога и не помињу у даровницама, али је више него очигледно да је овај део Шумадије у 15. веку био, како један историчар каже: пренасељен, и да су корени безмало свих шумадијских насеља свакако у том времену, што ће најбоље посведочити турска окупација која је уследила 1459. године.

Од косовске погибије до пада Смедерева (1389-1459) Шумадија је била препуна народа, што се види и из чињенице да данас безмало нема села у којем не постоје споменички остаци и трагови из тога доба. Турским освајањем Шумадија губи део становништва, који бежи у Херцеговину и Конавле, или прелази преко Саве и Дунава, али знатнији део остаје, а прима и нове придошлице.

Први век турске владавине и није био тако свиреп и страшан као што ће бити касније. Заузети освајањима, Турци су ово подручје држали као мирну позадину, која им је потребна ради економске потпоре, дајући му и одређене повластице, поготову за сточаре. При том су били врло трпељиви према хришћанству, нису, поготову не насилно, проводили исламизацију, а у управном погледу су задржали и Србе хришћане као спахије, што је у прво време опште прилике чинило сношљивијим.

22.03.2001 Глас јавности

11. Три нахије у Шумадији

Усталивши своју власт, Турци су пописали подручје средишне Шумадије, подељено на три нахије - Некудим, Лепеницу и Сиврице Хисар (Рудничка нахија). Најранији сачувани попис је из 1476. године, у којем се помиње и претходни попис, који до данас није сачуван. Захваљујући увиду у рукопис превода проф. др Душанке Бојанић-Лукач, угледног аутора оријенталисте и несумњиво нашег најбољег османисте, овде се по први пут у нас објављују подаци из овог опсежног пописа који се односе на овај предео Шумадије.

У попису 1476. године (Тефтер бр. 16) наводи се 177 насеља, од којих 89 у нахији Рудник, 48 у Некудиму, 36 у Лепеници и четири у кази Брвеник

У нахији Рудник су тврђава и град Рудник, село Рудник, Јарменовци, Горња Јабланица, Горњи Красојевци, Шутци, Страгари, Маслошево, Полом, Врбица (уписана као Горња Врбава), Мисача, Тулизе (Тулеже), Жабаре, Загорје (Загорица), Шаторња, Горња Шаторња, Средња Шаторња, Пласковац, Светлић, Јарушице, Петровац, Добрача, Божурња, Блазнава, Винча, Манојловци, Јунковац, Каменица, Кнежевац, Подград Борач, Милаковац, Лесковац, Закута, Витковац, Петропоље, Коњуша, Драгушица, Липница, Забојница, затим села која су временом урасла у друга села - Горња Каменица (део Брезовца), Доња Каменица (данашње село и варошица Топола, чији је назив био Каменица до 1718. године), Средња Каменица (део данашњег Липовца), Стрмово (село постојало до 1838. године, када је подељено између Тополе, Липовца и Бање), Придворица (која се наводи под другим именом Сребреница, некадашње насеље у којем је Деспот Стефан држао сабор, а које је данас део Страгара), Добра Лука (данас део села Котраже), Злошница (данас део Страгара), Бојшинце (Бушинци - старо име села Љубичевца), Стрпче Поље (данас део око Стрпчанског извора у Страгарима), Јаребице (данас потес у Жабарима и Јунковцу), Мариновац (данас заселак Бање), Јошаница (село постојало до 1838. године, када је подељено између Трнаве и Овсишта), Тречна (Трешњевица), Сарухан (Сараново), Матењево (Матејевац, крај у Трнави), Сталброд (Сталевац, извор и гробље у Трнави), као и 33 села која је данас тешко убицирати - Висеновац, Субовце, Прекоречани, Врбовац, Доња Блатница, Горњи Липовац, Доњи Липовац, Којнево, Лепенац (друго име Бичин), Коларица, Вујинце, Горња Сарачна, Рашевка, Буковна, мезра Неменикуће, Кула Рудна, Коранино, Доброшинце, Конина, Јаблановац, Јаблановац (други), Јошаница (друга), Истахор, Гундинац, Пакорађ, Чачак, Сујавац, Каменица Жилинце, Шиљерози, Каменица Врбовац, Устина, као и мезре Мижево, Гучар и Хребин, и Мотрона.

У нахији Некудим су села Маскар, Ратари, Некудим, Придворица, Копљаре, Грабовац, Хлапово (Лапово), Башин, Рајковац, Ватошево (данас заселак Ратара), Горњи и Доњи Церовац, Марковица (Марковац), Трнавица (Трнава), Радовање, Водице, затим села која су данас срасла са другим насељима Браниловце (потес Бранеш у Ратарима), Полочи (потес Плоче у Ратарима), Радујковац (потес Радојковац у Чумићу), Буковица (Буковац, део Горовича), Брезница (Брезовац), Горње и Доње Враново (Враново - део Клоке), Чучево (Чучуге, део Клоке), Пресечина (Пресека у Орашцу), као и 23 села која су у међувремену нестала или променила назив - Калоперовац, Крепичевац, Кукује, Горњи Ликар, Доњи Ленар, Источић, Козомар, Годиње, Зоровац, Декан, Железник, Јариновић, Горњи и Доњи Лебан, Метохија, Братешево, Доње Грабовце, Зиминац, Кленовац, Горње Грабовце и Ратај, као и мезре Брест и Јазиковица.

23.03.2001 Глас јавности

12. Под турском управом

Природно, сила Бога не моли, Турци су себи одвојили оно што им одговара, по реду и старешству - прво за султана, затим за смедеревског санџакбега, па сераскере (војне заповеднике), кадије, посаднике тврђава и „остале хоџе и ваизе".

Султану (хас падишаха) припадају тврђава и град Рудник, село Рудник, Горњи Красовци, Коларица, Горња Јабланица и Јарменовци. У хасу смедеревског санџак-бега су Страгари, Придворица (друго име Сребрница), Маслошево, Јаребице, Висеновац, Полом, Добра Лука, Злошница, Бојшинце, Стрпче Поље, Горња Врбава, Мисача, Субовце, Костовча Лука, Баничина, Градац, Турчин, Браниловце, Маскар, Ратари, Ратај, Некудим, Полочи, Придворица и Калоперовац. Грабовац у Некудиму припада тимару Иваза, сераскера Смедерева, а у тимару сераскеровог сина Исе су Источић, Буковица и Брезница.

У тимару Догана Солака су Дивостин, Копљари, Крепичевац, Доња Каменица и мезре Бучковце и Чрновац. У тимару Тимурташа, бившег ћехаје Шапца, налазе се Радујковце, Хлапово, Кукује, Горњи Лукар, Доњи Ленар, Стрмово, Прекоречани и Врбовац. Татар Мурату припадају Горње и Доње Враново, мезра Козомар и село Доња Блатница. Поседу Иса Челебије, сина Бали-бега Ихтиманца, припадају Башин, Чучево, Годиње и Рајковац. Спахија Алија, син Бехадира, преминуо је, па су му тимар, у којем је село Ватошево, наследили синови Муса и Мурат. Лабова Пољана у Лепеници је у поседу Јусуфа, сина Јакуба, док су у Тимару Мехмеда из Трапезунта Зоровце, Декан, Пресечина, Железник, Пожеговац, Слатина, Чичиковац, Јариновик и Тополова. Кизил Мураду припадају Жабаре, Загорица, Мариновац, Шаторња и Јошаница, а Ахмед-бегу, сину Касим-бега, Сарухан, Светлић, Кула Рудна, Коранино, Метохија, Братешево, Радовање и Доње Грабовце. Јусуф Диване има само Каменицу (Врбовац), а под Мустафа-бегом чашнигиром су Стопања, Лазница, Доње Враново, Крбинац, Шењ, Лимовце и три празне мезре - Ресник, Витерковић и Крушевица.

Тимару Бозаџи Ахмеда, сераскера Лепенице, припадају Горња, Средња и Доња Каменица, Устина, Горњи Градац, Доње Грбице и мезра Будинловце. Јусуфу, сину Ахмеда, сераскера тврђаве Рудник, припадају Буковна (Црквине), Божурња, Конина, Добрача, Јаблановац и Истахор (Стаор), Мевлани, кадији Рудника, припадају Јошаница, Блазнава, Зиминац, Водице и Гундињац, а Хамзи Изниполу, посаднику тврђаве Рудник - Јарушице, Петровац и Јазиковица, док су Горња и Средња Шаторња у поседу Ак Бијик Умура.

По заузећу Србије (1459) Турци се учвршћују у овом делу Шумадије, у којој налазе значајно привредно упориште за своје даље ратне циљеве. У складу са турским војно-феудалним уређењем, земља се уређује и почиње убирање прихода. Отоманска царевина је тад у успону, па покорена подручја и нису бездушно израбљивана. То са друге стране доприноси и успостављању видова сарадње са иноверним федулацима, који прихватају турску власт. Тако и у Србији део хришћана, некадашња властела, задржава поседе, или добија нове, а део се уздиже подређујући националне и верске разлике својим класним интересима.

Хришћани спахије држе 64 села (38 у Руднику, 13 у Лепеници, 9 у Некудиму и 4 у кази Брвеник). У овом пределу највише села држи Милош, син Радивоја (Доброводица, Уљарево, Годачица, Губеревац и Дрлупа), по четири села имају Лазар (Вујинце, Горња Сарачна, Рашевка и Трећна), затим Вукмирови синови Степан и Радосав (Марковица, Трнавица, Доњи и Горњи Брежник) и Вукашин, син Радича (Драгушица, Забојница, и две мезре - Мижево, Гучар и Хребин), док по три имају Вукосав, син Ратка (Горњи и Доњи Церовац и мезра Брест), Никола Голић (Винча, Видроги и Јаблановац), Јован Ресић (Липница, Бачул и Мали Салци), и Степан Мажић (Доњи Лебан и мезре Горњи Лебан и Неменикуће).

24.03.2001 Глас јавности

13. Спахија и кнез Радован Бакић

Такође три села има и Малуга, син Николе, заповедник свих влаха, који је у то време, са Милошем Белмужевићем из Јагодине, највећи феудалац у Србији. У овом попису на подручју Западне Србије Малуга има стотинак села, али у Рудничкој нахији само три (Пакорађ, Матењево и Чачак). По два села имају „неверник" Вук (Горњи Липовац и Тулеже), Јован Рудевац (Комарице и мезра Комари), Радоња, син Вицка (Шиљерози и мезра Мотрона), Бајица (Кленовце и Горње Грабовце), Јован Сабанчић (Каменица Жилинце и Стал Брод) и кнез Ђурађ, син Никашина (Горња и Доња Драча), а по једно Оливер, син Марка (Јунковац), Степан, син Вука (Манојловце), Ђурађ, син Степка (Сујавац), Војин, син Будимира (Мечкобуди), Ђура Дулић (Пласковац) и Радосав син Радича (Доњи Липовац), примићур Димитрије, син Радована (Шутци), примићур Рахој, син Богуна (Кнић), примићур Раја, син Божидара (Кнежевац), примићур Владислав, син Владимира (Каменица), кнез Божидар, син Николе (Подград - доњи град Борча), примићур Новак, син Богавца (Милаковац), примићур Јованиш, син Ђурђа (Лесковац), примићур Бежан, син Дабижива (Витковац), примићур Вукосав, син Радоча (Петропоље), примићур Вукосав, син Берисала (Коњуша), док по село деле Димитрије и Радивој, синови Добросава (Којнево), Иваниш и Петак, син Добрашина (Лепенац) и примићури Ратко, син Милише и Петар Богчић (Закута).

У овом попису се јавља као спахија и кнез Радован Бакић, који у овом пределу има само једно село (Гривац), и то у подручју казе Брвеник, док му у нахији Ужице припада десет села. Тако су Бакићи, једна од угледних властелинских породица у старој српској држави, из Старог Влаха, где им је матица, узимањем Гривца ступили на тле Шумадије.

У попису 1516. године ће Тодор, син Димитрија Бакића имати у поседу Манојловце, а 1527. године кнез Вукан Бакић имаће у Шумадији 30 села. Из ове породице је Павле Бакић, чијом је погибијом у Славонији (1537. године) престала да постоји Српска Деспотовина у Срему. Кнезови Бакићи су под Турцима одиграли врло значајну улогу, очувавши се у хришћанству, до последњег, када је кнез Јован Бакић у XVIII веку, пошто је лукавством посекао многе Турке, пребегао са великом породичном задругом преко Саве из села Бање под Венчацем, где су били Бакића двори, чији се остаци и сада распознају.

Манастири у Рудничкој планини су били веома важно културно средиште још у времену Немањића. У време деспотовине, када је овај део српских земаља био пренасељен, јер се ту, бежећи пред најездом Османлија, стицало становништво, како наше, тако и инородно православно, у овом пределу је највише манастира подигнуто или обновљено на старим темељима. Са народом, који се, услед косовске погибељи и непосредне опасности од иноверног освајача, јатомице склањао на север, добегавало је и српско монаштво, нарочито из јужних крајева, где су били најбројнији духовни споменици из времена државе Немањића, што је, како истиче историчар Ђоко Слијепчевић, „још више доприносило да се на територији државе деспота Стевана повећа и број монаха и број манастира".

Код нас, и нашој науци уопште, нису довољно истакнуте, а изгледа ни уочене, најбитније чињенице о манастирима у Рудничкој планини, како у погледу њиховог броја и значаја, тако и вишеструког историјског доприноса.

Мноштво манастира у Рудничкој планини, која је по свом положају средокраћа путева који воде у разне српске области, није имало само улогу прибежишта, већ, још више, добило је значај споне са другим средиштима, а касније је узело и видног учешћа у припреми народног ослобођења.

25.03.2001 Глас јавности

14. Манастирско сазвежђе

Духовни зенит у најтежим временима робовања под Турцима

Непроцењиво драгоцена улога рудничких манастира у очувању српског народног бића, православне вере и духовне културе у целини била је у свом зениту управо у најтежим временима, за робовања под Турцима. Наравно, то није могло проћи незапажено и без немилих последица, о чему сведоче многа рушења, паљења или уништења до темеља, чему су, током више столећа, били изложени сви руднички манастири. Насиља и чести разгроми, кад год су војске овуда пролазиле, на несрећу доходећи често, сукобљавајући се у смеровима, утицали су на судбине рудничких манастира, од којих се многи никад нису опоравили, утонувши у коров и заборав. Рушењу и паљењу као да није било краја. Од Турака последњи пут 1813. године, после слома Првог устанка, а пре тога су страдавали руднички манастири 1409, 1413, 1425, 1427, 1438, 1439, 1459, 1594, 1683, 1788, 1791...

А ипак, упркос свему, свеједно колико пута и каквим начинима кидана, никада није прекинута нит пркосне устрајности манастирског жића у Руднику. У најкраћем, по врлети, у гудурама и на обронцима Рудничке планине подигнуто је више од педесет српских манастира, што је више но игде у Српству, на нашим етничким и духовним просторима, а да се налазе на једном месту. Неколико манастирских скупина посеже за атрибутом да су они српске Свете горе (Фрушка гора, Овчар-Каблар и сл.). У том погледу планина Рудник нема премца.

Наводимо манастире у њој, по изворима колико су нам сада доступни, стављајући у заграде годину њиховог најранијег значајног помена у писаним сведочанствима, по старини: Св. Стефан (1476) у Блазнави, Благовештење (1476) код Страгара, Св. Арханђел (Волъавча, 1516), Св. Никола (1516) у Шаторњи, Св. Стефан (1516) код села Враженово које је тада постојало у Руднику, Св. Арханђели (друго име: Ранчић, 1516) код Шаторње, Св. Пречиста - Ваведење (1516) у Штрпче пољу код Страгара, Св. Никола (1523) код Шаторње, Бахачић (1523) у Островици, Св. Пречиста - Ваведење (1525) у потесу Срејовац (погрешно уписано, уместо: Срњевац) у Доњој Шаторњи, Св. Никола (1525) код Јарменоваца, Св. Арханђели (1528) код Јарменоваца, Св. Никола (1528) у Скугрићу у Блазнави, Св. Пречиста - Ваведење (1528) у селу Турчино које је тада постојало у Руднику, Куманица (1528) у Рамаћи, Св. Пречиста - Ваведење (1528) код Бруснице, Св. Преображење (1528) у Врнчанима, Св. Стефан (1560) у Клатичеву, Св. Ђорђе (други назив: Враћевшница, 1579), Св. Арханђел Михаило (друго име: Обровин или Вујан, 1597) у Вујетинцима, Св. Богородица (1662) у Влакчи, Лесковица (1735) у Блазнави... У литератури има уверљивих записа о постојању још гдекојих манастира по Руднику и његовим обронцима: Црквине у Лозњу, Ђурићелије у Манојловцима, Гргур и Врањево у Босути, затим у долини Манастирског потока у Козељу, Медошевац у Полъаници, Моравци у истоименом селу, Јовање у Дићима, Четрдесет мученика (Младенци) у Горњој Шаторњи, Блажина црква у Блазнави, манастири у Сиги у Влакчи и Бобовику у Вукасовцима, рушевине на Градини у Котражи, Кулине и Аџина црква у Љубичевцу, Ваведење, Успење, Св. Илија и Петковица у Страгарима, Бољковци у истоименом селу, Црквина у Великом Шењу, Савина, чији је, по предању, оснивач Свети Сава, у Шаранима, Јовање у Доњим Бранетићима, Ђуревци у Мајдану, Јешевац на тромеђи Борча, Јабланице и Врбове, а у народу се још чува спомен на места у којима су били, по предању, манастири, као Калуђеровац и Попов до у Војковцима, Амбарине у Гуришевцима, Црквине код Маркићевића кућа у Јарменовцима, затим Штарине, где је била црква-брвнара, Светиња у Пантелића крају у Блазнави...

У рудничким манастирима су писане, и збиране, многе свете и божествене књиге - псалтири, пролози, минеји, типици, јеванђеља, молитвари.

26.03.2001 Глас јавности

15. Књига Петра попа земунског

Шумадија је крајем 18. века била средиште побуна

У борачком кршу (у месту званом Борач), за владе „краља Стефана (Душана) и сина му краља Уроша" црноризац Бранко Младеновић исписује псалтир 1346. године, а два века касније, 1567. године, у истом месту ће књигу писати „многогрешни Петар поп земунски", итд.

Књиге, рукописне, настале у рудничким манастирима, или штампане, с муком добављене за њих, временом су развејаване, најчешће при бежанији, или другим насилним пресељењима, а ређе културном разменом, по свој Србији, доспевајући, чудним путевима, у фрушкогорске манастире Јазак и Велику Ремету, манастир Св. Тројице код Пљеваља, Сарајево, Вишеград, или манастир Бистрицу у Румунији.

Упркос рушењима, паљевинама и пустошењима, рудnички манастири су се испомагали, настављајући заједничку традицију и мисију.

Пример за то је стари манастир Ваведење, који је, по народном памћењу, био у Горњој Шаторњи, под Главицом, на месту званом Дрењак. Манастир је изгорео, каже предање, „и у њему један калуђер са четрдесет ђака". Пошто су преостале ствари пренете у оближњи манастир Благовештење, у селу је остала изрека: „Да није било нашег Ваведења, не би било ни Благовештења под Рудником."

Данашње становништво Шумадије, која се празнила и пунила приликом сваког великог рата, праћеног сеобама, претежно је новијег постања и оно је веран одраз историјске судбине српског народа у последња три века. Стариначко становништво, посебно драгоцено ради очувања континуитета у насељености, многих земљишних назива и духовног јединства, гледано из предела у предео, једва да чини дванаести део у укупном збиру житеља. Многи, погубни и дуги ратови у XVII и почетком XVIII века, за којима су ишли глад и болести, десетковали су Шумадију. У овој опустошеној области је тада дошло до смене у становништву, у којем су се старинци стапали са дошљацима. Пресељавање, које је било претежно невољно, понекад и насилно, утицало је на деобу породица, предвајаних и настањиваних успут, како су се повољне прилике указивале. Но, чувана је свест о заједничком пореклу, одржавана иста слава и памћен стари завичај. Мало је насеља у којима се јасније разазнаје стариначки слој становништва, а кудикамо је више села у којима се зна, и памти, ко су први досељеници, од којих потичу данашњи родови. Попис Београдске митрополије, обављен у 1735. години, показује управо како је текло насељавање тада мало настањене Шумадије, у којој су многи тражили спас од турског насиља. У то време почиње у прилично запустелу Шумадију да пристиже становништво које носи јаку слободарску и државотворну идеју. Захваљујући томе, Шумадија ће крајем XVIII века израсти у средиште устаничких подухвата.

Већина шумадијских села има своја селишта, као сведочанство напуштених станишта. Нека су села настала на трлима, а многа су образована од збегова. Све је то слика овог немирног тла, што је за последицу имало сталну смену, одливање и допуну у становништву. Као и све српске области, и Шумадија је пражњена и пуњена новим становништвом.

У општим цртама се може рећи да је њено становништви релативно младо, тј. новијег састава. То се најбоље види по малом уделу које међу Шумадинцима има тзв. стариначко становништво, под којим се подразумева оно које је ту дуже од двеста година.

У деведесет насеља у области Лепенице, према испитивању Тодора Радивојевића, обављеном између 1898. и 1903. године, било је 2304 породице (рода или фамилије). Од њих је само 11 родова који ту живе пре Велике сеобе 1690. године. Ове породице, које означује као стариначке, Радивојевић је нашао у Лапову.

То су Веселиновићи (у оквиру којих су још Јанковићи, Марјановићи и Ђорђевићи), Врцићи (друго презиме Јовановићи), Вучковићи, Глигоријевићи, Гроздићи (у оквиру којих су и Васиљевићи), Којанићи (у оквиру којих су и Новаковићи), Којићи (у оквиру којих су Јанићи), Милорадовићи, Ристићи (у оквиру којих су Богосављевићи и Бојичићи), Симеуновићи и Стеванчевићи (у оквиру којих су Максимовићи, Милојевићи и Павловићи или Станојевићи).

27.03.2001 Глас јавности

16. Очување духовног јединства

Већина лепеничких родова стара је два века

Од становништва које се у Лепеници настанило приликом две сеобе (од Велике сеобе 1690. и закључно са сеобом 1736. године) Радивојевић је нашао 70 родова (фамилија). А од оних који су се доселили до Кочине крајине (1788) још 150 родова. Дакле, укупно 231 род, што значи да је 90 одсто лепеничких родова настањено касније, или да су овде тек седам до осам колена, односно око два века.

Слично је и у Гружи, где су старинци још малобројнији. По Драгићевом испитивању (1921), једва да је свака седма фамилија (род) на том подручју обитавала пре Кочине крајине. Таквих родова је 58 (или 6,4 одсто), што значи да је 93,6 одсто Гружана овде настањено или уочи Првог српског устанка или за Карађорђевог времена.

У пределу Јасенице, која обухвата 58 насеља, по испитивању Боривоја Дробњаковића (1923), од 2110 родова свега 131 род (или 6,21 одсто) су старинци, у које је Дробњаковић уврстио и оне родове чије је порекло непознато, тј. заборављено кад и одакле су дошли. То су Ерићи, Ремићи и Павловићи у Љубичевцу, Никетићи (Гајићи) и Аџићи (у оквиру којих су Ташићи, Милановићи, Илићи, Филиповићи, Живановићи, Јовановићи, Пантићи и Микићи) у Влакчи, Ђурићи (Радојевићи) у Маслошеву, Јоковићи (Милановићи, Митровићи) у Котражи, Савковићи, Живковићи и Банџићи у Божурњи, Лазићи (Видићи), Живановићи (Стевановићи, Арсенијевићи) и Вујићи у Винчи, Игњатијевићи, Вајовићи (Николићи) и Ризнићи у Бањи, Марковићи у Брезовцу, Марковићи (звани Татомирци, Обрадовићи и Васиљевићи), Војиновићи и Конџуловићи у Гарашима, Негословићи и Николићи у Горњој Шаторњи, Исаковићи (Прокићи, Дедићи, Томићи, Гавриловићи, Јеремићи, Јевтићи, Јоковићи, Васићи, Миловановићи и Тришићи) и Ракићи у Доњој Шаторњи, Војиновићи (Кузмановићи) у Копљару, Ђукаши (Милојевићи, Живановићи, Милутиновићи, Пантићи, Станковићи, Марковићи и Никићи) и Велимировићи у Горовичу, Недељковићи (Јанковићи, Чолићи, Марковићи, Јовичићи, Весићи, Урошевићи, Миловановићи, Бркићи, Радојевићи, Симићи, Степановићи, Ђурђевићи, Милошевићи, Вујичићи, Радојковићи, Вуловићи и Станићи) и Радошевићи (Радишићи, Прокићи, Панићи, Јовановићи, Вићентијевићи, Сремчевићи, Алексићи, Павловићи, Јаковљевићи и Ђорђевићи) у Жабарима, Пантићи у Загорици, Милисављевићи (Тодоровићи, Јовановићи и Танасијевићи) у Јеленцу, Александрићи (Мијаиловићи) у Јагњилу, Миловановићи у Рабровцу, Вуковићи (Добровојевићи, Ђурићи) и Марковићи (Радојевићи, Мишулићи) у Ратарима, Ђиласовићи у Церовцу, Кабадајићи, Арџићи, Калејићи и Шишковићи у Паланци, Богдановићи, Обренски, Дугићи и Ивошевићи у Саранову...

Премда је удео стариначког становништва у укупној маси Шумадинаца релативно мали, улога овог становништва је посебно значајна ради тога што је омогућен континуитет у насељености и предавању многих назива тла, као и очувању духовног јединства у стапању са каснијим досељеницима. Стариначко становништво, под којим се углавном подразумева онај слој који је ту био и пре Велике сеобе под Чарнојевићем (1690. године), у Шумадији је малобројно. По селима је најчешће сведено на породицу-две, и, немајући никакве преваге у друштвеном животу, оно је заслужно само као преносник и спона између пређашњег и садашњег становништва.

Но, у гружанском селу Гривцу, стариначко становништво није маргинализовано. Стопљено, и орођено, са придошлицама, које су ту претежно хрупиле за време Карађорђа, оно има углед и поштовање. То се закључује на основу доброг гласа какав у овом селу и околини имају родови Гордијанићи, Белобрковићи, Мачужићи и Совијанићи.

28.03.2001 Глас јавности

17. Памћење на мушким прецима

У овом нараштају се већ затурило да су Гордијанићи и Белобрковићи сродници. То потврђује и заједничко крсно име - Св. Лука. Ова два рода, која се сматрају најстаријима у Гривцу, матично су смештена у засеоку Брду, што је остало из прећашњих, несигурних времена, када су се за станишта бирала склонитија места. До почетка овог века су се разгранали у осам огранака, сваки по четири: Гордијанићи, тако названи по баби Гордијани - у Лукиће, Живковиће, Павловиће и Игњатовиће, а Белобрковићи, тако названи по претку Јовану којему је један брк био црн, а други бео - у Петровиће, Миловиће, Јовановиће и Ђорђевиће.

Родоначелник Белобрковића, Петар Белобрк, презивао се Михаиловић, а рођен је 1755. године. У попису 1831. године Петар, коме су 74 године, у кући је са сином Урошем, чији ће потомци понети презиме по деди (Петровићи). Миловићи, Јовановићи и Ђорђевићи су млађи огранци Белобрковића.

Многи народи родословно памћење заснивају на мушким прецима, па тако и у Библији пише: „Аврам роди Исака, а Исак Јакова", итд. И наше родословно памћење се заснива на мушким прецима, па у писаним споменицима није сачувано кад је живела баба Гордијана по којој су Гордијанићи прозвани, чувајући спомен на мајку која их је подигла. У прошлом веку (1863. године) ће се само њен потомак Јанко уписати као Гордијанић, и тако оживети спомен на њу. Стара презимена Гордијанића су Димитријевићи, Јовановићи и Ивановићи, те се може претпоставити да су Димитрије, Јован и Иван њени синови.

Потомци ће се писати по Димитрију, Јовану и Ивану. Од Димитрија су Игњатовићи. Димитрије је имао сина Симеуна (р. 1789), овај Димитрија (р. 1809) и Игњата (р. 1832), од кога је огранак Игњатовића. Јован је имао Павла (р.1799), од кога су Павловићи. А од Ивана су две гране - од сина Живка (р. 1797) су Живковићи, а од млађег сина Луке (р. 1808) су Лукићи.

Мачужићи, који су старији досељеници од Сјенице, подељени су на два рода - Николиће и Ранковиће, чије је старо презиме Ђорђевићи. Родоначелник Николића, Никола Ђорђевић (р. 1793) на једном је огњишту са млађим братом Ранком (р. 1805), од кога ће настати Ранковићи.

О постанку презимена (надимка) Мачужића, Михаило Драгић је записао: „Имао кнез Милош говеда на Златибору. Гонећи их једном одатле за Крагујевац, заноћи у Барама и ту му неко украде бика. Неки Михаило од ове фамилије би оптужен да је бика украо и кнез Милош нареди да се измачуга. Тукли су га батином док није од болова умро. Онда кнез Милош нареди да му се фамилија од сада зове Мачужићи. (Исто тако веле да све фамилије од којих је когод био ишибан зову се Шибалићи). Поред овога Михаила били су оптужени Витош и Урош (родоначелници Витошевића и Урошевића) из Бара за крађу истог бика. Али се за њих заузме владика Мелентије и брат Милошев Јован, те их нису осудили. Доцније је бик био нађен и Милош се кајао што је убио невина човека." Мачужићи имају род у Годачици, Љубостињи и Гучи.

Мачужићи у Годачици другачије причају о свом презимену, Наиме, кад су живели у многољудној кућној задрузи, сваки старац је имао по мачугу, па су стога прозвани Мачужићима.

За књаза Милоша је везан и надимак Каровићи за Совијаниће или Софијаниће, чије је старо презиме Мијатовићи. Овај род се презива по баби Совији (Софији), а Каровићима их прозвао кнез Милош („каро, кажу, значи ваљан"). Као и Гордијанићи, разгранали су се и Совијанићи, којих је три рода - Тодоровићи, Јевтовићи и Каровићи. Совијанићи воде порекло од браће Милоша и Јована, који су, по свему судећи, синови Совије и Мијата, по којем им је старо презиме Мијатовићи. Од Милоша су Каровићи, а од Јована Тодоровићи и Јевтовићи. Јованов син Тодор (р. 1787) имао је синове Василија (р. 1807), Радосава (р. 1813), Милана (р. 1815), Милоја (р. 1817) и Јевту (р. 1843), а његови унуци, изузев Јевтиних потомака (Јевтовића), задржаће презиме по њему (Тодоровићи).

29.03.2001 Глас јавности

18. Прича о три брата

Совијанићи воде порекло од браће Милоша и Јована, који су, по свему судећи, синови Совије и Мијата, по којем им је старо презиме Мијатовићи. Од Милоша су Каровићи, а од Јована Тодоровићи и Јевтовићи. Јованов син Тодор (р. 1787) имао је синове Василија (р. 1807), Радосава (р. 1813), Милана (р. 1815), Милоја (р. 1817) и Јевту (р. 1843), а његови унуци, изузев Јевтиних потомака (Јевтовића), задржаће презиме по њему (Тодоровићи).

Пада у очи да на челу Гривца у прошлом веку стоје људи из рода Совијанића, и то огранка Каровића. Тако је Милић (р. 1787), управо човек за кога је кнез Милош рекао да је ваљан („каро"), кмет у селу 1831. године. Милић је уписан тада са синовима Јованом (р. 1821), Кузманом (р. 1825) и Стеваном (р. 1830). Три деценије касније, у попису 1863. године, Милићеви синови се воде као Каровићи и живе неподељени, у братској задрузи која има 19 чланова. Сва тројица су жењена, и имају пород. Кућни старешина је најстарији брат Јован, који је истовремено и кмет у селу.

У многим шумадијским насељима је сачувано сећање појединих породица о времену и начину досељавања на данашње пребивалишта. Етнолог Боривоје М. Дробњаковић је записао да се врло често може чути прича о три брата и три петла, тј. како су из земље матице пошла по три брата, носећи по петла, па се сваки од браће насељавао у оном месту у Шумадији где му је петао закукурикао. Најчешће су ови досељеници бивали први житељи ових насеља, па их потомци и каснији досељеници сматрају оснивачима насеља.
У потврду овоме служи и чињеница да су потомци тзв. оснивача најбројније и најразгранатије фамилије у селу и да су положаји које имају њихова имања и места на којима су им куће одиста најповољнији. Природно, онај ко се први настањује има ту предност да бира најбоље тле, сунчану страну, плодно земљиште, положај уз извор и реку, јер је вода битан предуслов живљења, итд.

Међутим, назив „оснивачи села" се мора узети са извесном оградом. Несумњиво је да су у најпретежнијем броју шумадијска насеља врло старог постања, што сведоче стара гробља у њима и стариначки родови који су се одржали до данас, те, према томе, живот у овом пределу никада није утихнуо, а камоли замро. Ово потврђује и то што се у средњовековним списима и турским окупационим пописима безмало сва шумадијска села помињу под данашњим називима. Стога је исправније рећи да су тзв. „оснивачи насеља" заправо обнављачи живота у насељима која су затекли као пуста или порушена.

У јасеничким селима се поуздано памти ко су први насељеници, тачније обнављачи живота у њима. За ове досељенике се каже да су закопали, тј. основали село, а понекад, што је погрешно, и да су му дали име. Први досељеник у Блазнаву је био Лазар, предак данашњег рода Ђиласовића. Винчу је „закопала" баба Вида, чији су данас потомци Лазићи, по њој названи Видићи, а Жабаре је засновала баба Јагода. По предању, баба Јагода је дошла из суседног Горовича, а из Жабара је потом прешла у Јунковац.

30.03.2001 Глас јавности

19. Попуњавање села

Насељавање Шумадије настављено је и у 18. веку

У Саранову се први настанио Обрен, предак скупине фамилија које се по њему називају Обренски (Игњатовићи, Илићи, Милошевићи, Пантићи, Миливојевићи, Савићи, Гавриловићи, Тодоровићи, Андрићи). Љубичевац (стари назив: Бушинци) је засновао Петар, предак Ерића, а Доњу Трешњевицу Паја Чума, предак Чумића (из ове је породице знаменити српски научник и политичар Аћим Чумић). Клоку су настанили браћа Негован и Василије, Трнаву Стојан (предак Стојановића), а Доњу Шаторњу Исак, међу чијим бројним знаменитим потомцима је и савремени писац Антоније Исаковић. Маскар су засновала браћа Дулеси (Јеврем и Ђорђе - од којих су Петровићи или Перићи и Јевтићи), Рајковац браћа Сима и Раденко (старо презиме Недељковићи), чији су потомци Симовићи и Раденковићи, а Шуме обор кнез Мирко, који се ту настанио са шест синова, од којих је настала разграната лоза породица (Станојевићи, Поповићи, Глишићи, Мартићи, Максимовићи, Станкићи, Прокићи, Урошевићи, Мирковићи, Живановићи, Живојиновићи, Николићи, Богићевићи, Миловановићи, Јаковљевићи, Ристићи, Марковићи, Батићи, Ранковићи, Лазићи, Петковићи и Антонијевићи).

Иста чињеница се запажа и у области Лепенице. Тако, почетком XVIII века Брзан заснивају Љутићи, а Вињишта Милићани, Секулићи, Милорадовићи, Андрејићи и Лазовићи. Изузев Лазовића (Лазаревића), који су се затрли, главнину села чине потомци ових родова, међу којима се, по угледу и старини, издваја стари српски властеоски род Милорадовића, досељен из Херцеговине, где су подигли чувени манастир Житомислић (задужбина Храбрена Милорадовића, живописана 1609. године, коју су муслимани и Хрвати уништили 1992. године). Оснивачи Грошнице су Јанковићи, Бошковићи и Алексићи...

У Другој сеоби (1737. године) Баљковац су населили Банковићи и Бојанићи, Ботуње Шашковићи и Миловановићи (од којих је војвода Младен Миловановић у Првоме устанку), Вишевац Стојаковићи, Голочела Минићи, Ураковићи и Ристовићи, Жировницу Ристићи, Митровићи, Иванковићи, Миливојевићи и Коларци...

Насељавање је настављено и средином XVIII века. У Бадњевцу се за оснивачке родове сматрају Бабићи, Божићи, Балтићи, Маријићи, Петровићи (чији су огранак Ђорђевци) и Савићи, у Доњим Грбицама Гвозденовићи, Ралетићи и Батавељићи, у Ердечу Џајовићи и Милићани, у Ждраљици Вељковићи и Вуксановићи, у Јабучју Ђорђе Пиперац, у Горњим Јарушицама Домановићи, Ђоковићи, Маргетићи и Перовићи (Тошовићи), а у Доњим Јарушицама Јевтићи, Костићи, Петронијевићи и Степановићи...

У време око Кочине крајине (1788. године) Бошњане заснивају Татовићи, Реонићи, Домановићи, Миливојевићи и Милићи, Градац Зимоње и Ваљари, а потом Донићи, Десимировац Гавриловићи, Мирковићи и Срећковићи, Добрачу Маркељићи, Јованчевићи и Радичевићи, Доброводицу Митровићи и Петровићи (изумрли), Дреновац Шпиљовићи, Соковићи и Чорбићи, а Ђурисело заснива Ђуро од Сјенице (од кога је род звани Сјеничани).

Заснивање и обнављање насеља се наставља и у време Првога устанка. У Адровцу су први насељеници Милојевићи и Илићи, у Барама Степковићи, у Малој Врбици Вуковићи, Вукојичићи, Галонићи, Копиљаци, Караџићи, Продановићи и Ратковићи, у Горњим Грбицама Малишићи, Радојичићи, Мијаиловићи, Милановићи и Пашићи, у Дивостину Радетићи, Шуковићи, Вујадиновићи, Нектаријевићи и Тодоровићи, у Драгобраћи Варјачићи... Тако се слагало становништво Шумадије.

31.03.2001 Глас јавности

20. Ратови Турске и Аустрије оставили су пустош у Србији

Запустелост насеља

У Шумадији је, како су етнолози већ установили, све сам досељеник. И наше савремено друштво, по склопу свог становништва, врло је налик историјској композицији становништва Шумадије. Савремене демографске и статистичке чињенице то најбоље потврђују. По попису становништва наше земље 1981. године, две трећине људи не живе у местима свог рођења. То је најуочљивија последица миграције становништва после Другог светског рата. У овом тренутку, пак, имајући у виду последице рата 1991-1995, број становника који живе ван места свог рођења је кудикамо већи.

Да би се боље разумеле историјске прилике и насељавање Шумадије, треба поћи од геополитичког и војног прелома који се збио у XVII веку. После опсаде Беча (1583), када је турска моћ у зениту, настаје низ ратова између Турске и Аустрије, који у нашим земљама остављају пустош и дотад невиђени помор у нашем становништву. Стање не ублажују ни мирови склопљени између ове две империје (Житваторошки мир 1606, Вашварски мир 1665, Карловачки мир 1699. године), поготову што се у међувремену одиграла и Велика сеоба под Чарнојевићем 1690. године.

Ни почетак XVIII века није био ништа бољи. После новог рата, склопљен је 1718. године Пожаревачки мир. По овом миру, многи делови Шумадије пружају слику праве пустоши, а понајвише Крагујевачки дистрикт. Очајан и престрашен, народ се селио, потуцајући се од немила до недрага, без циља и наде, а подруку с тим су ишле глад и болештине. Некада пренасељена, као у време Деспотовине, о чему сведоче стара гробља, црквишта и манастирине, Шумадија је полупразна.

По аустријском попису 1718. године, који су обавили пуковник Најперг и инжињеријски капетан Епшелвиц, види се да су многа места запустела. Да би се стекла слика о тадашњој Шумадији, довољна су два податка: у Ваљевском дистрикту, који има 126 насеља, ниједно место није пусто, а у Шабачком дистрикту, који има 78 насеља, само су четири места пуста. У Крагујевачком дистрикту, међутим, који има 202 насеља, само је 37 насеља настањено, док их је 165 пусто. А у оних 37 насељених укупно је 149 кућа (породица).

Највеће место у 1718. години је Шаторња (при чему су заједно уписане Горња и Доња Шаторња), у којој је 10 кућа. Иза Шаторње су два села са по осам кућа - Сараново и Војковци (чему је наруку ишао и положај овог села, склоњеног у побрђу Рудника). По шест кућа је у Тополи, Горовичу, Грошници и Стублу, а по пет кућа у Борчу, Жабару, Книћу, Љуљацима, Маслошеву, Реснику и Грабовцу. По четири куће имају Бечевица, Влакча, Голочело, Грбице, Кленовац, Доња и Горња Лужница (уписане уједно) и Честин; по три куће имају Бокчиновићи (данашње село Петропоље), Десимировац, Драча, Лозна, Петровац и Руњани; по две куће имају Бело Поље, Враћевшница, Дивостин, Дубрава, Липовац, Раваница, Ратари и Трчинац (данас крај у селу Чумићу), док је по једна кућа у Липници и Сибници.

У овој години су без житеља Крагујевац, у Параћину су само једна кућа и две воденице, а највеће је насеље Ланиште код Јагодине које има 18 кућа. Слична су прилике и у тадашњем Рудничком дистрикту, у којем је највеће насеље Блазнава, која тада има 18 кућа, затим Јарменовци (17 кућа) и Ба (10 кућа), док је у осталим насељеним местима мање од по десет кућа. Но, попут Крагујевачког дистрикта, и у Рудничком дистрикту је много пустих насеља. Од 94 насеља - 56 је пусто.

Неке од породица које су то време живеле у овом делу Шумадије се могу поуздано одредити. Тако су, почетком XVIII века, у Лужницама преци данашњих Ђурђевића, Живановића, Карића, Маџаревића, Микића и Стевановића, у Петровцу Антонијевића, Брајковића, Мијаиловића и Чоловића. У Реснику су преци Вилиповића, Несторовића (Комненовића) и Павловића (Манасића), а у Чумићу (уписаном 1718. као Трчинац) преци Божића, Миливојевића, Милованчевића, Предојевића и Филиповића.

01.04.2001 Глас јавности

21. Стање цркве и свештенства

Шумадија се расељавала и попуњавала

У том времену у Горњу Сабанту се насељавају Равништани, Требињци, Симићи и Тарани, а у Доњу Сабанту Беговићи, Раденковићи, Симушили и Цветојевићи. Недуго затим, око 1737. године или Друге сеобе, оживеће и друга насеља: У Кијево се досељавају Толићи, Стошићи и Станковићи, а у Поскурице Алексићи, Гавриловићи, Иванковићи, Јевтовићи, Јеросимовићи, Петрићевићи, Стевановићи (Ђорђевци) и Степановићи.

У сталном млазу усељавања у Шумадију тих година (до средине XVIII века) долазе у Корићане Милосављевићи, у Велико Крчмаре Цукићи (Срећковићи) и Первизи. Огранак Первиза се тад насељава и у Мало Крчмаре, у које истовремено долазе и Томићи (звани Ђорђевци), у Светлић Вукићевићи, у Сипић Продановићи, у Трмбас Ђерићи и Матићи...

Шумадија се расељавала, али и стално попуњавала новим становништвом. У њој је у овом времену дошло до смене становништва. Нетачну слику о слабој насељености овог дела Шумадије најбоље оповргавају две историјске чињенице - Кочина крајина и Први српски устанак. Јер пуста или слабо настањена земља не би могла да диже буне и ратује против моћне Отоманске царевине.

Између два зла, између две царевине и између два рата (1717-1739), српски народ се селио у потрази за бољим животом, а најчешће само у нади да преживи. Ту судбину је делила и Шумадија, налазећи се тада под аустријском окупацијом, која је многим видовима била суровија од турске. Од добра се не бежи, каже народна пословица, којом се једино и могу објаснити многа тадашња бекства и пресељења. Јер, ни са једне стране границе Србима нису цветале руже.

У широком појасу који је обухватио Левач, Темнић, Белицу, Гружу, веће делове Лепенице и Јасенице било је у 1735. години само 68 насељених места, а у њима укупно 1051 кућа. Ови предели су припадали ваљевској епархији, и по попису који је сачињен за потребе Митрополије београдске, у њима је тада било седам манастира (Никоље у Шаторњи, Вољавча и Благовештење код Страгара, Врањевшница, Каленић, Љубостиња и Каменац). У целој овако пописаној области је било три вароши - Крагујевац, Блазнава и Јагодина, два шанца - Врбица (данас Аранђеловац) и Витановац и још 63 насељена места.

Највеће место је било шанац и варош Крагујевац (110 кућа), затим шанац Врбица и село Страгари (по 50 кућа), варош Блазнава (40), варош Јагодина (36), село Жабари (30), Рековац (28), Кнић (26), шанац Витановац и село Стубао (по 24), Забојница (23), Бачина (21), Чумић, Грошница, Каменица (по 20), Годачица, Честин, Рашевица (по 18), Живковци, Црнућа (по 16), Трешњевица, Јарменовци, Шуци, Медвеђа, Губеревац (по 15), Хан (14), Дренова, Гунцати, Кукљин (по 13), Сарановo, Драча, Минојевац, Ресник, Багрдан (Гордан), Ошаковци, Голочело (по 12), Баточина (11), Бокчиновићи, Бечевица (по 10), Лужница, Опарић, Сибница, Волујак, Липница (по 9), Трудељ, Шаторња, Рамаћа, Карановац, Лепојевић, Риљац, Бела Црква, Маскаре, Јасика, Падеж (по 8), Жупањевац, Борач, Љуљаци, Ракјани (по 7), Рудник, Влакча (по 6), Грабовица, Брестовац, Претоке, Брајковац (уписан као Смрдљиковац), Катун (по 5), Превешт, Секурич (по 4) и Гривац (две куће).

По овом црквеном попису, у овој области је само шест цркава - у Крагујевцу, Витановцу, Грошници, Жабару и Страгарима, док се за цркву у Врбици каже да је удаљена сат и по хода. У њима је седам, а нурије без цркава имају још три свештеника (у Јагодини, Дренови и Бачини).

02.04.2001 Глас јавности

22. Порекло дошљака

Од десет свештеника само онај у Врбици зна седам светих тајни

Цркве су, благо речено, у скромном стању. Најбоља је црква у Жабарима (стара црква у Горовичу), којој припадају Чумић и Сараново, зидана „на манастирско подобије" - сва од камена, са сводом и покривена ћерамидом. Од камена је, покривена црепом, и црква у Крагујевцу, али је она, у ствари, преправљена турска џамија. У Страгарима је камена црква покривена шиндром, а у Витановцу је брвнара покривена шиндром. У Грошници је 1734. године оборкнез Станиша Марковић Млатишума озидао цркву каменом, на свод, патосао циглом и покрио шиндром, а преко ње црепом.

Стање и знање свештенства - нимало узорно. Од десет свештеника је само онај у Врбици добро упућен у седам светих тајни. Од осталих, поп у Витановцу зна неке од седам тајни, а поп у Дренови је чуо за седам тајни, али им не зна форме, док седморица не знају ни тајне ни форме. Добро да читају и певају знали су само поп у Врбици и Жабарима, поп у Бачини је добро читао, али не зна појање. Од осталих, поп у Дренови је појао помало, а онај у Грошници доста лоше, док шесторица нису знала појање. По старински и полако су знали да читају попови у Крагујевцу и Страгарима, а остали, како је оцењено - слабо, помало или доста лоше.

Међутим, из овог црквеног извештаја се може, посредним начином, закључити о сеобама становништва. Јер, од десет попова - деветорица су дошљаци, од којих су четворица из Старе Рашке и Старог Влаха - Василије Станимировић у Дренови је из Вранеша, Филип Обрадовић у Жабару је из Бедине Вароши, Веселин Борисављевић у Страгарима је из Трудова, Сава Недељковић у Витановцу је из Козника; двојица су из Херцеговине - Мијат Станковић у Јагодини и Јован Вукосављевић у Врбици; један из Црне Горе - Дамјан Јанковић у Бачини је из Моракова код Никшића; један из Метохије - Радосав Јовановић у Крагујевцу је из Тихнића; један од Скадра - протопоп Вуле Ђорђевић у Крагујевцу је из села Власојевића. Једино је Остоја Атанасијевић у Грошници родом из Крагујевца, а књизи се учио у Вољавчи.

Управо из области из којих потичу свештеници (Стара Рашка и Стари Влах, Херцеговина, Црна Гора, Метохија, Скадар) највише је и становништва досељеног у Шумадију.

У Врбици (данашњи Аранђеловац и село Врбица) око 1735. године је свештеник Јован Вукосављевић, пореклом из Херцеговине. По свему судећи је овај Јован предак данашњих Поповића у Буковику, за које Дробњаковић каже да им се, много пре Првог српског устанка доселио предак калуђер Пахомије из Херцеговине. Све до средине XX века из ове породице су били свештеници, дванаест заредом, од којих је најпознатији прота Атанасије, који је заклео устанике на Орашачком збору 1804. године. Из ове породице су учесник и историчар Првог српског устанка Лазар Арсенијевић Баталака (синовац проте Атанасија) и савремени књижевник Данко Поповић (р. 1928. године у Аранђеловцу).

Из Херцеговине је и Мијат Станковић, свештеник око 1735. године у Јагодини. Но, у целој Белици је удео тзв. динарске струје занемарљив. Средином овог века је било само 2,5 одсто кућа досељеника из Црне Горе, Сјенице и Херцеговине. Као оаза стога делују Томићи, Миљковићи и Бојовићи досељени од Васојевића у Црнчу почетком XVIII века (20 кућа 1948).

По правилу, за становништвом су ишли и попови. Тако је бачински поп Дамјан Јанковић имао нуриј у селима око Рожаја, али, после девет година, када се због турских зулума српско становништво почело расељавати, крене и он за њим 1729. године, те дође у Бачину. Четири године раније, оставши без нурије код манастира Црне Реке, дошао је и поп Мијат, прво у Бачину, а одатле у Јагодину. Због турске глобе је и поп Радосав оставио нуриј у Дренчи и дошао у Крагујевац 1721. године. За попа Веселина у извештају стоји да је имао нуриј у свом родном селу Трудову (уз село Божетиће код Нове Вароши, које је по попису 1991. српско село са 122 житеља), и да је поповао осам година, али „по том, како су други људи почели одонуд селити се нужде ради турске у цесарску страну, тако и поп, не могавши остати, преселио се у државу цесарску, у село Страгари, лета 1721."

03.04.2001 Глас јавности

23. Долазак предака из старе Рашке

Из ових предела се најчешће долазило

Попис Београдске митрополије, сачињен око 1735. године одсликава не само тадашње стање у цркви и народу, већ и порекло становништва које се у то време насељавало у прилично запустелу Шумадији. Од десет свештеника, колико их је укупно било на подручју које је припадало Крагујевцу (предели Груже, Јасенице и Лепенице и Левча), четворица су потицала из Старе Рашке и Старог Влаха. А управо из ових предела потиче и највећи део досељеног становништва. Најзначајнија улога овога становништва је, према оцени академика Петра Влаховића, једног од најугледнијих савремених етнолога, у томе што је оно, потичући из предела у којима је био заметак и духовно средиште старе српске државе, носило државотворну идеју и имало мисију, коју ће, напокон, у Шумадији, са више српских устанака, успети и да оствари.

Тако је 1735. године свештеник Василије Станимировић, у чијој су нурији Дренова, Кукљин, Јасика и Падеж, пореклом из Вранеша у Старој Рашкој. У селима његове нурије су досељени из Старе Рашке у Јасику Поповићи, Ђорићи, Савковићи и Булурдићи (Тинчићи), који су сви дошли пре Првог устанка.

У Жабару, то јест Горовичу, чијој нурији припадају Чумић и Сараново, свештеник је Филип Обрадовић, пореклом из Бедине Вароши. Бедина Варош је код села Шуме у околини Ивањице, а уз Жабаре, односно Горовић, код Тополе, постоји такође село Шуме, што, свакако, није случајност. Код Гацкога у Херцеговини постоји и треће село са истим називом: Шуме, што, такође, није случајност. Јер, као што пуж носи своју кућицу, тако и становништво које се сели носи називе свог завичаја за собом. Ако се споје линијом три села Шуме, добиће се непогрешиво тачан пут којим се кретало становништво: Херцеговина - Стари Влах - Шумадија. Према запису из 1923. године, у Жабару је 260 кућа, од којих су 192 куће потомака досељеника пре Првог устанка из околине Сјенице и из правца Бијело Поље-Сјеница.

Из Кладнице (по попису 1991. године село са 439 житеља, од којих 432 муслимана), која се налази са једне, а Ивањица са друге стране Јавора, дошао је кад и поп Филип у Жабаре и извесни Недељко, родоначелник групе породица чије је скупно презиме по њему Недељковићи, и којих је 1923. године било у Жабару 84 куће. У исто време је, такође од Сјенице, дошао у Жабаре са четири брата и Радош, од кога је настала скупина породица, названих по њему Радошевићи, којих је 1923. године било 79 кућа.

Од Сјенице-Студенице су нешто касније (после 1735. године) у Жабаре дошли и Лакићи (Живићи), којих је 1923. било 12 кућа. Из ове породице је поп Живић, један од коловођа тополске буне 1877. године.

Следећа породица која је, приближно у исто време кад и поп Филип, дошла из правца Сјеница-Бијело Поље у околину Жабара су Благојевићи (старо презиме Величковићи), којих је 1923. године било 17 кућа. Из ове породице је Десимир Благојевић (рођен 1905. у Тополи), један од највећих српских песника овог века. Родоначелник Благојевића се, заправо, прво населио у Горовић и од њега је тамо фамилија Пиштољевића (1923. било 16 кућа), од којих једни почетком XIX века прећу у Јунковац (18 кућа Пиштољевића 1923. године), а други у Жабаре (данашњи Благојевићи). Родоначелник Благојевића и Пиштољевића се доселио са два брата. Од једног брата су Спасићи у Тополи и Крћевцу (1923. године укупно 29 кућа), а од другог Симићи у Божурњи (1923. године 30 кућа). По породичном предању, које је записао Дробњаковић, „кад су Симићи дошли у Божурњу, кмет Савко (родоначелник данашњих Савковића) није им дао да се настане, те се они крену натраг и дођу до Лужница (Лепеница). На наваљивање осталих сељака Савко се предомисли, пошље човека те их врати, и да им земљиште да подигну куће и да се настане." Доказ сродства и заједничког порекла ових родова у Горовичу, Јунковцу, Жабару, Божурњи, Тополи и Крћевцу је и иста слава (Св. Стеван).

04.04.2001 Глас јавности

24. Ко је дошао у Страгаре

Досељене породице често су се делиле и разилазиле

Очито, као што се са више страна стекну различите породице у једном селу, тако се једна породица раслојава и дроби насељавајући се у неколико места. Понекад је томе разлог бројност породице и величина сточног иметка, кад је тешко сместити се у неко насеље где већ постоје старе породице па је недовољно слободне земље за придошлице, понекад и то што се селило у млазевима и поступно, понекад што су у самом путу искрсавале различите прилике које су утицале на поделе и разилазак породица у потрази за новим становиштима.

У овако подељеним породицама су памћени порекло и сродство и чувана иста крсна слава као њихова залога и доказ.

Попут Спасића, Симића и Благојевића, насељавала се и група фамилија Карајовића. Карајовићи су матично насељени у Гледић, где су дошли пре Првог српског устанка из Ибарског Колашина, од њих су Карајовићи у Бајчетини (дошли ту крајем прошлог века), а род су са Косовцима, Ивановићима, Богдановићима и Јовановићима у Милаковцу и Милетићима и Божовићима у Годачици. Ове фамилије имају још једне заједничке сроднике - Карапанџиће у Ерчегама у Моравици (Драгачево), што само потврђује правац њиховог досељавања у Шумадију. Осим породичног сећања, које је почетком овог века било још свеже, све ове фамилије су очувале и исту славу - Митровдан.

У Страгарима је 1735. године свештеник Веселин Борисављевић, пореклом из Трудова, код Нове Вароши. Од Нове Вароши, из села Косатице, потиче и стара страгарска породица Рајића, досељена почетком XVIII века. По другој верзији су од Пипера, а били су пре доласка у Страгаре насељени у Велењу (?) у околини Новог Пазара. Рајићи у Страгарима имају сроднике у Гледићу (1921. је девет кућа Рајића у овом селу), у Бањици код Чачка и у Гучи. По овом размештају се најбоље види правац њиховог насељавања у Шумадију. Од ове фамилије су Танаско Рајић, барјактар Првога српског устанка (погинуо у боју на Љубићу 1815), и значајни српски песник Велимир Рајић (1879-1915).

У Страгаре су, кад и Рајићи, дошли од Сјенице преци Цицића (17 кућа) и Марковића (3 куће). Тад долазе и Вересићи, чији се предак Петар Вересија помиње у Карађорђевом Деловодном протоколу 1812. године. У исто време (око 1735) долази и Павле Гужва, родоначелник Гужвића (од којих је чувени тополски свештеник Стеван Гужвић и аранђеловачки лекар Милан Гужвић). И знаменити страгарски Тодоровићи, чији су данашњи огранци Богојевићи, Јевтићи, Марковићи и Миловановићи (1923. укупно 11 кућа), такође су дошли кад и Рајићи, али из Вранеша код Пријепоља. Из ове породице је Марко Тодоровић, буљукбаша у Првом устанку, а од њиховог сродника, одсељеног у Паланку, потичу чувени новинар и књижевник Пера Тодоровић (1852-1907), сарадник Светозара Марковића, ухапшен због Црвеног барјака у Крагујевцу (1876), а због Тимочке буне (1883) осуђен на смрт, па помилован, и хумориста Миодраг Тодоровић (умро 1995).Ђ

Стање и састав становништва Шумадије под аустријском окупацијом (око 1735. године) су врло важни да би се разумео данашњи његов састав. Јер ово, претежно досељеничко, становништво је, уз малобројно староседелачко становништво, основа на којој ће настати савремени тип Шумадинца.

Предео Лепенице је познат по врло разноликом саставу становништва, које потиче из многих области. Најактивнија област за насељавање Лепенице, према истраживању Тоше Радивојевића (1911. године), била је Стара Србија, која је дала петину становништва Лепенице, док од осталих области Тимок има 8,5 одсто, а друге мање од по пет одсто удела у становништву.

05.04.2001 Глас јавности

25. Стигли из околине Скадра

Доста људи дошло је из царског града Призрена у Метохији

Ако се има у виду становништво пореклом од Призрена (Метохија), онда је у Лепеници свака четрдесет и пета породица отуда досељена, и њима припада свака двадесет и седма кућа, што значи да су породице из Метохије раније досељене, када су се тако намножиле по броју кућа. Ово потврђује Цвијићево запажање да косовско-метохијска струја спада у најстарије миграционе струје.

Бадњевац су, на пример, основали, после Велике сеобе 1690. године досељеници са Косова - Бабићи, досељени из Ибарског Колашина, Божићи (чији су огранци у Ботуњу, Губеревцу, Доњим Јарушицама и Чумићу), Карићи (од којих су Балтићи), Петровићи (од којих су се разгранали Миловановићи, звани Карапатићи, Пантићи, Милановићи и Миливојевићи) - сви дошли из Студенице на Косову (вероватније из села Студенице у околини Ђураковца у Метохији), као и Савићи и Маријићи, који су у исто време дошли из Косовске Митровице. Заправо, ови родови су се по доласку са Косова и из Метохије прво настанили у Реснику, одакле су прешли у Бадњевац. Зато нимало није случајно што је у време њиховог досељавања поп у Крагујевцу Радосав Јовановић, пореклом из села Тихнића у Метохији.

Око 1735. године је у Крагујевцу протопоп Вуле Ђорђевић, пореклом из села Власојевића код Скадра. Срби ни данас нису ишчезли у околини Скадра, која је у средњем веку била наша, што потврђује и савремена топонимија у том пределу, где је очувано много српских назива. Несумњиво, крагујевачки протопоп Вуле припада том сој досељеника, при чему треба имати у виду да су у околини Скадарског језера неко време пребивали и преци Карађорђеви, а по једној верзији и преци Карађорђевог буљукбаше Петра Јокића Тополца.

Стазе којима се српско становништво столећима кретало у својим принудним или вољним пресељавањима биле су углавном устаљене. Као и нека одредишта на њима, одакле се, даље, река досељеника сливала ка новом завичају. Једно од најважнијих одредишта при насељавању у Шумадију је био Витановац. У њему су се збирали досељеници из више српских предела.

Довде су, спојивши се у долини Ибра, највише допирали бегунци и невољници такозване косовско-метохијске селидбене струје, долазећи од Пећи, с Косова и из Ибарског Колашина. Ова селидбена струја је, како је Јован Цвијић установио, једна од најранијих - покренута је крајем XIV века, узрокована косовском погибијом, и, ево, на жалост без прекида, настављена је до наших дана.

У доњем току Ибра је на овај путни правац излазила и најјача селидбена струја, названа динарском, у којој се налазило становништво Старе Србије и динарског побрђа - Црне Горе, Херцеговине, Старог Влаха, Сјеничко-пештерске висоравни и Драгачева. На овом правцу је Сјеничко-пештерска висораван била етапна станица, где се покренуто становништво задржавало краће или дуже време, настављајући одатле сеобу у потрази за бољим условима живота.

Место где су ове струје прелазиле на тле Шумадије је вековима било село Витановац, одакле су долином Груже и преко превоја Рудничке планине ишле ка нискоj Шумадији.

06.04.2001 Глас јавности

26. Таласи из Црне Горе

Срби из Црне Горе основали су села Баљковац и Белошевац

Ако се данас гледа састав становништва Груже, види се да у овом пределу има житеља чији су преци дошли из више од двадесет српских области. Међутим, убедљиву превагу у тој маси имају досељеници са Косова и од Сјенице.

У Витановцу, који је био главна станица за скретање и даље развођење становништва у Шумадију, око 1735. године је свештеник Сава Недељковић, пореклом из Козника. У Старој Рашкој постоје, не тако удаљена једно од другог, три села Козник - једно је заселак Дуге Пољане, друго заселак Чебинца, а треће је село код Трнаве у околини Новог Пазара. Из ове околине је најстарија породица у Витановцу - Милићи, звани Мелајци (9 кућа 1923), очито досељени из Мелаја, села које данас административно припада општини Тутин, али је ближе Новом Пазару, јер се налази на Пештерској висоравни. Данашњи житељи Мелаја говоре двојезично (српски и шиптарски), и, према попису 1991. године, од њих 666 је 657 муслимана. Пут из Мелаја води између два Козника, куда су почетком XVIII века преци Милића, пресељујући се у Витановац, морали проћи, а за њима и поп Сава. Истим путем, вероватно у исто време, дошли су у Витановац Колаковићи (3 куће) из Колашина, који су „мењали славу, да их Турци не пронађу", Јовановићи (4 куће) и Јелићи (5 кућа), добегли „однекуд из старог Новопазарског Санџака", Стојановићи (Станчићи), Миловановићи (Виђовци) и Јаковљевићи из Новог Пазара, као и Радовановићи (старо презиме Луковићи) из Старог Влаха, док су касније од Сјенице дошли Бабићи (11 кућа 1923).

Из Црне Горе је Дамјан Јанковић, свештеник око 1735. године у Бачини. Ближе његово порекло је из Моракова код Никшића, а нуриј је, пре доласка у Бачину, имао у селима око Рожаја. У Бачини су Кнежевићи (48 кућа 1902), Ракићи, Гмитровићи, Марковићи (Савићи, Купинићи), Кајдунци (Ћирићи), Чолаковићи (Жајковићи, Ђорђевићи), Гавриловићи и Обрадовићи, сви косовско-метохијска селидбена струја.

У то време су досељеници из Црне Горе основали села Баљковац и Белошевац.

Баљковац су основали Банковићи (од којих су настали и данашњи Ђерасимовићи) и Бојанићи (од којих су касније настали родови Вукомановићи, Јаковљевићи, Павловићи, Антонијевићи, Арсенијевићи, Јанковићи, Љубисављевићи, Мијаиловићи, Раденковићи, Благојевићи, Вукосављевићи, Гавриловићи, Гмитровићи, Ђурђевићи и Максимовићи). Банковићи су дошли из Бјелопавлића, што се види и по очуваној племенској слави (Св. Петка), а Бојанићи из Дробњака, сачувавши такође племенску славу (Ђурђевдан).

Белошевац су заправо основали Папићи, досељени из села Белошевца на Косову, давши тако име новом насељу. Но Папићи су се затрли, а један њихов огранак је отишао ка Ваљеву, где су засновали село истога имена - Белошевац (тамо се презивају Пејићани). Живот у Белошевцу код Крагујевца су обновили и одржали Катанчевићи (од којих су настали Марјановићи, Глишићи и Пауновићи, звани Павловићи) и Шабовићи, чије је старо презиме Курудиновићи (од којих воде порекло садашњи родови Сретеновићи, звани Здравковићи, Дамњановићи, Јовановићи, Лакетићи, звани Јаковљевићи и Радовићи, као Курудиновићи - Вуковићи, Мирковићи и Чајовићи, звани Миленковићи у Баљковцу). Катанчевићи су дошли из села Лопате, код Лијеве Ријеке у Црној Гори (у овој Лијевој Ријеци, код Подгорице, такође су, у сељакању, боравили неко време и Карађорђеви преци), а Шабовићи су дошли из Ровина (у близини Бата код Цетиња).

07.04.2001 Глас јавности

27. У чети Коче капетана

Кочина крајина била је највеће ослободилачко прегнуће 18. века

Мало је насеља о којима постоје оновремена сведочанства о њиховом настанку и насељавању. У ред тих малобројних иде село Загорица код Тополе. Село је врло старо и први пут се у писаним споменицима помиње 1476. године, у турском попису који је обављен седаманест година по пропасти Србије (1459), дакле у времену када се окупациона власт усталила а унутрашње прилике биле сређене.

Никада, вероватно, неће бити разјашњено колико пута се од тада Загорица празнила и пунила новим становништвом. Срећом, њено последње насељавање за време Турака је познато, захваљујући њеном привременом житељу у том времену Гаји Пантелићу Воденичаревићу, чија су казивања један од главних извора за нашу историју новијег времена.

О том насељавању, обављеном пре Кочине крајине (1788), Гаја Пантелић Воденичаревић, касније знаменита личност Првог српског устанка, причао је у више наврата професору Исидору Стојановићу, који је прикупљао грађу за Српско учено друштво, те је тако сачувано доста драгоцених података. По том казивању, када је потурчењак из Мостара Мула Хусеин, досељен у Паланку (тада звану Хасан-пашину), купио од Мула Селејмана Кићановића село Загорицу, он је насели доводећи „рају" из више насеља. Тако у Загорицу, у којој су били велики пчелињак (кованлук) и воденица, прво насели из Жабара Петра, Карађорђевог оца, да чува пчеле, и Гајиног оца Пантелију Десимировића, да буде воденичар (отуда његови потомци носе презиме Воденичаревићи). Потом се доселе Јован Живанић из Жабара, Панта са оцем вртаром из Светлића, Недељко, Добровој и Станоје из Раче, Ђорђе Живанић из Ракинца, Мијаило Преко, Симеун Ћоса и браћа Станко и Станоје Марисављевићи из Кусатка, Милован и Стеван Марковићи и Мијат Аврамовић из Иванче, браћа Пантелија и Сима из Саранова, Антоније и Алекса са оцем такође из Саранова, Петар Чокић из Маслошева, а Мула Хусеин насели још и неког Циганина из Ратара, да му буде пинтор.

Мало је ових досељеника дошло добровољно, но више их је, како истиче Гаја Пантелић, „прибегло у Загорицу што им је зулум турски додијао". Од добра се не бежи, каже народна пословица и, попут Загорице, која је право колонистичко село, овако је углавном попуњавана већина шумадијских насеља.

Занимљиво је да су се потомци ових насељеника до данас задржали у Загорици, чинећи главнину њеног становништва. Кочина крајина, највеће српско ослободилачко прегнуће XVIII века, премда несрећног краја, историјски је значајна пре свега по томе што је осведочила снагу устаничког покрета који је донео краткотрајну слободу за којом се, поколењима, жудило. Али, важније од тога, било је сазнање да Србима нико други не може, и неће, донети слободу до они сами. Јер, Кочина крајина је била, што се већ и раније, небројено пута, дешавало, злоупотребљавање српске тежње за слободом у корист страних интереса. Између Беча и Стамбола, у жрвњу двеју империја, чије је и лице и наличје владавине и окупације добро знао, српски народ се, најзад, почео прибирати око властитог етничког стожера као упоришта и узданице. Освешћени, преживели Кочини добровољци ће несмиренички чекати Први српски устанак, а неће бити ретки ни они који ће и предњачити у њему. Преци и родоначелници многих данашњих породица у Гружи, Јасеници и Лепеници су били запажени учесници Кочине крајине. Многи од њих, ступивши у фрајкор, записани су у саставу чете којом је непосредно командовао капетан Коча Анђелковић. Међутим, нити је ова чета цела Крајина, нити су пописани сви учесници овог значајног историјског покрета.

08.04.2001 Глас јавности

28. Прегнуће из безнађа

Нисмо обележили 200 година Кочине крајине!?

Спомен на неке саборце Коче Капетана је очуван у родословном памћењу, али се са многих још може, уз додатна истраживања, скинути вео заборава у који неправедно падају. Овакви преци су такав напор од нас и те како заслужили.

Историја није безимена, јер је стварају врло конкретни људи. Не појединци, јер они не могу сами много да учине, како подсмешљиво каже Брехт: ни да скувају себи ручак. Историју, разуме се, ствара народ. Али не безоблична, безимена, неидентификована народна маса, него људи одређених својстава, са именом и пореклом, тежњама, уверењима и осећањима.

Да смо - као што, на нашу несрећу и срамоту, нисмо - пре седам година обележили, или боље рећи прославили, јер тај историјски догађај то завређује, 200-годишњицу Кочине крајине, видели бисмо да су учесници овог слободарског подухвата врло одређени људи, па и преци некима од нас.

У казивањима Гаје Пантелића, које је између 1846. и 1849. године записивао учени београдски професор Исидор Стојановић, овај честити устаник и земљоделац се сећа да је уочи Кочине крајине свет нагрнуо у бежанију, па се тако, крадом по народу, чу да утече и Коча у Немачку. После тога утекоше и Стеван Чвара из Тополе, Радич из Бечевице, поп Ђорђе Николајевић из Пајсијевића, Ђорђе Петровић из Загорице и многи други.

У Ђорђу Петровићу је лако препознати потоњег Карађорђа, чији је отац у то време чувао у Загорици пчеле. Од Стевана Чваре, који ће учествовати и у Првом устанку, потећи ће род Чварковића, који данас живе у Тополи, Крћевцу, Маскару и Београду, а од казивача Гаје Пантелића ће потећи данашњи род Гајића, који живи у Тополи, Крћевцу и Калифорнији.

Није тешко закључити да су Кочина крајина и Први српски устанак време када је живела већина родоначелника данашњих породица. Много тога, из дуга према прецима, али и зарад сопственог памћења и достојанства, треба истражити. Међутим, о том времену се подоста и зна, само многе податке треба учинити видљивим и понегде наћи драгоцену карику која недостаје у родословном памћењу.

Када се Коча вратио из бежаније, почео је да окупља војску. У лето 1788. године, према списима Ратног архива у Бечу, чета Коче капетана је имала 562 борца, који су потицали из 109 наших насеља. Из дванаест места је било више од по десет бораца. Највише је било из Крњева (39), Плане (31) и Ланишта (25), затим Свилајнца (19), Глоговца (18), Штипља (17) и Лучице (14), док је из пет места било по тринаест бораца - Ливађа, Грабовца, Кавадара, Рибара и Пањевца (Кочиног родног места, које се по њему данас зове Кочино Село). По девет бораца је из Ракинца и Црљенца. Седам насеља имају по осам, три по седам, једно шест, седам по пет, шест по четири, девет по три, седамнаест по два и четрдесет пет по једног борца, док за шездесет осморицу није уписано из ког места потичу.

Из тадашње Крагујевачке нахије су у Кочиној чети деветорица из Ракинца, по петорица из Брзана и Жировнице, по четворица из Башина и Марковца, по тројица из Градца, Глибовца, Бошњана и Лапова, по двојица из Ботуња, Забојнице и Топонице, а по један из Кијева, Јунковца, Крчмара, Тополе, Баточине, Раче, Липнице, Пчелица, Драче, Сибнице, Церовца и Аџибеговца (данас Старо Село код Велике Плане).

09.04.2001 Глас јавности

29. Марковчани Кочини Саборци

Унуци баш често нису ништа знали о својим прецима

Из Ракинца су, редом, како су уписивани по пристизању у Кочину чету, Јовица Радованов (27 година), Радојко Стојадинов (25), Јован Илин (25), Радивоје Бурић (36), Пантелија Павловић (24), Михаило Павловић (24), Марко Ђурђевић (24), Видоје Савин (20) и Стојко Дмитровић (36). Јовица, Михаило, Марко и Видоје су неожењени, Стојко је удовац, а остали су ожењени.

У то време у Ракинцу живе преци Ђорђевића, Мартиновића, Радојковића, Теофиловића, Бранковића, Павловића, Ракића и Тимотијевића. Предак Радојковића је засигурно у Кочиној чети, главом Радојко Стојадинов, уписан као жењен. Радојковићи су се у Ракинац населили из Сјенице око средине XVIII века. Тешко је, због промена презимена, установити ко је у Кочиној чети од Мартиновића, али је несумњиво неко од њих ту. Поготову што се једна грана Мартиновића назива Арбијаши - данашњи Ивановићи, којих је 1911. било пет кућа, а то одаје њихов војнички позив. Назвања, па и надимци, појединих родова никада нису случајност. Наиме, арбија (код Вука харбија) је дрвена или гвоздена шипка којом се мала пушка набија кад се пуни. Према томе је предак Мартиновића, који су досељени с Косова, или уже Ивановића, званих Арбијаша, био пуњач муниције у устаничком ратовању. Из рода Павловића, досељених од Сјенице после 1736. године у Ракинац, двојица су у Кочиној чети - Пантелија, који је ступио 20. јула, и Михаило, који је дошао 1. августа 1788. године у чету. Вршњаци су, али се из списа не види да ли су близанци или браћа од стричева.

Из Брзана су у Кочиној чети Тодор Гавриловић (18), Дмитар Марковић (20), Радиша Милићевић (20), Јован Глигоријевић (20) и Васиљ Савић (35 година). У то време у Брзану живе Андрејићи, Кошани (Миливојевићи и Миловановићи), Љутићи, Маринковићи, Горданићи, Драгићевићи, Парезановићи и Курјучевићи. Ови последњи, досељени из ресавског Грабовца, који су се до данас разгранали у родове Ђорђевића, Јовановића, Петровића званих Спасојевића, Нешића и Пановића, дугују своје презиме такође војничком пореклу. Курјук значи: плетеница или кика, односно перчин, какав су имали српски војници до 1806. године, када је Карађорђе наредио да се поодсецају, да их не би Турци, хватајући се перчина, олако убијали. Али, курјук се назива и део пушчане цеви где стоји набој. Очито, Курјучевићи дугују презиме свом ратничком духу.

Премда су само два века протекла од тако знаменитог историјског прегнућа као што је Кочина крајина, недопустиво је много тога заборављено. Данас је у Шумадији, и не само њој, реткост да неко зна претке у правој линији до чукундеде. Но, то није особеност само садашњег нараштаја. Још је Милан Ђ. Милићевић осамдесетих година прошлог века, трагајући за тако знаменитим Србима као што су били вођи Првог српског устанка, јадиковао: „Обраћао сам се потомцима да ми јаве што се зна у породицама о заслужним прецима, па сам од њих, некад, примао одговоре: да унуци ,баш ништа не знају о дедима својим', ма да су деди били војводе, а унуци пуковници."

10.04.2001 Глас јавности

30. Село досељеника

Нема историје без родословног памћења

Мало је тога записано, а од тако малешног броја записа, како каже Милићевић, пропало је много. Историја сељачког друштва се не може писати без родословног памћења. Подсетићемо, стога, на слободаре који су 1788. године стали уз Кочу Капетана да бране заветну мисао о српској држави и слободи. Иза њихових имена стоји скривена предачка нит до данашњег нараштаја, као што се иза имена Коче Капетана крије Корун Анђелковић, како је гласило право Кочино име и презиме.

У Кочиној чети су четворица Марковчана - Јован Илић (52 године), Јеремија Станковић (25), Стојмир Косанић (33) и Марко Игњатовић (24).

Уз предводника Крајине, Кочу или Коруна, свакао да је био предак данашње групе родова са заједничким презименом Павловићи. Преци Павловића (слава Никољдан) су дошли из ресавске Кованице у Марковац крајем XVII или почетком XVIII века. На почетку овог века их је било тридесет и три куће, а делили су се на четрнаест огранака (Марјановићи, Павловићи, Марковићи, Филиповићи, Илићи, Милановићи, Пауновићи, Петровићи, Аксићи, Маринковићи, Петковићи, Радисављевићи), од којих су два огранка у презименима сачувала спомен на Кочу (Коруна) и његову Крајину, а то су Кочићи и Коруновићи, којих је било по две куће.

Потомке Јована Илића и Јеремије Станковића треба потражити у роду Јеремића, из два разлога - прво, јер су уочи Кочине крајине досељени у Марковац из Глоговца (села које је удаљено свега четири километра од Пањевца, Кочиног родног места, које се по њему данас зове Кочино Село), а друго јер у роду Јеремића, што јасно упућује на Јеремију као родоначелника, постоји и огранак Илића.

Марковац је за прилике тога времена био велико село, а његови житељи су ту дошли са две стране - из села са десне обале Велике Мораве и са Косова и Метохије. Уз Павловиће и Јеремиће, из Глоговца су дошли Станимировићи (у оквиру којих су огранци Анђелковићи и Велимировићи), Обрадовићи (са огранком Стевановићи), а из Седлара Ракићи (са огранцима Радивојевићи, Миловановићи и Ненадовићи) и из Гложана Аврамовићи (са огранцима Милисављевићи и Стојановићи).

Са Косова су између две велике сеобе (1690-1736) у Марковац дошли преци данашњих Јагоровића (чији су огранци Милановићи, Милојковићи, Милосављевићи, Милошевићи, Милојевићи, Петрићевићи, Пантићи и Петровићи), Мишковићи (чији су огранци Спасојевићи и Мишићи), а после њих око средине XVIII века долазе Бркићи (чији су огранци Вучковићи, Јовановићи и Маричићи) и Павличићи (чији су огранци Васићи и Благојевићи), док су Конићи (друго име Станојевићи и Стеванићевићи) дошли од Пећи, а велики род Черкеновића (чији су огранци Богосављевићи, Вучковићи, Којадиновићи, Доцићи, Вељковићи, Ђурићи, Стојановићи, Ивановићи и Миљковићи) од Призрена, такође између две велике сеобе (1690-1736). У овим породицама је свакако и предак који је у списку Кочине чете.

За разлику од Марковца, који има хетерогено становништво, Велико Крчмаре је у време Кочине крајине компактније село, јер га сачињавају само два рода - Первизи, досељени из Призрена, и Цукићи, досељени из Старе Србије. Оба рода су досељена 1737-1787. године. Уписник Кочине чете из Крчмара је Радосав Живановић (23 године) и несумњиво потиче из рода Первиза, у којем данас постоје два огранка - Радосављевићи и Живановићи - која се могу довести у везу са овим Кочиним саборцем.

11.04.2001 Глас јавности

31. Преци слободари

Историјске преметачине изгубиле наше претке

Велики род Первиза, који се почетком овог века, не рачунајући сроднике у Малом Крчмару, разгранао на више од двадесет фамилија (Обрадовићи, Гавриловићи, Милојевићи, Величковићи, Благојевићи, Јовановићи, Марковићи, Радосављевићи, Антонијевићи, Павловићи, Ароновићи, Живановићи, Јаћимовићи, Мијајловићи, Пантелићи, Радојевићи, Ранковићи, Танасијевићи, Липовановићи, Милићи, Пауновићи, Петронијевићи, Раваиловићи), може бити поносан на свог претка Радосава Живановића, док ће Цукићи у следећем прегнућу, Првом српском устанку, дати једног од најугледнијих војвода, Павла Цукића.

Мерено људским веком, од Кочине крајине (1788. године) нас дели свега осам до девет колена или нараштаја. Када су преци у питању, у нашем народу постоје посебни називи за девет (понегде и петнаест) предачких генерација. По народном веровању, до деветог колена је грех ако се узима у роду, што значи да се и по мушкој и по женској линији пазило на својту до деветог колена (негде и до дванаест), после чега се сматрало да је род разрођен, те не постоје сметње за склапање брака. Ове рођачке споне и низови су, на жалост, услед познатих историјских преметачина у ова два века, делимично искидани и заборављени, па зато није чудо што и имена многих заслужних предака тамне или се сасвим изгубе. Зато, као део дуга, треба начинити напор да се сачува спомен на претке који, шире историјски гледано, то заврђују.

У неким насељима је после Кочине крајине дошло до смене становништва, па се зато у њима не може установити родбинска веза између учесника Крајине и данашњих родова. У таква насеља спадају Градац, а делимично и Жировница.

Из Градца су три устаника у Кочиној чети - Иван Павловић (20 година), Никола Сретеновић (37) и Стеван Сретеновић (20). У то време су у Градцу живела два рода - Зимоње и Ваљари, па су, очигледно, Никола и Стеван Сретеновићи припадали једном, а Иван Павловић другом роду. О ова два рода, Зимоњама и Ваљарима, која су се утрла, изучавалац Лепенице Тодор Радивојевић је почетком овог века записао: „О њихову пореклу нико ми није умео ништа рећи. Зна се само толико, да су их овде затекли Донићи, који су овде досељени пре 115 година и који су најстарији род сеоски."

Из Жировнице су четворица у чети Коче Капетана - Берисав Прешић (20 година), Вукашин Петројевић (28), Иван Андрић (29) и Маринко Шимоновић (20). У настанку, тачније при обнови живота у овом селу, после сеобе под Арсенијем ИВ Јовановићем (1736. године), Жировницу је „засновало 7 родова са 7 кућа" . Од оснивачких родова су се два затрла (Икићи и Панићи), а пет се одржали и до данас прилично разгранали. Два од њих су дошла из источне Србије - Иванковићи (чији су данашњи огранци Марковићи/Крстићи, Стевановићи и Радисављевићи) из Зајечара, а Коларци (чији су огранци Урошевићи, Радојковићи, Вучковићи и Ивановићи) из Мирова (код Бољевца, под Ртњем).

Два рода су дошла из Ресаве - Миливојевићи из Јасенова, а Митровићи (друго презиме Стевановићи) из Медвеђе, док је пети род, Ристићи (чији су огранци Живковићи, Савићи и Стаменковићи) дошао из Житорађе у Топлици. Тројаки су разлози због чега је отежано тачно уврђивање везе између Кочиних устаника и данашњих родова, прво - што се не зна да ли су четворица устаника имала потомство, друго - што се не зна ко је од њих припадао утрвеним породицама Икића и Панића, а треће - што је од тада свака од данашњих породица у Жировници уписивана под више различитих презимена, па се тако губи настављачка нит.

12.04.2001 Глас јавности

32. Из буне у буну

Из Јунковца је у Кочиној чети Марко Јаговић (25 година). Очигледно је у презимену грешка, што је и разумљиво, јер су аустријски писари, не знајући српски, многа имена и презимена, а поготову називе насеља, врло накарадно уписивали, па је тако и овде уписано искривљено Јаговић, уместо Јагодић. Јер, у Јунковцу су у време Кочине крајине само четири породице - Благојевићи, Ранковићи, Станковићи и Јагодићи, тако названи по баби Јагоди, која је, селећи се из Горовича, била први насељеник у Жабарима, а потом и овде. Јагодићи (слава Св. Алимпије) су данас разграната фамилија (огранци Новаковићи, Арсићи, Кузмићи, Радојевићи, Лазаревићи, Заркићи, Топаловићи, Дамњановићи, Стевановићи), у којој постоји род Марковића, чији је родоначелник Марко Јагодић, саборац Коче Капетана.

Из Тополе је у списку Кочине чете Манојло Михаиловић (35 година). Манојло је родоначелник велике фамилије Манојловића, настањене у Тополи, Крњевцу и Белосавцима, а његови потомци Милош, Димитрије и Михаило Манојловићи имаће видну улогу у Карађорђевом устанку.

Из Ботуња су уз Кочу пристали Ђорђе Мијатовић (35 година) и Никола Јовановић (25). Никола Јовановић је несумњиво предак великог рода Дамњановића (чији су огранци Жикићи, Радовановићи, Радојевићи, Живадиновићи, Петровићи и Златановићи, од којих су настали Миловановићи и Милошевићи), јер у овом роду постоје огранци Николићи и Николчићи (од којих су Јовановићи и Стевановићи), што само посведочује традицију чувања дедовског имена у породици. Другог Кочиног саборца из овог села, Ђорђа Мијатовића, треба потражити или у роду тзв. Пљачковића или тзв. Скорупаћа, јер оба имају огранке својих Ђорђевића, а била су у Ботуњу у време Кочине крајине. Осим ових родова у то време су у селу и преци данашњих Живановића, Јеремића и Јојића.

У чети Коче Капетана су још из Баточине Ђорђе Марковић (25 година), из Раче Стојан Ивановић (30), из Башина Дмитар Јовановић (30), Павле Јовановић (28) и два Ђорђа Симића (првоме је 40, а другоме 50 година), из Забојнице су Милутин (26) и Тома Барчани (45), из Драче Благоје Јаковљевић (46), из Кијева Михаило Петковић (32), из Лапова Марко Савин (26) и из Пчелица Марко Лагета (20).

Насељавање у Шумадију је текло као сталан млаз, из више праваца, а највише из југозападних предела, појачавајући се у зависности од историјских прилика. Ипак, главнина дошљака притиче уочи Првог српског устанка и непосредно за време Карађорђа. У шумадијска насеља, долазећи из више области, смештају се родови различитог порекла, што доприноси мешању и уједначавању становништва. Ови, такозвани оснивачки, родови су заправо обнављачи живота у многим данашњим насељима. Сви велики историјски догађаји су пропраћени премештањем становништва. Тако су у Карађорђево време никла многа насеља, која су устаници, избеглице и невољници заснивали широм Шумадије, у коју су се збијали као у природну тврђаву своје слободе. Трагови сеоба и докази о пореклу сачувани су у називима многих места, као и у именима или надимцима многих породица.

О томе данас сведоче називи неких села у Гружи, Јасеници и Лепеници, која имају своје двојнике у околини Сјенице, на Косову, у Понишављу или Алексиначком Поморављу, као и појединих родова који су означени презименом добијеним по старом завичају. У Карађорђевој Србији безмало да није било села у које нису дошли нови досељеници, поглавито из неослобођених крајева, а нека насеља су управо тад оживела или настала. Зато се многи родови казују по овом времену - да су им преци ратовали уз Карађорђа, да су дошли са Карађорђем, или да их је Карађорђе довео „кад је сагонио народ у Шумадију".

13.04.2001 Глас јавности

33. Досељавање уочи Првог устанка

Жировница, Поскурице и Лужнице најстарија насеља

Насеља у Шумадији су врло стара, а садашње становништво у њима је релативно новијег састава, јер је премало породица које засигурно обитавају у њима дуже од три века. Стога је погрешно рећи да је доласком одређених породица основано неко шумадијско насеље, јер тиме је само обновљен, а не и зачет, живот у њему.

У најстарија насеља у средишној Шумадији иду Жировница, Поскурице и Лужнице, села која се помињу у XIV веку у повељи кнеза Лазара. Не може се тачно установити колико пута су се ова села празнила и пунила новим житељима до доласка предака данашњих становника у њих. Тек, данашње становништво је обновило живот Лужница после Велике сеобе 1690. године, а Жировнице и Поскурица средином XVIII века.

У Лепеници је Тоша Радивојевић нашао стариначко становништво, подразумевајући под тим оно које је на ову тлу било и пре Велике сеобе, само у Лапову, док је Михаило Драгић стариначке родове нашао у више места у Гружи. По Драгићу, поједини стариначки родови су се одржали у Витановцу, Годачици, Горњој Црнући, Губеревцу, Доњој Црнући, Забојници, Каменици, Коњуши, Липовцу, Милавчићу, Претокама и Раваници, што значи тек у сваком четвртом гружанском селу. Почетком XVIII века поједини данашњи родови, који се сматрају оснивачким, обнављају живот и у другим гружанским селима - Закути, Липници, Љуљацима, Милаковцу, Пајсијевићу, Петропољу, Сибници, Сумуровцу и Топоници, а до Кочине крајине, то јест у времену 1737-1787, још у Бечевици, Борчу, Доњој Врбави, Врбетима, Вучковици, Гледићу, Грабовцу, Гривцу, Лесковцу, Лешеву, Опланићу, Честину и Чукојевцу.

Између Кочине крајине (1788) и Карађорђевог устанка (1804) досељавањем се обнавља живот у још седамнаест лепеничких насеља - Баточини, Бошњану, Горњој Баточини, Дреновцу, Ђуриселу, Јабучју, Јовановцу, Корману, Мирашевцу, Новом Милановцу, Опорници, Радовању, Рачи, Теферичу, Цветојевцу, Црном Калу и Шљивовцу, као и дванаест гружанских села - Бајчетини, Балосави, Белом Пољу, Брестовцу, Брњици, Витковцу, Горњој Врбави, Кнежевцу, Книћу, Печеногу, Радмиловићу и Стублу.

У Бошњане, где су затекли Домановиће, населили су се преци Миливојевића, Милића, Реонића и Татовића. Миливојевићи, чији су огранак Вуловићи, дошли су од Сјенице, као и Милићи, чији су огранци Јеремићи, Јовановићи и Милутиновићи. Реонићи су, као и Домановићи, Херцеговци, а њихови су огранци Милетићи, Милосављевићи, Ивановићи, Срећковићи и Милановићи, док су Татовићи, који су се највише разгранали (Обрадовићи, Ненадићи, Вучетићи, Мићковићи, Васковићи, Малишићи, Милошевићи, Новичићи, Тодоровићи, Вулетићи, Новићевићи, Глишовићи, Госићи/Тодоровићи, Лазаревићи, Милићи, Милосављевићи, Петровићи, Срећковићи), из Осата (Босна).

У Десимировцу се настањују из Призрена Гавриловићи (Чобићи/Мијаиловићи, Јовановићи) и Марковићи (Андрејићи), а из околине Крагујевца Срећковићи.

У Доброводицу долазе од Зајечара Глишићи, друго презиме Радосављевићи, чији су сродници Глишићи у Горњој Баточини. Са Косова долазе Добричићи, чији су род Добричићи (Чолићи) у Жировници. Истовремено се из Гладне у Ресави насељавају Марковићи (Радивојевићи, Костићи, Стошићи) и Стојановићи, а из предела Црне Реке долазе Синђелићи (Ивановићи, Пантићи) из Малог Извора, Спасојевићи (Миљковићи, Живковићи) из Лукова и Шарчевићи (Матејићи, Милојевићи) из Кривог Вира.

У Дреновцу се смештају Сјеничани Соковићи (Ђоковићи) и Херцеговци Чорбићи, док Шпиљовићи (Сретеновићи, Вуловићи, Лазаревићи, Тодоровићи), чији су огранак Шпиљовићи у Лужницама, долазе из Заблаћа (Чачак).

14-16.04.2001 Глас јавности

34. Села основана у Првом устанку

У Карађорђево време села су радо примала досељенике

Род Сеничана, (Мирковићи, Ђурђевићи, Вујовићи, Јовановићи, Симоновићи, Ћирковићи, Гавриловићи/Гајовићи, Гвозденовићи, Радивојевићи, Радомировићи, Стевановићи), чији су огранак Вуковићи у истом селу, (Милошевићи, Срећковићи), долазе из села Брњице (околина Сјенице) и обнавља Ђурисело.

Преносећи име свог насеља Мечковца у пределу Полјанице у Мечковац (данас Илићево) су дошли Крџалићи (друго презиме Живковићи), Павловићи и Мијаиловићи (Миленковићи, Стевановићи, Бабићи/Станковићи, Газдићи/Стојановићи), чији су огранци Матићи (Живадиновићи) и Стојковићи/Димитријевићи у истом селу.

У Јабучју се заустављају Јотовићи, долазећи из Јасенице у Топлици, и Пипери (Ђорђевићи, Пантићи), који чувају завичајно име свог племена у Црној Гори.

По правилу у свако место долазе родови из више области. Тако у Јовановац стижу од Пријепоља Благојевићи (Милошевићи, Миленковићи, Васиљевићи, Новаковићи) и Јовановићи (Аксентијевићи, Стевановићи). Од Прибоја Милутиновићи, друго презиме Димитријевићи (чији су огранци Николићи/Милановићи у истом селу), Миљковићи (Ђурђевићи, Ђоковићи, Илићи, Јанковићи, Лазаревићи, Мијајловићи) и Симићи (Ракићевићи). Цакићи (Нешковићи), чији су род Николчићи (Јовановићи, Илићи, Живковићи, Никодијевићи, Петровићи), долазе од Видина, а лучинштаци Нешићи из Црне Горе.

Мало је насеља у Шумадији која у Карађорђево време нису примила досељенике што су се из српских крајева под туђинском влашћу запућивали на ово тле обновљене и слободне српске државе.

За правилно разумевање прилика тога времена треба имати у виду чињеницу да Шумадија, без обзира на недаће, пустошења и погроме над њеним становништвом до Првог српског устанка, никада није била празна. Да је била празна, или слабо насељена, не би могла ни дизати устанке, нити водити тако успешну борбу против светске империје каква је била Турска.

Али управо због потреба борбе за слободу и њено очување, био је драгоцен сваки појединац. Зато је Шумадија широкогрудо примала у своје окриље све устанике, избеглице и друге невољнике који су у њој тражили спас, поглавито бежећи од турских зулума и крвне освете. Тако су се у Шумадију стицали пребези из Видинског пашалука, Понишавља, Лесковачке Мораве, Косова, Црне Горе, Босне, па и Баната и Срема, који су били под аустријском влашћу. Понајвише, пак, придошлица је било из Старе Рашке, а из ње из околине Сјенице.

У памћењу многих породица је сачувано да су им преци ратовали уз Карађорђа, да су дошли кад је Карађорђе сагонио народ у Шумадију, нарочито после похода на Сјеницу и Суводол 1809. године, или да их је Карађорђе довео, а некима давао и од својих имања да би се настанили.

Из тог времена су поједини крајеви у многим шумадијским селима настајали као досељенички засеоци, али су, „на пустој", „ничијој земљи", никла и нова насеља - тачније: досељеници су обновили живот у њима. Тако су у Гружи настали Баре, Бумбарево Брдо, Дубрава, Драгушица, Кикојевац, Кусовац и Љубић, у Јасеници Белосавци, Марковац, Рајковац, Сепци и Стојачак, а у Лепеници Адровац, Баре, Велики Шењ, Војиновац, Вучић, Горње Грбице, Дивостин, Драгобраћа, Лукање (Ђурђево), Мајнић, Мала Врбица, Мала Пчелица, Мали Шењ, Милатовац, Мирониħ, Никшић, Пајазитово, Прњавор, Станово, Трешњевак и Церовац.

Седам села, два засеока и три махале у Гружи су настали 1809. године. Села Љубић, Дубрава, Бумбарево Брдо, Драгушица, Кикојевац, Кусовац и Баре су засновали досељеници од Сјенице, одакле су, плашећи се турске одмазде због пристајања уз Карађорђеву војску, морали да избегну заједно са Карађорђевом војском, која је прекинула ослобађање југозападног дела Србије, јер се, због нашег пораза на Чегру код Ниша, морала повући да препречи турски упад са те стране. У исто време су настали и засеоци Дуб у Бечевици и Вишњевац у Жунама. Осим засебних села, у Гружи су тада настали и посебни делови села (махале) у којима су се настанили досељеници од Сјенице - Кориħани у Гривцу, Брђани у Брњици и Сеничићи у Печеногу.

У свим овим местима постојали су трагови пређашњег становништва и насеља, несумњиво из српског средњег века, понекад и знатно старији, предсловенске културе, али у демографском погледу настањивање досељеника у Карађорђево време у њима је значило освежење народне снаге и економско јачање Шумадије.

17.04.2001 Глас јавности

35. Из Адровца у Адровац

У Шумадији је било овако: старинци, дошљаци пре Првог устанка и они после

Лепеничко село Баре (стари назив - у Србији је 17 села са тим називом), заснивају дошљаци од Сјенице - Степковићи, разгранат род, чији су огранци Перишићи, Степановићи, Миловановићи, Радиловићи, Миливојевићи, Ранковићи, Бранковићи, Илићи, Јовановићи, Милићи и Милошевићи. Са њима су, такође од Сјенице, дошли Ђуртовићи, чији су огранци Марковићи/Максимовићи, Јевремовићи, Стевановићи, Николићи, Пантелићи, Ђорђевићи, Милошевићи и Милутиновићи. И трећи оснивачки род Бара је од Сјенице - Милојевићи, са огранцима (Петровићи. Добросављевићи, Николићи, Ранковићи, Живковићи и Миленовићи). Међу овим Сјеничацима су и Маринковићи, док из Брегова у Бугарској стижу Ђукићи, чији су огранци Маринковићи, Милорадовићи, Стојановићи, Митровићи, Димитријевићи и Јовановићи.

Адровац насељавају досељеници од Алексиначког Поморавља, немирне крајине која је бедем одбране од Ниша, одакле је претила турска сила. И као што, по Цвијићевим речима, пуж носи своју кућицу са собом, тако су и досељеници назвали своје ново станиште по месту Адровцу у Алексиначком Поморављу, у којем су живели. Лепенички Адровац заснивају Илићи (стара презимена: Јанковићи, Несторовићи и Стојиљковићи), чији су огранци Гроздићи и Ловчевићи - по старом завичају, алексиначкој Моравици, названи Моравићи. Са њима долазе и Милојевићи, чији су огранак Благојевићи. Један део Илића се смешта у Рачу, а њихови рођаци, Ђокићи и Божанићи, у Доњу Рачу.

Бумбарево Брдо су засновали досељеници од Сјенице, из Буђева, од Корита и Бихора. Сјеничаци су Чушајићи и Пауновићи, из Буђева код Сјенице су Тодоровићи, са Корита су Весковићи (старо презиме Хаџићи), а из Бихора су Мировићи. И као што су Баре Гружанске настале у оквиру села Љуљака, тако је и Бумбарево Брдо настало у оквиру села Претока. У исто време досељеници обнављају и два плодна и благодатна јасеничка села - Белосавце и Марковац. Између та два села је било и треће - Бељевац, које је после одласка Турака задуго било празно (тзв. алија, тј. ничија земља), све док га кнез Милош 1838. године није разделио суседним селима. У Белосавце долазе са Пештери Козодери, Бољарци, Савићи, од Сјенице Ђекићи, Гајовићи, Мићићи, Вукајловићи, Драгићевићи, Вукадиновићи, Миловановићи, Шаровићи, Новитовићи, Алексићи, Милићевићи (Марићи), Бошковићи, Николићи, Димитријевићи, Миливојевићи, Миљковићи, Ракићи, Ђокићи, са Корита Вуксановићи (Митровићи), Видаковићи, Рајовићи, а из Граца (Стари Колашин) Луковићи.

У Шумадији је слагање становништва текло слој преко слоја - старинци, затим они који су дошли пре Кочине крајине и Првог српског устанка, па јак млаз досељеника 1809. године (после Карађорђевог похода на Сјеницу), иза њих они који су дошли после Другог српског устанка, а на крају, најчешће као сељакање у области, појединачни усељеници у другој половини прошлог века. Ови слојеви се можда најјасније распознају у Гривцу. У Гривцу су постојала четири јака рода пре Првог српског устанка - Гордијанићи (чији су огранци Лукићи, Живковићи, Павловићи и Игњатовићи), Белобрковићи (чији су огранци Петровићи, Милановићи, Јовановићи и Ђорђевићи), Мачужићи (чији су огранци Николићи и Ранковићи) и Совијанићи (чији су огранци Тодоровићи, Јевтовићи и Каровићи).

Уз ова четири разграната рода, који слове као стариначки, пре Првога устанка у селу су још Зарићи - пореклом од Ивањице, по свој прилици из Бједине Вароши, Мићаковићи - досељени „од воде Таре" (њихови сродници у Борчу и Брестовцу се по томе зову Тарани) и Симовићи или Симоновићи - старо презиме Јовичићи, по претку Јовици који је дошао из Старог Влаха (од овог рода су Бетулићи у Корићанима, крају истог села, као и Лекићи и Радосављевићи). Зарићи ће понети то презиме тек у попису 1863. године, са Гаврилом, сином Зарије Цветковића (р. 1807). Мићаковићи ће се прозвати по Мићи Радосављевићу (р. 1797), чији ће се синови Радоје (р. 1817) и Илија (р. 1828), тачније Илијини синови Софроније, Петар и Петроније, писати 1863. године као Мићићи.

И Симовићи ће понети своје презиме од 1863. године. О њиховом претку Јовици, који се овде населио, нема писаних података. Јовичин син Стеван је умро 1831. године, као најстарији човек у селу - имао је тад 74 године. По Стевановом сину Сими (р. 1802) потомци ће се прозвати Симовићи. Сви Симовићи су 1863. године били једна кућа, и то веома јака, задружна, са 17 душа. Наводимо их као типичан пример шумадијске кућне заједнице тог времена: домаћин Јован Симовић (р. 1822) са женом Јаном (35 година), у кући је са синовима Вељком (9) и Миленком (1), кћерима Драгињом (5) и Милевом (12), браћом Илијом (26) и Ранком (19), синовцима Владимиром (4), Драгутином (2) и Јовицом (9), синовицама Перуником (14), Росом (10) и Милевом (6), сестром Миленијом (20) и снахама Новком (38) и Смиљаном (30). Уз то, Јован је имао и слугу, Илију Василијевића (20).

У Првом устанку, углавном за време Карађорђеве војне на Сјеницу 1809. године, у Гривац се досељавају Вељовићи, Ракитовићи, Крсмановићи, Корићани, Иванковићи и Гвозденовићи. Родоначелник Вељовића - Вељо

(пуно име Величко) презивао се Радовић (р. 1761). По породичном памћењу, у Гривац је дошао од Столова више Краљева - по свој прилици из села Драгосињци у Подибру. Презиме по њему ће усталити његови синови Петроније (р. 1812) и Ђорђе (р. 1819).

Ракитовићи ће се размножити од Паје, сина Ракитовог, који је досељен „од воде Вапе" (речице која тече кроз Сјеничко поље), па су тако огранци Ракитовића садашњи родови Ђорђевићи, Стевановићи, Радоњићи, Глишовићи, Филиповићи, Перовићи, Продановићи, Васиљевићи и Јекићи.

18.04.2001 Глас јавности

36. Насељавање Дивостина

Крајем 19. века људи стижу појединачно

Ови последњи ће се прозвати по мајци Јеки, а не по оцу Обраду, јер је у попису 1863. године у кући удова Јека са малолетним синовима Милошем, Милованом и Радованом, који ће на овај начин сачувати спомен на мајку.

Од Сјенице са Ракитовићима долазе и Крсмановићи, који ће се касније поделити на родове Радомировића, Вучићевића, Лазовића, Диловића и Мандића. Од Крсманових синова Радомира (р. 1826) и Вучића (р. 1829) одвојиће се гране Радомировића и Вучићевића. Попут Јекића, и Мандићи ће сачувати спомен на мајку Манду, по којој ће се прозвати њени синови Јован (р. 1825) и Павле (р. 1833).

Коришани ће се прозвати по пределу Корита, одакле је дошао њихов предак Вукић. По породичном предању, Вукић је дошао са синовима Мирком, Деспотом, Стеваном, Миљком и Нинком, од којих ће настати родови Мирковићи, Деспотовићи, Стевановићи, Миљковићи и Нинковићи. Међутим, у попису 1831. године Вукић је уписан као Вулић (р. 1767), а презиме му је Димитријевић, и у кући је са сином Анђелком, који је жењен (р. 1809). По Вулићу су остали синови, који живе у три засебна домаћинства, уписани као Вулићевићи - у једној је сам Миљко (р. 1787) са синовима Луком, Лазом и Вељком, а у остале две су по двојица браће: у првој Мина (р. 1797) и Нинко (р. 1806), а у другој Марко (р. 1809) и Деспот (р. 1815).

Сјеничанима и Коришанима су се, успут, 1809. године прикључили Иванковићи од Ивањице и Гвозденовићи од Пожеге, дошавши скупа у Гривац. Нови талас усељавања у Гривац био је после Другог српског устанка, кад долазе Ћировићи, Боторићи и Жујовићи.

Ћировићи, чији надимак Старовлашани чува спомен на завичај, тачно су запамтили претке, браћу Аксентија и Ђорђа, који су се доселили и 1831. године били једна кућа. Старији Аксентије (р. 1797) је домаћин, а млађи Ђорђе (р. 1809) је био писмен и био је ћата у селу. Од ових Ћировића, који славе Св. Јована, потичу Ћировићи у Опланићу.

Старовлашани су и Боторићи, који су дошли из села Миланце (заселак Опаљеника код Ивањице). Доселили су се Боторини синови Стеван (р. 1802) и Степан (р. 1803), а уписани су са старим презименом Јоксимовићи. Жујовићи, чије је старо презиме Неговановићи, насељени су силом прилика, када је књаз Милош раселио Жујовиће са Јешевца, од којих неки оду на Космај, а ови дођу овде.

Каснији досељеници, крајем прошлог века, долазе појединачно, као трговци и занатлије - Маринковићи из Нишеваца код Сврљига, Митровићи из Бачине, Марковићи из Дупца у Драгачеву, а Андрићи су заправо Биорци из Борча, које је усинио тетак од рода Мићаковића, док су Петровићи од Велемуга из Белог Поља дошли као домазети у Иванковиће.

Данашње село Дивостин је настало од прњавора манастира Дивостина, где је Карађорђе, враћајући се 1809. године са похода на Сјеницу и Суводол, разместио становништво које је отуда, војујући уз њега, пошло са њим, јер није смело да чека турску одмазду. Узмичући узводно од Полимља и Сјеничке висоравни, долином Увца и Вапе, побуњено становништво од Прибоја, Нове Вароши и Сјенице се преко Јавора, Чемернице и Драгачева запутило, са Вождом, ка „равној Шумадији".

Ако се изузму појединачна усељења у другој половини прошлог века, која су без већег значаја и утицаја, становништво Дивостина је компактно досељеничко, јер је, у заснивању, тачније обнављању живота у њему, ово село, у целини и одједном, насељено дошљацима у Првом српском устанку.

Но, Дивостин није настао на ледини, нити је ово село никло „између кочића", како настају колонистичка села. Новопридошло становништво, које је ту хрупило за време Карађорђа, затекло је старине, примило предања о селу и његовим светињама из времена деспота Стевана Лазаревића и - дало свој печат даљем уређењу овог села као своје друштвене, привредне и културне заједнице. На пређашње становништво и живот у селу подсећају топоними Старо село, Црквина и Старо гробље, као и, у овом веку заборављени, тако да се не могу лоцирати, Елбеске куће и Манастириште.

Почетком овог века Дивостин се одликовао са девет извора живе, крепке воде - више но иједно шумадијско село, а међу њима је гласовит извор Светиња, за који Тоша Радивојевић каже да спада у најјаче и најбоље воде у свој Лепеници и да народ у околини верује у његову исцелитељску моћ од разних болести.

На такво, благодатно, тле се за време Карађорђа досељава пет оснивачких породица села, у чији су се горњи крај сместили Радетићи и Шуковићи (који се пишу и као Шуловићи), а у доњи Вујадиновићи, Нектаријевићи и Тодоровићи. Историја насеља није безимена, њу стварају врло конкретни појединци. Шуковићи (или Шуловићи) долазе од Сјенице.

19.04.2001 Глас јавности

37. Настанак Ђурђева и Миронића

У Србију стижу пребези са свих страна

У арачком тефтеру за 1831. годину су уписана два домаћинства Шуловића - Милована (р. 1762), који је најстарији човек у селу, а у кући је са синовима Луком (р. 1797), Јованом (р. 1815) и Стеваном (р. 1817), а друго домаћинство је Недељка Шуловића (р. 1782), који је у кући са ожењеним братом Јевремом (р. 1797), који је сеоски кмет, и дотле још нежењеном браћом Јаковом (р. 1815), Гвозденом (р. 1817), Радованом (р. 1821) и Симом (р. 1824).

Радотићи долазе из Криве Реке код Прибоја. Њихови су родоначелници три брата Радотића - Миливоје (р. 1782), који је имао сина Огњена (р. 1829), и браћа Стеван (р. 1803) и Милосав Радотић (р. 1812). Њихов огранак су Радотићи у Маршићу.

Старо презиме Вујадиновића је Глишовићи, јер с тим презименом долази од Сјенице њихов родоначелник Вујадин Глишовић (р. 1787), коме ће се овде родити синови Гвозден (р. 1819) и Јован (р. 1826). И Нектаријевићи долазе од Сјенице, из села Вапе. Њихови родоначелници су браћа Сретен (р. 1767) и Неша (р. 1787). У арачком тефтеру с њима су у 1831. години уписани Сретенови синови Богдан (р. 1801), Димитрије (р. 1807) и Тодор (р. 1812).

Тодоровићи, који су дошли од Нове Вароши, највише се разгранавају међу досељеницима у Дивостину, тако да чине скупину сродних фамилија (Ивановићи, Тодоровићи, Ђорђевићи, Прокоповићи или Прокићи, Вукосављевићи, Јовановићи и Пауновићи).

Старо презиме Тодоровића је Дамјановићи. Њихов родоначелник у Дивостину је Миливоје Тодоровић (р. 1787), син Тодора, који се, по свему судећи, презивао Дамјановић, пошто породице са овим старим презименом припадају скупини Тодоровића. Миливоје је имао браћу Милоја (р. 1801), Милића (р. 1803), Проку (р. 1816) - од кога су Прокићи или Прокоповићи, Јована (р. 1820) и Перу (р. 1823). Ови Тодоровићи (Миливојева лоза) и Прокоповићи или Прокићи су међусобно за колено ближи него са осталим Тодоровићима.

Родоначелник Вукосављевића је Вукосав Дамјановић (р. 1797). Имао је браћу Средоја (1802-1831), који је умро жењен, Ђорђа (р. 1811) - од кога су Ђорђевићи, Димитрија (р. 1817), Милана (р. 1819) и Благоја (р. 1822).

Родоначелник Пауновића је Паун Дамјановић (р. 1791), уписан у арачком тефтеру 1831. године у кући са браћом Јованом (р. 1801) - од кога су Јовановићи, Иваном (р. 1809) - од кога су Ивановићи, Милошем (р. 1813) и Милованом (р. 1824).

Петнаест година по доласку ових породица у Дивостин се досељавају Бојовићи од Сјенице (1824), деценију касније Јаковљевићи (друго презиме Гајовићи или Гајичићи) из Одмења, засеока Полумира код Рашке (1834), Јанковићи од Пирота (1840), Проковићи од Сјенице (1856), Николићи од Пирота (1859) и Златковићи (друго презиме Илићи) из Велеса у Македонији (1863), док ће из гружанског села Дубраве доћи Миленковићи (1851), а из околних лепеничких села Батавељићи из Доњих Грбица, Максимовићи из Доњих Јарушица (1845), Јевтовићи из Рамаће (1854), Илићи из Церовца (1880) и Петровићи из Драгобраће (1897). По налазу Тоше Радивојевића, ових дванаест, касније досељених, породица чиниле су 1903. године две седмине становништва Дивостина.

Први српски устанак, поготову после две године успешног војевања и сјајних победа на Мишару и Делиграду и освојења Београда (1806), привукао је Србе, вековима жељне слободе, са свих страна. У Карађорђеву Србију се, стога, стичу пребези, и родољупци, очајници и прогнаници, осветници и невољници свих врста, везујући се за овај део слободне груде као једини спас.

Но, за разлику од турског времена, друштвени услови су сада битно другачији.

Треба имати у виду да је Карађорђевим устанком не само скинута туђинска власт, него је извршен и коренит друштвено-економски преокрет, јер је укинут феудализам. Према томе, Први српски устанак је, после Велике француске револуције (1789), друга успела револуција у свету која је срушила феудални поредак. Да подсетимо, феудализам ће у Европи потрајати моћно до 1848. године, па и касније, а у неким деловима Балкана и до 1912. године.

Зато у Карађорђеву Србију хрле досељеници из неослобођених делова Српства, где бивају не само слободни грађани већ и власници земље.

20.04.2001 Глас јавности

38. Из Дежеве у Лепеницу

У настанку шумадијских насеља гранична црта је Први устанак

Према томе, Први српски устанак је, после Велике француске револуције (1789), друга успела револуција у свету која је срушила феудални поредак. Да подсетимо, феудализам ће у Европи потрајати моћно до 1848. године, па и касније, а у неким деловима Балкана и до 1912. године. Зато у Карађорђеву Србију хрле досељеници из неослобођених делова Српства, где бивају не само слободни грађани већ и власници земље.

Безмало да нема шумадијског села које у овом времену није добило понеког новог житеља, многа села и по више породица, а нека су, напуњена све самим дошљацима, или оживљена или управо тада настала. Тако су, међу осталима, настали Лукање (данашње Ђурђево) и Миронић у Лепеници.

У Лукање долазе дошљаци из знатно удаљених предела. Сви су се овде обрели између 1806. и 1809. године. Село је основало пет родова - најпре су дошли Ристићи и Негословићи, а убрзо за њима Филиповићи, Савковићи и Дугићи. Дошли су са четири стране.

Ристићи су дошли са истока, из Понишавља (околина Пирота, који је ослобођен од Турака 1878. године). Дошао је предак Илија, а они се презивају по његовом сину Ристи (рођен 1801).

Негословићи - друго презиме Стевановићи - долазе са запада, из села Паштрића у Ваљевској Колубари (данас општина Мионица). Овај род се брзо множи тако да се Стевановићи (Негословићи), којих је почетком овог века било 36 кућа, гранају на Марковиће, Мартиновиће, Мартиће, Мијаиловиће, Николиће, Гајиће, Ранковиће, Милословиће и Срећковиће, а од њих су и Стевановићи у Барама.

Убрзо са југа, из дежевског краја у старој Рашкој, долазе Филиповићи и Дугићи. Несумњиво, ово је последица устаничког ратовања 1806. и 1809. године, када је на Дежеви држан шанац. Тамошње српско становништво, које је пристало уз Карађорђеве ратнике, није смело да чека одмазду Турака и, с повлачењем војске у слободну Србију, кренуло је ка Шумадији. У тој поворци су били преци Филиповића и Дугића, као и Савковића.

Родоначелник Филиповића, чије је презиме у старом крају било Павловићи, Филип Павловић (рођен 1787), или, како су га чешће звали „Вилип", имао је пет синова - Петра (р. 1815), Петронија (1817), Димитрија (р. 1822), Милана (р. 1825) и Јована, који је умро као дете (1832-1833). Родоначелници Дугића (који се гранају на родове Петровића, Алексића и Павловића) су браћа Пантелија (р. 1799) и Петар Дугић (р. 1815), од кога су Петровићи.

Досељавањем Савковића са југозапада, од Нове Вароши, завршено је оснивање Лукања односно Ђурђева као сеоске заједнице. Родоначелник Савковића је Савко Богосављевић (р. 1782), који је имао пет синова - Стефана (р. 1809), Степана (р. 1812), Радована (р. 1814), Радоја (р. 1822) и Милована (р. 1824). У његовом домаћинству је 1833. године уписан и унук Живота (р. 1832), Стефанов син.

Ових пет оснивачких родова Ђурђева (Ристићи, Негословићи Филиповићи, Дугићи, Савковићи) чинили су почетком овог века седам осмина домова у селу. У тој сеоби, поготову 1809. године, која је била веома масовна, придошло становништво је основало и село Миронић. За разлику од Ђурђева, чији су оснивачки родови са четири стране, оснивачки родови Миронића су сви од Сјенице.

Миронић су основала три рода - Филиповићи, Кусурићи и Пантелићи. Мирониħки Филиповићи, звани Вилиповићи, потомци су Николини, који је ратовао уз Карађорђеву војску. Имао је сина Ђорђија (р. 1795), чији је син Филип (р. 1815), по којем се презивају Филиповићи.

Кусурићи су разгранат род, а његови су огранци Милановићи, Радосављевићи, Павловићи, Стевановићи, Аруновићи, Јовановићи и Спасојевићи. Родоначелник Павловића је Павле Ђорђевић (р. 1777), који је имао синове Милана (р. 1807) - од кога су Милановићи, Благоја (р. 1809), Милутина (р. 1815), Спасоја (р. 1817) - од кога су Спасојевићи, Дамјана (р. 1819) и Јована (1824) - од кога су Јовановићи у истом селу. Родоначелник Аруновића је Арон Ђорђевић (р. 1797), који је имао синове Милосава (р. 1815), Радосава (р. 1819) - од кога су Радосављевићи у истом селу и Милију (р. 1824). Кусурићи су род са Аруновићима у Великом Шењу и Јовановићима у Лужницама.

Пантелићи су такође разгранат род, а огранци су му Ђорђевићи, Илићи, Марковићи, Павловићи, Пантелићи, Радовановићи и Радојевићи. Родоначелник Пантелића је Пантелија Илић (р. 1767), који је имао синове Јована (р. 1811), Милоша (р. 1815), Ђорђа (р. 1825), од кога су Ђорђевићи и Благоја (р. 1827). Пантелићи и Илићи су 1831. године били једна кућа. Родоначелник Марковића је Марко (умро пре 1830), који је имао синове Милована (р.

1812), Радована (р. 1814), од кога су Радовановићи, близанце Николу и Радоја (р. 1817), од кога су Радојевићи, и Ранка (р. 1824).

У повести или настанку шумадијских насеља, као и порекла њиховог становништва, гранична црта је Први српски устанак. Овај преломни догађај наше новије историје је деобни камен целине друштвеног живота Шумадије. Тако и многи родови исказују своје битисање - били су овде пре Карађорђа или су досељени за време Карађорђа, а многи чувају породично памћење да су дошли „кад је Карађорђе сагонио народ у Шумадију". У то време су новим становништвом попуњавана и етнички освежавана безмало сва насеља, примајући досељенике из свих српских крајева, а нека села, попут Горњих Грбица, у Карађорђево време су у целини испуњена придошлицама.

За разлику од Доњих Грбица - које су од 1737. испуњене садашњим становништвом, чију основу чине три врло разграната оснивачка рода (Батавељићи, Гвозденовићи, Ралетићи - који су, скупа, 1902. године имали 168 кућа), а у Карађорђево време, поглавито у себи 1809. године, примиле само четири рода (Живковиће, Малишиће и Ракићевиће, који су дошли од Новог Пазара, и Жикиће који су дошли од Књажевца - а који су, скупа, 1902. године имали 31 кућу) - Горње Грбице су у Карађорђево време у целости испуњене досељеницима.

У време Карађорђеве Србије је у Горње Грбице дошло шест родова: три из Старе Рашке (дежевски крај, околина Новог Пазара), а три из Босне (предео Осата, уз Дрину). Међутим, печат селу дају досељеници из Старе Рашке, јер су кудикамо бројнији. Њихови родови су тзв. Ере, Мијаиловићи и Радојичићи, који скупа 1902. године имају 55 кућа, док Осаћани (родови Обрадовићи, Милановићи и Пашићи) имају те године скупа три куће. У тој години ће се тек доселити седми род у Горње Грбице - кућа Мојсиловића, који долазе из Рамаће, што је пресељење у оквиру исте области.

Такозване Ере (слава Св. Никола) имају 17 огранака, Мијаиловићи (слава Св. Јеремија) имају осам огранака, док су остали родови са истим презименом и без огранака. У Ере спадају Петровићи, Јовановићи, Јовчетићи, Миловановићи, Милојевићи, Милошевићи, Павловићи, Радовановићи, Илићи, Лукићи, Симоновићи, Стевановићи, Дамњановићи, Ивковићи, Лукићи (други), Обрадовићи и Стојадиновићи, а Мијаиловићима припадају Мијаиловићи (у ужем смислу), Гавриловићи, Милосављевићи, Ранковићи, Вујадиновићи, Јокићи, Миловановићи и Радојевићи.

Један од оснивачких родова у Горњим Грбицама, Мијаиловићи, овако се временом гранао: Мијаиловићи (у ужем смислу) су од Мијаила Јовановића (р. 1767), а од Милована (р. 1812), његовог средњег сина, потичу Миловановићи.

Гавриловићи су од Гаје (р. 1811), чији је отац Вулић Вучићевић (р. 1767) био 1831. године кмет у селу.

Родоначелник Вујадиновића је Вујадин Михаиловић (р. 1771), док су родоначелници Милосављевића, Ранковића, Јокића и Радојевића из каснијих нараштаја.

У Горње Грбице су дошли тзв. Ере са породицама - сродници (браћа и браћа од стричева) Петар, Павић, Јевта, Неша, Савић, Јован, Драган, Сава и синовци Вујадин и Сима са мајком Милицом. Како се то види из архивских докумената, ерски родови су се овако гранали:

Петровићи су од браће Николе (р. 1777) и Симе Петровића (р. 1802). Од Павићевих синова Јовчете (р. 1802) и Јована (р. 1811) су Јовчетићи и Јовановићи. Јевта је имао два сина, Вуксана (р. 1767) и Вучету (р. 1779). Од Вуксана су Петар (р. 1812), Митар (р. 1815) и Урош (р. 1823), а од Вучете су Лука (1807, родоначелник Лукића), Станко (р. 1817), Милош (р. 1823, родоначелник Милошевића) и Милован (р. 1830, родоначелник Миловановића).

Од Неше су Милојевићи, по сину му Милоју (р. 1797). Од Савићевог сина Павла (р. 1804) су Павловићи, а од Павловог сина Стојадина (р. 1829) се одваја грана Стојадиновића. Од Јована (р. 1777) су Радовановићи, чији су се и отац и син (р. 1809) звали Радован. Драган је имао сина Јована (р. 1783), а овај сина Илију (р. 1827), од кога су Илићи. Од Савиног сина Стевана (р. 1809) и Луке (р. 1811) су Стевановићи и Лукићи (други).

Старо презиме Симоновића је Миличевићи. У Горње Грбице је дошао Вујадин (р. 1795) са братом Симом (р. 1796), од кога су Симоновићи. Од најстаријег Симиног сина Дамњана (р. 1814) је грана Дамњановића. Родоначелници Ивковића и Обрадовића су из млађег нара. У Шумадију, која ће постати земља снажне устаничке радње, притицали су становници са свих српских страна. Многи су бежали од недаћа, глади, одмазде због замерања или убиства ага, али им је неутажива жеља за слободом била заједничка. Првих година после Свиштовског мира (1791) Шумадија се чинила обећаном земљом, поготову што је у њој, као пограничној области Отоманске империје, живот раје био сношљивији но у другим крајевима.

У Корман тада из југозападних и јужних крајева пристижу досељеници - Гајовићи (Гајићи, Ђуричићи, Јанковићи, Срећковићи) и Ивковићи (Станојевићи, Милановићи, Васиљевићи, Огњановићи) од Сјенице, Милисављевићи (Миленковићи, Пешићи, Радојевићи, Симићи) од Новог Пазара, Ташовићи (Танасковићи) из Старог Влаха (ужичко-моравички крај), Ракетићи (Милијићи, Јовановићи, Вујичићи, Јанковићи, Вучетићи, Милановићи) из Горичана код

Чачка, а Стојковићи (Недељковићи, Јовановићи, Рајковићи) из Стубла у Жупи. Са истока долазе Николчићи (Живановићи, Живковићи, Милановићи, Милошевићи, Миљковићи) из Кормана у Алексиначком Поморављу, а из Трна у Бугарској Првићи (Милановићи, Тодоровићи).

У Мирашевцу се из Босне насељавају Топаловићи (Ђурђевићи/Мијаиловићи, Аџићи/Радовановићи, Милошевићи, Петровићи).

21.04.2001 Глас јавности

39. Спомен завичаја

У средишној Шумадији најјача досељеничка струја динарци

У Нови Милановац, који се тада звао Пусто Село, долазе из Херцеговине Брадићи, а од Ужица Павићевићи (Сретеновићи). Друга два досељеничка рода чувају у свом имену успомену на завичај - Жупљани (Јовановићи, Николићи) на Жупу, а Глуваћани (Миленковићи, Гајићи, Радосављевићи, Тривуновићи) на Глуваћ, заселак Дубнице у Ћетињи.

У Опорници налазе прибежиште невољници с Косова, Вујадиновићи (Милановићи, Миленковићи, Радивојевићи) и Кандићи (Миљковићи, Филиповићи, Милојевићи), доходећи од Приштине.

У Пиносави, која је заправо збег, будуће насеље замећу Миладиновићи, чији су род Миладиновићи у Марковцу, који долазе из Врмџе (Моравица, Соко Бања), и Петронијевићи (Петровићи, Мијаиловићи/Мићићи), огранак Петронијевића у Ракинцу, који долазе са другог краја Србије, из Старог Влаха (ужичко-моравички крај).

У Радовање се слива досељеничка река од Полимља, Моравице и Западне Мораве. Из Катрге (Рудничко Поморавље долазе Аћимовићи (Томићи, Радисављевићи), Милутиновићи (Сретеновићи, Станишићи, Филиповићи), Обалаши, друго презиме Николићи, затим Павићи (Симићи, Костићи, Стевановићи) и Стругаревићи, друго презиме Џуџовићи (Павловићи, Јовановићи). У исто време су од Нове Вароши пристигли Вуловићи, Дабовићи, Ђокићи (Петровићи, Ђоковићи), Зарићи, Јовчићи, Милентијевићи и Мирковићи, а Лазовићи (Симићи, Марковићи), чији су сродници Лазовићи у Ракинцу, долазе из Страгачине (заселак Маскове, код Ивањице).

У Рачи преовлађују досељеници са истока - Јовановићи и Крстићи од Књажевца, Миливојевићи од Зајечара и Првуловићи из Раковице код Видина, међу које долазе и Станимировићи (Глишићи), пореклом од Тетова (Македонија).

Теферич добија нове житеље са пет стране - Бајићи (Ђорђевићи, Павловићи) стижу из Врања, Павловићи други (слава Св. Никола) и Лазаревићи (Петровићи) из Лесковца, Вучковићи (Трифуновићи, Симићи) од Пећи, Ивановићи (Недељковићи) из Прокупља, а Младеновићи, друго презиме Тројановићи од Пирота.

Шаролик је и састав првих насељеника у Цветојевцу - од Зајечара су Асурџићи (Живадиновићи, Анђелковићи), Сретеновићи (Вучетићи) и Младеновићи, чији су огранци Миленковићи, Ристићи, Илићи, Милосављевићи, Милошевићи, Стевановићи и Лазаревићи, док су Мијаиловићи, чије је друго презиме Стевановићи (слава Ђурђевдан), од Пећи, а Биорци (Крсмановићи, Марковићи, Мијаиловићи, Бабовићи, Ђурђевићи, Јовановићи и Ђорђевићи), као што им и име казује од Бихора (Стара Србија).

У овом времену је снажан прилив и у Црни Као, Баточину и Шљивовац. У Црни Као долазе из Ресаве Вељковићи, а из Црне Траве Стрељићи (Стојаковићи) и Главашевићи, што је старо презиме скупине родова Марковића (Милојевића, Илића, Милановића), Станојевића (Петровића, Милосављевића), Лазаревића (Цветковића), Николића (Петровића) и Панића. Тада из Трнске клисуре пристижу и Деспотовићи (Антићи, Миловановићи).

У Шљивовцу, где су се раније сместили само Џајовићи, дошљаци из Црне Горе, превагу имају из Старе Србије - од Новог Пазара стижу Бојанићи, друго презиме Миловановићи, затим бројни Јовановићи (Ристићи, Станкићи/Димитријевићи, Марковићи, Гавриловићи, Ђорђевићи, Вићентијевићи, Милошевићи) и Лукићи, а од Сјенице Пејовићи (Тодоровићи, Јовановићи, Игњатовићи, Мијаиловићи). Од Великог Извора на Тимоку долазе Симићи, а Стојановићи из Видина.

Тако се, уочи великог прегнућа какав је био Први српски устанак, слагало становништво у Лепеници, која је, као и остала подручја Шумадије, пригрлила досељенике из свих српских предела, даљих и ближих. Отуда није чудо што је устанак у Шумадији имао шире оквире и видике - од Тимока до Дрине, и од Београда до Косова, како је певао песник буне Филип Вишњић.

Састав становништва Шумадије је врло шаролик. Безмало да нема шумадијског предела у којем се не би могли наћи досељеници из свих крајева у којима Срби живе или су некад живели, што је разумљиво ако се има у виду да је од свих делова Србије Шумадија била, и остала, најпривлачнија област за насељавање.

У средишној Шумадији, коју сачињавају три предеоне целине - Гружа, Јасеница и Лепеница, тај досељенички мозаик је и најупечатљивији. У сваком од ова три предела је најјача динарска досељеничка струја (Стара Рашка, Стара Црна Гора, Херцеговина, Босна). Динарски досељеници, према истраживањима Михаила Драгића,

Боривоја Дробњаковића и Тоше Радивојевића, чине више од половине житеља данашње Груже и Јасенице и петину житеља Лепенице. У оквиру динарске струје су најбројнији досељеници од Сјенице, свака четврта породица у Гружи и Јасеници, а свака десета у Лепеници је пореклом од Сјенице.

Друга по јачини досељеничког млаза је косовско-метохијска струја, која је и најстарија по настанку, јер је после погибељи на Косову (1389) почело оно жалосно премештање и бежање нашег народа, које се ни до данас није смирило. Ова струја је најзаступљенија у Гружи (15 одсто становништва), затим у Јасеници (10 одсто), док је у Лепеници најслабија (три одсто). Али је зато у Лепеници на другом месту по бројности становништво које припада тимочкој струји.

Предео Лепенице је по свом географском положају био предодређен да се на њему сударе четири најпретежније селидбене струје. Са југозапада су притицале динарска и косовско-метохијска струја, а на њеном тлу су се пресецале моравско-вардарска струја, долазећи моравском удолином с југа, и тимочко-браничевска струја са истока. Зато је, међу овим областима, а може се рећи и у целој Шумадији, становништво Лепенице и најсложеније, јер су у њој приметне породице пристигле са тако широког подручја које се, у време досељавања, могло сматрати за четири стране света разбацаног Српства - од Видина на истоку, из Хрватске на западу, из Солунског залива на југу и од Будима на северу.

Особеност Лепенице, у поређењу са Гружом и Јасеницом, као и са осталих једанаест предеоних целина Шумадије, чини управо снага тимочке струје. У 44 лепеничка насеља су досељеници који припадају овој струји, а у пет они чине већину.

22.04.2001 Глас јавности

40. Од Сјенице преко Кривог Вира

Топаловићи су презиме настало од турске речи „топал"-хром

За три села се може рећи да су, безмало цела, састављена од досељених Тимочана - Церовац (96 одсто), Вучић (95) и Мирашевац (88), у два су тимочке породице у већини - Војиновац (55 одсто) и Лужнице (54), а у шест сачињавају више од трећине - Ракинац (40 одсто), Маршић (39), Вишевац (36), Цветојевац (36), Поповић (35) и Доњим Јарушицама (34). Досељеници пореклом од Тимока су приметни још у Црном Калу и Пиносави (свака четврта кућа), затим у Ботуњу, Градцу, Доброводици, Жировници, Лапову, Малом Крчмару, Прњавору и Сипићу (свака пета кућа), Губеревцу, Десимировцу, Новом Милановцу, Пајазитову и Светлићу (свака шеста кућа), Петровцу и Шљивовцу (свака осма кућа), Реснику (свака девета) и Рачи (свака десета), а има их и у Мајнићу, Баточини, Горњој Баточини, Брзану, Грошници, Добрачи, Чумићу, Радовању, Поскурицама, Марковцу, Бошњану, Доњој Рачи, Доњим Грбицама и Белошевцу.

По Тоши Радивојевићу, који није најбоље омеђио тимочко-браничевску селидбену струју, десет одсто лепеничких родова чине Тимочани. Но, он је ту урачунао само Тимок у ужем смислу (Јелашницу, Јаковац, Дебелицу, Нови Хан, Брестовачку Бању и Дервен), Књажевац (Старо Корито, Радичевац) и Зајечар (Грљан, Вражогрнце, Велики Извор и Заграђе), а оделито је водио Црну Реку (Криви Вир, Луково, Мали Извор, Мирово и Бачевицу) и Крајину (Неготин, Салаш, Метриш и Сиколе). Овако сабрано, Тимочани у Лепеници чине око шестину (или око 15 одсто становништва). Овде имамо у виду само тимочки део тимочко-браничевске струје, док браничевски део (Хомоље, Млава, Звижд) за ову прилику изостављамо.

Да би се ваљано разумела својства становништва тимочке струје, треба имати у виду ове три чињенице о њему - прво, у сливу Тимока има знатан слој стариначког становништва, а друго - међу досељеницима су врло бројни они који су дошли са Косова и из Метохије и, треће, у тимочком пределу Црној Реци, одакле је сваки десети досељеник тимочке струје у Лепеници, превагу чине досељеници од Сјенице, што је Јован Цвијић уочио и истакао, пишући да „у Кривом Виру, под Ртњем у источној Србији, има доста досељених Сјеничана. Они су изабрали ово село где Црна река извире из пећине, а изнад њеног извора је пространа карсна висораван, богињава од вртача, и то их јако опомиње на њихову земљу матицу. Они су пренели у Криви Вир познате сјеничке овце, и од њих се овде развила, под особито повољним земљишним приликама, вуном најбоља пасмина оваца у Србији."

На тај су се начин, преко Тимока, где су се мешали и стапали са тамошњим старинцима и досељеницима с других страна, населили и делови раније динарске и косовско-метохијске струје у Лепеницу. Ово становништво, које је носило снажну државотворну мисију и неговало традиције слободарства, како у пределу Тимока, тако и по доласку у Шумадију, свагда је предњачило у бунама и устанцима. Заправо, тимочка струја је имала на тлу матице етнографско уједначавање, које ће се, по доласку у Шумадију, поновити у већем обиму, образујући, тако, јединствени лик Шумадинца.

У Мирашевац, село надомак Раче, први насељеници су дошли из три, за оно време врло удаљена, краја у којима Срби живе - са Косова, из Босне и Тимока. Први житељи за које се зна, па су им и име порекло упамћени, били су Петровићи, који важе за оснивачки род села, а дошли су у време Кочине крајине из Неродимља на Косову. Испитујући њихово порекло, Тоша Радивојевић је нашао село Мираш у Неродимљу, по чему је закључио да су они, као што то обично досељеници чине кад се настане у дотад празном селу, или га оснују, пренели име свог села из Неродимља. Но, на жалост, Петровићи су се временом затрли, а други род - Топаловићи, чији су преци дошли из Босне кад и Петровићи са Косова, наставио је живот села и дочекао треће досељенике који су, у ствари, дали печат Мирашевцу.

Топаловићи - презиме које настаје по телесној одлици претка (на турском „топал" значи: оштећен у ногу, хром) - почетком овог века су имали десет кућа, а делили су се на огранке Ђурђевиће (Мијаиловиће), Аџиће (Радовановиће), Милошевиће и Петровиће. Ђурђевићи и Мијаиловићи (Михаиловићи), чије је старо презиме Новаковићи, међусобно су за колено ближи него са осталим Топаловићима, јер потичу од оца и сина, пошто су њихови родоначелници Ђурђе Новаковић (р. 1802) и његов син Михаило (р.1827). Аџићи (Радовановићи), чије је старо презиме такође Новаковићи, потичу од Радована (р. 1817), сина Ивана Новаковића (р. 1787). Ова четири рода (Ђурђевићи, Михаиловићи, Аџићи, Радовановићи), значи, воде порекло од Новакових синова Ђурђа и Ивана. Старо презиме другог огранка Топаловића (Петровића и Милошевића) је Петровићи, а њихови родоначелници су Петров син Марко (р. 1777) и Милош (р. 1813), син другог Петровог сина Матеје (р. 1784), што значи да су Маркови потомци задржали презиме (Петровићи), а Матејини променили у Милошевиће.

У Првом устанку у Мирашевац долазе досељеници из тимочког села Јелашнице, испуњавају село и носе превагу како по бројности тако и утицају на његов даљи развој. Из Јелашнице долази 16 родова - Божиновићи, Голубовићи, Даничићи, Ђорићи, Живковићи, Здравковићи, Јанкуловићи, Калинићи, Карцуновићи, Недељковићи, Огњановићи, Паунковићи, Петковићи, Пешајићи, Првуловићи и Чумићи, који су 1903. године скупа имали 112 кућа.

Божиновићи воде порекло од Божина Ђорђијевића (р. 1787), а њихови огранци Радивојевићи и Никићи од Божинових синова Радивоја (р. 1804) и Ника (р. 1811). Родоначелник Голубовића је Голуб Живуловић, уписан 1831. године као један од најстаријих домаћина у селу (р.1767) са синовима Вељком Живаном, Милојем и Милошем.

Даничићи имају два огранка - Павловиће и Толићe (или Тодориће), а њихови су родоначелници Петкови синови Павле (р. 1787) и Тодор (р. 1781). Родоначелник Ђорића је Ђоро Вељковић (р. 1797).

23.04.2001 Глас јавности

41. Стара презимена

Историја многих породица је роман за себе

Живковићи, потичући од три брата, гранају у Костиће, Милкиће и Милојевиће. Родоначелник Костића је Коста Живковић (р. 1794), а његов средњи Миљко (р. 1797) је оснивач Милкића, док је најмлађи брат Милоје (р. 1802) родоначелник Милојевића.

Здравковићи, који потичу од браће Стојана (р. 1787) и Јована (р. 1776), од доласка нису мењали презиме. Јанкуловићи воде порекло од Јанка Петковића (р.1776) и његових синова Петра и Саве. Родоначелник Калинића је Стојан Николић (р. 1784), уписан 1831. године као домаћин са синовима Милошем, Јевтом и Илијом.

Карцуновићи, чије је старо презиме Цветковићи, потичу од браће Николе (р. 1797), Радојка (р. 1797) и Ђорђа (р. 1807).

Старо презиме Недељковића је Раденковићи, а потичу од Недељка (р. 1776), а њихови огранци Божићи и Петровићи од Недељкових синова Боже (р. 1807) и Петра (р. 1811). У попису 1831. године је Недељков најстарији син Стеван уписан као кмет, а Недељко је имао још три сина - Милинка, Живка и Станоја.

Старо презиме Огњановића је Михаиловићи, како се презивали Огњан (р. 1797) и његов старији брат Маринко (р. 1791). Од Огњановог сина Христе (р. 1819) ће се одвојити огранак Ристића, а касније ће се од њих развити Милетићи, Петровићи звани Тренићи и Првуловићи (Терзићи).

Паунковићи потичу од Паунка Миленковића (р. 1787).

Родоначелник Петковића је Петко Цвејић (р. 1749), а од његовог потмка Бранка (р. 1816) ће се издвојити Бранковићи, а касније и Недељковићи звани Нешићи.

Пешајићи су прозвани по Петру, званом Пеши, Цвејчиновићу (р. 1777), а од Пешиних синова Милојка (р. 1809) и Милете (р. 1817) настаће огранци Милетића и Милојковића.

Првуловићи потичу од Првула Раденковића (р. 1767). Њихови сродници Вељићи су од Веље Радивојевића (р. 1777), од чијег сина Паунка (р. 1807) ће се одвојити огранак Пауновића, а од другог сина Павла (р. 1813) Павловићи, док ће потомци најстаријег му сина Трифуна (р. 1802) задржати презиме Вељића.

Чумићи се деле на Марковиће, Милошевиће и Николиће. Родоначелник Марковића је Марко Јањић (р. 1797), а Николића Марков брат од стрица Никола Цветковић (р. 1797), док ће се Милошевићи одвојити по Николином сину Милошу (р. 1817).

После Другог српског устанка ће у Мирашевац још доћи од Књажевца Петровићи (1832) и Црвењаковићи (1844), из Куманова Илијићи (1858), из околине Костићи (1865) и из Породина у Ресави други Петровићи (1873).

Реч историја у неким језицима значи: прича, предање. Одиста, многи историјски догађаји, онако како су се одиграли, и како су упамћени, наликују на причу. Тако је и родословно памћење многих породица само по себи прича, или роман у маломе.

То потврђује и очувано предање о два брата из села Брусника код Неготина, Вељку и Велоју, који су се, не смејући да чекају турску одмазду по слому Првог српског устанка, збежали у Шумадију и привремено настанили у Лозовику, селу које данас припада општини Велика Плана.

Након извесног времена, кад су проценили да је опасност минула, Вељко се врати у Неготинску крајину и насели у Бруснику, а Велоје нађе место у Клоки, селу код Тополе, и ту се стално настани.

Од Вељка у Бруснику потекне род Јеличића, који се презива и Станојловићи, а од Велоја у Клоки настане род Ивановића. Предак један, а од њега два рода у два, за оно време удаљена, предела. Јеличићи знају да су им у Клоки остали рођаци Ивановићи, а Ивановићи памте да им је предак дошао из села Чубре код Неготина, што значи да је ту, пре бежаније у Лозовик, било старо, заједничко, огњиште и једних и других.

У Шумадији је веома много оваквих предвојених породица, којима је неко најрођенији остао у старом завичају. Можда је понајбољи пример за то село Вучић код Раче. Ово село је, како је установио Тоша Радивојевић,

засновано 1806. године, када су на његово тле дошли први насељеници, а коначан облик је добило по слому Првог српског устанка, докад се у њему „одједном настанило" тринаест оснивачких родова, који су дошли из два суседна села у области Тимока - Јаковца и Јелашнице.

Из Јаковца је дошло осам родова - Марићи (са огранком Марковића), Марковићи (са огранцима Голубовића и Гојковића), Миливојевићи, Николићи (са огранцима Ивановића и Младеновића), Павловићи (са огранцима Миловановића и Стојановића), Радојковићи (са огранцима Николића, Ђорђевића, Живадиновића и Милановића), Симићи (са огранком Живановића) и Стојановићи (са огранком Милисављевића), а из Јелашнице пет родова - Милошевићи (са огранцима Видановића и Петровића), Пауновићи (са огранком Петковића/Миловановића), Првуловићи (са огранцима Живуловића, Милојковића, Ђорђевића, Миленковића, Живановића, Гаћановића и Милановића), Станојевићи (са огранком Радојковића и Стојановића) и Токалићи (са огранцима Милићевића, Аранђеловића/Ранђеловића, Живковића, Милановића и Станојевића).

У Вучићу су се измешали, редом по пристизању, јер их невоља није поделила, већ, напротив, зближила.

У старом завичају су свакоме од њих остали сродници. Досељеници из Јаковца Марићи, Павловићи и Првуловићи, који су, скупа са својим огранцима, имали 1903. године 44 куће, несумњиво су потомци деде Јакова, родоначелника, по којем је и њихово матично село Јаковац прозвано.

Староседелачко становништво у Јаковцу, које је до данас тамо опстало, и које је одреда потомство деде Јакова, разгранато је данас у више од тридесет фамилија, које су скупа после Првог светског рата имале 217 кућа. Да су Јаковљеви потомци у лепеничком селу Вучићу и у тимочком селу Јаковцу заиста сродници сведочи и то што сви, без изузетка, имају исту славу - Ђурђиц.

24.04.2001 Глас јавности

42. Упамћено сродство

Приликом пресељавања становништва, за Србе је био најтежи 17. век

Досељеници из Јелашнице у Вучић такође имају у том тимочком селу сроднике, од исте гиље. То се такође најбоље огледа по заједничким славама (крсном имену). Наиме, досељеници из Јелашнице имају три славе, а те исте три славе одржавају и сви староседеоци у Јелашници. Тако су Милошевићима у Вучићу сродници Војиновци, Миленовићи, Лекићи, Вучковићи и Вукићи у Јелашници, који сви славе Св. Алимпија. Првуловићима у Вучићу су сродници Пангарци, Игњатовићи, Перуничићи и Стевановићи у Јелашници, који сви славе Ђурђиц.
А Пауновићима, Станојевићима и Токалићима у Вучићу су сродници Јеленковићи (надимак Балтићи, по претку који је са собом увек носио балту, тј. секиру), Петровићи и Стојановићи (друго презиме Ћосићи) у Јелашници, који сви славе Св. Николу.

Почетком овог века је оних који славе Св. Алимпија у Вучићу било седам, а у Јелашници 30 кућа, оних који славе Ђурђиц у Јелашници 15, а у Вучићу 29, док је никољштака у Јелашници било 17, а у Вучићу 44 куће. Да сусрет људи Шумадије и Тимока није случајан, већ има вишевековну историју потврђује и предање о настанку рашинске цркве (пет сади хода на југозапад од Књажевца, које наводи Милан Ђ. Милићевић у „Кнежевини Србији". Ову су цркву подигла два брата, Вуја и Груја, родом са планине Рудник, од којих је један отишао послом по белом свету, а други остао на Руднику. После дуго времена, браћа пођу да се траже и на месту свог сусрета и препознавања подигну цркву захвалницу.

Ово предање губи свој легендарни вео ако се зна чињеница да је на Руднику у Јарменовцима постојао манастир посвећен Св. Арханђелу, а да је рашиначка црква такође посвећена истом заштитнику. Уз то постоји и још једна подударност - руднички манастир су Турци порушили у XVII веку, када је у Тимоку изникла и рашиначка црква. Очито, у та бесудна и злосрећна времена, путеве су знали само калуђери и хајдуци. А с њима и мучни, невољни народ, који се тада селио од немила до недрага.

Сеобе су нас предвајале и проређивале, али су учвршћивале народну свест, повезујући нас из краја у крај. А кад је о Вучићу и Јелашници реч, треба додати и чињеницу да су неки староседеоци у Јелашници, давни досељеници са Косова, па, према томе, у Тимочанима насељеним у Вучићу тече и крв косовских предака.

У историјском метежу и пресељењима становништва, по чему је за Србе био најзлокобнији XVII век, покидају се споне са старим завичајем, временом забораве растурени сродници, а тешко се одрже кумства и побратимства. У сеобама, које су најчешће масовне и невољне, насилне и изненадне, изгубе се многе везе између старог и новог завичаја. Па ипак, понегде, као у многим селима Корита и Сјеничко-пештерске висоравни, памте се и они који су отишли, а одсељеници носе у свом имену спомен завичаја. Упркос недаћама кроз које су прошле, многе породице чувају сећање на порекло и штите га својим именом. Последице сеоба и народног растурања су страшне, не само услед прекинутих породичних и традицијских нити, већ због таквих извитоперења која се, у тренутку раскида, нису могла ни у сну претпоставити. Јер, само се у таквим изокренутим токовима историје и националне свести могло десити да кад Срби ослободе стари завичај, из њега - под сунце туђег неба - оду Срби, њихов најрођенији род, који су се у међувремену били свикли на туђина.

Жупна раздробљеност шумадијског предела и појединачно насељавање нису погодовали очувању и образовању племенског друштва, већ се у Шумадији живот одвијао у оквирима села и кнежина као самоуправних заједница. Међутим, неки знаци племенске припадности су остали до сада.

Понекад једна значајна појединост може да открије целину, као што се лав може препознати на основу канџе. У такве драгоцене појединости спада и казивање ученог хоџе, мула Ибрахима Макића из Бачице на Горњој Пештери. Пре непуну деценију, тачније у лето 1983, мула Ибрахим (рођен 1906. у Бачици, школован у Каиру) био ми је један од најбољих казивача приликом изучавања овог предела Старе Рашке. Нашао сам га на летњем станишту, које се налази на брдашцу, где се он са породицом и сточним малом сместио, као што је то у овом крају устаљени привредни обичај. Уосталом и сам назив села Бачице казује да је овде првобитно било привремено, летње станиште сточара - бачија, коју још називају станови, у неким крајевима катун, а код нас у Шумадији трло. Према томе, Бачица, Катун или Станови, односно Становo, како се звало насеље које је данас урасло у Крагујевац, значе исто - све су те насеобине никле на местима претходних, привремених, сезонских сточарских станишта.

Упитан како се зове брдо на којем му је летњи стан, наш бистроумни и срдачни домаћин мула Ибрахим Макић се осмехнуо и рекао: „Знате, то ми је од колеге остало", а потом додао име брда. Наиме, брдо које му припада се зове - Попово брдо. У Бачици већ два века нема попова, нити иједног православца, али је у називу брда сачувано

сведочанство њиховог негдашњег пребивања овде. У истом селу постоје још и ови називи: Попова бакча и Попова ливада. Данашње становништво Бачице је још билингвистично, мешају у говору српски и шиптарски језик, или их говоре наизменично. То је последица исламизације и сплемењавања са шиптарским етничким елементима. Па тако у овом селу постоји још један назив, који казује много, а то је - Кодркиш, што на влахоалбанском значи: Црквено брдо. Дакле, тачно се зна и где је била православна црква. Но, не само што је назив сачуван, него је ту нађен и велики камени крст, који је, касније, приликом изградње основне школе у Бачици, узидан у њене темеље. Међутим, ту се прича не завршава.

Прадеда мула Ибрахима Макића се звао - Петар, што значи да је тек његов деда, Петров син, примио ислам, што је могло бити средином прошлог века. Очито, у слободан простор, какав је после одсељавања српског живља из ових крајева била и Бачица, спустили су се други сточари, хришћани, а за њима је уследило и досељавање шиптарских група, Климената и Шаља.

25.04.2001 Глас јавности

43. Преполовљена јабука

Узмицало се у два правца: долином Ибра или преко Голије

А наша прича заправо почиње овде. Са Горње Пештери, као што воде теку, сливало се и српско становништво у ниже крајеве, понајвише ка равној Шумадији, како нашу област и народна песма назива. Узмицало се у два правца, долином Људске реке, Рашке и Ибра, или планинским билима, преко Голије, Јавора и Драгачева.

Ако поменемо насеља или њихове делове, као што су Араповићи, Баре, Брњица, Калипоље, Кнежевац, Петрово Поље, Рашковиће, Сушица, може се десити да једни помисле да је реч о Сјеничко-пештерској висоравни, а други о Гружи, јер се ова насеља налазе и овде и тамо, што није случајно, као што није случајно ни то да се насеља Урсуле, Сугубине или Калудра налазе и у Левчу и у Старој Рашкој.

Но, вратимо се у Бачицу. Из овог села су у гружанско село Баре у време Првога устанка дошла три данашња рода - Богићевићи, Вуковићи и Лекетићи или Сталетићи, односно њихови родоначелници - Богић, Милија (од кога су Вуковићи) и браћа Лакета и Сталета. За све ове родове се каже да су у старом завичају били једна фамилија, што се види и из њиховог крсног имена, јер све ове породице славе Светог Николу, а преслављају Летњег Св. Николу.

Код Дуге Пољане, до села Расна је село Рашковиће (данас 210 житеља исламске вероисповести, познато по томе што су у њему сачувани остаци задружног живота). Из овог су села, несумњиво, дошли мештани Рашковића у Гружи, преневши име свог села, као што, по Цвијићевом сликовитом запажању, пуж носи своју кућицу са собом. Како је Драгић записао, житељи Рашковића у Гружи „знају само да кажу да је досељавање било у једно време и из једног места". Међутим, име Рашковића говори много више. Наиме, међу малобројне српске средњовековне властелинске породице, какви су били Бакићи и Карапанџићи, чији потомци постоје до нашег времена, спада и род Рашковића, дуго угледан и моћан, који је опстао и све време турске власти, а од овог рода је био старовлашки кнез Максим Рашковић, војвода Сјеничке нахије у Првом устанку, кога је 1813. године, због непослушности, јер је, мимо заповести, улетао у турску границу и војевао, Карађорђе повукао у унутрашњост земље, прво у Крагујевац, а потом са породицом у Рипањ. Матица ових Рашковића је заправо село Рашковић код Дуге Пољане.

У Шумадији су сва села иста, али је свако у извесном погледу особено. Тако је и гружанско село Брњица као и остала села, али - на себи својствен начин. Како би Вук Караџић рекао, исто то - само мало другачије. Општој појави проређивања становништва и његовог старења, као највидљивијој демографској чињеници после Другог светског рата, ни Брњица није одолела.

Привидно, Брњица је после Другог светског рата стагнирала. По попису 1948. године је имала 163 домаћинства, а по попису 1971. године 162. Дакле, исто. Међутим, 1948. године је у тим домаћинствима било 730, а 1971. године 585 становника, што је за петину мање. Село је, као и већина шумадијских села, старило и смањивало се у броју кућа и житеља. Две деценије касније, према попису 1991. године, у њему су 123 куће (домаћинства) у којима живе 133 породице, а од 425 његових становника најбројнији су они између 55 и 70 година. Таквих је у овом селу 117, тј. више од четвртине, док је младих (млађих од 15 година) само 55. У погледу породица, највише је двочланих (27) и једночланих (25). Таквих је безмало трећина.

По Сумарнику коншкрипције становништва и имовине у Србији 1834. године Брњица је имала 28 кућа и 185 становника, од којих 37 за војску способних. Три деценије касније, по попису 1863. године, село је узнапредовало, безмало се удвостручило - имало је 50 кућа са укупно 304 житеља. Дакле, у просеку - шест душа у домаћинству. А у попису 1991. године само је 11 домаћинстава која имају по шест чланова.

А у 1863. години је било јаких задружних кућа. Две су имале по 17 душа - у једној су браћа Милован и Урош Ђурић, а у другој браћа Милоје, Средоје и Јован Стефановић. Ови други су заправо Марковићи, звани Арнаутовићи, јер су Милоје и Средоје уписани у арачком тефтеру 1831. године са оцем Марком, званим Арнаутином, а тако названим јер је досељен од Новог Пазара, односно „од Арнаутлука" како је тада подсмешљиво називан тај крај у тадашњој „Турској", а у ствари класичној српској области (Стара Рашка). Марко је рођен око 1790. године, а синови Милоје 1815. године и Средоје 1829. године, док је Јован рођен после 1831. године (по једном запису Јован је седам година млађи од Средоја).

Задружна кућа Ђурића припада роду Штављана, јер се родоначелник Ђура доселио из Штавља код Сјенице. Запис етнолога Михаила Драгића, који је записао породично памћење које гласи: „Зна се да је дошао овамо прадеда Ђура са синовима Вулићем и Миливојем", данас потврђују тефтери из времена кнеза Милоша. Јер, у арачком тефтеру за 1831. годину су два домаћинства Ђурића. У једноме је домаћин Вулић, који тада има 44

године, а у другом је десет година млађи Миливоје. Вулић и Миливоје су уписани као Ђурђевићи, што значи да је пуно име Ђурино било Ђурђе. Са Вулићем је уписан и син Милован (р. 1821. године), који ће бити домаћин задружне куће Ђурића у попису 1863. године. Ако је Ђура (Ђурђе) дошао са синовима, што значи да су они рођени у Штављу (Вулић 1787, а Миливоје 1797. године), онда је он дошао у Брњицу за време Карађорђа - највероватније 1809. године, после Вождовог похода на Сјеницу.

Ови Ђурићи (од којих су неки Ћосовићи) су род са Максимовићима. Тачније, иста фамилија, што се види и из исте крсне славе (Св. Никола). Родоначелник Максим (р. 1787. године) је у тефтер уписан по оцу као Јовановић, што значи да су Јован (од кога су Максимовићи) и Ђура (од кога су Ђурићи) браћа.

26-27.04.2001 Глас јавности

44. Невољне сеобе

Племенско друштво битна основа у развитку српског бића

Осим ових Максимовића, који са Ђурићима чине род Штављана, у Брњици су још једни Максимовићи. Ове друге Максимовиће је етнолог Драгић уписао као Максимовиће - Јоксимовиће и они славе Св. Лазара, а такође су у исто време дошли из Штавља. Старо презиме Максимовића/Јоксимовића је Јовановићи, јер су њихови родоначелници Максим (р. 1797) и Јоксим (р. 1767) уписани у тефтер 1831. године са презименом Јовановић. Скупно досељење Ђурића и Максимовића, Марковића (Арнаутовића) и Максимовића/Јоксимовића од Сјенице, из Штавља, види се и по томе што су им куће у истом крају Брњице (тзв. Горња махала).

У доњем крају Брњице су породице досељене из Старог Влаха - Драгојловићи из села Будожеља, Нешићи и Андрићи, као и Јеремићи („за њих веле да су Студеничани"), с тим што су Драгојловићи дошли пре, а остали за време Карађорђевог похода на Сјеницу. У средини села су породице различитог порекла, што значи да је досељавање за време Првог српског устанка текло појединачно, из разних подручја - Вилотијевићи из Старог Влаха, Зечевићи из Лисе у Драгачеву, Попадићи из Сабанте, док су Радићи старинци (најстарији род у селу). Од оних које је Драгић изоставио, ту су у прошлом веку још родови Арсенијевићи, Никетићи, Николићи, Јовановићи, Јевтовићи и Манојловићи (сви уписани 1831. године).

У аустријском окупационом попису 1718. године је у тадашњем Крагујевачком дистрикту уписано и село Брњица. Уписано је онако како је немачки писар, невичан нашем језику, то чуо и разумео и према свом правопису прилагодио: Проница. Но, како је то уписано у овом низу: Рашковић, Радмиловићи, Проница, Забојница, Араповићи, Гривац - онда је лако под именом Пронице препознати Брњицу. Брњица је тада уписана као ненасељена, што значи да је њено насељавање уследило после тога, и да је до Кочине крајине у њој дошло поново до смене у становништву. По предању, Брњичани су дошли из села Брњице, које се налази између Штавља и Дуге Пољане на Пештерско-сјеничкој висоравни. Но, како је истоимено село постојало у Гружи пре досељења Штављана, то је гружанска Брњица била само присно подсећање на Брњицу у старом завичају.

И у Липници постоји род Штављана, један од најстаријих у селу, досељен, очито, из Штавља код Сјенице. Штављани су пореклом и Умељићи у Опланићу, чији се предак Гаврило (отуда им је старо презиме Гавриловићи) доселио са братом Симеуном из Штавља у време Карађорђеве војне на Сјеницу 1809. године. Из Штавља су и Камиџорци, који су се преко Камиџоре (Морава), по чему су прозвани, доселили у Печеноге.

Родовска организација и племенско друштво су битне ознаке у развитку српског етничког бића, које се поуздано могу пратити од досељења на Балкан до наших дана. Но, у Шумадији, где је тако често долазило до промена у саставу становништва, историјске околности нису допуштале да се племенско друштво заснује и развије у свом чистом виду, као у динарским подручјима, поглавито у Црној Гори. Зато је за Шумадију својствена друштвена заједница заснована на територијалном и економском обједињавању, оличена у кнежинама као самоуправним целинама. Па ипак, и овде се може јавити одблесак племенске организације у свом рудиментарном виду, а поготову се јасно оцртавају појединa братства, ма колико била распршена у сеоби по шумадијским селима.

Михаило Драгић је правилно претпоставио да су досељеници од Пећи ишли преко Колашина, а одавде у новопазарску и сјеничку област, о чему је записао: „Интересантан је пут једне од врло разгранатих породица у Гружи, која води порекло од Пећи, а која се преко Колашина растурила на разне стране. То је фамилија Кошана. Изгледа да је ово било јако братство, које се растурило из села Коша код Пећи, и то су најпре прешли у Колашин, одакле су се тек почели растурати на разне стране. Једни су се разишли по сјеничким селима, одакле су даље прешли у Србију, други су се задржали у Колашину, где их још има. Ови колашински Кошани нису у исто време досељени у Гружу, али су до Карађорђа већ сви дошли." Припаднике братства Кошана Драгић је нашао у неким селима Ибра, затим у Матаругама и Замчању у Доњем Ибру, као и у моравичком селу Чечини, где је цела мала Кошана. Но, Кошани су најбројнији у Гружи, где их је у време Драгићевих испитивања (1921. године) било 174 куће - у Бечевици (22), Гледићу (32), Закути (37), Книћу (24), Лесковцу (8), Липници (36) и Љубићу (15).

У Бечевици су Ђеровићи и Ђоновићи, као и Пантешевићи (Петронијевићи и Дамњановићи), чије је старо презиме Нијемчевићи, досељени из Ибарског Колашина, одакле су такође дошли Тијанићи, Ризнићи, Карајовићи и Радаковићи у Гледић. Сродници Карајовића су Карапанџићи у Ерчегама у Моравици, а Радаковића Којићи у Закути (њихови родоначелници Радак и Којо су били браћа). У Закуту се заправо доселио Саво, са синовима Радаком, Којом и Драгутином. Радак је отишао у Гледић, а потомци Које и Драгутина (Којићи, Гајовићи, Бачовићи) остану у Закути.

28.04.2001 Глас јавности

45. Ко су Биорци

Дошли за Карађорђем после војевања на Сјеници и Суводолу

Кошани су Зарићи у Книћу, који су од старине једна фамилија са Мијатовићима, Милутиновићима и Ђокићима (Максимовићима) у истом месту. Овом братству припадају Јекићи и Степановићи у Лесковцу, чији се предак Јован Кошанин овде доселио, добивши надимак по селу из кога је дошао. Заједничко презиме Кошани имају Недељковићи, Лазовићи, Тодоровићи и Марковићи у Липници, чији су се преци Недељко и Тодор доселили из Коша, који је тада био „у Турској", као и Јоваши (Бојовићи, Јеремићи и Васиљевићи) у истом месту. У Љубићу су Кошани Зорнићи, потомци четворице браће (Радивоја, Максима, Мирчете и Милића), досељене из Гошева код Сјенице. Зорнићи знају да су им сродници Кошани у Липници и Закути.

Да су Кошани братство види се и по крсном имену, јер све кошанске породице у Бечевици, Гледићу, Закути, Книћу, Лесковцу, Липници и Љубићу, као и њихове расељене породице, славе Свету Петку (27. октобра), а преслављају Петку Трновску (8. августа).

Даљим истраживањима се могу добити и подаци о неким кошанским породицама које су остале у околини Сјенице. Кошанско презиме Зорнић, које налазимо у Љубићу, спада у ређа презимена. Ово презиме налазимо данас у селу Понорцу код Сјенице, где има јак род Зорнића, а у оквиру њега угледни род Лемића, назван по мајци Леми. Но, ови су Зорнићи, као и Лемићи, муслимани. Знају кад су примили ислам, али не знају која им је била крсна слава, што само показује да су делили судбину српског становништва које је остало у овом крају, изложено турчењу у више наврата.

Што се, пак, тиче села Коша, матице братства Кошана, ово село у општини Исток по попису 1991. године има 426 житеља (423 Србина и два Југословена), од којих су 425 православне вере. Етнолог Милисав Лутовац је у Ибарском Колашину нашао јако братство Кошана који тврде да су пореклом из места Кос у Прекобрђу у Морачи, одакле су се пре три столећа иселили, а што потврђују називи Кошко гробље и Кошка планина, очувани тамо до данас. Кошана у Ибарском Колашину има у селима Газиводе (4 куће), Бања (2), Тушиће (6, где се презивају Алексићи и Димитријевићи), Вукосављевиће (8, Вукомановићи и Миловићи), Виткојевиће (4, Јанићијевићи и Миленковићи) и Табалије (9, Добросављевићи и Луковићи), затим у Великој Шотри у Топлици (4), Врачеву у Доњем Ибру (1) и др. Осим братственичког имена, и ови Кошани су очували и заједничку славу, Св. Петку.

Биорци у Борчу (1923. године их је било 11 кућа) су дошли за време Карађорђевог војевања на Сјеницу и Суводол 1809. године, кад су се из Бихора, повлачећи се са војском, дошла четири брата - Ника, Алекса, Антоније и Димитрије. У Борач је тад дошла и баба са синовима Симићем и Весом, а са њима и њихови рођаци Витко и Радосав, но овај се део Биораца пресели у другој половини прошлог века у Кусовац, где су у 12 кућа 1921. године били ови биорски родови: Симићевићи и Весовићи (од Симића и Веса), Ћировићи, Радосављевићи (од Радосава), Лазаревићи и Биорац, у чију је кућу ушао Глишовић из Коњуше. Биораца има и у Белој Стени код Студенице.

У Лепеници има јако братство Биораца у Цветојевцу (1911. године их је било 16 кућа), подељених на више родова (Крсмановићи, Марковићи, Мијаиловићи, Бабовићи, Ђурђевићи, Јовановићи, Ђорђевићи), који су досељени између Кочине крајине и Првог српског устанка, док су Биорци у Корићанима досељени у време Првога устанка. Изузев ових у Корићанима, који славе Аранђеловдан, сви остали Биорци славе Св. Јована, а преслављају Иванђан, што говори о њиховом сродству. Такође и кумство као духовно сродство, врло важна установа у животу српског народа може ово да потврди. Пачаризи у Борчу су кумови са Биорцима, а кумство су држали још у старом завичају, пре досељења из Бихора.

Врло угледно братство Лутоваца има свој огранак у Борчу, који се ту населио из племена Васојевића пре Кочине крајине. Борачки Лутовци, чији су огранци Мишковићи, Марковићи, Татићи или Ћурчићи, славе Срђевдан. Матица Лутоваца је село Лутово у Братоножићима. Расељени Лутовци, попут Лутоваца у васојевићким селима Загорју и Дапсићу, славе Никољдан, што значи да су Лутовци у Борчу променили славу, највероватније да би заварали траг и избегли освету.

Међу досељеницима и пребезима из Црне Горе је и мноштво припадника племена Братоножића, који су се такође распршили по Шумадији. Тако су Кораћевићи у Жунама овде дошли премештајући се од своје матице, преко Сјенице и Расна у околини Ужица, до Пајсијевића, где се настанио њихов род Спасенића.

Племену Братоножића припада и род Барјактаровића (Барјактаревића) у Јовановцу, досељен у Првом устанку. Тоша Радивојевић каже да су ови Барјактаровићи досељени са Косова и славе Св. Јована, но они сами чувају предање да су досељени из села Петњика и да су од Васојевића. Међутим, Барјактаровићи у Петњику, који је у

земљи Васојевића, досељени су из Братоножића и очували су своју племенску славу, Никољдан, док Васојевићи славе Св. Аранђела, а преслављају Св. Александра Невског. Почетком овог века у Петњику је било око шездесет кућа, подељених на два рода - Бабовиће (Новаковиће), који су Васојевићи, и Барјактаровиће, који су Братоножићи. По овоме је несумњиво да су Барјактаровићи у Јовановцу Братоножићи, али су славу променили приликом пресељења. Из овог јовановачког рода је и поп Милоје Барјактаровић, крагујевачки свештеник, прослављен по свом достојанственом држању на суду и одбрани младих социјалиста оптужених због демонстрација „Црвени барјак" 1876. године.

Из Осата, граничног предела Босне уз Дрину, такође је знатан број досељеника у Шумадију, где су долазили да раде, познати као врсни грађевинари, па су се, временом, овде и настањивали, било прижењивањем, било довођењем својих породица из овог брдовитог и пасивног босанског предела. По овим досељеницима је назван и тип куће брвнаре - осаћанка, чији се последњи остаци још могу срести погдегде у Шумадији.

29.04.2001 Глас јавности

46. Грачани са Пештера

Они су населили гружанско село Баре

Збирно презиме ових досељеника је Осаћани. У Губеревцу су Осаћани родови Савићи и Симићи, досељени пре Првог устанка, у Грошници су Осаћани Јовановићи и Петровићи, досељени почетком Другог устанка, у Кијеву су Осаћани Филиповићи и Радовановићи, досељени 1836. године. У Борчу су Осаћани Димитријевићи и Миливојевићи, као и Миловићи, који су касније дошли (после 1875. године), када су се доселили и Бошњаковићи у Гунцате. У Крћевцу и Тополи су Осаћани Павловићи (предак Павле Осаћанин зидао Карађорђев град и ту се удомио).

Све ове осаћанске породице имају исту славу (Св. Јована), што је знак заједничког порекла, изузев оних које су касније дошле, после српско-турских ратова 1875. године, као што су Миловићи у Борчу, који славе Светог Мрату, и Бошњаковића у Гунцатима, који славе Лазареву суботу, али о разлозима њиховог мењања славе немамо у овом тренутку јасне податке. Оснивачки родови гружанског села Баре су Грачани и Бороштице (или Боровштице), тако названи по селима Градац и Бороштица на Пештерској висоравни, одакле су се доселили у време Карађорђевог војевања на Сјеницу 1809. године. По постању Баре су новијег датума, поникле као село у атару Љуљака, из којих су се временом издвојиле. У аустријском попису 1718. године се, наравно, не помињу Баре, а Љуљаци су тада једно од малобројних насељених места у Крагујевачком дистрикту и имају пет домаћинстава.

Век касније, кад су се на подручје Љуљака доселили Грачани и Бороштице, у Уписнику 1818. године Љуљаци су уписани са 55 домова и 144 мушке главе старије од седам година. У овом попису су Љуљаци и Баре уписани уједно. Следеће, пак, 1819. године, у Назначенију села Књажеске канцеларије, ова два села су раздвојена, па су Љуљаци уписани са 31 домаћинством и 69 мушких глава, од којих 35 ожењених, а Баре са 29 домаћинстава и 82 мушке главе, од којих 43 ожењене. У 1820. години су ова два села уписана опет заједно, као и 1821. и 1822. године. Од 1823. године па надаље су уписивани као засебна села. По Коншкрипцији становништва и имовине у Србији 1834. године у Барама је 39 кућа, а у њима 260 душа. Од тога 142 мушке и 118 женске особе. Од мушкиња 53 су ожењена, а 57 за војску способно. У Љуљацима су 34 куће, а 257 душа (131 мушко и 126 женских чељади).

Насеобинска блискост Бара и Љуљака очитује се у чињеници да се мештани оба села копају на месту званом Старо село, где им је заједничко гробље, које иначе припада љуљачком атару.

Најкраће, тако је засновано и расло село Баре. У Баре су се прво населила петорица браће - Милош, Урош, Витош, Војин и Ђока, који су дошли из Граца код Сјенице. Са овом браћом су дошли и њихови синовци Ђорђе, Ника и Миљко, и сродник Илија. Од ове деветорице потекло је осам родова - Милошевићи, Урошевићи, Витошевићи (од овог рода је познати књижевник и књижевни историчар Драгиша Витошевић, 1935-1987), Ђокићи, Ђорђевићи, Никићи, Миљковићи и Илићи, док су се Војиновићи, чији је родоначелник Војин, затрли. Скупни назив за ове родове је Грачани, по Грацу, месту у старој матици. Да су Грачани род види се и по крсном имену - сви славе Ђурђевдан, а прослављају Ђурђиц. Међутим, на први поглед није јасно из ког Граца су досељени, јер у околини Сјенице назив Градац носе два села. Одговор на ово питање налазимо захваљујући Бороштицама, другом оснивачком роду гружанских Бара. Нимало случајно, у Барама су се истовремено обрели Грачани и Боровштице. Наиме, село Градац, изнад кога постоји велики Грачански крш (чији је врх 1364 метра, дакле виши од шумадијског Рудника), и село Бороштица суседна су, а њихова средитша су на раздаљини око пет километара. Оба леже не ободу Пештерског поља, које се одликује луговима и влажним тлом, што је у овом крашком пределу ређа појава.

Природно, њихови исељеници, бежећи у Шумадију, зауставили су се на сличном тлу, у барама гружанским, где заснују село Баре. По овоме је очито да Грачани не потичу из села Граца код Врсенице, већ из села Граца код Сувог Дола и Карајукића Бунара у близини Сјенице (села које данас административно припада општини Тутин). Да су управо овај Градац и Бороштица (Горња и Доња) исељени пре непуна два века говори и чињеница да у њима данас нема православне душе. У Грацу је по попису 1991. године био 151 муслиман, а у Бороштици 402 муслимана и један Југословен, док је у оном другом Грацу, код Врсенице, од 141 житеља - 136 Срба, што значи да у њему није ни дошло до смене становништва и вероисповести.

Истовремено кад и браћа и њихови синовци Грачани, у Баре су се населили Стојан, Ново и Петар, затим Бошко и Вучко, Милован и Вуксан, те Вукић и Вучета - сви из села Боровштице код Сјенице, по чему су ови досељеници и прозвани Боровштице или Бороштице. Од Стојана су Стојановићи, од Нове Нововићи, од Петра Вулетићи (старо презиме Петровићи, по родоначелнику), од Бошка Бошковићи, од Вучка Вучковићи, од Милована Вукадиновићи (Милован је погинуо на Љубићу 1815. године), од Вуксана Радоњићи. Сви ови родови славе Никољдан, а

преслављају Летњег Св. Николу. Памти се да су Вукадиновићи и Радоњићи иста фамилија, док је старо сродство осталих, које је у завичају поуздано било, већ почетком овог века заборављено, упркос истом крсном имену.

Бороштички род - Вукадиновићи и Радоњићи у Барама - одржавао је све до овог века кумство са Драговићима у Пријанима, засеоку села Брезовца под Венчацом. Драговићи су такође досељени 1809. године из Бороштице, у којој су им још преци Вукадиновића и Радоњића кумовали. И род Грачана у Барама је такође дуго одржавао кумство из старог завичаја - са Васиљевићима у Сирчи (Рудничко Поморавље) и Луковићима у Белосавцима (Јасеница). Луковићи су досељени из Граца, а гружански Грачани су им још тамо били кумови.

Попут Бороштица и Грачана у Барама Гружанским, који су у својим заједничким презименима сачували успомену на стари крај и село из кога су дошли, и многе друге породице у Шумадији носе у својим именима или надимцима спомен на стару матицу или место из кога потичу.

30.04.-02.05.2001 Глас јавности

47. Из Корита је род Чампара

Старо њихово презиме је било Драгићевићи

Тако се у Зовљаку, крају села Белосаваца, једна група родова назива Козодерима. Ту групу родова чине Мијовићи, Вуловићи, Глишићи (Вулићевићи), Славковићи, Михајловићи, Ђерковићи и Радосављевићи, којих је 1923. године укупно било 29 кућа, а са другим сродницима, који су у другим крајевима истог села - Јовановићима, који су огранак Славковића, Костићима (Алексићима), који су огранак Радосављевића, Миленковићима, Матићима (Васићима, Филиповићима, Сокићима), Ратковићима (Живановићима), Илићима (Дујкићима) - било их је 66 кућа. Да су сродници, види се и по крсном имену - сви славе Светог Јована.

Становништво Белосаваца је релативно младо, јер их је овде довео Карађорђе, после војевања на Сјеници и Суводолу 1809. године. У Белосавцима је било слободне плодне земље, коју је и сам Карађорђе кулуком крчио, о чему данас у потесу Поља, што је, ван Поморавља, највећа равница у овом делу Шумадије, сведочи топоним Кошеви, где је складиштен кукуруз за потребе Карађорђеве војске. Козодери су учествовали у биткама Првога устанка, како у старом завичају, тако и по доласку у Шумадију, а дошли су из предела Корита, између Бихора и Пештерске висоравни. У Коритима је, како је записао академик Милисав С. Лутовац 1967. године, сачувано сећање на многе одсељене родове, а међу њима особито на разгранате родове - Андрејиће, Жујовиће и Козодере.

Козодери су у Коритима били угледан и моћан род. У тамошњем селу Дупљаци, које се раније звало Лепосављевићи, на коси Соколовцу постоји Црквина, где су темељи цркве коју су Турци срушили после Карађорђевог похода, уз који су се и Козодери иселили. Ову цркву, која је била главна, саборна, црква за сва Корита, подигао је неки богати Козодер, који је, по предању, био тако имућан да ју је могао подићи само од свог прихода од меда. После Првог светског рата, црква је обновљена, али су је муслимани у Другом светском рату опет срушили.

Из Корита је и род Чампара. Већина овог рода се два пута селила у Шумадију, јер се после прве сеобе вратила у Корита. И Чампари су дошли за време Карађорђеве војне, кад и Козодери. После пропасти Карађорђеве Србије, Чампари - изузев рода Бусараца, који остане у Книћу - врате се у Корита, али одатле наново, после српско-турских ратова 1875-1876. године, дођу овамо, и то Милосављевићи у Грабовац, а Чампаревићи у Кнић. Да су Чампари братство, види се по томе што сва три рода (Бусарци, Милосављевићи и Чампаревићи) славе исту славу - Св. Агатија. Надимак „Чампари" имају и Пауновићи у Бумбаревом Брду, али они, као и њихови сродници Ђоковићи у Претокама, славе Св. Аранђела.

У старом завичају, Коритима, и данас има Чампара. Настањени су и истоименом селу, а презивају се Славковићи, Маринковићи и Чампари (1965. их је било 17 кућа). Исељених Чампара има још у Бистрици (Корита) и Бољарима (Пештер), што тачно показује правце њиховог досељавања у Шумадију. Сви ови Чампари, чије је старо презиме било Драгићевићи, славе Св. Агатонија, као и њихови сродници у Книћу и Грабовцу.

По старом завичају су прозвани родови Бољараца и Буђеваца. Бољарци су Симићи и Николићи (Бановићи) у Белосавцима, које је Карађорђе, приликом повлачења од Сјенице 1809. године, повео и овде настанио. Тако су прозвани по селу Бољарима, у околини Сјенице, одакле су дошли. (По попису 1991, Бољаре има 45 житеља, од којих је шест муслимана).

Буђевци су досељени из Буђева, села код Сјенице, у којем данас живе 128 Срба, и по један Црногорац и муслиман. Род Буђеваца, који је 1809. године досељен у Шумадију, размештен је у Десимировцу и Грошници.

У Десимировцу су Буђевци родови Лепавићи (чији су огранци Радовановићи и Миленковићи), Ђоковићи, Мишовићи, Радосављевићи, Павићевићи (Јанићи) и Павловићи, као и Ђекићи. Десимировачки Буђевци славе Св. Николу, изузев Ђекића, чија је слава Ђурђевдан.

Буђеваца има и у Грошници, где се презивају Ђоковићи, али су они дошли касније (1830. године) и славе Аранђеловдан. Буђевци су особито бројни у два гружанска села - Вучковици, где чине више од половине становништва, и Бумбаревом Брду, где их је две трећине. Вучковачки Буђевци, који се још презивају Ђерковићи („дед Ђерко дошао из Буђева и нашао овде своје рођаке Буђевце и ту се настанио"), Јекићи, Мековићи/Новичевићи, као и Маринковићи, који су од њих одсељени у Балосаве, славе Св. Аранђела.

У Бумбаревом Брду су из Буђева родови Чушајићи (у које спадају Мирковићи, Раденковићи, Миловановићи и Јовановићи) и Тодоровићи, који сви славе Ђурђевдан. И једни и други су сачували спомен на своје

родоначелнике - Тодоровићи на Васиља, који се доселио, а Чушајићи на Миливоја Чушају, који је погинуо у бој на Сјеници 1809, услед чега су његови синови, бежећи од турске одмазде, дошли у Шумадију приликом Карађорђевог повлачења.

За разлику од ових фамилија, Зимоње су углавном сачували заједничко презиме, било да се презивају Зимоње или Зимоњићи, било да им је то тзв. друго презиме. Тако Зимоњићи, који су насељени у Сибницу (Доња махала), памте да им је ту пре Кочине крајине дошао предак Јован из Крушчице у Старом Влаху и да је његов унук ратовао уз Карађорђа. Поједини њихови огранци у селу (Николићи, Казаковићи, Петровићи) означене су Зимоњићима као другим презименом. У Витановцу има њихов огранак, где се презивају Зимоње, као и у Врбетима, где се, по довотку, кога је мајка довела од Зимоњића у Сибници, презивају Павловићи. Особито је значајно памћење Зимоња у Вучковици, које је записао Михаило Драгић: „Дошла три брата: један у Вучковицу, други у Сибницу, трећи у Горачић (Драгачево). Тврде да је Богдан Зимоњић, познати херцеговачки јунак, од исте породице." Све породице Зимоња у Гружи славе Св. Јелисија, изузев Зимоња у Вучковици који славе (и прослављају) Аранђеловдан.

03.05.2001 Глас јавности

48. Ратом и вером подељене породице

Понешто ипак остаје у трајном сећању многих генерација

О сваком човеку се може написати приповест. Уосталом, зар научници не тврде да је човек космос у маломе. А ако се то може написати о појединцу - шта се, тек, може написати о једној породици или племену! О насељима и да не говоримо... То је бескрајан посао. Па ипак, у том бескрају, има чињеница које остају. Оне су понекад чудне, тешко схватљиве, нелогичне и, на жалост, непобитне.

У сеобама, које су по правилу насилне, прекину се многе нити. Разиђу се најрођенији, прекину се кумства и побратимства. Они који остану, по нечему упамте оне који су, за њих незнано куда, отишли. Они који оду, најчешће памте само место из кога су се иселили. Већ у следећем нараштају раскиди су тако велики да се главнина сећања и на једној и на другој страни све више брише.

Међутим, понешто остаје у трајном памћењу.

Пример злехуде судбине у последња два века налазимо у породици Пачариза, која је сеобом раздвојена. Један део ове породице се приликом Карађорђевог похода на Сјеницу и Суводол у мају 1809. године, одлучио на сеобу, јер су се плашили турске одмазде, будући да су пристали уз Карађорђеву војску.

Тако Пачаризи дођу у Борач. Драгић је записао да их је после Првог светског рата у Борчу било десет кућа, и да им је слава Св. арх. Михаило, а преслава Св. арх. Гаврило (26. јула), као и податак да су Пачаризи у старом крају - Бихору били кумови са родом Биораца, са којим су дошли у Шумадију и одржали до данас кумство.

У старом завичају, Бихору, у селу Биоча (општина Бијело Поље) Пачаризи су били стариначко становништво. Они који су после Карађорђевог похода тамо остали, примили су ислам, и имали своје поседе (чифлике, тј. читлуке) у селима Биочи и Гојевићу на десној и Пријелозима и Лукавици на левој обали Лима. Један део Јеловице је припадао њима, а стоку су изгонили на Беласицу.

По свему судећи, матица Пачариза је у пределу Корита, где је постојало Пађар-село у којем су некад живели православни Срби („Грци", како казују муслимани). Пађар-село се данас зове Личине - по исламизованом роду Личина који се почетком прошлог века (а то је време Карађорђевог похода у ове крајеве) населио овде из села Тријебина код Сјенице, и из Пађар-села истерао са земље православне Србе, међу којима и род Каришика.

Сродници и православних и исламизираних Пачариза су Кнежевићи (слава Св. Василије) у Будимљи код Берана, који су се ту повратили, пошто су их Васојевићи, који су прогањали Србљаке и Букумире, били протерали у Сјеницу (почетком овог века их је било три куће).

У Биочи, у делу села који се зове Зенице, и сад постоји место звано Пачариска кулина, на којем се виде развалине куле. За ове Пачаризе се прича да су били тако моћни, и самовољни, „да ни Турци нису смели певати пролазећи кроз Биочу". Када је у Првом балканском рату овај предео ослобођен, Пачаризи у Гојевићу, који су такође исламизирани, остану (1967. године их је било осам кућа), док су се њихови сродници, Пачаризи из Биоча - иселили у Турску.

Тако нешто се може десити само у народу који је био присиљен на сеобе, или изложен разједињавању и погромима, попут нас. Јер, како другачије објаснити чињеницу да кад Срби ослободе стари завичај, из њега - под сунце туђег неба - оду Срби, њихов најрођенији род, који су се у међувремену били свикли на туђина.

У истој сеоби кад и Пачаризи, такође са повлачењем Карађорђеве војске са Сјенице, дошли су и Лекићи у Загорицу. Као све придошлице, настанили су се на крај села, јер је средиште већ било попуњено. Сместили су се са главним иметком у Пољима. Ова породица, која је после Првог светског рата имала више од двадесет кућа, слави Св. Тому, а дошла је из села Граб код Новог Пазара 1809. године.

Данас је село Граб настањено једном породицом - Гуџевићима, који су исламизирани средином прошлог века. Тешко је данас са поуздањем установити да ли су Лекићи у Загорици и Гуџевићи у Грабу иста породица по пореклу, али и једни и други одају тужну судбину нашег народа све до најновијег времена. Лекићи знају откуда су дошли, али не знају ко је остао на њиховим старим огњиштима. Гуџевићи знају да су одатле отишли Лекићи, али не знају куда и шта је с њима. Тек, у Грабу, пак, има православних гробова које Гуџевићи не дирају, сматрајући их гробовима својих предака.

Уопште, много је српских породица које су, остајући у Старој Рашкој - која је све до 1912. године била под турском влашћу - примиле ислам. Ове исламизоване породице су задржале део обичаја (Божић, Ускрс и Ђурђевдан), не само у памћењу, но су их и поштовале или проводиле, као и крсну славу.

Хроничари су записали да су многи, да би спасли главе, привремено примали ислам, у нади да се опет врате старој вери и обичајима. Тако су у Божурњу код Тополе досељене многе породице из Сјенице и околине. Неке пре Кочине крајине и Првог устанка, а неке после Карађорђевог заузећа Сјенице 1809. године. Но, једна на особен начин. То су Чолићи, чији се предак, под именом Демир Курта, са сином доселио и овде, поново међу својим земљацима - вратио старој вери и обичајима.

Будући да је тек седамдесетих година прошлог века устаљено презивање највећег броја родова, већина родоначелника шумадијских породица је живела крајем XVIII и почетком XIX века. Спомен на родоначелнике је и данас веома жив, а подељени огранци памте још и заједничког претка, који је живео колено-два пре њиховог подвајања.

То су родовске скупине или гроздови породица, понекад тако разгранати да прекриљују целе крајеве села, па су размештени и у више села. Али, има родова чија је старина дубља, који памте и претке пре досељења у Шумадију. Нису ретки ни родови који памте где је који брат или ближи сродник њиховог родоначелника насељен приликом заједничког одласка из матице, и како се тамо, где су успут насељени, сада презивају њихови потомци и шта славе.

Још се, у сваком селу, могу наћи паметари који, нарочито по мушкој линији, памте све претке и сроднике, а има међу њима и оних који су у стању да наизуст наведу хиљаду, па и више, особа у родословном казивању о својој породици.

У најновије време је приметно да је код многих појединаца порасло занимање за повест свог села и рода, па то записују и састављају породична стабла као најбољи вид завештања будућим нараштајима. Историја ових породица је у маломе верна слика историје српског народа, тачније - пресликана историја опште и појединачне борбе за живот. Истовремено, ови родови и породице показују да историја није безимена.

04.05.2001 Глас јавности

49. Вукићевићи оснивачи села Светлића

Историја сељака као страшни летопис ратова, смрти и сеоба

Срећни народи немају историју, а њихови сељаци идилично уживају у земаљским плодовима свога рада. Наш народ је, међутим, народ врло несрећан, као и наш сељак, јер имамо врло богату историју, која је страшни летопис ратова, смрти и сеоба, а наш сељак, вечито с главом у торби, живи разапет између суше и пушке, гладних птица и свакојаких немилица. У том погледу су Вукићевићи у селу Светлићу типичан српски род, јер су огледало судбине нашег народа. Да је среће, живели би скупа у идиличном обиљу родног Светлића, питомог села које су они засновали на заталасаној шумадијској површи, али они, развејани на више страна, дадоше не само вредне ратаре и угледне домаћине, него и хајдуке и устанике, ратнике и генерале, народне предводнике и окружне старешине, трговце и посланике, кнезове и историчаре, судије и професоре, лекаре и географе, угледнике и конзуле, економисте и уметнике.

Као стари и угледни род Вукићевићи имају свој родослов, предање и рукописну хронику, чији је први састављач др Пера Вукићевић (1861-1945). Његов рад, који је обухватио Вукићевиће до 1931. године, а на подстицај Зарије Вукићевића (умро 1984. у Опатији), високог чиновника Двора и књижевника, наставио је новинар Драгутин Вукићевић (1909-1990), давши до шездесетих година преглед лозе Вукићевића, чију је шему урадио инжењер Михаило Вукићевић. Уз поменуте изворе, за овај напис су коришћени и материјали којима располаже Драгић-Вања Вукићевић (р. 1948 у Београду), а посебно драгоцену помоћ, како за нове тако и старе податке, пружио нам је Будислав Вукићевић, економиста у Крагујевцу (р. 1939. у Светлићу), који је предани настављач хронике свог рода.

Вукићевићи су пореклом од племена Васојевића, што значи да се њихов родослов изводи од Васе (Васоја), који је, по племенској традицији, син Костадина, чукунунука Вукана Немањића. Дуг је и вишестолетни пут Васојевића из Старе Србије (Косова и Старе Рашке) преко Херцеговине, Зете и Кчева до Лијеве Ријеке, која се сматра њиховом племенском матицом, одакле настаје њихово ширење по Полимљу и даље, као и израстање у највеће племе на Балкану.

У Васојевићима постоје двоји Вукићевићи, једни су из братства Лопаћана (Рајовића), а други из братства Мијомановића, чија ја матица село Забрђе код Андријевице. Шумадијски Вукићевићи су из братства Лопаћана и њихова матица је село Виницка код Берана, где их у знатном броју још има, и одакле су се временом расељавали, тако да су им огранци у Трешњеву код Андријевице, затим у селу Пожегиња (општина Бијело Поље) у пределу Корита, где их је 1957. године било две куће („дошли из Брда"), а на њих подсећа и топоним Вукићевац у селу Јаворова (општина Беране) у Бихору, у којем сада живе само Шкријељи (Шиптари), досељени из Малесије.

У безакона времена, после Велике сеобе 1690. године, почело је и јаче покретање Вукићевића из Виницке, јамачно условљено и отпором према осионим феудалцима, гусињским беговима Шемовићима (или Шеовићима), по свему судећи угледног српског рода пре преласка на ислам крајем XVII века, због којих су се исељавали сељаци-чифчије не само православни него и муслимани.

Тако се почетком XVIII века део Вукићевића исељава и редом настањује у четири подручја - једни у околину Чачка (Драгачево), други у село Опариће у Левчу, доспевши ту у широком луку преко Косова, трећи у околину Сомбора (Бачка), а четврти, које предводи родоначелник Вука Вукићевић, долазе у Светлић, тада ненасељен, и постају оснивачи овог села, тачније обнављачи живота у њему. Да су сви ови Вукићевићи род, сведочи и одржавање заједничке васојевићке славе, Св. арх. Михаила.

Први писани помен Светлића је у аустријском окупационом попису 1718. године, села означеног као ненасељеног у тадашњем Крагујевачком дистрикту, што одговара времену доласка Вукићевића, а подудара се и са првим писаним поменом Вукићевића у Сомбору, где је 1720. године у попису војника Потиске војне границе уписан Радивоје Вукићевић, што се све поклапа са упамћеним временом сеобе Вукићевића из Виницке. На молби бечком ћесару 1747. године, коју су потписали сви граничари шанца Сомбора, налазе се и потписи тројице Вукићевића (Вука, Марка и Данила), а у ноћној градској стражи, држаној од 3. децембра 1795. до 28. марта 1796. године, такође су нам видљиви десеторица Вукићевића - Мијо, Ђурађ, Васо, Аћим, Сима, Филип, Мишо, Андрија, Ђука и Мијаило, док ће се крајем тог века (1798) Вукићевићи настанити и у Доњем Ковиљу у Шајкашкој.

Вукићевића, за које је етнолог Тоша Радивојевић погрешно записао да су дошли из Белопавлића у Црној Гори, било је 1831. године у Светлићу десет кућа, чији су домаћини син лепеничког кнеза Јована Михаило (р. 1789), Илијин син Стеван, звани Стека (р. 1757), затим Стекин одељени син Сава (р. 1797), па одељени Милићеви синови Панта (р. 1782), Димитрије (р. 1790) и Јевта (р. 1799), Милијин син Танасије (р. 1791), који је тада кмет,

Павле Милосављевић (р.1794), Радомиров син Стеван Ћирић (р. 1797), који живи у задрузи са браћом Степаном, Василијем и Јованом, и Марко Николић (р. 1807), потомак Миливоја, сина Вуке Вукићевића из првог брака.

Почетком овог века је у Светлићу било 45 кућа, подељених на више родова - Вукићевићи у ужем смислу (7 кућа), Јевтићи (7), Лазаревићи (3), Максимовићи (3), Милосављевићи (3), Пантићи (3), Петрићевићи (3), Радојковићи (3), Тодоровићи (3), Ћирићи (3), Илићи (2), Лазићи (2), Матејићи (1), Миловановићи (1) и Радојкићи(1), а огранци светлићких Вукићевића су Вукићевићи у Ђурђеву (Лукању) и Доњим Јарушицама и Петровићи у Губеревцу (данас село Борци) у Лепеници. Данас су, пак, најбројнији Сарићи (12), Стекићи (8), прозвани по Илијином сину Стевану-Стеки (р. 1757) и Вукићи (6).

05.05.2001 Глас јавности

50. Село потомака оборкнеза Мирка

Последње насељавање обављено је после Велике сеобе 1690.

Село Шуме је старог постања. Први његов писани помен је у години 1428, у повељи којом деспот Ђурђе Смедеревац потврђује баштину великом челнику Радичу Поступовићу, угледном и моћном властелину, данас познатијем као ктитору манастира Враћевшнице.

Од тада је било више коренитих промена у становништву, али су Шуме, празнећи се и поново пунећи становништвом, као и већина наших села, увек биле настањене. Последње насељавање је обављено после Велике сеобе 1690. године, и оно је упамћено: први се, дошав са Косова почетком XVIII, населио оборкнез Мирко, који је имао шест синова. Данас се Шуме деле на Миркове потомке и - остале, касније досељенике, са којима се и по славама се разликују: Миркови потомци славе Св. Ђорђа (Ђурђиц), а остали друге свеце. После Првог светског рата пет седмина кућа у Шумама припадало је Мирковим потомцима.

У време кад је Боривоје М. Дробњаковић истраживао Шуме (1923) Мирково стабло се разгранало у двадесет и четири рода са 101 кућом. Наводећи заједничко порекло и исто крсно име, као и колико који род Миркових потомака има кућа, Дробњаковић их је само побројао, овим редом: Станојевићи, Поповићи, Глишићи, Мартићи, Максимовићи, Станкићи, Прокићи, Глишићи (други), Урошевићи, Мирковићи, Живановићи, Живојиновићи, Николићи, Богићевићи, Прокићи (други), Миловановићи, Јаковљевићи, Ристићи, Марковићи, Батићи, Ранковићи, Лазићи, Петковићи и Антонијевићи.

Који су која грана, од кога Мирковог сина потичу, и који су и за колико колена међусобно ближи - није ни покушавао да размрси. Попут ученог етнолога Дробњаковића, на овом питању је застао и аматерски вредан покушај Миодрага Крунића (умро недавно у Крагујевцу).

За разрешење овог питања захвални смо Александру Срећковићу, ванредном професору Београдског универзитета. Александар Срећковић (р. 1945, у Тополи), професор физике на Природно-математичком факултету (Физички факултет) у Београду, један је од врхунских зналаца савремене физике (ужа област: физика плазме). Но, он је и заточеник завичаја. Истражио је деведесет родова (фамилија) у селу Шуме, и још низ родова у другим насељима, од којих су посебно разгранати знаменита лоза Јокића у Тополи, Никодијевићи (данас Благојевићи) у Копљарима, Ђукићи у Неменикућама, Михаиловићи у Белосавцима, Петровићи у Великој Иванчи, затим више родова у Трнави, Смедеревској Паланци и околини, Добрачи у Гружи и др. Његови родослови, урађени генеалошким методом савремене историографије и етнолошке науке, садрже на хиљаде личности, правих малих биографских профила толиких појединачних судбина и конкретних људских живота. Подаци су прикупљани врло савесно и проверавани у свакој прилици, педантно и доследно, како то могу само пасионирани научници. И - зидови заборава су срушени. Пред нама се указује својеврсна галерија ликова, разуђени биографски речник више од стотине родова и породица. А множење породица као да наликује фисији атомског језгра.

Што се тиче родословног стабла оборкнеза Мирка, оснивача Шума, оно данас, према Срећковићевом налазу, има осам грана - две су од Миркових синова Богића, Живана, Пауна, Благоја, званог Блажа, и Михаила, и једнога који је био поп. Седми, вероватно најстарији, Мирков син Ђорђе отишао је пре 1750. у Ракинац и од њега су тамо Ђорђевићи и Милићевићи. Од Богића (р. 1724, имао синове Маринка и Јанка), у трећем нараштају се затрло мушко потомство.

Мирков син Живан је имао Ђорђа (р. 1750), а овај пет синова: Дмитра, Милована, од кога су Миловановићи, Теофана, Обрада и Глигорија, званог Глиша, од кога су Глишићи. Дмитар је имао четири сина - Аврама, од чијег сина Ранка су Ранковићи, Симу, од кога су Симићи, Марка, од кога су Марковићи, и Лазара, од кога су Лазићи. Од Милованових синова Проке и Пантелије су Прокићи и Пантелићи.

Мирков син Паун (р. 1730) је имао четири сина - Живана, од кога су Живановићи, Живојина, од кога су Живојиновићи, чији су огранак Николићи (од Николе, Живојиновог сина), Лукићи (од Луке, Живановог сина) и Пантићи (од Панте, Николиног сина), Мирка, од кога су Мирковићи и Павловићи (од Павла, Мирковог сина), и Ивка, од чијих синова Обрада и Петка су Обрадовићи и Петковићи.

Мирков син Благоје (р. 1732), звани Блажа, имао је сина Милосава, а овај синове Милована, Проку, Максима и Антонија, од којих су данашњи Прокићи (други), Максимовићи и Антонијевићи. Од Миловановог сина Глише је огранак Глишића (других), чији су део били Михаиловићи, који су изумрли. Од петог Милосављевог сина Саве су три фамилије: једна се презива по мајци Станки (Станкићи), а две по његовим синовима Кузману (Кузмићи) и

Дамњану (Дамњановићи). Од шестог Милосављевог сина Јована су Јовановићи, од седмог сина Радоја су Радојевићи (чији су огранак Мартићи, који су се угасили), од осмог сина Вићентија су Вићентијевићи, чији су огранак Ивковићи (од Ивка, Вићентијевог сина), а од деветог сина Аксентија су Аксентијевићи (од овог рода је чувени Живадин из Шума, јединствена фигура нашег земљорадничког и напредног покрета, убијен од Немаца 1942. године).

Мирков син Михаило (р. 1733) је имао Марка, а Марко синове Станка, Станоја и Тодора, од којих су Станковићи, Станојевићи и Тодоровићи, затим Мирка, од чијег сина Танасија су Танасијевићи, и Радосава од чијег сина Богића су Богићевићи. Од Мирковог сина којем је име заборављено су Поповићи, Ристићи, Живковићи, Бранковићи и Ђорђевићи, као и Јаковљевићи и Урошевићи. Укупно, према истраживању професора Срећковића, у Шумама су 43 рода чији је родоначелник оборкнез Мирко.

06.05.2001 Глас јавности

51. Потомци Баје Пивљанина

Он је на захтев Порте, пребачен далеко у Истру 1670.

У народним песмама опевани хајдук и ускок Бајо Пивљанин је историјска личност. Рођен је у Рудиницама у Пиви око средине XVII века. Први пут се у писаним изворима помиње 1664. године, када је као четовођа хајдука разбио турски караван на подручју Дубровачке републике.

И у следећих пет година је видљив по својим препадима на Турке, због чега је, на захтев Порте, са својим људима пребачен далеко у Истру (1670. године), на подручје Млетачке републике, а затим у Задар (1674. године). У аустро-турском рату, који је почео 1683. године, као и тзв. морејском рату, који је између Млечана и Турака почео следеће године (1684), чинио је чудеса од јунаштва са српским ускоком Стојаном Јанковићем по Равним котарима и Далмацији, да би наредне године поново војевао у родној Херцеговини, по Пиви и Дробњаку.

Погинуо је на брду Вртијељци у мају 1685. године на прилазу Цетињу, које је са 1.200 својих хајдука Црногораца и Приморaца бранио од надирања војске скадарског санџакбега Сулејман-паше Бушатлије.

Бајо се презивао Николић, а по завичајној Пиви је прозван Пивљанин. У његовим родним Рудиницама, сеоцету у општини Плужине у Црној Гори (по попису 1991. године 138 житеља), живе данас и његови потомци, који се по њему презивају Бајовићи (надимак Чепури). По испитивањима Светозара Томића, после Другог светског рата су у Рудиницама биле две породице Бајовића, а у Безују, другом пивском селу, шест породица Бајовића (Чепура). На знаменитог Бају Пивљанина подсећа и назив данашњег насеља Бајово Поље, које је прозвано тако по томе што је ту Бајо Пивљанин убио првога Турчина, а у Рудиницама су се до средине овог века, на јужној страни села, у крају званом Ивановићи, познавали остаци зидина куће Баје Пивљанина.

Мало је, међутим, познато да потомака Баје Пивљанина, тачније потомака његових синоваца, има данас по Старој Рашкој и Шумадији. По народном веровању, ово је у складу са проклетством које је на свој род бацио сам Бајо. О томе у Пиви постоји ово предање: „Веле, било је седам браће. Бајо пође у хајдуке и позове браћу. Они не хтедну но остану код куће. Тада им он рече: Ни се ископали, ни се разродили, а земље вам увек доста било." Касније је, на молбу Чепура, Бајових потомака, црногорски митрополит Митрофан Бан читао молитву, скинуо клетву и благословио кућу.

Слично предање о растурању рода Баје Пивљанина постоји код његових сродника Марковића у гружанском селу Љуљацима. Позивајући се на рукопис историје ове породице, коју је, по причању „ђеда" Огњана (умро 1872. у 103. години), саставио Стеван Марковић, професор Београдског универзитета, Михаило Драгић је саопштио да су Марковићи од рода Баја Пивљанина.

По овоме извору, Бајо, који због хајдуковања није засновао потомство, имао је дванаест братучеда, које су Турци стално узнемиравали да би им издали стрица Бају. Једном су у кући похватали и свезали једанаесторицу, но једна се жена искраде и јави дванаестом братучеду, који је био код стоке у бачији, а овај нетом дојави Баји, који са дружином похита, те све Турке, затечене разузурене на спавању, побију, а братучеде ослободе. Због тога, по Бајином савету, да их Турци не би нашли и осветили се, растуре се, сваки са својом породицом, али - нигде по тројица заједно. Тако „Бачар" (што је био оне ноћи на бачији), са браћом Мрљешом и Вуком, дође у Луњевицу (Таково), а одатле се, пошто им се ту није допало, разиђу. Бачар оде у Радмиловиће, Мрљеш у Топоницу, а Вук, за кога кажу да се презивао Марковић (или је и он, скривајући се, мењао презиме), дође у Љуљаке, где су му потомци Марковићи.

Марковићи су досељени у Љуљаке од Пиве, у првој половини XVIII века. Кумови су им Поповићи из Белог Поља. Уз Марковиће су у Љуљацима и њихови сродници Мирковићи, који су пре насељавања у Љуљаке пребивали у селу Деретин код Кушића (општина Ивањица). Ове две велике фамилије, које су се у Гружи разродиле, знају да су од истог племена из Пиве, то јест од рода Баје Пивљанина. Мирковићи се у ужем смислу деле на Пантелиће и Филиповиће, а по домазетској линији су међу њима Драговићи и Алексићи. Ближи род са Мирковићима у Љуљацима су Павловићи, Петронијевићи и Мијатовићи, а њихов род су и Срејовићи у истом селу, досељени право из Пиве, пре Карађорђевог устанка. У Опланићу су Марковићима род Мићићи, досељени од Чајетине после Првог српског устанка.

Од Бачара је у Радмиловићу настао род Бачаревића, а од Мрљеша, који је дошао у Топоницу, род Мрљеша (Мрљешевића или Мршљевића) и Ђоковића, а један њихов огранак ће се потом, по неком претку попу, прозвати Поповићима. У ужем смислу се род Мрљеша дели на Павићевиће и Синђиће у истом селу. Бачаревићи у

Радмиловићу имају и предање које каже да им је прабаба досељена из села Бачије код Сјенице (данас у овом селу има 57 житеља, од којих су 26 православни, а 31 муслиман).
После Првог светског рата у Гружи је било 62 куће рођака Баје Пивљанина - у Љуљацима 38, у Опланићу 4, у Радмиловићу 3 и у Топоници 17.

07.05.2001 Глас јавности

52. Десет нараштаја Исаковића

У Старој Рашкој, у дежевском крају, данас има 19 кућа Мрљеша. Матица им је у селу Балетићу (2) и Троштици (6), а има их и у Чебинцу код Белих Вода (1), Јаначком Пољу код Јанче (1), Осаоници (5) и на Голији у селу Драмиће (4 - ови последњи се презивају Мрљешевићи). Дежевски Мрљеши, према сведочењу Веселина Мрљеша (1914-1988) из Балетића, знају да воде порекло од Баје Пивљанина и да имају сроднике у Шумадији. Од дежевских Мрљеша данас има одсељених породица у Београду (4), Крагујевцу (2), Аранђеловцу (2), Новом Пазару (2), Краљеву (2), Краљеву (2), Горњем Милановцу (1) и Ужицу (1).

Да су потомци и сродници Баје Пивљанина једно братство види се и по томе што сви, како они у Пиви, тако и они у Старој Рашкој и Шумадији, без изузетка славе Св. Јована (20. јануара), а прослављају Иванђдан. Од овог рода су један од најугледнијих светских археолога академик Драгослав Срејовић (из Љуљака у Гружи) и публициста Радојко Мрљеш, власник издавачке куће „Мрљеш" у Београду (од дежевских Мрљеша у Балетићу).

Како је лепа реч доброта, и колико је све разноврсних и истанчаних значења стало у њу, и како се у њој огледају, преплићу и изражавају племенитост, захвалност, доброчинство. Међутим, у овој речи се препознаје и задужбинарство, као највиши вид доброте. Посебно драгоцене, а несебичне. Како су наши стари умели лепо да истакну да је нешто настало и сачувано добротом и старањем одређених људи! Нека ми читаоци опросте на оваквом уводу, али он се сам по себи наметнуо, јер кад се пред истраживачем, који мукотрпно долази до података, одједном укаже обиље чињеница, онда је то права светковина.

Но, да пређемо на ствар. Добротом и старањем београдског агронома Бошка Машића (р. 1935) до нас су доспела два драгоцена списа. Први је врло опсежан, има више од шест стотина куцаних страница. Написао га је пре две деценије машински инжењер Љубомир Исаковић, под насловом „Да трагови не ишчезну", скромно поднасловљен као успомене. Рукопис су сачували његови синови Александар и Душан, а један примерак је дат Бошку Машићу, којем је аутор Љубомир Исаковић ујак. Други спис је на једном великом листу (формата А-3), на којем је инжењер Душан Исаковић урадио родослов породице Исаковића у распону од 225 година (1750-1975), од родоначелника Исака до његовог осмог колена (укупно 168 особа).

Сада се већ рађа десети нараштај Исаковића, па је утолико већи значај ових рукописа, поготову књиге, јер тако треба назвати рукопис Љубомира Исаковића. Но, његова књига није само приватно сећање, ни прости опис живота и догађања, нити интимна приповест о породици Исаковића. Она је, много више од тога, јер одсликава једно време и друштвене прилике, па тако има снагу ширег сведочанства, у којем драгоцене податке могу да нађу историчари, социолози, етнолози, уметници. Пред нама се указују конкретни људи и судбине, у непатвореним историјским и животним околностима.

За наше, пак, истраживање, породица Исаковића је од нарочитог значаја, јер је ово најстарија породица у Доњој Шаторњи, те се убраја у ред родова који су оснивачи шумадијских села. Етнолог Боривоје Дробњаковић је после Првог светског рата записао да су у Доњој Шаторњи у Прокића и Исаковића крају 104 куће Исаковића (у које је убројио Прокиће, Томиће, Гавриловиће, Јеремиће, Јевтиће, Јоковиће, Васиће, Миловановиће и Тришиће), који славе Св. Николу. И још је додао: „Доселио се чукундеда Исак. Не зна се када и одакле. Ово је најстарија породица у селу. Од Исака „броје шесто колено. Сада се узимају."

Захваљујући рукопису Љубомира Исаковића, дознајемо да је родоначелник Исак, пореклом из Старе Рашке, рођен око 1750. године, одакле је око 1770. године, дакле несумњиво пре Кочине крајине, дошао у Доњу Шаторњу, настанивши се у прво време на обронцима планине Рудник, у близини данашњег манастира Никоља. Исак је имао четири сина - Проку, Николу, Јанка и Петра. Прока, од кога су Прокићи, сачувао је барут што је Карађорђе, кад је одлазио из Србије 1813. године, поделио вићеним људима у Шумадији, склонивши га у Чести шиб. Он је одатле однео пуне вучије барута за бој на Љубићу 1815. године, што је за битку било пресудно. Од Николиних синова Јевте, Јеремије, Томе, Милована и Гаврила су родови Јевтићи, Јеремићи, Томићи, Миловановићи и Гавриловићи, а од Исаковог најмлађег сина Петра су Петровићи. Исаков син Јанко је био свештеник у манастиру Никољу, који је био шаторачка црква.

Свештеник Јанко, који није оставио мушког потомства, старао се о жи-вописању манастира Никоља, о чему сведочи натпис на надвратнику у западном зиду наоса. Даровао је Никољу звоно, на којем је било утиснуто његово име. Звоно су 1915. године однели Аустријанци. Са Јанком почиње свештенички низ у породици Исаковића. У Никољу га је наследио Радоје, син Јанковог синовца Томе. Попа Радоја Исаковића је описао путописац Феликс Канац, када је, приликом свог крстарења по Србији (1859-1867), посетио Никоље. Почетком овог века Радоја наслеђује у Никољу син Љубомир Исаковић, који је претходно, чекајући на место у Никољу, службовао у Трнави. После Љубомира је свештеник био Велимир Исаковић, који је 1927. године прешао у

Београд, где је као протојереј имао врло запаженог удела у раду свештеничког удружења, истичући се као аутор већег броја написа у православној штампи све до шездесетих година.

Од свештеника из рода Исаковића посебно су се истицали, и остали упамћени у околини као значајни и вредни људи, браћа Јеремија и Алекса Исаковићи, синови попа Љубомира. Поп Јеремија је службовао у Бањи код Аранђеловца, а као патриота и присталица борбе против окупатора назван је „црвени поп" и заклан од четника 1943. године, јер их је на проповеди јавно проклео. Свештеник Алекса Исаковић је службовао у Саранову. У Првом балканском рату је био свештеник Петог прекобројног пука и освештао је пуковску заставу на Гази Местану, приликом освећења Косова.

08.05.2001 Глас јавности

53. Бошковићи из Бошковог збега

Аранђеловац, основан 1859. године, састављен је све од самих досељеника

Алексин син Љубомир Исаковић, машински инжењер (који носи име по деди, попу Љубомиру), написао је књигу успомена из које се, као у правом роману, одсликава живот породице Исаковића. На жалост, у овом тренутку, Исаковићи у Доњој Шаторњи су само о једном души - тзв. старачко домаћинство (удова Божидарка, р. 1920, мајка универзитетског професора Михаила Исаковића и инж. Петра Исаковића, који живе у Београду). Но, зато су у Шаторњи бројни Прокићи, Гавриловићи, Томићи, Васићи и остали сродници Исаковића.

Од овог рода Исаковића је угледни академик и један од највећих савремених књижевника Антоније Исаковић, затим познати стваралоци и културни радници сестре Бојана и Светлана Исаковић (унуке попа Јеремије) и многи други, који живе у Београду, Крагујевцу и иностранству. Од Прокића је познати друштвени радник Пантелија Прокић, син учитеља Драгутина Прокића, по коме се данас зове једна улица у Београду. Од Гавриловића је амбасадор Драгић Гавриловић (сада у пензији), а од Томића је студент Живко Томић (страдао на Кадињачи 1941), по којем се зове основна школа у Доњој Шаторњи и њено одељење у Винчи.

Већ годину дана у Страгарима, у манастиру Вољавчи, у којем је било прво седиште Правитељствујушчег совјета, стоји једна нарочита спомен-плоча, посвећена Танаску Рајићу, Карађорђевом барјактару, на којој пише: „На овом месту, уза зид темеља, лево од леве певнице, игуман вољавачки Максим, потоњи хаџија Михаило, поклоник Христову гробу у Јерусалиму, сахранио је главу Карађорђевог барјактара Танаска Рајића, који је јуначки погинуо у бој на брду Љубићу изнад Чачка 1815. године. Високо ценећи светао пример и свесну жртву Танаска Рајића, првоустаника из Страгара, с дозволом и благословом господина доктора Саве, епископа шумадијског, а уз помоћ добротвора Мила Бошковића, привредника из Аранђеловца, ову спомен-плочу подиже на Усековање, 11. септембра (29. августа) 1995. године Задужбинско друштво 'Први српски устанак' Орашац".

Просто невероватно да до сада није било никаквог натписа над гробом чувеног јунака из оба српска устанка. Да то за 180 година нису учинили ни калуђери, ни потомци Рајићи, ни војска, ни држава. Као да на кришом сахрањеног Танаска Рајића, иза ограде Чачка, на којој му је била истакнута глава, још злурадо гледају давно нестали Турци. Зато је разумљиво што посетиоци Вољавче настоје да дознају и нешто више о Милу Бошковићу, исправљачу наше небриге и пропуста. У самом Аранђеловцу, који је као варошица основан 1859. године, састављеном све од самих досељеника, претежно занатлија, како показује попис његових житеља 1863. године, није било ниједног Бошковића. У пределу Јасенице су четири рода Бошковића. Ако изузмемо Бошковиће у Великој Плани, чији је предак Трајко дошао као стругар из села Слепче код Прилепа 1860. године, сви остали Бошковићи, који очито нису род јер су им славе различите, пореклом су од Сјенице, одакле су пристигли у различито време - Бошковићи у Вукасовцима су дошли 1809. године, Бошковићи у Белосавцима су дошли пре Првог устанка, а најраније су дошли Бошковићи у Врбици - знатно пре Кочине крајине. Од ових потоњих је Миле Бошковић (р. 1941), економиста и успешан привредник, али, ништа мање, и предани поштовалац историје и помагач вредних прегнућа.

Зато су, од три Бошка, двојица - који су родоначелници Бошковића у Белосавцима и Вукасовцима - од потомака заборављени, али трећи, родоначелник Бошковића у Врбици - није. О том Бошку, који је историјски видљива личност, постоји више трагова и записа. Од њих је можда најтрајнији запис који је постао земљописна чињеница. Наиме, као што је Боривоје М. Дробњаковић записао, на Букуљи постоји место које се зове Бошков збег. Ово склонито место, на страни спрам Јеловика, у које је народ бежао за време Кочине крајине и Првог устанка, названо је по Бошку, претку врбичких Бошковића, који га је одредио и приправио за збег народа и своје нејачи.

Бошко је, по сачуваном породичном предању, дошао од Сјенице, а даљим пореклом је из Црне Горе. По расположивим подацима, рођен је средином XVIII века, а у Врбицу је дошао најмање деценију пре Кочине крајине (1788). Говедаром је назван стога што га је неки богати Турчин у Врбици најмио да за његов рачун догони стоку од Сјенице и продаје у Београду. Радећи овај посао, вредан и предузимљив Бошко се допао Турчину, који му, да би га придобио, дозволи да се насели у делу Врбице који се назива Баљковица, на пространом земљишту благе падине од брда Пресеке до потока Јелинца, које се назива Лапин. На овој сунцу окренутој страни је матица рода Бошковића.

По казивању Аранђела Бошковића (р. 1911), изузетно отреситог човека и цењеног домаћина, као и других казивача, које је прикупио књижевник Владета Коларевић, који управо довршава родослов ове фамилије, Бошко се овде населио са браћом Радом, Костом и Живком. Мада су разрођени, и данас се са Бошковићима својатају Радовићи (звани Ћисовци), Костићи и Живковићи. Знак њиховог заједничког порекла је исто крсно име (Св. арх. Михаило, преслава Летњи Св. Арханђел), као и старо кумство (Бошковићима и Костићима кумују Терзићи, а

Радовићима и Живковићима Милошевићи из истог села). Са друге, пак, стране Баљковице, у Орашцу, наскоро су се населила и Бошкова браћа од стричева - Стојан и Андрија, од којих потичу тамошњи Стојановићи и Андрићи, који имају исту славу као и Бошковићи.

Као домаћин, Бошко се заимао, па и унајмљивао људе за рад и послугу. Тако се, како бележи историчар Миленко М. Вукићевић, између 1781-1784. године, пошто му је отац Петар Мркша убијен од Турака у Маслошеву, код Бошка у Врбици појављује као најамник - главом млади Карађорђе, који је, да би био ближе мајци и породици, напустио Фазли-башу у Паланци, и дошао Бошку, где је несумњиво нашао уточиште и разумевање за своје родољубиве побуде. Наскоро ће избити и Кочина крајина, којој ће приступити и будући Вожд, а по себи је јасно зашто тада Бошко гради збег у Букуљи. И касније, под Обреновићима, кад је политички аргумент била дренова буџа у помрчини, као одани карађорђевац биће убијен Бошков праунук Спасоје.

Бошко је имао три сина - Кузмана (р. 1787), Глигорија (р. 1792) и трећег, који је био најстарији, чије је име заборављено, али су у попису 1831. године уписани његови ожењени синови Петар (р. 1802) и Дмитар (р. 1807) у кући са стрицем Глигоријем. Лоза тог најстаријег сина је у трећем колену (са унуком Станојком) изумрла по мушкој линији.

09.05.2001 Глас јавности

54. Сродство по млеку

Симићи су са Благојевићима браћа по матери

У попису 1863. године су три куће Бошковића. Две куће су од Кузманове, а једна од Глигоријеве лозе. Пада у очи да су све три куће задружне. У првој су, уз мајку Милицу (удова Кузмановог сина Живојина), жењена браћа Обрад и Гаврило, са синовима Максимом и Милошем и неожењеном браћом Танасијем и Васом, а у другој - Кузманови синови Сретен и Живан са женама и осморо деце. У трећој кући су, са домаћином Вукадином (син Глигорија), четворица његове такође ожењене браће - Ристивоје, Костадин, Јеврем и Јелисије. Вукадинова кућа, која броји 22 душе, највећа је породична задруга у то доба у Врбици. Из ових имућних задружних кућа настаће пола века касније 20 кућа Бошковића, којих је око Првог светског рата било 15 у Врбици, а пет у Мисачи, где им је део имања, на којем су се, деобама породица, настањивали. Између два светска рата биће Бошковића настањених и у Аранђеловцу, док их данас има више од педесет домаћинстава, у више места у земљи и иностранству.

Ако је историја гледање смрти у очи, Бошковићи су јој примерно дали свој обол, од јаворског рата, тополске буне, балканских ратова, и два светска рата. У кући Миаила и Зорке Бошковић је била партизанска база, а у њој последње преноћиште једне од легенди овог краја, народног хероја Милића Радовановића, Слободана Минића и Милована Илића Мишуле (погинули од жандарма 10. фебруара 1944. године у потоку Каменцу у Врбици).

Ако је живот неуморно изгарање у раду, и ту се Бошковићи имају на шта позвати - као земљоделци, превозници, трговци, а у новије време и интелектуалци. Из Кузманове лозе су више пута бирани за председника општине син Сретен у прошлом и праунук Живота у овом веку. Међу првима у околини је Иван Бошковић (Мисача) имао вршалицу, надалеко тражену, с којом је доспевао до Косова, кад се тамо још врло млатом или стоком. Од овог рода су чувени трговац у Аранђеловцу Бошко, као и предратни и поратни трговац Милоје звани Телак, који је у међувремену преживео немачки логор „Матхаузен", пуковник Живомир, мајор авијације Обрен, рударски инжењер Радиша у индустрији мермера „Венчац", технолог Слободан у „Шамоту", правник Љуба, стоматолог Милинка-Бела у Ужицу, професор биологије Дана у Тополи, фудбалер Светозар-Заре (кад је „Шумадија" била на врхунцу славе), затим Милош (играч чачанског „Борца", па милановачког „Такова"), и др.

Свака, ма како да се чини обичном, људска судбина је роман у маломе. О сваком човеку се може написати посебна приповест, а о породици епопеја. У нашој књижевности није довољно развијен роман о породици. Ми немамо романескно обрађене, попут Енглеза, своје Форсајте, или попут Немаца своје Буденброкове. Али у роману имамо своје Катиће, оличење живота у нашој земљи сељака, које је Добрица Ћосић у својим књигама, стајући тако уз раме Голсвортија или Томаса Мана, ставио у жижу историјских токова и ломова у последња два века.

Катићи су у понечем и измишљени, понешто им је дописано. Знамо да се уметничка истина не мора подударати са историјском истином. Међутим, Катићи нису пука пишчева фантазија. Много је наших породица које се могу препознати у Катићима. У такве породице можемо убројати и Алемпијевиће у Малој Пчелици. Захваљујући труду доктора Драгомира Алемпијевића, пред нама је рукопис од четрдесетак куцаних страна о пореклу, развоју и садашњем стању ове групе породица везаних истим претком. Аутор, увелико и крепко у деветој деценији живота, доктор Алемпијевић је чувени хирург, за кога се сада већ, без претеривања, може рећи да је легенда болнице у Тополи, и то у времену када је ова болница, по настанку краљевска, била у троуглу Београд-Ваљево-Крагујевац најопремљенија и велико народно лечилиште у овом делу Шумадије.

Из рукописа, насловљеног као сећање на прошлост, дознајемо много драгоцених података. Језгровито, и врло упечатљиво, одсликан је развојни лук ове, по много чему типичне, али исто тако и особене, шумадијске породице - од инокосног настанка до гранања у више родова, од насељавања, најпре у атару Коришана, преко удомљавања у Малој Пчелици, до садашњег развејавања у више насеља, а у погледу животних прилика кроз које је пролазила - од заимавања, кметовања, преко пребројених недаћа, ратних смрти и мирнодопског мрења, до данашњег нараштаја врло разуђеног радног и професионалног профила.

О Алемпијевићима у Малој Пчелици је почетком овог века Тоша Радивојевић врло шкрто записао да су досељени између 1804. и 1814. године из околине Новог Пазара, да славе Светог Николу и да их је 1911. године било осам кућа - од којих по две куће Алемпијевића, Благојевића и Станчића, а по кућа Милановића и Симића. За нас је посебно битно што, бавећи се пореклом становништва, можемо, захваљујући доктору Драгомиру Алемпијевићу, да рашчланимо лозу ове групе породица, о којој нам, осим сродства, Тоша Радивојевић није оставио ближих назнака.

У најкраћем, родоначелник Алемпије се за време Карађорђеве војне на Сјеницу (1809. године) са старијим братом Јевтом доселио у Крагујевац. Јевто је радио у кавани, а Алемпије почне пекарски занат. Касније Јевто са својом женом преузме механу у Корићанима, где буде и Алемпије, који, потом, оде у кућу удовици Станици, званој Станка, у Малу Пчелицу. Јевто је умро без потомства, а Алемпије је са Станком, уз коју је из првог брака био син Благоје, имао чатири сина - Милана, Симу, Александра и Максима. Презименски гледано, на овом огњишту имамо петоро родоначелника - део потомака ће се презивати по оцу Алемпију, део по мајци Станки, део по њиховим синовима Милану и Сими, а део по Станкином сину, а Алемпијевом пасторку Благоју (Алемпијевићи, Станчићи, Милановићи, Симићи и Благојевићи).

У овој породици је сачувана и врло важна установа нашег народног живота - сродство по млеку, како се назива сродство по мајци или сродство по истој утроби из које су потекли. Сви потомци су Станчићи, јер их је све изродила Станка (умрла 1864). Алемпијевићи, Милановићи и Симићи су међусобно братственици и по оцу, а са Благојевићима су браћа по матери. И данданас је ово сродство у поштовању, што се види и у окупљању ове породице са више презимена, а истом крсном славом, о свадбама, рођенданским слављима и задушничким поменима.

10.05.2001 Глас јавности

55. Протерани бегунци Жујовићи

До свог државотворног прегнућа 1804. Срби су увек били добровољци

Попут Алемпијевића (Станчића) у Малој Пчелици, сродници по млеку су Тимотијевићи и Стаматовићи у Сипићу. Око средине XVIII века у Сипић се насели Радован из Седлара у Ресави. Овај удовац се ожени удовицом из бољевачког села Лукова, која му доведе три пасторка, а потом роди Радовану сина Тимотија. Од Тимотија су данашњи Тимотијевићи (друго презиме Радовановићи), а од пасторака су Стаматовићи, у оквиру којих су Стојиловићи, Марковићи и Бранковићи (1911. их било 17 кућа). Први славе очеву, Радованову славу Св. Николу, а други (Стаматовићи) Св. Тому, али су свест и поштовање сродства по мајци одржали до нашег времена.

Особен је случај рода Маринковића у Тополи. По оцу, они су сродници Карађорђевића, јер је њихов родоначелник Маринко рођени брат Карађорђев. Као што је познато, Карађорђе је по својој прекој нарави заповедио да се Маринко обеси. Касније, видећи да му се инокосна снаха мучи са малом децом, сажали се и - доведе јој човека у кућу, да буде од припомоћи док деца не стасају. Карађорђева снаха (по предању се звала Марица), која је са Маринком имала синове Стевана и Степана, роди са овим човеком, Павлом, званим Осаћанином, синове Јована и Обрада. У попису 1863. године су ова браћа по мајци једно огњиште. А када је, за одмазду због тополске буне 1877. године срушен тополски град, они избегну на имање у Крћевац, где се настане, пребивајући у прво време у једној качари, која је очувана и сада. Маринкови потомци, који славе Св. Климента, што је стара слава Карађорђевића, презивају се Маринковићи (Степановићи и Ђорђевићи), а Павлови потомци Павловићи, који славе своју славу, Св. Јована. Но, свест о сродству по мајци је сачувана. Куће Маринковића и Павловића у Крћевцу су једне уз друге, заправо око качаре, у којој им је било заједничко огњиште по збежавању из Тополе.

Упркос заслугама које су имали у борби против Турака, као и угледу свог члана Радојице Жујовића, једног од шест чланова највишег судског тела установљеног у Србији тога времена, Суда општенародног српског, основаног 1820. године у Крагујевцу, као и блиским везама са кнезом Милошем, на род Жујовића, насељен у Јешевцу у Гружи, обрушила се најстрожа казна - да се расели. Одлука је донесена и спроведена 1826. године, а оваква казна је уследила због вишегодишњих жалби околних села, а поготову житеља Борча, на штету коју су им моћни и осиони Жујовићи наносили.

Расељени Жујовићи, предвођени својим старешином Миленком, који их је 1809. године, после боја на Сјеници и Суводолу, и довео у Јешевац, одбију да се преселе на опустелу баштину Чарапића у Рипњу, која им је понуђена за насељавање „јер су жене изјавиле да неће на окрвављена огњишта", а прихвате да се населе на неко турско земљиште у Неменикућама на Космају. Одатле се, временом, неки преселе у београдски Рајковац, Кораћицу и Ропочево, а неки оду у Шумадијску Колубару - Араповац, од којих једна кућа оде у Јунковац (колубарски). Други део јешевачких Жујовића, на челу са старешином Живком, дође у Малу Врбицу на Космају.

Тако се Жујовићи, расељени са Јешевца, нађу на Космају у суседству својих рођака Жујовића, који су се из Корита доселили 1809. године право овамо, у село Рогачу. Од ових рогачких су Жујовићи у Сопоту. Жујовићи у Рогачи имају неколико огранака (Обреновићи, Окетићи, Радовићи и Мишићи). Са друге стране, међу Жујовиће у Неменикућама ће се, још, из ваљевске околине, доселити део њихових сродника Жујовића из села Врачевића (који су се тамо сместили такође у себи 1809. године). Од ових ваљевских Жујовића су Жујовићи у Великим Црљенима. Неки, пак, из рода Жујовића расељених са Јешевца се разиђу појединачно по Гружи. Тако у Борчу остану Пајовићи, у Радмиловић оду Луковићи, а у Гривцу Негословићи дођу као домазети у кућу Жујовића.

Сви ови Жујовићи су пореклом из Корита. И данас у пределу Корита, у селу Ђаловићи (општина Бијело Поље), које се раније звало Петровићи, на месту званом Николићи - а то је старо презиме Жујовића - разазнаје се Жујово кућиште, остаци домаћинства родоначелника Жујовића, који су тамо били угледни сточари и јак род (40 пушака). Средином овог века било је Жујовића у Неменикућама (6 кућа), Рајковцу (15), Ропочеву (7), Кораћици (4), Малој Врбици (5), Рогачи (40), Сопоту (1), Араповцу (1), Јунковцу (1), Великим Црљенима (4), Врачевићу (36), Борчу (2), Гривцу (1) и Радмиловићу (2). Укупно - 125 кућа. Да су сви ови Жујовићи род, види се и по томе што сви, изузев четири куће (у Араповцу, Борчу и Гривцу, које су промениле славу), славе Св. арх. Михаила. Род Жујовића је дао више заслужних људи. Из овог рода су први пропагатор социјализма у Србији Живојин Жујовић (1838-1870), геолог и председник Српске академије наука Јован Жујовић (1856-1936), радикалски првак Алекса Жујовић (1867-1951), револуционар Сретен Жујовић-Црни (1899-1979) и др.

У презименима појединих породица је најчешће садржан податак о неком преломном тренутку, који је био судбински важан, како за претка тако и за саму породицу. До свог државотворног прегнућа у Првом српском устанку, Срби су увек спремно пристајали, као добровољци, у свим аустро-турским ратовима. Спомен на то су презимена неких шумадијских породица чији су се преци истицали као учесници у борбама против туђина и

поробљивача. За остварење слободе као вековног сна било је, осим јуначког срца, потребно и оружје. Да је наша кука и мотика имала домишљате предводнике и спретне, углавном самоуке, занатлије за израду и оправку оружја сведоче презимена многих породица. Исто тако, Срби сељаци су сами градили и справљали све што им је било потребно за живот, становање, рад, превоз, спремање хране и пића, оставу одеће. Премда су овоме безмало сви били вични, неке породице су се ипак истицале, па су тако настала презимена која су најбољи именик и преглед занатских вештина и рукотворног умећа. Природно је да се у земљи сељака нико не презива Сељаковић, Ратаревић или Тежаковић, али су сељаци кумовали презименима својих рођака и суседа који су обављали неке друге послове или били у одређеној служби, по чему су се разликовали и што их је трајно означило. Нити су Шумадинци самоникли, нити би стекли тако добар глас и углед да уза се нису имали такве животне ослонце и помагаче какве су мајке, жене и кћери Шумадије, у чији спомен говоре многа презимена.

11.05.2001 Глас јавности

56. Древни занати у Србији

Дрвене посуде, а поготову кашике, могле су се наћи у употреби и до средине овог века

У време поодмаклог робовања под Турцима, као и у свим тешким и одсудним временима, село је било упориште снаге српског народа. Гледајући с презиром на помало отуђене и Турцима превише понизне своје сународнике који су крајем XVIII века живели по градовима, Вук Караџић је истицао да „Народ српски нема других људи осим сељака", а Стојан Новаковић, истражујући какво је било српско село у средњем веку, закључује „села су наша била у неку руку свет за себе...Све што је неопходно требало дому и селу, махом се израђивало у селима самим."

Тако су се развијали наши сеоски занати и подстицала народна привреда. У Србији за време Немањића су већ образована и села чији су се житељи бавили разним занатима. О томе данас сведоче називи многих села - Грнчари, Златари, Колари, Копљари, Кожуари, Ковачи, Каменари, Лончари, Лукари, Рудари, Седлари, Стапари, Стрелари, Тулари, Чешљари, Шавци, Штитари, која су заправо тако названа што су на њиховом тлу у средњем веку цветали одређени занати, а овоме се могу додати и села Ратари и Рибари. У средњовековним сведочанствима, а посебно у владарским и властелинским повељама и даровницима (Жичка, Светостефанска, Дечанска и Арханђеловска хрисовуља), многа од ових села се и помињу са јасним обавезама и повластицама, управо због своје наменске производње.

На најпретежнију привредну грану неких села, углавном касније изниклих, најбоље нас и без сумње упућују њихови називи, као што, на пример, о развијеном сточарству говоре називи села Јагњило, Шиљеговац, Овча, Овчаре, Овчарево, Мрчајевци, Козарац, Козјак, Козник, Козарица, Јариње, Јарчева, Коњарник, Коњска, Коњевићи, Кобиље, Краварица, Кравице, Крављи До, Волујак, Волујац, Бивољак, Биволје, Катун, Бачије или Становo, на земљорадњу Овсиште, Ланар, Конопница или Ражана, а на пчеларство Трмбас, Трмчиште, Кованлук, Уљари итд. Мало је, међутим, села која су после пропасти Деспотовине (1459. године) добила назив по занатима, јер за то, под турском окупацијом, једноставно није ни било услова, па је нашим људима било и забрањено да се одређеним занатима баве. Зато, како је за своје време Вук уочио, „Срби сами грађу сијеку, сами (особито сиромаси) куће и остале зграде праве; сваки Србин опанке сам себи гради", а вредне Српкиње су своје мужеве и синове, као и осталу чељад, одевале од главе до пете, израђујући, кројећи и шијући све што је потребно за одећу и спрему од вуне, лана и свиле.

Са ослобођењем од Турака оживљује и привреда, а посебно занати. О разноврсности и развијености заната у шумадијским селима имамо најречитију потврду у презименима породица које су се осведочиле и истакле занатском вештином. Неке су од ових породица, као Мајстори у Липници и Мајстор-Јовановићи у Лапову, истакле у називу мајсторство свог претка, без навода којим се заправо занатом он бавио. Попут Мајстор-Јовановића, и Мајстори у Липници (чијих је кућа почетком овог века било 25) знају име свог родоначелника, мајстора Илије, који се пре Првог српског устанка доселио из Старог Влаха. Могли су се и они прозвати Мајстор-Илићи, али - занат је злата вредан, па је тако занатско умеће потисло лично име њиховог заслужног претка.

У горовитој Шумадији, која је шумом била тако обилата, дрво је било приручна грађа за све - од њега су прављени куће, од греде темељњаче до крова и капија на њему, покућство, каце за оставу жита, бачве за вино и ракију, кола за превоз добара. У овом веку су тек помрли они који су памтили кола без иједног металног дела. И премда Вук Караџић каже, што је почетком прошлог века и било тачно, да „дрвене занате зна готово сваки Србин", неке породице, и њихови појединци, истакле су се међу другима, па су зато од околине и именоване по тој својој одлици. Тако су Дрвењаковићи у Стублу, насељени пре Кочине крајине, добили презиме по томе што су градили колибе од дрвеника. Особито су качари били на цени, те отуда у више села има породица Качаревића - у Брзану, Винчи, Влакчи, Годачици, Лапову, Милавчићу и Реснику, док се у Горовичу презивају Качарићи. Ове су породице углавном дошле у исто време, око Првог српског устанка, али са различитих страна - из Загрђа у Тимоку (Брзан), „из источних крајева" (Влакча), однекуд у Врело код Тополе (Винча), од Новог Пазара (Годачица), из непознатог краја (Милавчиће), од Књажевца (Лапово), од Зајечара (Ресник), што говори да је у свим тим пределима качарски занат био развијен. Начинити бачву је веће мајсторство, па је зато бачварско презиме ређе. Носе га Пинтеровићи (од немачке речи „Биндер", што значи бачвар) у Ратарима.

Израђивача кола је такође на више страна, па тако имамо Коларовиће (или Коларевиће) у Брзану, Јагњилу, Наталинцима и Блазнави (са огранком у Брезовцу). Од њих само ови у Брзану имају и друго презиме - Милосављевићи. Дрвене посуде, а поготову кашике, могле су се још понегде као стони прибор наћи у употреби и до средине овог века. На то подсећа презиме Варјачића, којих има у Грошници, Драгобрађи (где су им огранци Пантовићи, Миловановићи и Стевановићи) и Ђуриселу. Но, нису они тако прозвани услед тога што је њихов предак израђивао зделе и варјаче, већ зато што се он за време Карађорђа доселио из Варјачета, засеока села Прилике код Ивањице. Али име засеока Варјаче недвосмилено показује да су се његови житељи истицали

рукотворном израдом варјача и других кућних предмета. Столетна дебла, која није било лако, па ни безопасно, посећи и срушити, кудикамо је било теже обрадити и припремити за одређену намену. У то нас уверава презиме Стругаревића (чији су огранци Павловићи и Јовановићи) у Радовању. Њихови преци, досељени после Кочине крајине из Катрге у Рудничком Поморављу, прво су носили подсмешљиво презиме Џуџовићи, али су пуно признање и уважење добили узорним обављањем стругарског заната.

12.05.2001 Глас јавности

57. Сељаци и оружари

Барут је справљан у Страгарима за потребе државе

У имену је увек садржан неки битан податак. Тако и презимена пружају драгоцена обавештења о судбини, наслеђу, својствима и одликама оних који их носе. У средишној Шумадији (Гружа, Јасеница и Лепеница) падају у очи презимена која су настала на основу ратничких врлина или војних вештина, јер је таквих презимена овде, у односу на друге наше крајеве, сразмерно понајвише. Оваква презимена носе Сердаревићи, Војводићи, Буљубашићи, Барјактаревићи, Барутџићи, Вишековићи, Арбијаши, Кундаковићи, Пиштољевићи, Туфегџићи, Тобџићи... Сердаревићи у Даросави (у међувремену село административно било названо Партизани) врло су угледна и бројна фамилија (1948. године имала 62 куће), досељени од Сјенице, а предак Сима Сердар, побратим Карађорђев, учествовао у дизању устанка 1804. године. Сердари (титула узета од Турака) су били народни главари и војни заповедници.

Војводићи у Опланићу се данас презивају Ружићи. За њиховог претка Милутина, који се доселио од Сјенице, кажу да је био војвода под Карађорђем. Међутим, међу нама познатим војводама у Првом устанку, којих је по сведочанствима било 167, нема његовог имена. Могуће је да је био старешина у Првом устанку, па га је околина сматрала војводом, али је исто тако вероватно, поготову што је Ружићима старо презиме Војводићи, да је ово презиме донето из старог краја. Буљубашићи (на турском буљукбаша: заповедник мањег одреда војске, четовођа, капетан) доселили су се од Сјенице у Овсиште и, наравно, учествовали у Првом устанку, где им је предак стекао чин буљукбаше. Данас имају и друга презимена (Милојевићи, Стевановићи, Васићи и Ђорђевићи).

Барјактаревића (или Барјактаровића) има у Великој Плани и Јовановцу. Први су досељени од Видина и, ратујући уз Карађорђа, предак им је био барјактар. Данас имају и друга презимена (Петковићи и Петровићи). Барјактаровићи у Јовановцу су такође досељени у Првом устанку из Петњика у пределу Васојевића, а пореклом су из племена Братоножића, где има још њихових сродника. Барјактаровићи у Јовановцу су почетком овог века имали и друга презимена, тј. огранке (Петровићи, Јоцићи, Милутиновићи). Шачица барута у рукама Србина је уздрмала Отоманску царевину. Добављан скупо, скриван строго поверљиво, барут је био залога и узданица слободе. Тај запаљиви прах је справљан у Страгарима, а преци Баруџића (који се презивају и Марковићи) у Љубичевцу (ранији назив Бушинци) код Страгара су „правили барут за државу".

Са барутом је у вези вишек, што на турском значи: патрон, набој, бојево пуњење. Један Карађорђев саборац из Тополе се звао Ђорђе Вишек, коме је несумњиво било поверено руковање вишецима, као и претку Вишековића у Врбици код Аранђеловца, досељеном пре Устанка из Драгачева. Предмету који изађе из употребе се заборавља име. Тако је потиснута и арбија - дрвена или гвоздена шипка којом се мала пушка набија кад се пуни. А по арбији је једна велика фамилија, Мартиновићи у Ракинцу, прозвана Арбијаши, чији су преци досељени с Косова у Великој сеоби 1690. године. Данас ова фамилија има више огранака (Ивановићи, Ристићи, Филиповићи, Милошевићи, Николићи, Урошевићи и Петровићи). Устаници су правили и своје оружје, топове, у почетку трешњеве, а и пушке. На то данас подсећа презиме Кундаковића у Баљковцу, досељених за време Карађорђа од Новог Пазара, који имају и друга презимена (Вуловићи, Ивановићи) и чији предак је био мајстор за кундаке (дрвени део пушке).

Можемо замислити колико су били важни, некоме зазорни, па и погубни, Пиштољевићи у Горовичу и Јунковцу. Ова велика и стара фамилија, досељена из дежевског краја (Сјеница - Студеница) пре Кочине крајине, прво се населила у Горович, одакле један њен део пређе после Првог српског устанка у Јунковац, а други део, који се презива Благојевићи, у Жабаре, а сви су, од старине, једна фамилија са Симићима у Божурњи и Спасићима у Тополи и Крћевцу. По породичном предању, ове фамилије потичу од три брата, од којих је један насељен у Тополу, други у Божурњу, а трећи у Горович. Њихово сродство се потврђује и тиме што сви славе исту славу (Св. Стевана). Пиштољевићи данас носе и друга презимена (Петровићи, Михајловићи, Глишићи, Станковићи и Величковићи у Горовичу, а Антонијевићи, Стевићи, Илићи и Михаиловићи у Јунковцу).

Попут Пиштољевића, тако прозваних по вештини израде и руковања врстом ватреног оружја, на високој цени су и Туфегџићи (туфегџија на персијском значи пушкар, занатлија који поправља пушке). Туфегџића (Тувегџића или Туфекџића) у овом пределу има у четири села - Горовичу, Клоки, Липовцу и Поповићу. Туфегџићи у Горовичу су врло стара фамилија, и не памти се откуда је досељена, али није случајно што суседују са Пиштољевићима. Од њих потичу Туфегџићи у Клоки, камо их је део прешао средином прошлог века. Туфегџићи у Липовцу код Тополе, који имају и друго презиме (Радосављевићи), досељени су од Сјенице пре Устанка, а Туфегџићи у Поповићу су дошли од Гургусовца (данашњи Књажевац) после Кочине крајине. Топ је био врхунско ватрено оруђе Карађорђевих устаника, па је разумљиво што је у то време створена и устаничка тополивница на Калемегдану. Тополивац је био чувени Тома Милиновић, који је у награду добио и војводско звање, али имена тобџија су

углавном заборављена. Међу младићима који су овоме послу обучени свакако да је био и предак Тобџића у Великој Плани, који се презивају и Митровићи. Знамо шта је било кад Шумадинац пали топа. Али сад знамо и који је Шумадинац то чинио.

13.05.2001 Глас јавности

58. Презиме по занимању

Негативно означене породице биле су у прошлости изопштене

Народ је непогрешив, а понекад и суров, у давању презимена и надимака породицама, у којима се видно истиче позитивно или негативно вредновање. На ово друго саме породице не могу да утичу, јер им негативну назнаку даје околина, која не опрашта рђава дела, безаконе или неморалне поступке. Породице негативно означене су у патријархалном друштву биле изопштене и, по правилу, исељавале су се (нпр. Потуровићи, којима је лакоми предак примио ислам, тј. „потурчио се", затим Копиловићи, који опомињу на распусну матер и сл.).

Понекад презиме обавезује, па и оптерећује, потомке. Није лако бити потомак Војводића, Барјактаровића, Газдића, Кнежевића, Старчевића...Од ових презимена, која су по себи разумљива, јер упућују на претка који се истакао одређеним чином, звањем и улогом (војвода, барјактар, газда, кнез), једино је значење презимена Старчевића мање познато.

Наиме, они се не презивају тако што су старинци, тј. староседеоци, нити што су њихови стари дуго живели, већ по томе што је њихов предак, кога узимају за родоначелника, био истакнут, угледан човек и личност цењена по свом знању, разборитости и поштењу. Људи тих особина су називани старцима, па су узимани за судије у споровима, при деоби задруга и имања и за саветнике у многим важним подухватима.

Захваљујући тим старцима је и сачувано наше здраво народно језгро у време када су Срби били ослоњени на своју сеоску или кнежинску самоуправу, јер се пред турски суд - подмитљив, безобзиран, неправедан и непријатељски - није излазило. Стварањем државе под вођством Карађорђа, и увођењем у њој модерног судства, када је установљено двадесет и шест магистрата, што је безмало у свакој нахији по један, потиснута је улога стараца као древне и самоникле наше народне правне установе.

Старчевића, који су потомци оваквих особа, има данас у Башину, Орашцу и Ратарима. Међу њима су у овом делу Шумадије најстарији Старчевићи у Башину, досељени почетком XVIII века из села Вране у Црној Гори. Прво су се настанили у Церовцу (Јасеница), а око 1730. године су прешли у Башин, где су прва насељена породица.

Промену у систему судства и његових установа одражава, може се рећи изнимно и неуобичајено, презиме породице Магистратовића у Брзану. Магистратус на латинском значи: градска управа, какво значење има у пречанским крајевима, али у Шумадији она значи судску установу, јер су магистрати деловали као судске и полицајне власти.

На осамнаест места се у Карађорђевом Деловодном протоколу помиње Крагујевачки магистрат, па је стога и разумљиво откуда презиме Магистратовићима у Брзану, селу надомак Крагујевца, који су иначе досељени после Кочине крајине из Ђуниса (данас општина Крушевац), а имају и друго презиме (Мићановићи, Мићићи), јер је, очигледно, њихов предак био човек магистрата.

На одређене службе, које су се развијале са снажењем судства, полиције и саобраћаја, опомињу презимена Бировљевића, Добошаревића, Телаловића, Пандуровића, Татаревића и Телаловића.

Док је у Војводини презиме Бировљев заступљеније, у Шумадији се јавља само у једном месту, и то Брзану, одакле су и Магистратовићи, што није случајно. Реч биров (од мађарског „биро", што значи: суд) дошла је у ове пределе преко наших „немачкара", учених војвођанских Срба који су похитали у неписмену Србију кнеза Милоша. Бировљевићи у Брзану, чије је друго презиме Ивановићи, досељени су из Рајкинца код Дубоке (данас општина Јагодина) у време Првог устанка, а предак по којем су прозвани је био службеник суда у Крагујевцу.

Позиви, наредбе, правила и пресуде су се морали објављивати, тачније разглашавати, јер су у то време писмени људи били реткост. Тај посао са обављали добошари. Презиме проистекло на основу овог посла носе Добошаревићи у Лапову, врло стара фамилија, досељена после тзв. друге сеобе под Шакабентом (1737-1787) из Солуна, због чега их зову и Солунци, а носе и друга презимена (Стојановићи, Јанковићи).

Сличан добошарском је био и посао телала (на арапском „телал" значи: извикивач, јавни објављивач, а и посредник). Код нас има у Рогојевцу породица Телаловића (друга презимена Павићевићи и Дамњановићи), досељена за време Карађорђа од Сјенице.

Суд мора да располаже и принудним средствима, што је оличено у тзв. пандурима, како су временом, па и сада, називани, без обзира на промену имена (жандарми, полицајци, милиционери), наоружани чувари јавног реда и

мира. На време када је ова служба образована подсећа презиме фамилије Пандурци у Лапову, досељене из Раковице код Видина после Кочине крајине.

У Лапову је још једна фамилија чије је презиме настало по одређеној служби, везаној у прво време за управну власт - то су Татарчевићи, који су такође досељени после Кочине крајине, али из Ресаве. Татари (азијатски народ одличних коњаника) били су врсни гласници, па су Персијанци своје гласоноше, тј. поштаре, који су хитали на коњима назвали „татари". Посредством Турака су татарска служба и њен назив дошли и код нас, о чему сведочи и презиме српског рода Татарчевића.

Турци су имали још један сродан посао који су обављали суруџије (турска реч, а значи: гонич, пратилац коња). Код нас је почетком прошлог века суруџија био заправо поштар - носилац поруке, пошиљке или писма. На ову службу подсећа презиме рода Суруџија у Павловцу код Наталинаца. Суруџије, који се данас презивају Марковићи, стари су род, што значи да су овде настањени давно пре Првог српског устанка, а презиме, које им је касније прешло у надимак, дугују свом претку који је био међу пионирима поштанске службе у нас.

Име одаје судбину, како су говорили древни Латини. У презименима појединих породица је најчешће садржан податак о неком преломном тренутку, који је био судбински важан, како за претка тако и за саму породицу.

Тако је и са презименом Коматовића. Овај разгранат род је добегао са Косова, из Ибарског Колашина, пре Првог српског устанка у гружанско село Раваницу. Из Раванице почетком прошлог века се један њихов део настани у Годачици, одакле, опет, један део касније пређе у Чукојевац, а из Чукојевца се један огранак настани у Витановцу око 1875. године. Коматовићи, чији су преци, по предању, „на Ситници косили", морали су да беже са Косова због тога што су, у једном спору и окршају, турског спахију на комаде исекли, по чему су и прозвани Коматовићи.

14.05.2001 Глас јавности

59. Одважне и разборите Шумадинке

На злехуду историјску прошлост подсећају и презимена Балтића из Бадњевца и Јатаганлића у Брзану

Да догађај није измишљен, посведочује род Виријевића, тако прозван по томе што су њихови преци, док су Коматовићи секли, тј. комадали спахију, иза брда вирили - односно: мотрили или чували стражу, те су стога заједно побегли отуда и настанили се у Раваници. Касније се, такође заједно с Коматовићима, и део Виријевића настанио у Чукојевцу. Коматовићима и Виријевићима се у добегавању с Косова прикључио и род Жареваца, тако прозваних по насељу Жаревима, засеоку Бањске код Звечана, те су сви скупа дошли у Раваницу.

Попут Виријевића, сличног постања је и презиме Стражевића у лепеничком селу Дреновцу. Стражевићи, чије је друго презиме Миливојевићи, досељени су за време Првог српског устанка из Херцеговине, а презиме су добили по претку који се истакао као стражар. Да је стражарење по Шумадији, поготову у времена несигурна, било врло заступљено, потврђује и велика учестаност топонима Стража и Стражевица у овој области. На злехуду историјску прошлост подсећају и презимена Балтића у Бадњевцу и Јатаганлића у Брзану. Балтићи, чији су огранци Милошевићи, Стевановићи, Гајићи и Петровићи, потичу од Карића у истом селу, који су дошли с Косова (вероватно из села Студенице код Ђураковца у општини Исток) између две сеобе (1690-1736), а своје презиме дугују балти, што је турски назив за убојну секиру, врсту старинског оружја, које им је свагда, и за разне прилике и поводе, морало бити при руци.

Неко се, злу не требало, није раздвајао од балте, а неко, што је у обесправљеној раји било пркосније и отвореније, није одвајао од јатагана, како су Турци називали овећи криви нож, налик сабљи. Такви су били преци Јатаганлића, који су се после Кочине крајине доселили у Брзан из Великог Шиљеговца у Расини. Почетком овог века је било три куће Јатаганлића, и свака је носила другачије презиме (Мијаиловићи, Новаковићи, Рајићи). Но није све тако суморно, и по живот опасно, у нашем презивању. На ведрију страну упућује презиме Чаушевића у Баљковцу. Чауш, како је називан нижи војни заповедник у турској војсци, у многим нашим крајевима значи: весељак, од милоште назван чајо, како се и данас назива вођа сватова или војвода (најчешће та улога на свадби допада младожењином зету). Таквог ведрог духа је свакако био и предак Чаушевића, досељених за време Карађорђа из Јелашнице код Ниша, који данас носе и друга презимена - Стевановићи и Крстићи (или Стојановићи).

Идући, даље, трагом значења презимена Чаушевића, можемо уочити да у нашим свадбама, које су оличење родовске организације, па према томе чувају наслеђе из дубоке древности, имамо и састојке ратничке организације и војничког поретка, јер то, заправо, најбоље потврђују називи, улоге и својства како чауша тако и војводе. Нама су, на жалост, и ратови и свадбе били борба за живот. И право на живот.

Патријархално друштво даје превагу мушкарцу и ставља га, као повлашћену и надређену особу, у средиште свега, запостављајући женски род. Отуда се чини разумљивим што нико не зна имена и тако познатим, може се рећи митским, личностима као што су, песмом опеване, Југовића мајка, љуба Мусића Стевана, или мајка Јанковић Стојана, сестра Батрићева, или тужна Хасанагиница. Ако су, са друге стране, певачи и песници навели имена жена, то је, најчешће, уз познате мотиве отмице жена и девојака, прошевине и свадбе, прељубе и јетрвинске распре, што само посведочује улогу и положај жене у патријархалном друштву.

Међутим, одважне и мудре жене су стицале признање и поштовање околине, поготову као хранитељке, па се бивале и старешине кућних задруга, а понекад и поглавари села или братства. Спомен на њих је чуван и у давнини. О таквим женама је врло много трагова и у Шумадији. О тим заслужним Шумадинкама данас сведоче многи називи извора, крајева села, а највише - презимена, која чувају њихов спомен. У оваква сведочанства се убраја, на пример, Грубин гроб, брдо изнад потока Видарице и села Забојнице, тако названо по хајдучици Груби, „коју су убили њени другови хајдуци, када су дознали да је она женско." У Брзану се једна група кућа назива Гордан-мала, названа по баби Гордани, „која је из селишта на Морави, где је било прво насеље, прешла овамо са својим мужем Миљком и подигла кућу, око које се развила цела махала", Па ипак, не без разлога, мала је прозвана по њој, а не по мужу, иако му је знано име. На исти начин су називане Маријска махала - део села Витановца и Чукојевца, Јеличића махала у Бадњевцу, Маргетића махала у крају Кусовцу у Горњим Јарушицама, Сарића извор у Доњој Црнући, Божанића извор у Грабовцу, као и земљиште у Добрачи које се назива Синђин воћњак, или у Белошевцу Синђина ливада. А у Дивостину је од давнина познат Гроб безимене девојке (обновљен 1873. године), који је некад обилажен ради помоћи и лека, као и ради братимљења на њему, јер важи у народу као свето и култно место.

15.05.2001 Глас јавности

60. Оснивачи доњих Грбица

Мајка је она која одгаји, а не она која роди

Да су жене заслужне матере, које захвално потомство узима као родоначелнике, презивајући се по њима, показују Мирићи у Калањевцима (прозвани по баби Мири, „која их је доселила из Херцеговине", род са Дукићима у Бањи, с којима су заједно досељени, али се овде разишли). Родословно памћење Мирића у Калањевцима сеже до сеобе 1737. године, после које се њихова родоначелница, баба-Мира, доселила на Рудник. О томе је Јеремија М. Павловић записао: „После кратког времена та породица се подели и њени одељци оду у два места. Баба Мира оде у Калањевце (то су данас Мирићи), а Дука оде у Бању (то су сада Дукићи). У прво време те две породице су ишле једна другој у госте; - и та би веза дуго трајала, да није дошао Први устанак. Тада су престали једни другима долазити. После ратова Мирин син, који је већ био стар човек, почео је опет ићи у госте, у Бању. Кажу да је најрадије ишао тамо, само за то да види заједничке наћве (које су донете из Херцеговине, а на деоби припале Дуки, и однете у Бању. Више пута је плачући говорио Дукиним (и својим) унучићима, о значају тих наћава, у којима је за време бежаније мешен хлеб. Путујући тако, причао је, сви смо бацали поглед на наћве, кад смо од глади били жељни хлеба."

Тако исто и Војчићи у Врбици („доселила се баба Војка од Сјенице. Њена сестра Неранџа отишла у Венчане и од ње су Неранџићи у Венчанима" - оба рода славе Св. Аранђела), Гордијанићи у Гривцу (најстарија фамилија), прозвани по баби Гордијани, или Мартићи - два рода у Книћу, сродна по млеку или по утроби, која их је изродила (дошла баба Марта са сином Јованом од Ужица, па се преуда у Вилотиће, и од ње и тамо настану Мартићи, од који свако слави своју славу - Јован Митровдан, а онај у Вилотићима Св. Јована). И доброчинитељке су стицале славу, о чему сведоче Настићи у Петропољу (прешли на имање неке Насте и по њој се назвали, а старо им је презиме Богдановићи).

Народна пословица каже: мајка је она која одгаји, а не која роди. Тиме се истиче савесност, одговорност мајке-родиље за потомство. Разумљиво је, стога, што безмало у сваком шумадијском насељу има породица које се презивају по женском претку: Анђелићи у Закути, Лешеву, Мајнићу, Милаковцу, Пајсијевићу и Радмиловићу, Баба-Анђелићи у Трнави, Анићи у Орашцу, Аничићи у Буковику и Голочелу, Бисенијићи у Драчи, Бојанићи у Бањковцу, Драгушици и Шљивовцу, Божанићи у Баточини, Водицама, Доњој Рачи, Кутлову, Рабровцу и Честину, Босићи и Вемићи у Книћу, Видићи у Винчи, Вуканићи у Врбици, Горданићи у Брзану, Гроздићи у Адровцу, Даничићи у Великој Плани, Милатовцу и Мирашевцу, Дивнићи у Стојнику, Достанићи у Лапову, Раваници и Чукојевцу, Живанићи у Горовичу и Реснику, Илинчићи у Претокама, Иконићи у Горњој Врбави, Јагличићи у Драчи, Јанићи у Баничини, Белосавцима. Десимировцу, Лапову, Реснику, Саранову, Сепцима, Тополи и Чумићу, Јањићи у Грабовцу, Доњој Рачи, Лужницама и Реснику, Јеленићи у Трнави, Јелићи у Борчу, Витановцу, Вукасовцима, Горњој Сабанти, Драгушици, Липовцу и Чукојевцу, Јеличићи у Бадњевцу, Јеринићи у Балосави и Каменици, Јеросимићи у Книћу и Поскурицама, Калинићи у Мирашевцу, Катићи у Марковцу и Цветојевцу, Крунићи у Дрлупи, Кумријићи у Лапову, Лепавићи у Десимировцу, Љубичићи у Кикојевцу, Манасићи у Реснику, Мандићи у Книћу и Стублу, Маријићи у Бадњевцу, Марићи у Балосави, Белосавцима, Витановцу, Вучићу, Грабовцу, Доњој Сабанти, Клоки, Лешеву, Маслошеву, Радмиловићу, Стојнику и Честину, Маричићи у Божурњи, Брзану, Витановцу, Десимировцу, Корићанима, Марковцу Тополи и Церовцу, Мартићи у Ђурђеву и Шумама, Миленићи у Рашковићу, Миличићи у Градцу, Загорици и Лапову (у Лапову двоји), Милкићи у Марковцу и Мирашевцу, Миљићи у Стублу, Миљојчићи у Витковцу, Мирјанићи у Плани и Наталинцима, Младенићи у Баточини и Витковцу, Настићи у Саранову, Чумићу, Неранџићи у Горњој Врбави, Полексићи у Губеревцу, Петрићи у Љубићу, Радојкићи у Светлићу, Ранђићи у Лужницама и Реснику, Ризнићи у Бањи, Марковцу и Гледићу, од Колашина и славе Св. Петку, Росићи у Винчи, Врбици, Доњој Трешњевици, Манојловцима, Петровцу, Претокама и Чукојевцу, Ружићи у Водицама, Војиновцу, Милатовцу, Опланићу и Трнави, Савкићи у Марковцу, Сандићи у Божурњи и Стојнику, Сарићи у Гунцатима, Доњој Сабанти, Доњој Црнући, Ракинцу и Страгарима, Селенићи у Книћу, Синђелићи у Доброводици, Кутлову и Реснику, Смиљанићи у Годачици, Совијанићи у Гривцу, Спасенићи у Пајсијевићу, Стајкићи у Лапову, Стаменићи у Тополи, Станићи у Врбици, Жабарима, Милавчићу, Орашцу, Придворици, Ратарима и Тополи, Станкићи у Саранову, Шљивовцу и Шумама, Станчићи у Бадњевцу и Малим Пчелицама, Тренићи у Доњим Јарушицама, Марковцу и Мирашевцу, Цветићи у Доњим Јарушицама и Гунцатима, Удовичићи у Великом Шењу, и други Удовичићи (старо презиме Синђићи) у Бечевици, Попадићи у Брњици, Горњој Шаторњи, Лапову и Чукојевцу...

Нити су Шумадинци самоникли, нити би стекли тако добар глас и углед да уза се нису имали такве животне ослонце и помагаче какве су мајке, жене и кћери Шумадије. Јер, злехуда времена, када се мушки гинуло, тражила су и мужевне жене. А Шумадија их је имала.

Судећи по становништу које данас у њима обитава, Доње Грбице иду у ред најстаријих лепеничких села. Основала су га три рода - Батавељићи, Гвозденовићи и Ралетићи, досељена после 1737. године из Старе Србије, и њихови потомци су почетком овог века чинили осам деветина сеоских домаћинстава, што, поготову у погледу породичне разуђености и компактности, како је уочио и истакао етнолог Тоша Радивојевић, „није случај више ни у једном лепеничком насељу".

Дошавши после Друге сеобе (1736), поготову што су услови у Београдском пашалуку, као пограничном подручју, били сношљивији, преци Батавељића и Гвозденовића су досељени од Сјенице, а Ралетића од Новог Пазара. Батавељића је 1902. године било 53 куће, а чинило их је дванаест огранака - Марковићи (9 кућа), Ђорђевићи (8), Батавељићи (5), Ђурђевићи (5), Максимовићи (5), Тодоровићи (5), Јовановићи (4), Матићи (4), Симићи (3), Јаковљевићи (2), Обрадовићи (2), Пантићи (1). У том времену је од њих било и Батавељића у Дивостину (1) и Книћу (4), а од Батавељића (Марковића) род Николића у Цветојевцу (1), док су им, до половине овог века, неки огранци допрли до Ваљевске (Јошева) и Шумадијске Колубара (Даросава).

16.05.2001 Глас јавности

61. Насељавање Добраче

По памћењу, у Добрачу су најпре дошли Маркељићи

Марковићи потичу од Николе Марковића (р. 1777), који је имао синове Јована (р. 1809), Милан (р. 1813), Ивана (р. 1815) и Стевана (р. 1824). За Јована, који је био жењен, пише да се 1831. године одселио у Цветојевац, где је од њега настао род Николића, јер се Јован презивао Николић по оцу Николи. Батавељићи, у ужем породичном смислу, имали су 1831. године два домаћинства - Ђурђа Батавељића (р. 1795), који је те године био кмет, а у кући је са ожењеном браћом Василијем (р. 1801) и Луком (р. 1807) и неожењеном браћом Милојем (р. 1817), Теодором (р. 1823), Миланом (р. 1824) и Милашем (р. 1825), а друго домаћинство је Николе Батавељића (1772-1831), у којем су му потомци Ђорђије (р. 1809), Павле (р. 1815) и Пантелија (р. 1819). Од њих су Батавељићи у Дивостину. Родоначелник Јаковљевића је Јаков Гавриловић (р. 1767).

Како је ломна породична историја показује пример Матића и Јевтића, два огранка Батавељића. У попису 1831. године су, као једине две мушке главе седмогодишњи Матеја и млађи му брат четворогодишњи Јевта. Малишани су по оцу уписани као Станковићи, а од њих су потекла два данашња рода - Матићи и Јевтићи. Остали Огранци Батавељића су углавном касније одвојени. Од Батавељића је разгранатији род Гвозденовића, који је почетком овог века имао 70 кућа, а чинили су га Максимовићи (6 кућа), Миленковићи (5), Николићи (5), Обрадовићи (5), Грујичићи (4), Милановићи (4), Митровићи (4), Јаћимовићи (3), Миливојевићи (3), Пајићи (3), Радовановићи (3), Рафаиловићи (3), Танасијевићи/Танасковићи (3), Тодоровићи (3), Гајовићи (2), Гвозденовићи (2), Милојковићи (2), Милосављевићи (2), Стевановићи (2), Благојевићи (1), Вујичићи (1), Вукићевићи (1), Гавриловићи (1), Јелесијевићи/Смиљановићи (1), Маринковићи (1), Њихов род су Павловићи у Барама (Гружа), који потичу од свештеника из рода Смиљанића (Јелесијевића), који је тамо службовао. Од њих су Радисављевићи (Милићевићи и Гвозденовићи) у Жабару и Срећковићи, друго презиме Гвозденовићи (1), у Прекопечи.

Старо презиме Максимовића, Николића, Рафаиловића и Танасијевића (Тасковића) је Радојевићи, па су ова четири рода међусобно ближа него са осталим Гвизденовићима. Родоначелник Максимовића је Максим Радојевић (р. 1801), који је имао синове Милована (р. 1823) и Радована (р. 1828). Родоначелник Николића је Никола Радојевић (р. 1792), који је имао синове Уроша (р. 1817), Јанка (р. 1819) и Василија (р. 1830). Рафаиловићи потичу од Рафаила Радојевића (р. 1807), који је 1831. године био у задрузи са старијим братом Танасијем (р. 1797), од кога су Танасијевићи, звани Танасковићи. Попут ових родова су међусобно за колено ближи Миленковићи и Милојковићи, чије је старо презиме Стојановићи, а потичу од два брата - Милојка (р. 1797) и Миленка (р. 1807).

У грозду Гвозденовића су такође међусобно за колено ближи Милосављевићи, Благојевићи, Стевановићи, Вујичићи и Грујичићи, чије је старо заједничко презиме Степановићи. Родоначелник Милосављевића је Милосав Степановић (р. 1799), који је имао синове Срећка (р. 1815), Уроша (р. 1822) и Благоја (р. 1817), од кога су Благојевићи. Родоначелник Стевановића је Стеван Степановић (р. 1797), а од његових синова Вујице (р. 1819) и Грујице (р. 1821) су Вујичићи и Грујичићи. Јелесијевићи - друго презиме Смиљанићи, потичу од Јелисија, који имао два сина - Гаврила (р. 1809) и Павла (р. 1815), од кога су Павловићи у Барама (Гружа).

Обрадовићи потичу од браће Стевана (р. 1802), Мијаила (р. 1808) и Радоја (р. 1820). Четврти брат Радоје умро као дете (1824-1831). Маринковићи - старо презиме Миљковићи, потичу од Маринка Миљковића (р. 1809), а Јаћимовићи - старо презиме Трифуновићи, од Јаћима (р. 1817), сина Марка Трифуновића (р. 1797). Милановићи, Митровићи, Миливојевићи, Пајићи, Радовановићи, Тодоровићи, Гајовићи, Вукићевићи и Гавриловићи су касније издвојени огранци Гвозденовића. Трећи оснивачки род Доњих Грбица су Ралетићи, којих је почетком овог века било 45 кућа, а чинили су их огранци Петровићи (8 кућа), Антонијевићи/Антоновићи (7), Симеуновићи (7), Јаниићијевићи (5), Танасијевићи (5), Николићи (4), Јеремићи (3), Величковићи (2), Стевановићи (2), Радивојевићи (1) и Срећковићи (1). Њихов род су Ралетићи, звани Срећковићи у Кутлову.

Родоначелник Величковића, чије је старо презиме Јаниићијевићи, јесте Величко (р. 1767), уписан је као домаћин 1831. године, као најстарији човек у селу. Имао је синове Симеуна (р. 1807), од кога су Симеуновићи, Петра (р. 1809) и Срећка (р. 1817), од кога су Срећковићи. Један огранак је задржао презиме Јаниићијевићи. Величковићи, Срећковићи, Симеуновићи и Јаниићијевићи су за колено међусобно ближи него са осталим Ралетићима. Родоначелник Јеремића је Јеремија Милојевић (р. 1802), а Антонијевића или Антоновића, чије је старо презиме Гавриловићи, Антоније (р. 1777), који је имао синове Обрада (р. 1817) и Срећка (р. 1823). Танасијевићи - старо презиме Пантелићи, потичу од Танасија Пантелића (р. 1787), који је имао је синове Живана (р. 1815) и Павла, који је умро као дете (1819-1831), а Стевановићи, чије је старо презиме Јевтовићи, потичу од Стевана Јевтовића (р. 1802), који је имао синове Обрада (р. 1817) и Обрена (р. 1824). Николићи, Радивојевићи и Петровићи су касније настали огранци Гвозденовића.

О заједничком пореклу и сродству данас сведочи и то што сви Батавељићи и њихови огранци славе Св. Луку, Гвозденовићи Св. Николу, а Ралетићи Ђурђиц. За време Карађорђа су из Старе Србије, од Новог Пазара, дошли Живковићи, којих је почетком овог века било 10 кућа (Живковићи 3, Радосављевићи 3, Димитријевићи 2, Мијаиловићи 1 и Милојевићи 1 кућа), као и Малишићи и Ракићевићи, док су Жикићи дошли из околине Књажевца (1902. године их је било 10 кућа). По постању је Добрача врло старо село, што потврђују и старине у њему (Црквина, Јеринин град, Метаљка, Бовани, Старо село, Светиња и др.), од којих неке сежу до развијеног бронзаног доба. Данашње становништво је, међутим, овде тек два и по века. Према налазу Тоше Радивојевића, преци данашњих житеља су се населили, по свему судећи, у тада запустелу Добрачу после 1737. године. Тада су се у ово насеље доселиле три породице, које се сматрају оснивачким - Маркељићи, Јованчевићи (или Јованчићи) и Радичевићи.

По сачуваном родословном памћењу, у Добрачу су најпре дошли Маркељићи. Они су се, полазећи из предела Дробњака, неко време задржали у околини Ариља, прво у селу Бјелуши, а потом у селу Добрачама, одакле дођу у Гружу и селу у које се населе дају име Добрача, у спомен на село из кога су се преселили. Нетачна је, међутим, тврдња да је шумадијска Добрача добила име по селу Добрачама у околини Ариља, јер се село Добрача у нахији Рудник помиње под овим именом у турском попису 1476. године, дакле два и по века пре него што су се Маркељићи доселили.

17.05.2001 Глас јавности

62. Пет родова из старе Рашке

Како је Ђурђевдан и слава Дробњака, то потврђује да је овај род истог корена дробњачког порекла, што је у његовом предању и сачувано

Маркељића је у Добрачи почетком XX века било 32 куће, а делили су се на осам огранака - Николићи (9 кућа), Василијевићи звани Мијајловићи (5), Маркељићи у ужем смислу (5), Вуковићи (4), Јовановићи (3), Маринковићи звани Ђурђевићи (2), Мијајловићи други (2) и Стевановићи (2). Николићи потичу од петорице браће, Николиних синова - Милована (р. 1802), Косте (р. 1809), Милоша (р. 1813), Софронија (р. 1817) и Милана (р. 1824).

Василијевићи, чији један део носи презиме Мијајловићи, имају старо презиме Вулићевићи. Родоначелник Василијевића је Василије Вулићевић (р. 1782), који је имао синове Гаврила (р. 1815), Јована (р. 1819), Сретена (р. 1823) и Миладина (р. 1828), а родоначелник Мијајловића је Василијев синовац Мијајло (р. 1817), син Новака Вулићевића (р. 1807), који је имао и сина Николу (р. 1826). Маркељићи у ужем смислу имају старо презиме Максимовићи. Њихов родоначелник је Марко, звани Маркеља (р. 1809), чији је отац био Максим. Маринковићи - друго презиме Ђурђевићи (старо презиме Игњатовићи), потичу од Маринко Игњатовић, који је 1831. године уписан као најстарији човек у селу (р. 1757). Маринко је имао је синове Јована (р. 1792), од кога су Јовановићи (в.), Ђурђа (р. 1797), чији се потомци презивају Ђурђевићи, Дамјана (р. 1802), Ивана (р. 1805), Стевана (р. 1809) и Живојина (р. 1825). Маринковићи, Јовановићи и Ђурђевићи су међусобно за колено ближи него са осталим Маркељићима.

Родоначелник Јовановића - Јован Маринковић (р. 1792) је имао сина Игњата (р. 1817). Вуковићи, Мијајловићи други и Стевановићи су касније презименски издвојени од великог рода Маркељића. Да су све ове породице, чији је скупински назив Маркељићи, истога рода и порекла сведочи иста крсна слава - Ђурђевдан. Како је Ђурђевдан и племенска слава Дробњака, то потврђује да је овај род дробњачког порекла, што је у његовом предању и сачувано.

Непосредно после Маркељића, или приближно у исто време кад и они, односно између Друге сеобе (1736) и Кочине крајине (1788), у Добрачу се досељавају два рода - Јованчевићи и Радичевићи, оба из Старе Рашке - Јованчевићи од Сјенице, а Радичевићи од Новог Пазара. Јованчевићи или Јованчићи, чије је старо презиме Мијаиловићи, бројали су, према запису Тоше Радивојевића, почетком XX века 13 кућа, подељених на пет огранака - Димитријевићи (4 куће), Алексијевићи (3), Арсенијевићи (3), Тодосијевићи (2) и Танасијевићи (1). Димитријевићи потичу од Димитрија Мијаиловића (р. 1793), који је имао сина Мијаила (р. 1824). Алексијевићи потичу од Алексија (р. 1815), који је син Јована Мијаиловића (р. 1795). Арсенијевићи потичу од Арсенија Мијаиловића (р. 1799), који је имао синове Милоша (р. 1822) и Илију (р. 1828). Тодосијевићи потичу од Тодосија Јованчића (р. 1809), који је имао сина Обрена (р. 1829). Танасијевићи су се касније презименски издвојили из рода Јованчевића.

Димитријевићи, Арсенијевићи и Алексијевићи су међусобно за колено ближи, јер воде порекло од три рођена брата - Димитрија, Арсенија и Јована (Алексијев отац). Да су сви ови родови заједничког порекла сведочи и исто крсно име - Ђурђиц. Радичевићи су трећи оснивачки род села Добраче. Почетком XX века их је било 14 кућа, подељених у пет огранака - Марковићи (5 кућа), Јовановићи (4), Пешићи (3), Павловићи (1) и Стевановићи (1). Павловићи, чије је старо презиме Милојевићи, потичу од Павла Милојевића (р. 1787), који је био кмет у селу 1831. године. Павле је имао синове Милоја (р. 1826) и Мијата (р. 1830). Стевановићи, старо презиме Милојевићи, потичу од Стевана (р. 1814), који је син Димитрија Милојевића (р. 1779). Осим Стевана, Димитрије је имао још три сина - Лазара (р. 1807), Ђорђа (р. 1817) и Петра (р. 1824). Пешићи, старо презиме Милојевићи, потичу од најмлађег сина Димитрија Милојевића - Петра (р. 1824), званог Пеша.

Стевановићи и Пешићи су међусобно за колено ближи него са осталим Радичевићима, јер потичу од два рођена брата, Стевана и Петра-Пеше, синова Димитрија Милојевића, који су опет за колено ближи са Павловићима него са осталим Радичевићима, јер је њихов родоначелник Павле рођени брат Димитријев, односно Павле је брат од стрица Стевану и Петру. Марковићи и Јовановићи су се касније издвојили под овим презименима из оквира великог рода Радичевића. Да су све ове породице заједничког порекла види се и по истој слави. Сви Радичевићи (Марковићи, Јовановићи, Павловићи, Стевановићи и Пешићи) у Добрачи славе Св. Петку (27. октобра), крсно име које је у Старој Рашкој, пределу из кога су досељени, врло заступљено. После Маркељића, Јованчевића и Радичевића, који су досељени 1737-1787. године, у другом досељеничком таласу, који је текао 1788-1803. године, у релативно мирном и за Србе сношљивом раздобљу после Кочине крајине до Првог српског устанка, у Добрачу се досељавају Вуксановићи, Новаковићи, Петровићи и Живковићи. Осим Живковића, који долазе од Зајечара, остали родови долазе из Старе Рашке - Вуксановићи од Новог Пазара, а Петровићи и Новаковићи (у оквиру којих

су и Сретеновићи) од Сјенице. Вуксановића је почетком XX века било шест кућа, подељених на три огранка - Васковићи (3 куће), Глишићи (2) и Ђорђевићи (1).

Старо презиме Вуксановића је Планићи, а њихов родоначелник је Вуксан Планић (р. 1777), који је имао синове Тодора (р. 1802), Савка (р. 1809), Ђурђа (р. 1814) и Петра (р. 1817). Глишићи, чије је старо презиме Илићи, потичу од Глише Илића (р. 1782), који је имао синове Милоша (р. 1817), Милана (р. 1825) и Срећка (р. 1829). Ђорђевићи потичу од Ђорђа, чији је син Обрад Ђорђевић (р. 1792), који је имао синове Василја (р. 1817) и Василија (р. 1819). Васковићи потичу од Василија, званог Васко (р. 1803). Васко је рођени брат Обрада Ђорђевића, што значи да су Васковићи и Ђорђевићи за колено међусобно ближи него са осталим Вуксановићима. Васко и Обрад су имали још два брата - Антонија (р. 1811) и Филипа (р. 1812). Да су сви Вуксановићи (Глишићи, Ђорђевићи, Васковићи) род, види се и на основу исте славе - Ђурђевдана. Живковићи такође славе Ђурђевдан, Новаковићи (Сретеновићи) Св. Николу, а Петровићи Св. Стевана.

У време Првог српског устанка у Добрачу се досељавају, највероватније 1809. године, пошто сви долазе из Старе Рашке, пет родова - тзв. Караши, Милорадовићи, Ивановићи, Кнежевићи (од Сјенице) и Пеловићи (од Новог Пазара). Ивановићи и Кнежевићи славе Св. Јована, а Пеловићи, чије је друго презиме Савићи, славе Св. Николу.

18.05.2001 Глас јавности

63. Сјеничани у Гружи и Јасеници

Неки предели имају изражену сличност у називима насеља

Караша, који славе Свете Враче, има два огранка - Мијаиловићи и Симовићи. Родоначелник Мијаиловића је Мијаило Радосављевић (р. 1787), који је имао синове Аксентија (р. 1826) и Вићентија (р. 1828), а родоначелник Симовића је Сима Мијаиловић (р. 1787), који је имао синове Милована (р. 1815) и Милутина (р. 1817). Милорадовића (слава Св. Никола), чије је старо презиме Владисављевићи, има два огранка - Милорадовићи у ужем смислу и Марковићи, а њихов је родоначелник Милорад Владисављевић (р. 1797), који је имао брата Радована (р. 1801) и потомке Мијаила (р. 1825) и Вукосава (р. 1828). До овог века у Добрачу су досељена само два рода (по једна кућа) - Бањчевићи, прозвани тако по месту порекла (Брестовачка Бања), чији је предак дошао после Другог српског устанка (1818) и Јекићи (друго презиме Марковићи), који су, у оквиру пресељавања у области, дошли из Јасенице 1854. године. Први славе Св. Николу, а други Св. Луку.

Тако је, обновљена средином XVIII века, до XX века насељавана Добрача. Неки предели имају изражену сличност у називима појединих насеља у њима. Ако бисмо, на пример, навели села: Баре, Брњица, Грабовица, Градац, Кнежевац, Лијева Река, Петрово Поље или Петропоље, Плана, Рашковиће, Сугубина, Трешњевица, Урсуле - довели бисмо у забуну људе из два наша предела. Шумадинац би био уверен да су то шумадијска села, али би, на другој страни, Сјеничанин такође био уверен да је реч о сјеничким селима. У праву би била обојица, јер побројана села постоје и у средишној Шумадији и у околини Сјенице. Уз ова, постоје, такође у оба предела, села која имају своје двојнике - Жабаре, Кијево, Крћевац и Стубао у Шумадији и Жабрен, Кијевци, Крће и Ступ у сјеничком крају.

Ова подударност није случајна. Наш великан Јован Цвијић је уочио да „иселъеници носе, као пуж кућицу, имена свога села, краја, потока, планине, кадшто и целог предела, и по њима називају исте предмете у новој области, где су се населили", што је нарочито заступљено идући од сјеничког и новопазарског краја до у ниску Шумадију. По Цвијићу, то преношење топографских и географских имена, тај низ поновљених назива насеља, означава правац селидбеног кретања становништва од Сјенице ка Шумадији.

Цвијићево запажање добија потврду и у чињеници да се у називима делова појединих шумадијских села, као и у презименима појединих родова, јавља више ознака које упућују на Сјеницу као стари завичај, или предео из кога су житељи ових насеља дошли. Но, није само Сјеница, као средиште Сјеничко-пештерске висоравни ушла у шумадијски презименски скуп, већ су и друга сјеничка насеља оставила свој траг у презивању Шумадинаца - Штаваљ, Буђево, Губерине, Вапа, Бољаре, Дујке, Градац, Бороштица и Мелаје, по којима носе презимена многи шумадијски родови. Тако имамо - Сјеничко поље у Доњој Трешњевици, насеље Сеничани у Буковику (данас урасло у Аранђеловац), где су некад била поља села Буковика, у којима су се, после сеобе 1809. године, настаниле избеглице од Сјенице. На порекло становништва од Сјенице такође упућују у Шумадији презимена Сеничићи у Витановцу и Печеногу, Сјеничани у Топоници и Ћуриселу, Бороштице и Грачани у Барама Гружанским, Штављани у Брњици, Вучковици, Грабовцу и Липници, Губерине и Буђевци у вучковачком засеоку Орашани, Мелајци у Витановцу, или Бољарци и Дујкићи у Белосавцима. Уз Сјеницу као опште одредиште, у овим презименима је лако препознати спомен на стари завичај, Сјеничко-пештерску висораван и њена насеља.

Осим знаменитог рода Штављана у Брњици, који су досељени из Штавља код Сјенице, постоје штављански родови у још три гружанска села Липници, Грабовцу и Вучковици. Од њих је најстарији род Штављана у Липници, чији је предак дошао из Штавља код Сјенице почетком XVIII века и рачунају се у најстарије родове у селу. Штављанин у Грабовцу (Аћимовић) је од њих одсељен. Особито су били бројни и јаки Штављани у Вучковици (1920. године ихе је било 50 кућа), досељени за време Карађорђа. Из Штавља су и Богдановићи, у истом селу. У Барама Гружанским су Грачани и Бороштице, досељени из Граца и Бороштице на Сјеничко-пештерској висоравни.

Средиште Буђеваца у Вучковици је у засеоку Орашанима, где их је, по Драгићевом запису почетком овог века било шездесет кућа. Овде су се из Буђева код Сјенице населили њихови преци Радич и Павле пре Првог српског устанка. Од њих су овде потекли Јекићи у истом селу, у засеоку Средини, а род су им и Ђерковићи у засеоку Орашанима, чији се родоначелник Ђерко, наишавши у Вучковици на рођаке Радича и Павла, овде настанио такође пре Првог српског устанка. Са овим родовима су сродници Мековићи (Новичевићи), јер је њихов родоначеник Меко брат од стрица Радичу и Павлу, са којима је заједно дошао. Сви су ови родови, Буђевци, Јекићи, Ђерковићи и Мековићи (Новичевићи), дошли из Буђева, а да су род види се и по томе што сви њихови потомци славе исту славу - Св. арх. Михаила. Као што је уз Буђево село Губерине, тако се уз Буђевце у Вучковици населио род Губерина, за време Карађорђа.

Мелајци - друго презиме Милића у Витановцу - досељени су из Мелаја пре Првог српског устанка, а у току устанка (1809. године) из Бољара су дошли Бољарци у Белосавце. Од Бољараца, који имају и друго презиме Симићи, потичу Николићи, звани Бановићи, смештени у белосавачком крају Зовљаку. Бољарци нису у Белосавце дошли усамљено, но у већем таласу, у којем су били - такође од Сјенице, али без назнаке села из кога потичу - данашњи родови Гајовићи, Мићићи и Вукајловићи (један род), Драгићевићи, Савићи, Вукадиновићи, Миловановићи, Шаровићи, Алексићи, Милићевићи (Марићи), Бошковићи, Николићи, Димитријевићи, Миливојевићи, Миловановићи, Миљковићи, Ракићи, Тодоровићи, Лукићи, Ђокићи и Буровићи. Од белосавачких родова су једино Илићи сачували спомен на село одакле су дошли, јер је њихово презиме Дујкићи - по селу Дујке (општина Сјеница). Ови Илићи/Дујкићи су сродници Козодера, велике скупине родова у Белосавцима, које је Карађорђе довео и овде настанио. До данас се у говору Белосавчана, ту и тамо, више но у суседним селима, у којима је сродно становништво, сачувао тзв. западни нагласак у изговору појединих речи.

19.05.2001 Глас јавности

64. Запажање Јована Цвијића

У спомен тужних сеоба спадају и гробља досељених Сјеничана

Исту одлику у говору је запазио и Јован Ердељановић у Букоровцу, чиме су се одликовали родови Двисци, Миздраковићи, Вукајловићи и Каровићи, досељени од Сјенице. У спомен тужних сеоба спадају и гробља досељених Сјеничана. Злосрећне 1809. године у Доњу Шаторњу су из Суводола, докле је Карађорђе доспео у војном походу, дошли Павловићи и Таловићи, који су се касније разгранали - Павловићи у Дукиће, Маринковиће, Марковиће, Радоњиће и Михајловиће, а Таловићи у Митровиће и Недељковиће. Део села у којем су настањени назван је Арнаутски крај, по нашој старој ружној навици да своје сународнике дирамо по суседима од којих су побегли. Гробље ових досељеника је настало у крају званом Брестови, тада ненастањеном, а временом је ту настала варошица, тако да је данас гробље безмало у сред ње.

По досељеницима од Сјенице (Арнаутлука, како је то подручје називано, јер су Арнаути после Велике сеобе Срба допрли до сјеничког предела) ово гробље се и данас назива Арнаутско гробље. Почетком овог века о овом шаторачком гробљу, које је данас изменило лик, Ердељановић је записао: „Арнаутско гробље, у том селу, је досељеничко (Сјеничана), са обилним врстама камених споменика и са четири велика дрвена крста, богато изрезана." Лепота овог гробља је, такође, својеврсни израз успомене на завичај, који је знамење, упориште и средиште наше средњовековне културе.

Велики наш антропогеограф Јован Цвијић је запазио „да се иста имена пружају као поворке... а нарочито из сјеничког и новопазарског краја до у ниску Шумадију; те поворке имена означавају правце миграција и пределе где су се населили Сјеничани и Новопазарци."

Одиста не може бити случајност да се у два наша предела, у околини Сјенице и у средишној Шумадији, наилази на иста имена насеља, јер све то, несумњиво, говори о историјским и демографским везама које су постојале и постоје између ова два српска предела.

Да топономастичка подударност није случајна, потврђују нам и називи појединих места у неким насељима Лепенице - Сјеничко поље у Добрачи и Рамаћи, или презиме Сјеничани у Ђуриселу. Исту појаву запажамо и у суседним шумадијским пределима, Јасеници и Гружи.

У географском погледу, као предеона целина, област Лепенице је у средишној Шумадији и обухвата слив река Лепенице и Раче, левих притока Велике Мораве, тако да се пружа источно од планине Рудник (1132 м), или тзв. високе Шумадије, па побрђем од Рамаћских висова (813 м), Крша (571) и Главице (477 м), прелази, како реке теку, у Поморавље и тзв. ниску Шумадију. У етнографском смислу је Лепеница засебна подручна целина, која са областима Јасенице и Груже сачињава историјско подручје Крагујевачког округа (Крагујевачке нахије у турским или Крагујевачког дистрикта у аустријским окупационим поделама и сведочанствима).

У овом разматрању се ова област узима у историјским етнографским границама, будући да је она данас раздељена на пет општина (Крагујевац, Баточина, Лапово, Рача, Велика Плана). Овако узета, класична област Лепенице има деведесет насеља, од којих је у више од половине - тачније у педесет и два насеља - насељено становништво пореклом од Сјенице. Лепеничка насеља у која су се од Велике сеобе (1690. године) до после Јаворског рата (1876. године) насељавали житељи Сјенице и околине су Аџине Ливаде, Белошевац, Ботуње, Велики Шењ, Голочело, Грошница, Десимировац, Дивостин, Добрача, Доње Грбице, Драгобраћа, Драча, Дреновац, Ђурисело, Јабучје, Јовановац, Корићани, Корман, Кутлово, Лужнице, Мајнић, Мала Врбица, Мала Пчелица, Мали Шењ, Маршић, Мироњић, Нови Милановац, Пајазитово, Поскурице, Прекопеча, Рамаћа, Ресник, Рогојевац, Станово, Трешњевак, Цветојевац, Чумић и Шљивовац (данас општина Крагујевац), Баре, Бошњане, Вишевац, Доње Јарушице, Ђурђево, Пиносава, Поповић, Рача (општина Рача), Баточина, Брзан, Кијево, Горња Баточина (општина Баточина), Лапово (општина Лапово) и Ракинац (општина Велика Плана).

Почетком XX века, према испитивању Тоше Радивојевића, свака пета породица настањена у Лепеници води порекло из Старе Србије и тзв. Новопазарског санџака, у чему је врло велики удео становништва са Сјеничко-пештерске висоровани. У историјском погледу је управо ово становништво дало печат развоју Шумадије и Србије, одигравши пресудну улогу у њеној етничкој историји.

Доносимо, на основу изучавања Тодора Радивојевића, преглед по историјским етапама досељавања становништва из околине Сјенице у Лепеницу, према стању почетком двадесетог века. Уочљиво и недвосмислено присуство становништва које потиче из околине Сјенице може се пратити од Велике сеобе под Чарнојевићем 1690. године до друге велике сеобе 1736. године. Ове две сеобе су непосредно повезане са два аустро-турска

рата (1683-1699. и 1716-1718), која су привремено завршена са два мира - Карловачким (1699) и Пожаревачким (1718).

У овом времену је из околине Сјенице и из Крајиновића насељено становништво у пет лепеничких насеља.

А)Сјеница
Вишевац: Стојаковићи, 51 (Радовановићи 8, Илићи 6, Стевановићи 6, Дамњановићи 4, Марковићи 4, Адамовићи 3, Јовановићи 3, Милановићи 3, Андрејевићи 3, Арсенијевићи 2, Лазаревићи 2, Срећковићи 2, Станојевићи 2, Јаковљевићи 1, Миловановићи 1, Павловићи 1, Радојевићи 1). Грошница: Бошковићи, 13 (Бошковићи 8, Илићи 5). Њихови су огранци Вуксановићи, 9 (Толићи 4, Илићи 3, Милићи 2), Лончаревићи, 5 (Вуковићи 4, Миладиновић 1), и Јаковљевићи, 2 - друго име Радовановићи (Радићи), у истом селу. Лужнице: Ђурђевићи, 8, Живановићи, 10, Маџаревићи, 6, Микићи, 6 (Микићи 5, Блажићи 1). Ракинац: Радојковићи, 10 (Радојковићи 7, Глишићи 2, Антонијевићи 1).

Б) Крајиновићи
Рамаћа: Матејићи, велики род, 1911. године имао 117 кућа, од којих Матејића у ужем смилу 47 (Пауновићи 17, Мићаковићи 9, Баћићи/Стевановићи 5, Гушићи/Милутиновићи 4, Максимовићи 4, Раковићи 3, Филиповићи 3, Божурчевићи 2), а у оквиру њих огранци Мулића (Стевановића) 9 и Јоксимовића (Маринандића) 7, затим Перишића 17, Ђокића 16, Мијајловића 15 и Гавриловића 6.

20.05.2001 Глас јавности

65. Између Аустрије и Турске

Други велики покрет и премештај становништва, под вођством патријарха Арсенија IV Јовановића Шакабенте, подстакнут је ратом Аустрије и Русије против Турске (1736-1739). Иза овог рата, који је завршен склапањем Београдског мира (1739), уследило је релативно мирно раздобље, у којем је досељено становништво углавном образовало садашњи распоред насеља и главних путних праваца у Шумадији.

У овом времену је новопристигло становништво од Сјенице, Богута, Вапе и Кијеваца смештено у још седамнаест лепеничких села, а део насељен уз претходне досељенике од Сјенице у Грошницу и Ракинац.

А) Сјеница

Баточина (село): Јовановићи, 3.

Ботуње: Скорупаћи, 11 (Рајићи 4, Живановићи 2, Живковићи 2, Илићи 2, Пантелићи 1). Њихов огранак су Миливојевићи, 9 (Ђорђевићи 4, Недељковићи 3, Павловићи 1, Поповићи 1), у истом селу.

Горња Баточина: Петровићи, 5. Род са Петровићима (Прешићима) у Лапову.

Грошница: Миловановићи, 7 (Милетићи 2, Миловановићи 2, Михаиловићи 2, Јовановићи 1).

Добрача:Јованчевићи или Јованчићи - старо презиме Мијаиловићи, 13 (Димитријевићи 4, Алексијевићи 3, Арсенијевићи 3, Тодосијевићи 2, Танасијевићи 1). Једна од три оснивачке породице села.

Доње Грбице: Батавељићи, 53 (Марковићи 9, Ђорђевићи 8, Батавељићи 5, Ђурђевићи 5, Максимовићи 5, Максимовићи 5, Тодоровићи 5, Јовановићи 4, Матићи 4, Симићи 3, Јаковљевићи 2, Обрадовићи 2, Пантићи 1). Једна од три оснивачке породице села. Од њих су Батавељићи у Дивостину (1) и Книћу (4). Од Батавељића (Марковића) је род Николића у Цветојевцу, 1. - Гвозденовићи, 70 (Максимовићи 6, Миленковићи 5, Николићи 5, Обрадовићи 5, Грујичићи 4, Милановићи 4, Митровићи 4, Јаћимовићи 3, Миливојевићи 3, Пајићи 3, Радовановићи 3, Рафаиловићи 3, Танасијевићи/Танасковићи 3, Тодоровићи 3, Гајовићи 2, Гвозденовићи 2, Милојковићи 2, Милосављевићи 2, Стевановићи 2, Благојевићи 1, Вујичићи 1, Вукићевићи 1, Гавриловићи 1, Јелесијевићи/Смиљановићи 1, Маринковићи 1). Њихов род су Павловићи у Барама (Гружа), који потичу од свештепика из рода Смиљанића (Јелесијевића), који је тамо службовао. Од њих су Радисављевићи (Милићевићи и Гвозденовићи) у Жабару и Срећковићи, друго презиме Гвозденовићи (1), у Прекопечи.

Доње Јарушнице: Петронијевићи, 7.

Кутлово: Ранковићи, 9 (Ранковићи 5, Барутџићи 3, Петровићи/Петронијевићи 1) и Синђелићи, 11 (Синђелићи 7, Матићи/Матовићи 4).

Лапово: Банковићи, 10 (Банковићи 9, Благојевићи 1), Петровићи, друго презиме Прешићи, 75 (Прешићи 22, Ивковићи 19, Голубовићи 16, Пауновићи 6, Лукићи 4, Вујичићи 3, Ненадовићи 3, Танасковићи 2), род са Петровићима у Горњој Баточини; Поповићи, 6, и Радовановићи, 3.

Маршић: Миливојевићи, 10 (Миливојевићи 6, Костићи 3, Милићи 1), Милошевићи, 14 (Марковићи 5, Пауновићи 5, Ранковићи 3, Илићи 1).

Поповић: Величковићи, 6 (Петровићи 2, Стојановићи 2, Димитријевићи 1, Тривуновићи 1), од њих су Павловићи, 4 (Павловићи 2, Миливојевићи 1, Нешићи 1) и Димитријевићи (други) 2; Глишићи, 10.

Поскурице: Петрићевићи, 5, Степановићи, 4 (Живановићи 2, Благојевићи 1, Стевановићи 1).

Прекопеча: Спасојевићи, 6 (Николићи 3, Јанковићи 2, Спасојевићи 1).

Ракинац: Павловићи, 6, и Тимотијевићи, 4 (Танасковићи 2, Тимотијевићи 2, Маринковићи 1).

Ресник: Радивојевићи, 25 (Драгутиновићи 6, Милијићи/Ђорђевићи 5, Радивојевићи 5, Ђаковићи 4, Ђорђевићи 3, Павловићи 2). Њихов огранак су Калајџићи, 6 (Гавриловићи 5, Димитријевићи 1), од Радивојевића у истом селу и Радивојевићи у Сипићу.

Рогојевац: Милојевићи, 12 (Павловићи/Јовичићи 3, Вукадиновићи 2, Пантелићи 2, Стевановићи 2, Јовановићи 1, Милошевићи 1, Младеновићи 1), Милосављевићи, 9 (Обрадовићи 7, Вукашиновићи 1, Милосављевићи 1) и Степановићи, 6 (Радовановићи 3, Стевановићи 1, Степановићи 1, Урошевићи 1).

Б) Богуши

Чумић: Богдановићи, 16 (Богдановићи 9, Рајичићи 4, Тошићи 3).

В) Вапа

Аџине Ливаде: Перовићи, 9, даљом старином од Жабљака у Црној Гори. Од њих су Павловићи у Вучковици. Род са Павловићима у Грошници.

Г) Кијевци

Кијево: Толићи, 9 (Ђорђевићи 4, Миленковићи 4, Ђурђевићи 1).

Међу насељима се издвајају Доње Грбице које су по превази сјеничких досељеника (велики гроздови фамилија Батавељића и Гвозденовића, 123 куће 1911. године) можда најцеловитије насеље настањено из Старе Србије. Највећи број сјеничких породица, које су се, силазећи са Сјеничко-пештерске висоравни, расуле по „равној Шумадији", пе памти тачно насеље из кога су им се стари доселили. То не памте ни оне породице чији су преци дошли у великој сеоби 1809. године, а некмоли да то памте потомци досељеника око средине XVIII века.

Сеобе су биле ненадне, присилне, пресељења болна, прекиди у памћењу изнуђени, а живот на новом биваку крајње неизвестан. Све је то утицало да у бежанијама, које су праћене раскидима и поморима, утону у заборав пејзажи старог завичаја, а са њима и имена насеља, потока, брда. Па ипак, поједине породице, упркос свим недаћама, памтиле су насеља из којих су дошле.

Тако су, као места порекла неких сјеничких породица у Лепеници, упамћена села Вапа, Богути код Штавља и Кијевци код Врсенице. У верском погледу је Вапа мешовито, Кијевци су муслиманско, а Богути православно насеље. Ова три села у данашњој општини Сјеница имају ту заједничку црту да се у њима у другој половини XX века, што сведоче сви пописи од 1948. године до 1991. године, непрестано смањује број житеља.

21.05.2001 Глас јавности

66. У потрази за новим животом

Насиље јаничара негативно ће се одразити на расположење потчињеног српског становништва

Тако се у Вапи смањивало становништво од 513 (у 1948. години), преко 360 (1971), 309 (1981) до 268 (1991), од чега је 110 Срба, а 156 се изјаснило као муслимани и 2 као Југословени. С обзиром да је у истом попису било 111 православаца и 157 исламске вероисповести, то значи да се у националном погледу као Југословени изјаснили по један православац и муслиман. Кијевци су имали 348 житеља 1948. године, 340 (1971), 288 (1981), а данас имају 233 (1991), сви муслимани. Богути, заселак Штавља, нису посебно пописани 1948. године. У попису 1981. године су имали 107, а сада (по попису 1991) имају 78 житеља, од који 77 Срба и један Југословен.

Попут великог рода Матејића у Рамаћи, који једини од родова досељених од Сјенице у Лепеницу после Велике сеобе 1690. године чува спомен села Крајиновића из кога су им преци дошли, три рода у Лепеници још памте називе села из којих су досељени после 1736. године. То су Богдановићи (Рајичићи, Тошићи) у Чумићу, досељени из Богута и Перовићи у Аџиним Ливадама, досељени из Вапе. Перовићи су даљом старином од Жабљака у Црној Гори, од њих су Павловићи у Вучковици, а род су им Павловићи у Грошници.

Трећи род, Толићи (Ђорђевићи, Миленковићи, Ђурђевићи) у Кијеву досељен је из Кијеваца. По томе је село Кијево у Лепеници добило назив по Кијевцима у околини Сјенице, одакле је род Толића, један од три оснивачка рода овог насеља, досељен после Друге велике сеобе (1736). Тоша Радивојевић мисли да је овде реч о селу Кијеву код Ораховца у Метохији, напросто стога што је то село нашао на ђенералштабној карти из 1893. године, па му се то учинило прихватљивим. Могуће је да су у селидбеној вези Кијево у Метохији и Кијевци код Сјенице, јер су на правцу сељакања нашег становништва, али је несумњиво да су из Кијеваца код Сјенице, могуће и као етапне станице, Толићи сишли у село код Баточине и назвали га Кијевом.

Трећи талас Сјеничана, после двеју великих сеоба (1690. и 1736. године), који је запљуснуо Шумадију, уследио је крајем XVIII века. За разлику од претходна два, која су изазвана сукобима ширих размера и ратовима који су их пратили, треће досељавање је било у релативно мирном раздобљу. То краткотрајно раздобље мира је деценија и по од Кочине крајине (1788) до избијања Првог српског устанка (1804), и у њему су мотиви досељавања били претежно економски, а мање национални или верски. Ово кратко раздобље је у знаку трећег аустро-турског рата у XVIII веку (1787-1791), који је завршен Свиштовским миром (1791). У нашим приликама ово ратовање је засвођено Кочином крајином (1788. године), иза чијег слома су за тзв. рају створене повољне прилике у Београдском пашалуку, што је последица и његовог пограничног положаја. Но, како је у то доба и највеће расуло Турске царевине, као и највећег беса одметнутих јаничара и крџалија, то ће се њихово насиље негативно одразити на расположење потчињеног српског становништва.

У овом времену нови талас досељеника од Сјенице и из Брњице и Штавља је насељен у нових осам насеља Лепенице, а део их се сместио у још шест насеља у којима су се у претходне две сеобе већ налазили досељеници од Сјенице. Белошевац: Шарчевићи, 12 (Милојевићи 6, Танасијевићи 3, Радосављевићи 2, Јовановићи 1). Бошњане: Миливојевићи, 11 (Миливојевићи 9, Вуловићи 2), Милићи, 6 (Јеремићи 2, Јовановићи 2, Милутиновићи 2). Добрача: Новаковићи, 8 (Новаковићи 4, Сретеновићи 4), Петровићи, 5. Драча: Алемпијевићи, 11 (Алемпијевићи 7, Лазаревићи 4). Дреновац: Соковићи, 5, (Соковићи 4, Ђоковићи 1).

Корман: Гајовићи, 7 (Гајићи 3, Ђуричићи 2, Јанковићи 1, Срећковићи 1), Ивковићи, 13 (Станојевићи 4, Ивковићи 3, Милановићи 3, Васиљевићи 2, Огњановићи 1). Кутлово: Бабићи, 3, Божанићи, 5 (Божанићи 3, Вулетићи 2), Поповићи, 6 (Минићи 3, Поповићи 3). Лапово: Томићи, 7. Нови Милановац: Павићевићи, 8 (Павићевићи 7, Сретеновићи 1, Стевановићи 1). Ракинац: Терзићи, друго име Спасојевићи, 2. Рогојевац: Филиповићи (Вилиповићи), 7 (Филиповићи 3, Илићи 2, Лукићи/Луковићи 2), Гавриловићи, 7 (Вуковићи 2, Радовићи 2, Симовићи 2, Јанковићи 1), Мирковићи, 9 (Јанковићи 4, Антонијевићи 2, Радојевићи 2, Мирковићи 1), Пајевићи, 6 (Радисављевићи 4, Радивојевићи 2), Шамановићи, друго презиме Милисављевићи, 6 (Павловићи 4, Пауновићи 2). Њихов огранак су Вуковићи, 1, у истом селу. Шљивовац: Пејовићи, 9 (Тодоровићи 5, Јовановићи 2, Игњатовићи 1, Мијаиловићи 1).

Ђурисело: Сеничани, 21 (Мирковићи 5, Ђурђевићи 3, Вујовићи 2, Јовановићи 2, Симоновићи 2, Ћирковићи 2, Гавриловићи/Гајовићи 1, Гвозденовићи 1, Радивојевићи 1, Радомировићи 1, Стевановићи 1). Њихов огранак су Вуковићи у истом селу - Вуковићи, 2 (Милошевићи 1, Срећковићи 1). Аџине Ливаде: Ковачевићи, 3.

Први српски устанак је, природно, повукао у Шумадију, као главну област устаничког подухвата, становништво из свих српских предела. У становништву које се доселило у Шумадију упадљиво је најбројније оно које потиче од

Сјенице, за шта је пресудан догађај Карађорђево ратовање 1809. године, уз које је пристала маса српског становништва на Сјеничко-пештерској висоравни, Бихору и Коритима и које се, привучено примамљивим условима живота у Шумадији, повукло одатле са Карађорђем. У овом времену се становништво од Сјенице и из Буђева и Вапе смешта у тридесет и два лепеничка насеља, од којих се у дванаест насеља смештају уз претходне досељенике из ових предела, а долазе и у двадесет нових насеља. У овој сеоби дошљаци од Сјенице заснивају на старим напуштеним стаништима своја, нова насеља, тачније обнављају живљење у њима (Баре, Велики Шењ, Горње Грбице, Дивостин, Драгобраћа, Ђурђево - стари назив Лукање, Мајнић, Мала Врбица, Мала Пчелица, Мали Шењ, Миронић, Пајазитово, Станово и Трешњевак).

22.05.2001 Глас јавности

67. Највише Петровића и Јовановића

А) Сјеница

Баре: Маринковићи, 11, Милојевићи, 19 (Петровићи 8, Добросављевићи 3, Николићи 3, Ранковићи 3, Живковићи 1, Миленовићи 1); Степковићи, 28 (Перишићи 6, Степановићи 4, Миловановићи 4, Радиловићи 3, Миливојевићи 2, Ранковићи2, Бранковићи 1, Илићи 1, Јовановићи 1, Милићи 1, Милошевићи 1, Степановићи - други 1, Степковићи 1); Ђуртовићи, 22 (Марковићи/Максимовићи 9, Максимовићи 9, Јевремовићи 3, Стевановићи 3, Николићи 2, Пантелићи 2, Ђорђевићи 1, Милошевићи 1, Милутиновићи 1).

Ботуње: Бркићи, 5.

Бошњане: Гагулићи, 1, Грујичићи, 3 (Благојевићи 1, Грујичићи 1, Стевановићи/Вујичићи 1). Јовичићи, 7 (Јовичићи 5, Миленковићи 2).

Брзан: Алексићи, 1.

Велики Шењ: Арсићи, 2, Ђорђевићи, 10 (Николићи 4, Младеновићи 3, Миловановићи 2, Јевтовићи/Јевтићи 1), Аруновићи, 1. Род са Јовановићима у Лужницама и Кусуровићима у Мироничу; Марковићи, друго презиме Лазаревићи, 6. Њихов огранак су Марковићи у Малој Врбици. Удовичићи, друго презиме Милосављевићи, 2.

Голочело: Бошковићи, 4 (Бошковићи 2, Костићи 2), Миловановићи, 2 (Благојевићи 1, Миловановићи 1).

Десимировац: Уљезовићи, 11 (Милојевићи 7,Ђорђевићи 4).

Дивостин: Вујадиновићи - старо презиме Глишовићи, 6, Шуковићи (Шуловићи), 7.

Добрача: Караши, 5 (Мијаиловићи 3, Симовићи 2), Ивановићи, 1, Кнежевићи, 8.

Драгобраћа: Видаковићи, 3 (Милутиновићи 2, Обрадовићи 1), Вуловићи, друго презиме Бошковићи, 7 (Петровићи 4, Вуловићи 3), Илићи, 1, Јовановићи, 1, Маринковићи, 5, Милавићи, друго презиме Петровићи, 3, Павловићи, 1, Петровићи (сл. Миољдан), 4, Петронијевићи, 3 (Ђорђевићи 1, Павловићи 1, Петронијевићи 1), Раденковићи, 3, Шарчевићи, друго презиме Белимани и Проковићи, 8 (Проковићи 4, Нешовићи 2, Петровићи 1, Радуловићи 1).

Драча: Радовановићи, друго презиме: Ђаковићи и Ђекићи, 5.

Јабучје: Милисављевићи,7 (Милисављевићи 4, Миловановићи 2, Васовићи 1).

Јовановац: Арсенијевићи, 6 (Арсенијевићи 4, Симићи 1, Стевановићи 1), Вучићевићи, 4, Милојевићи, 3 (Милојевићи 2, Благојевићи 1), Пантићи, 6, Радојевићи, 3 (Радојевићи 2, Јаничијевићи 1), Савићи, 2.

Коришани: Драгићевићи, 6 (Петровићи 5, Недељковићи 1), Здравковићи, 4 (Крсмановићи 2, Здравковићи 1, Марковићи 1), Илићи, 1.

Кутлово: Васиљевићи, 2, Јовановићи, 3 (Јовановићи 2, Андрејићи 1), Машовићи, 6 (Машовићи 5, Ђурђевићи 1), Миливојевићи, 4.

Лужнице: Бранковићи, 3, Драговићи, 6 (Аџићи 3, Драговићи 3), Јовановићи, 1. Род са Аруновићима у Великом Шењу и Кусуровићима у Мироничу. Катанићи, 5, Лазаревићи, 9 (Лазаревићи 7, Станојчићи 2), Радивојевићи, друго презиме Ранђићи, 5 (Николићи 3, Радивојевићи 2), Слепчевићи, 5 (Виђентијевићи 2, Петровићи 2, Димитријевићи 1).

Мајнић: Панајотовићи, 3 (Анђелићи 1, Милићи 1, Урошевићи 1).

Мала Врбица: Вуковићи, 18 (Ђошевићи/Радовановићи 6, Вуковићи 5, Мијаиловићи 4, Филиповићи 2, Јевтићи/Јевтовићи 1). Њихов огранак су Јеремићи, 2 (Вељковићи 1, Миленковићи 1), од Вуковића у истом селу. Вукојичићи, 17 (Стевановићи 10, Јаничијевићи 6, Живковићи 1), Галонићи, друго презиме Галоње, 11 (Миленовићи 3, Срећковићи 3, Несторовићи 2, Радосављевићи 2, Чоловићи/Милосављевићи 1), Караџићи, 5 (Тимотијевићи 2, Петровићи 1, Софронијевићи 1, Тодоровићи 1), Копиљаци, 10 (Јовановићи 6, Аксентијевићи 1, Митровићи 1, Савићи 1, Стевановићи 1), Марковићи, 9 (Николићи 5, Илићи 3, Марковићи 1), од Марковића (Лазаревића) у Великом Шењу. Продановићи, 3, род са Милутиновићима у истом месту, премда они славе Миољдан. Од њих су Продановићи у Книћу, али они славе Св. Петку (вероватно стога што су отишли као домазети). Милутиновићи (сл. Миољдан), 2 (Илићи 1, Јаковљевићи 1), род са Продановићима у истом месту, који славе Св. Јована. Ратковићи, друго презиме Петровићи, 5.

Мала Пчелица: Јовановићи, 2.

Мали Шењ: Глишићи, 8 (Глишићи 2, Илићи 2, Јевтићи 2, Костићи 2), Драговићи, 26 (Крсмановићи 5, Маринковићи 4, Арсенијевићи 3, Лукићи 3, Раденковићи 3, Антонијевићи 2, Миливојевићи 2, Драгојловићи 1, Јовановићи 1, Јовичићи 1, Ранковићи 1), Радовићи, 8 (Радовићи 4, Драгашевићи 3, Радивојевићи 1), Стевановићи, 6 (Стевановићи 4, Миловановићи 2).

Маршић: Стојиљковићи - старо презиме Симићи, 1, Савићи, 4.

Мироничћ: Филиповићи (Вилиповићи) - друто презиме Ђорђевићи (старо презиме Николићи), 2, Кусурићи, 13 (Милановићи 3, Радосављевићи 3, Павловићи 2, Стевановићи 2, Аруновићи 1, Јовановићи 1, Спасојевићи 1). Род са Аруновићима у Великом Шењу и Јовановићима у Лужницама. Пантелићи, 9 (Ђорђевићи 2, Илићи 2, Марковићи 1, Павловићи 1, Пантелићи 1, Радовановићи 1, Радојевићи 1).

Пајазитово: Степановићи, 6 (Стојановићи 5, Степановићи 1), Арсенијевићи, 4 (Арсенијевићи 3, Петронијевићи 1), Ивановићи, 19 (Галовићи 5, Васиљевићи 3, Ђорђевићи 2, Јаничијевићи 2, Јовановићи 2, Николићи 2, Срећковићи 2, Раковићи/Ракићи 1), Милојевићи, 19 (Гајићи/Гајовићи 5, Милојевићи 4, Благојевићи/Блажићи

3, Виђентијевићи 2, Ракићи/Раковићи 2, Тодоровићи 2, Ћировићи 1), Павловићи, 5, Петровићи, 3, Ристићи, 2.

Пиносава: Петровићи, 2, Стојановићи, 2.

Поповић: Матићи, 4 (Матићи 2, Арсићи 1, Јоксимовићи 1).

Прекопеча: Николићи, 2.

Рогојевац: Аксентијевић, 3 (Димитријевићи 2, Алексијевићи 1), Миловановићи, 5 (Алексијевићи 3, Павловићи 2), Милутиновићи, друго презиме Мијаиловићи, 2, Радовановићи, друго презиме: Живановићи и Сарукићи, 4, Радојичићи, 4, Телаловићи, 4 (Павићевићи 3, Дамњановићи 1).

Станови: Вукомановићи, 4, Добривојевићи, 10 (Милентијевићи 3, Марковићи 2, Јанићијевићи 1, Крњчевићи 1, Лукићи 1, Милосављевићи 1, Радовановићи 1), Јанковићи, друго презиме Ћерамиџићи, 2, Маринковићи, 2, Матејићи, друго презиме: Матовићи или Матићи, 4, Радојичићи, 1.

Трешњевак: Ашанићи, 12 (Милановићи/Милетићи 3, Миловановићи/Павловићи 3, Стевановићи 3, Вељковићи/Јовановићи 2, Пауновићи 1).

23.05.2001 Глас јавности

68. Прибијање уз рођаке

Своје порекло Васојевићи изводе од Немањића

Цветојевац: Бојовићи, 5 (Спасојевићи 3, Милошевићи 1, Петровићи 1). Чумић: Вуксановићи, 8, Перићи, 6 (Перићи 5, Јовановићи 1). Шљивовац: Милошевићи, 2.

Б) Буђево
Десимировац: Буђевци, 9 (Ђоковићи 3, Мишовићи 2, Радосављевићи 2, Павићевићи/Јанићи 1, Павловићи 1), 1804-1814. Њихов огранак су Лепавићи у истом селу - Лепавићи, 7 (Радовановићи 5, Миленковићи 2); Ђекићи, 7, 1806-1809.

В) Вапа
Дивостин: Нектаријевићи, 9.

Од другог устанка до јаворског рата (1815-1874)

У шест, углавном мирних, деценија од Другог устанка до избијања Јаворског рата, досељавање од Сјенице је упечатљиво смањено и по правилу је појединачно. У овом времену се досељеници од Сјенице и из Брњице и Буђева насељавају и у два нова села (Ђурђево и Рачу), али се углавном размештају, или, боље рећи, прибијају уз рођаке и пријатеље који су се доселили у ранијим таласима у осам других лепеничких насеља.

А) Сјеница
Брзан: Шмикићи, 3, (1816).
Грошница: Ђоковићи, 1, (1849).
Дивостин: Бојовићи, 1, (1824), Проковићи, 3, (1856).
Драча: Васиљевићи, 4, (1822).
Ђурђево: Вукојевићи - старо презиме Илићи, 2, Сјеница, (1816).
Лужнице: Ђорђевићи, 1, (1871).
Рача: Матићи, 1, (1849).
Рогојевац: Радоњићи, 5 (Радоњићи 4, Радосављевићи 1), (1823), Матејићи, 1, (1850).
Шљивовац: Ђорђевићи, 1, (1862).

Б) Брњица
Ђурисело: Пантовићи, 1, (1815).

В) Буђево
Грошница: Буђевци - друго презиме Ђоковићи, 2, (1830).

Од јаворског рата до краја XIX века (1875-1900)

У последњој четврти XIX века, када пристиже само пет породица, досељавање од Сјенице у Лепеницу је занемарљиво

А) Сјеница
Баре: Алексићи, 1, (1886).
Ботуње: Даниловићи, 1, (1894).
Драча: Вукадиновићи, 1, (1887).
Мали Шењ: Ивановићи - друго презиме Миросавићи (Миросављевићи), 1, (1876).
Миронић: Милојевићи, 1, (1880).

Завршно разматрање

Од свих шумадијских предеоних и етнографских целина, Лепеница је по композицији становништва најсложенија и најслојевитија, јер су се у њој заправо пресекле миграционе струје које су долазиле од Тимока и Браничева, Шоплука, Епира, Косова, Старе Рашке, Црне Горе, Далмације, Лике, Херцеговине, Бирча и Осата у Босни и Војводине. У њиховом сучељавању превагу је ипак однела динарска досељеничка струја, а у њој онај селидбени правац који је потицао од Сјенице, било као матице, било као етапне станице у досељавању у Шумадију. С обзиром на укупан састав становништва (1911. године), шест села се у Лепеници могу означити као чиста

сјеничка, јер је у њима више од три четвртине досељеника од Сјенице - Мали Шењ (98 одсто), Мала Врбица (93,2), Ђурисело (85,7), Рогојевац (84,4), Пајазитово (84,1), Баре (76,4), а шест села, у којима је више од половине досељеника од Сјенице, као претежно сјеничка - Доње Грбице (64,1 одсто), Рамаћа (63,9), Мироњић (59,5), Кутлово (57), Станово (54,8) и Драгобраћа (50,7).

Уз Прекопечу у којој је 44,4 одсто сјеничких досељеника, у четири села је приближно по трећина насељених Сјеничана - Дивостин (36,6 одсто), Добрача (32), Вишевац (30,7) и Аџине Ливаде (30). У пет села је по четвртина сјеничких досељеника - Велики Шењ (29,4), Лужнице (26,2), Поповић (24,3), Десимировац (23,3) и Маршић (22,8 одсто). По петину имају Бошњане (22,4), Јабучје (21,2) и Пиносава (20 одсто). По шестину имају Драча (16,7), Корман (16,5), Јовановац (15,5) и Грошница (15,1 одсто). У осталим лепеничким селима је постотак досељених Сјеничана мањи - Нови Милановац (14), Ботуње (13,8), Мајнић (13,6), Шљивовац (12,2), Кориħани (11,7), Белошевац (11,4), Дреновац (10,2), Лапово (10,2), Ресник (10,1), Голочело (9,7), Доње Јарушице (9,2), Поскурице (8,7), Горња Баточина (7,6), Ракинац (6,5), Кијево (5,9), Цветојевац (4,5), Мала Пчелица (2,9), Трешњевак (2,4), Ђурђево (2,3), Баточина - село (1,6), Чумић (0,8), Брзан (0,7), Рача (0,6).

Време масовнијих насељавања из околине Сјенице у Шумадију показује да разлог насељавању није био превасходно економски. Природно, као стални млаз, утабаним стазама миграције, становништво је непрекидно пристизало од Сјенице ка Шумадији, у којој су услови живљења знатно погоднији. Међутим, већи покрети становништва су били подстакнути сеобама које су ратови на овом подручју подстицали. У шест таласа насељавања (који су полазили 1690, 1736, 1788, 1804, 1815. и 1875. године) од Сјенице се у Лепеницу населило укупно 183 рода са 1528 кућа (или 184 рода са 1615 кућа, ако би се рачунало и Радивојевићево неуједначено назначавање порекла код појединих родова). У овим историјским кретањима становништво се у четири таласа насељавало у два села (Драча, Рогојевац), у три таласа у седам села (Ботуње, Грошница, Дивостин, Кутлово, Лужнице, Ракинац, Шљивовац), а у два таласа у тринаест села (Аџине Ливаде, Баре, Бошњане, Брзан, Дивостин, Ђурисело, Лапово, Мали Шењ, Маршић, Мироњић, Поповић, Прекопеча, Чумић), што сведочи да су углавном постојали одређени правци и циљеви усељавања.

Васојевићи у Шумадији

Српско племе Васојевића, чије је матично подручје у пределу Црногорских Брда и Полимља, односно североисточном делу Црне Горе, дубљим пореклом је из Херцеговине, одакле се на Кчево доселио његов родоначелник Васо са три брата - Красом, Отом (од којих су настала данашња шиптарска племена Краснићи и Хоти) и Озром (од кога је настало племе Озринића). По некима, њихов брат је био и Пипо (од кога је настало српско племе Пипера). Своје порекло Васојевићи изводе од Немањића. Наиме, како кажу историчари овога племена поп Богдан Лалевић и Иван Протић, „Вукан Немањић имао је сина Костадина, Костадин Васоја, Васоје Стефана, Стефан опет Костадина, а Костадин Васа, који се у Лијевој Ријеци населио и од кога су Васојевићи."

Племенска матица Васојевића је Лијева Ријека, у којој се Васо настанио, дошавши из Кчева, где му је остао брат Озро. Из Лијеве Ријеке настаје ширење Васојевића, који, премда једно од најмлађих, нарастају у једно од највећих племена у Црној Гори, па и на Балкану. Њихово историјско подручје данас припада општинама Беране, Подгорица, Колашин, Плав и Бијело Поље (у укупној површини око две хиљаде квадратних километара, што је око 15 одсто или више од седмине површине Црне Горе).

24.05.2001 Глас јавности

69. Сеобе уз ратове

Васојевићи су образовани као племе у вековној борби, па су, из више разлога, морали и да се, у сталном млазу, исељавају - због турске одмазде, јер су се често дизали на буне, и пристајали уз све ратове против Турака, затим због крвне освете, из економских узрока (мали простор, неродица, глад), и сл. Зато данас безмало да нема предела у нашој земљи у којој се не налази неки од родова Васојевића. Према претходним истраживањима, у средишној Шумадији - Гружа, Јасеница и Лепеница - Васојевића има у тридесетак села. Понајвише у Гружи, што је и природно, јер је насељавање у овај део Шумадије текло углавном преко витановачке преводнице, значи долином Груже као природним путем, а одатле су се досељеници размештали даље ка Лепеници, или скретали преко Рудничког превоја ка Јасеници, где су се стапали са другим селидбеним краком Васојевића који је преко Ужица ишао ка Подрињу и Колубари.

Најранији видљиви доласци Васојевића у средишну Шумадију су у времену аустро-турских ратова, односно у сеобама које су њима подстакнуте. Тако су у Великој сеоби 1690. године у Горњу Сабанту дошли Тарани, тако названи по завичају, јер им је матично насеље Лијева Ријека у горњем сливу реке Таре (овдашња презимена су им Бранковићи и Димитријевићи). У Маслошеву су приближно у то време Јовановићи (данас Иванекићи у Крћевцу, Тополи, Белосавцима и Маскару).

Почетком XVIII века долазе Вукићевићи у Светлић, Лутовци у Борач и Врбљани у Грабовац. Вукићевићи су, као што смо писали, оснивачи Светлића и главнина његових житеља, а њихови огранци се налазе још у селима Губеревац, Доње Јарушице и Ђурђево, док су Лутовци (друга презимена Мишковићи, Татићи и Ћурчћи) најстарији живући род у Борчу. Врбљани у Грабовцу се могу пратити у селидбеном луку од четири стотине година. Прво су се почетком XVII века населили у села Церје и Врбу у пределу Гокчанице (копаонички крај), где су дошли из Лопата у Васојевићима (Лопаћани су једно од пет братстава Васојевића). Данашњи родови Врбљана у Грабовцу, тако названих по селу Врби из кога су дошли - данашњи родови Јанковићи, Петровићи, Васиљевићи, Ђоковићи, Симовићи и Срећковићи, као и њихови сродници Јовановићи, Дамњановићи и Павловићи, чији су род Милосављевићи (звани Глувачевићи) у Липници и Врбљани у Честину, имају рођаке у Врби, који се тамо презивају Антонијевићи (досељени ту из Церја, а у Церје из Лопата). Како је Михаило Драгић записао, Врбљани у Грабовцу су бежали у Срем, изгледа и после слома Кочине крајине и после пропасти Првог српског устанка.

Упамћено је испаштање у Срему, где су, за глади, јели шишарке, а „сав им је мрс био лој намазан на пшенични хлеб". По женској линији овој скупини припадају и Филиповићи у Липници, чији је предак, пореклом из Комадина у Старом Влаху (општина Ивањица), ушао као домазет у једну кућу Милосављевића (Глувачевића). Следећи талас Васојевића је дошао у овај део Шумадије за време аустро-турског рата 1788-1791. године, када је била Кочина крајина, или непосредно после тога. За време Кочине крајине у Топоницу долазе Ђоковићи, који су сродници Мишковићима у Борчу, а за њима, од Сјенице, Матковићи и Прељићи (једна фамилија).

Непосредно по Кочиној крајини, када је у тадашњем Београдском пашалуку стање за Србе било веома повољно, стижу Брђани (са огранком Васиљевића) у Стубал, Сарамандићи у Буковик и Јешовићи у Врбицу, у заселак Балабанац. Њихови преци ће ускоро учествовати у Првом српском устанку, међу којима ће се истицати Василије Сараманда из Буковика, чији је ујак чувени прота буковички Атанасије, који је заклео устанике на завереничком збору у Орашцу 1804. године. До данас је остала песма „Теша вуче, Сараманда туче", јер су ова двојица устаника, Теша Обрадовић из Гараша и Василије Сараманда, побила много Турака. Сарамандин потомак је Живан Сарамандић (р. 1939), првак Београдске опере.

Природно, у Првом српском устанку је хрупио нови, јачи таласа Васојевића. Тада долазе Бранковићи, Алексићи, Јовичићи и Јовановићи у Губеревац (Гружа), Кораћевићи и Спасенићи у Пајсијевић, одакле Кораћевићи убрзо прећу у Жуне. У Забојницу долазе Мркуљићи (старо презиме Проковића и Мојсиловића - Прока и Мојсило су браћа од стричева. Прока се презивао Илић, по оцу Илији, а Прокини потомци ће се касније настанити и у Дубрави). У Рашковић долазе Милошевићи, у Чукојевац Ђоровићи, у Јовановац и Кијево Максимовићи, Марковићи и Обрадовићи.

Сви ови досељеници су или прави Васојевићи, или сплемењени са Васојевићима. Најуочљивија разлика међу њима је у крсном имену: прави Васојевићи славе Св. арх. Михаила и Св. Александра Невског. У сплемењене спадају Лутовци (слава Св. Срђ), који су из племена Братоножића, и они који славе Св. Николу, Св. Јована, Св. Луку и Ђурђевдан. Но, промена славе није утицала на свест о пореклу од Васојевића, и доласка из земље Васојевића, као што је и сам Карађорђе (слава Св. Климент) убрајан у Васојевиће, или њихове сроднике, јер су му преци једно време пребивали међу њима.

У саставу становништва Шумадије има и породица које потичу из племена Дробњака. Ове породице у Шумадији нису тако бројне, као у неким другим пределима Србије, али су својим присуством и значајем врло приметне. Племенску заједницу Дробњака је основало пет сродних братстава - Вуловићи, Ђурђићи, Косорићи, Томићи и Церовићи, који су почетком XVII века дошли из Бањана на своје катуне у Дурмитору, где су им се, временом, придружили Караџићи, Јакшићи и Абазовићи. Земљиште племена Дробњака је на простору између Горње Мораче и Шаранаца, Никшићког поља и Жупе, Пиве и Таре, у којем су варошице Шавник и Жабљак.

По сачуваном племенском предању, старином од Травника, Дробњаци, који су у историјским изборима први пут споменути као презиме 1354. године (личност именом Бран Дробњак), а као племе уписани 1390. године, сачували су у време турске власти своју полуаутономију, чврсту племенску организацију и управу, која се одликовала демократијом и скупштином у којој су једнако право гласа имали сви који су носили или носе оружје.

Дробњаци су, каже њихов познавалац Светозар Томић, „чисто српско племе, без икакве туђе примесе и очували су необично чистоту језика и чистоту народних обичаја. Горштаци су, високи, лепо развијени, потпуно здрави и бистри људи." Услед оскудице у земљи, Дробњаци су најпре са подручја Језера протерали старо племе Криче у подручје преко Таре, али, како то није било довољно, морали су и сами да се исељавају, па је тако данас, као спомен и потврда тих сеоба, много топонима и презимена од Лике до Скопске Црне горе, од Рисна до Подриња и Београда, који подсећају на Дробњаке.

25.05.2001 Глас јавности

70. Дробњаци стигли у Рипањ

Дробњаци су, каже њихов познавалац Светозар Томић, „чисто српско племе, без икакве туђе примесе и очували су необично чистоту језика и чистоту народних обичаја. Горштаци су, високи, лепо развијени, потпуно здрави и бистри људи." Услед оскудице у земљи, Дробњаци су најпре са подручја Језера протерали старо племе Криче у подручје преко Таре, али, како то није било довољно, морали су и сами да се исељавају, па је тако данас, као спомен и потврда тих сеоба, много топонима и презимена од Лике до Скопске Црне горе, од Рисна до Подриња и Београда, који подсећају на Дробњаке.

Тако су многе дробњачке породице допрле и у Шумадију. Многе од њих су, приликом ових сеоба, стицајем околности изгубиле племенско обележје Дробњака, али их је већина очувала дробњачко име, племенску крсну славу (Ђурђевдан) и друге племенске одлике. Досељавање Дробњака у Шумадију је, по свему судећи, текло у три правца - уздољем Дрине, одакле се један крак одвајао преко Ужичке Црне горе ка околини Ваљева (1), затим преко Сјенице и Драгачева (2) и силаском ка Ибарском Колашину и Косову, а отуд долином Ибра допирао преко Западне Мораве.

У средишној Шумадији је највише Дробњака у Јасеници, а потом у Лепеници, док су у Гружи врло малобројни. Почетком XX века укупно их је било девет родова са 151 кућом, од чега је у Јасеници било 17 дробњачких родова са 84 куће, у Лепеници три рода са 67 кућа, а у Гружи један род са две куће. У осталим пределима Шумадије Дробњака је у то време било 14 родова са 140 кућа, од чега у Такову четири рода са 47 кућа, у Левчу три рода са 31 кућом, у Темнићу два рода са 25 кућа, у околини Београда два рода са 14 кућа, у Качеру један род са 12 кућа, у Љубићским селима један род са седам кућа, а у Шумадијској Колубари један род са четири куће, док у Смедеревском Подунављу, Космају и Белици није било дробњачких породица.

Дробњаци у Левчу и Темнићу су имали особиту судбину. У Левач су дошли у XVIII веку, а истакли су се у Првом српском устанку, особито јунак Милосав Дробњак (1762-1822) из Рековца, који је као славан мегданџија допао рана, па је Карађорђе препоручивао да му се 1812. године обезбеди издржавање, о чему сведочи и једна нумера Вождовог Деловодног протокола. Међутим, његови потомци буду за владе кнеза Милоша протерани као хајдуци из Рековца и зато се настане у Рипњу код Београда. За њих, како је Ристо Т. Николић записао, „веле да им је кнез Милош давао земље на Теразијама у Београду, али они нису пристали, хтели да буду у шуми и зато заостали овде". Међутим, није им годила ни близина Београда, па се убрзо део одсели у Темнић - у Милутовац (15 кућа, од којих једна има презиме Вељковић) и Малу Крушевицу (10 кућа). По сачуваном породичном предању Дробњаци у Рипњу потичу од три брата, па су, по свему судећи, потомци једног брата остали у Рипњу, а потомци друга два брата отишли у Милутовац и Малу Крушевицу. Са овим Дробњацима су род Дробњаковићи у гружанском селу Балосави (2 куће).

У Левчу су се Дробњаци настанили у Рековцу (7 кућа), Божуревцу (20 кућа) и Опарићу (4 куће). Да су Дробњаци у околини Београда (Рипањ), Темнићу (Милутовац, Мала Крушевица) и Левчу (Рековац, Божуревац, Опарић) исти род сведочи и то што сви славе племенску славу Ђурђевдан. Сви левачки Дробњаци прослављају Св. Илију, као и они у Милутовцу, док Дробњаци у Малој Крушевици прослављају Ђурђиц. За разлику од њих, Дробњаковићи, који су се у крају Брђанима у Балосави (2 куће) настанили пре Првог српског устанка, славе Св. Луку, а стара слава им је била Велика Госпођа. У Љубићским селима Дробњака има у Тамнику (7 кућа, од којих се једна презива Ивановић), а у Качеру у месту Руднику (12 кућа), где се презивају Недељковићи, а смештени су у засеоку Звезди, пространој голој коси која по свему подсећа на завичајни предео Дурмитора.

У подручје Такова, према испитивањима Миленка С. Филиповића, Дробњаци су досељени после 1739. године у Прањане, где се презивају Станојевићи (20 кућа) и Јанковићи (10 кућа), а уз њих се убрајају и Којовићи (6 кућа). По родословном памћењу, прва два рода потичу од браће Станоја и Јанка, чији је отац Раде дошао из Дробњака, док су, по једној верзији, Којовићи потомци трећег брата Које, а по другој - они су потомци Станојеве и Јанкове сестре, удате за Коју. Дробњаци су Продановићи (1 кућа) у Прањанима, чији је предак дошао из села Комарнице у Дробњаку, као и Дробњаци (1 кућа) у Озрему, који су дошли из Горњих Бранетића на имање. Дробњака има у Доњим Бранетићима (5 кућа), који су ту дошли од Сјенице, одакле је један сродник око 1880. године отишао у Накучане као домазет (3 куће 1950. године). Из Доњих Бранетића је један сродник касније прешао у Мајдан (1 кућа), где се презивају Дробњаковићи. Ови последњи су променили славу (Ђурђевдан), узевши славу земље - Никољдан.

У Лепеницу Дробњаци долазе у времену од Друге сеобе до Кочине крајине (1737-1787), а њихове породице је Тоша Радивојевић нашао 1902. године у три насеља - Добрачи, Баљковцу и Белошевцу. У Добрачи, где су једна од три оснивачке породице овог села, дробњачки родови су Маркељићи, у чијем су саставу Николићи, Василијевићи или Мијајловићи, Вуковићи, Јовановићи, Маринковићи звани Ђурђевићи и Стевановићи, којих је

почетком XX века укупно било 32 куће. У Баљковцу су Дробњаци једна од две оснивачке породице села, а 1902. године су били ови њихови родови - Бојанићи, Вукомановићи, Јаковљевићи, Павловићи, Антонијевићи, Арсенијевићи, Јанковићи, Љубисављевићи, Мијаиловићи, Раденковићи, Благојевићи, Вукосављевићи, Гавриловићи, Гмитровићи, Ђурђевићи и Максимовићи.

За разлику од Дробњака у Баљковцу и Добрачи, Дробњаци у Белошевцу, чије је друго презиме Томићи (две куће), дошли су у Лепеницу касније, за време Карађорђа. Све дробњачке породице у Лепеници су сачувале родовско памћење и крсну славу (Ђурђевдан), а Вукомановићи у Баљковцу су очували и старо кумство са Здравковићима и Обрадовићима у Баничини. Преци Здравковића и Обрадовића у Баничини су „прадедови Здравко и Обрад", који су око средине XVIII века дошли из Црне Горе, по свему судећи скупа са Дробњацима настањеним у Баљковцу, који им све време кумују, а највероватније је то кумство пренето из земље матице.

У време око Кочине крајине пристижу дробњачке породице и у Вукасовце, где, уз племенско презивање Дробњаковићи, имају и друго презиме Ивановићи. Овај род, који се сматра најстаријим од живућих родова у селу, имао је учесника у Првом српском устанку. Од вукасовачких Дробњаковића има огранак у Аранђеловцу, а око 1830. године је из Вукасоваца отишао један њихов део у Рушањ код Београда, где се презивају Дробњаци. И све дробњачке породице у Баничини, Вукасовцима, Аранђеловцу и Рушњу су одржале племенску славу Ђурђевдан.

26.05.2001 Глас јавности

71. Најпривлачнија Јасеница

У Шумадијској Колубари је само једна породица, Милинковићи у Вреоцима (1948. године их је било четири куће), која слови као дробњачка, јер, како је записао Петар Ж. Петровић, „доскора су се звали Дробњаци". Милинковићи су дошли после Првог српског устанка из Добриње код Ужичке Пожеге, али не славе крсно име Дробњака, Ђурђевдан, него Митровдан, при чему не располажемо за сада подацима о разлозима промене славе. За разлику од Шумадијске Колубаре, као и Шумадије уопште, Ваљевска Колубара и Подгорина су кудикамо биле привлачније за насељавање Дробњака, чему је свакако погодовао и брдско-планински предео, којем су ови горштаци вичнији. Тако је у Ваљевској Колубари и Подгорини, где има, према истраживању Љубомира Павловића (1907. године), 39 родова Дробњака са 488 домова, свака 27. кућа пореклом дробњачка (3,68 одсто од укупног броја кућа), а просечан број кућа по роду је 12, што упућује на време ранијег досељавања

Од свих предеоних целина Шумадије за насељавање Дробњака је била најпривлачнија Јасеница, како Крагујевачка или Горња тако и Смедеревска или Доња Јасеница. Сеоба Дробњака у Јасеницу је обављена после Пожаревачког мира (1718. године), а до почетка XX века припадници овог брђанског племена су се у овом пределу разместили у девет насеља - Баничини, Влакчи, Вукасовцима, Горњој Шаторњи, Белосавцима, Јеленцу, Јагњилу, Великој Плани и варошици Аранђеловцу.

У половини од ових насеља живе потомци једне дробњачке породице, која се временом разгранала и настанила у Горњој Шаторњи, Јагњилу, Јеленцу и Белосавцима. По сачуваном родословном памћењу, око 1720. године се у Горњу Шаторњу доселио из Дробњака предак Филип са седам синова. Како су овде после извесног времена побили неке Турке (што је могло бити после 1739. године), морали су, услед страха од одмазде, да се раселе. У Горњој Шаторњи је остала удовица једног од Филипових синова, будући да су жене биле изузете од крвне освете, а остали Филипови синови се са потомством разиђу на две стране - једни оду у Јагњило, а други у Бели Поток под Авалом.

Ови који су остали у Горњој Шаторњи су прозвани Ђурчијска породица (1923. су се презивали Величковићи, Новаковићи и Бељићи, а укупно их је било 20 кућа), они који су отишли у Јагњило се скупно презивају Бељаковићи, док се онима који су отишли у Бели Поток временом затурио траг. Бељаковићи у Јагњилу се деле на три огранка - саме Бељаковиће, Милојевиће и Симиће, којих је укупно 1923. године било 21 кућа. У оквиру рода Бељаковића је крајем XVIII века био угледни род Филиповића, чије презиме недвосмилено подсећа на родоначелника Филипа, који их је повео из Дробњака. Међу Филиповићима су се у то време истицали Ђука, који је био лепенички кнез (умро 1818) и браћа Марко (Карађорђев пашеног) и Стеван, лепенички капетани. Марко је у Првом српском устанку изашао на глас као јунак, а Стеван Филиповић, такође истакнут као устаник, био је Карађорђев писар (један од петорице писара Деловодног протокола).

Од Милојевића, огранка Бељаковића у Јагњилу, један део се после Првог српског устанка одселио у Јеленац, који се тада звао Љубинић, где су имали трла - то су данашњи Милисављевићи, Тодоровићи, Јовановићи и Танасијевићи, којих је 1923. године било скупа девет кућа. А од Симића, огранка Бељаковића у Јагњилу, потичу Симићи у Белосавцима, чији се предак око 1870. године овде населио. Пре Првог српског устанка су у Влакчу дошли из Дробњака, са Језера, Павловићи (друго презиме Ђорђевићи), који су у слому 1813. године бежали у Срем. Са Језера су са њима у Влакчу дошли и Драгутиновићи (друго презиме Петровићи), који држе да су истог порекла са Павловићима. За разлику од осталих Дробњака, ови у Влакчи славе Св. Николу. У Великој Плани, по налазу Јована Ердељановића (1908), Дробњаци су Петровићи, о чему сведочи и њихова слава (Ђурђевдан).

У погледу становништва је Црна Гора, као и Шумадија, сва насељеничка. И једно и друго подручје су били природни збегови, па је разумљиво што је Шумадија примила становништво из свих српских крајева, а Црна Гора постала јуначко упориште за све пребеге и слободаре који се, пред турском најездом, нису дали у ланце свезати. Становништво и Црне Горе и Шумадије је састављено од припадника свих селидбених струја, поготову динарских, које су се покренуле после косовске погибије, да би иза пада Србије 1459. године, биле најживље у XVII веку, када је, у сталним, па и масовним, сеобама, како је Јован Цвијић установио, испремештано све становништво од Демир Капије до Загребачке горе.

Стога је погрешно, и неприхватљиво, уопштено закључивање да шумадијски родови углавном потичу из Црне Горе, јер се заборавља да је становништво Црне Горе претходно тамо насељено из других српских крајева, а понајвише из Старе Рашке и Косова, откуда вуку порекло и многа данашња црногорска племена, а нарочито њихов новији и пресудни слој. То је само, захваљујући историјским догађајима, кружно кретање становништва које је, по сваку цену, чувало и сачувало „дично име и свету слободу". И на Ловћен да станемо, па да саберемо племе Његуша - дакле једно од темељних и водећих племена у Црној Гори - видели бисмо да је оно, подједнако као и било који крај Шумадије, састављено од саплеменика који потичу са разних страна. Како је Јован

Ердељановић установио, почетком овог века племе Његуша је бројало 442 породице, од којих су две трећине (297 породица) пореклом из Босне и Херцеговине, 53 породице су из других делова Црне Горе, 16 из западних делова Старе Рашке, осам из Брда, а само 68 од старих зећанских Срба. Као што се види, како је и Ердељановић и закључио, „у Његушима нема ниједне породице која не би била пореклом из наших динарских крајева".

Слично је и са осталим племенима у Црној Гори, која је наша најизразитија област племенског друштва и живота, где је историја свакога племена огледало вековне борбе, стапања и сплемењавања. Свест о племенској припадности се чува и негује. И они који се, из ових или оних разлога, иселе из племена - чувају племенске знаке у новим срединама, у којима најчешће, нема никаквих услова за наставак племенског живљења.

27.05.2001 Глас јавности

72. Потомци јунака

Гарашани су рођаци војвода Бошковића из Бјелопавловића

Међу виђенијим Бјелопавлићима у Кочиној крајини и Првом српском устанку је Хаџи Милутин Савић Гарашанин (из Гараша), чији син Илија творац чувеног државничког списа „Начертанија". По Шобајићу, „Гарашани су се рођакали с војводском кућом Бошковића у Бјелопавлићима. Бошковићи казују да су од њиховог претка Петра Бошковића, у гусларским песмама највише опеваног харамбаше бјелопавлићког из краја XVII и почетка XVIII века."

У раније досељенике од Бјелопавлића спадају Банковићи са огранком Ђерасимовићима у Баљковцу, досељени у времену 1737-1787. године. Од њих потичу Банковићи у Малој Врбици. Пре Првог устанка у Буковик су дошли од Бјелопавлића тзв. Црногорци (данашњи родови Ивовићи, Влајковићи и Милосављевићи), а од њих су тзв. Буковичани у Парцанима код Раље (општина Сопот). Млађи бјелопавлићки досељеници у средишној Шумадији су Гвозденовићи у гружанском Губеревцу (досељени око 1860), Дајковићи у Лапову (1877) и Вуксановићи у Бадњевцу (1878).

Племенска слава Бјелопавлића је Св. Петка (27. октобра). Пада у очи да су сви досељени Бјелопавлићи у средишној Шумадији, изузев Гвозденовића у Губеревцу, променили славу. У овом тренутку не располажемо разлозима те промене, која је, кад су невоље и сеобе у питању, саме по себи разумљиве (најчешће да се заметне траг због крвне освете). Шумадију су добрим, па и најпретежнијим, делом насељавали досељеници из југозападних српских крајева, поглавито из Старе Рашке, одакле су, са тамошњим становништвом, у којем су неко време пребивали, долазили и припадници црногорских и херцеговачких племена. И као што су у Ваљевској Колубари и Подгорини, према испитивањима Љубе Павловића (1907), заступљена сва племена Херцеговине, Црне Горе и Брда, тако и у средишној Шумадији уочавамо исту појаву.

Међу припадницима тих племена, који су се слегли у Шумадију, приметни су и Пипери. Племе Пипера, настањено у троуглу који настаје од споја река Зете и Мораче ка северу, у тзв. пиперској области (Пиперска гора и Штитово са Лукавицом), невелико је, али је врло значајно српско племе у Црној Гори. Почетком овог века, према испитивањима Јована Ердељановића (1906), било је 984 куће пиперске, са око 5.900 душа. Ово дично племе црногорских Брда, први пут се помиње под данашњим именом 1455. године. Код свих Срба Брђана, као и међу Арбанасима, опште је познато предање о томе да су потомци петорице браће - Пипа, Озра, Васа, Краса и Ота - настала сродна племена Пипера, Озринића, Васојевића, Краснића и Хота. Захваљујући склонитости пиперске области, у овом племену је до нашег века било живо сачувано много стариначких одлика.

Из познатих узрока - неродица, заваде, крвна освета, тежња за бољим условима живљења и сл., исељавало се и пиперско становништво. Пипера досељених до почетка овог века у средишну Шумадију је било у седам села, од којих су по три у Јасеници (Страгари, Пласковац, Липовац) и Гружи (Балосаве, Гледић, Љуљаци), а једно у Лепеници (Јабучје).

Најранији досељеници из Пипера у овом делу Шумадије су Рајићи, велика и знатна фамилија у Страгарима, који су овде дошли из Гуче у Драгачеву, можда непосредно после велике Сеобе 1690. године, али свакако најкасније почетком XVII века. Од овог рода је Танаско Рајић, Карађорђев барјактар (погинуо славно на Љубићу 1815. године) и песник Велимир Рајић (1879-1915). На жалост, стара породица Рајића у Страгарима је замела своје порекло, али њихови сродници у другим местима су сачували породично предање. Тако Рајићи у Гледићу памте да је њихов предак Милић Рајић дошао са седам синова из Пипера у Велење код Новог Пазара, а одатле пре Првог српског устанка у Кулину код Витковца, па после краћег пребивања у Дрлупи (Гружа) склоне се „због Турака" у Гледић.

Премда Рајићи у Гледићу, који се деле на три рода (Петровићи, Павловићи и Тодоровићи), не славе Ђурђиц, као Рајићи у Страгарима, већ Св. арх. Михаила, сачували су свест да су сродници Рајића у Страгарима. Боривоје М. Дробњаковић је дошао до податка да су Рајићи у Бањици (општина Чачак) дошли ту из Гуче (Драгачево) почетком XVIII века, а у Гучу из Косатице код Нове Вароши. Рајићи у Гучи, који такође славе Ђурђиц, „причају да су од њих одсељени Рајићи у Страгарима". Од страгарских Рајића су Милићи у Љуљацима и Рајићи у Пласковцу.

Милићи у Љуљацима (слава Ђурђиц - преслава Ђурђевдан), којих је по Драгићевом запису око Првог светског рата било једанаест кућа, памте да се њихов предак Раде као воденичар ту доселио пре Првог српског устанка из Страгара од тамошњих Рајића, што потврђује и иста кућанска слава. Рајићи у Пласковцу (три куће) славе Ђурђевдан, а њихов предак је дошао овде као домазет средином прошлог века од страгарчаких Рајића.

Млађем слоју пиперских досељеника припада род тзв. Пипера (Ђорђевићи и Пантићи) у лепеничком селу Јабучју. Досељени су после Кочине крајине (1788-1803) и сматрају се оснивачима овог села. Потичу од браће Ђорђа и Стевана. По породичном предању, први се доселио Ђорђе Пиперац, који се најмио да овде једном крагујевачком Турчину чува јабучар. По овом јабучару је касније село добило име. Од Ђорђеве лозе су Ђорђевићи, чији је предак Милутин Ђорђевић (р. 1780) уписан као кмет 1831. године, а имао је синове Стевана (р. 1805) и Јована (р. 1815). Старо презиме Пантића је Стевановићи, како се презивао њихов родоначелник Пантелија Стевановић (р. 1799), који је имао сина Милоша (р. 1826).

Попут Пипера у Јабучју, род Луковића се сматра оснивачким родом села Балосаве у Гружи. Луковићи слове као старинци, јер су најстарији живући род у овом селу, али памте да су досељени из Пипера - највероватније кад и Рајићи у Страгаре, после Велике сеобе 1690. године. Луковићи су настањени у засеоку Брђанима, а њихови огранци Томовићи и Марјановићи у засеоку Дубљацима и Милосављевићи у засеоку Главици у истом селу. Двадесетих година је Луковића и њихових сродника било 12 кућа, а све су славиле пиперску племенску славу Св. арх. Михаила, као и Пипери у Јабучју.

Пореклом из Пипера је и род Вујића у јасеничком селу Липовцу, код Тополе. Док Пипери славе Св. арх. Михаила, а Пипери-Лужани Ђурђиц и Ђурђевдан, Вујићи за разлику од њих славе Св. Јеремију, али како је и када дошло до промене славе није нам познато. Но, зато, Вујићи чувају снажну пиперску традицију.

28.05.2001 Глас јавности

73. Чувени гуслар Живан Вујић

Истражујући музичку традицију у Горњој Јасеници, етномузиколог Јелена Јовановић је у кући гласовитог гуслара Живана Вујића (1919-1991), од кога је записала више песама, и посебно обрадила његов начин извођачке интерпретације, нашла гусле које су Живанови преци, доселивши се средином XVIII века из Пипера у Липовац, донели са собом. Вујићи у Липовцу се презивају по Вуји (р. 1809), сину Дмитра Петровића (р. 1777), који је у пописним књигама 1823-1836. године различито уписиван - као Дмитар Пипер и Дмитар Пиперин, а по деди као Дмитар Николић.

У највећем луку који прави, иначе крива, река Дрина, на њеној левој обали се простире планински, и данас врлетни, са врло мало путева, крај Осат у којем је српско становништво имало вековима природно уточиште. Из овог предела, који је у свим крвавим крајинама важио као „мала Србија", притицали су у сталном млазу досељеници у Србију. Из завичајног Осата су се пребацивали преко Дрине на два места - код Љубовије и Бајине Баште, размештајући се, даље, по Соколској нахији или крећући се ка Ужицу и Ваљеву, а одатле ка средишној Шумадији.

Уочивши овај део динарске селидбене струје, Јован Цвијић је записао: „Предео Осат, код Сребрнице, у Босни, типски је пример за исељавање услед печалбе. Ради зараде су ишли најпре по подринским, ваљевским и ужичким крајевима и градили куће, познате брвнаре, а доцније и зидане куће. Допрли су и у Шумадију, све до Мораве, није ми познато да су прелазили и Мораву, а ако јесу то је морало бити сасвим изузетно. Поједине групе Осаћана су долазиле из године у годину у нарочити крај, село или варош, сродили су се и спријатељили с мештанима још пре него што су се населили. А постепено и појединачно и нечујно, они су се у тој мери населили у подринским и ваљевским крајевима, да осаћанских породица има сада тамо више стотина."

Каснија, подробно проведена, истраживања су потврдила ово Цвијићево запажање. Тако су из Осата у Ваљевску Колубару и Подгорину досељена 74 рода, који су почетком овог века имали 608 домова, што значи да је у овом пределу свака једанаеста кућа пореклом из Осата. У суседној Шумадијској Колубари је постотак Осаћана већ мањи, и опада идући ка средишту Шумадије. У Јасеници је 26 осаћанских родова (1,23 одсто), у Лепеници 18 родова (0,78 одсто), а у Гружи пет родова (0,55 одсто), што отприлике значи да је у Јасеници свака осамдесета кућа пореклом из Осата, у Лепеници свака сто двадесет осма, а у Гружи тек свака сто осамдесет прва. У Ресави, пак, до тридесетих година овог века није било ни једне куће пореклом из Осата, што потврђује Цвијићево запажање да, у насељавању, Осаћани нису прешли на десну обалу Велике Мораве.

Премда нису тако бројни, и упркос томе што су појединачно распршени у низу села, Осаћани су ипак приметни у средишној Шумадији. Топономастичке потврде о њима су најизраженије у Лепеници, где се по њима назива и једно село - Бошњане, које је, како је записао Тоша Радивојевић, добило име по томе што су га засновали Бошњаци, род Татовића, досељених из Осата. У Губеревцу (данас Борци) у крају који је главни део насеља и који се зове Село или Гегеташ, један окрајак се назива Осаћанска или Осаћани, као што се, по досељеницима из Осата, у Горњем крају Кијева једна група кућа зове Осаћанска мала. И у два јасеничка села, Баничини и Стојачку, иако су млађи досељеници, Осаћани имају крајеве који се по њима називају Осаћанске мале.

По времену досељавања је најраније присуство Осаћана у Лепеници. Најпре се, после Друге сеобе (1737), из Осата насељавају у Грошницу Милосављевићи (чији су огранци Минићи, Павловићи или Сретеновићи и Јаковљевићи). У овом селу се они настањују уз старије досељенике из Босне, Алексиће зване Бошњаковиће, који су се доселили после Велике сеобе 1690. године и један су од три оснивачка рода у Грошници (уз Јанковиће и Бошковиће). По свој прилици су и Алексићи (Бошњаковићи) из Осата, као што ће се 1815. године из Осата доселити и род Осаћана (Јовановића и Петровића), по правилу да се досељеници најрадије настањују уз сроднике или људе из старог завичаја.

Око Кочине крајине (1788) у Лепеницу долази пет осаћанских родова. Најбројнији су Татовићи, који заснивају село Бошњане. Татовића, чији су огранци Обрадовићи, Ненадићи, Вучетићи, Мићковићи, Васковићи, Малишићи, Милошевићи, Новичићи, Тодоровићи, Вулетићи, Новићевићи, Глишовићи, Госићи или Тодоровићи, Лазаревићи, Милићи, Милосављевићи, Петровићи и Срећковићи, било је 1903. године 49 кућа. У исто време долази у Мало Крчмаре, такође бројан (1903. године 46 кућа), род Максимовића, чији су огранци Аџићи или Васићи, Милићи, Милутиновићи, Петровићи, Срећковићи, Милосављевићи, Остојићи, Урошевићи, Дамњановићи, Ђурићи, Милошевићи, Младеновићи и Владисављевићи. С њима су тад, такође из Осата, дошли и Радојичићи. У Поскурицама су истовремено настањени Радисављевићи, а у Губеревцу тзв. Осаћани (Савићи и Симићи).

У Првом устанку

За време Карађорђа (1804-1813), када је Србија била велико градилиште, у Горње Грбице се из Осата насељавају Обрадовићи и Милановићи, сродници чије је старо презиме Ивановићи, а са њима и Пашићи. Старо презиме Пашића је такође Ивановићи, а судећи по пореклу и старом презимену биће да су један род са Обрадовићима и Милановићима. Предак Пашића је Никола Ивановић (р. 1777), који је овде дошао са сином Милојем (р. 1802), а по Милојевом сину Радосаву (р. 1823) Пашићи се презивају Радосављевићи. Заједнички предак Обрадовића и Милановића је Дмитар Ивановић (р. 1792), по чијим се синовима Милану (р. 1822) и Обраду (р. 1823) ове две фамилије презивају.

У Чумић за време Карађорђа из Осата долазе Милићи, Николићи (друго презиме Трифуновићи) и Продановићи (Симићи). Чумићки Николићи имају сроднике Николиће у Честину, који су од њих отишли тамо. За један нараштај касније, уз своје земљаке у Чумићу настанiће се из Осата Обрадовићи и Продићи 1841. године. Осаћанских породица има у Малом Шењу - Урошевићи (досељени 1823), Прњавору - Ивановићи (досељени 1831) и Кијеву - тзв. Осаћани (Филиповићи и Радовановићи, досељени 1836. године). Међу последњима ће се из Осата у прошлом веку настанити Димитријевићи, који су дошли 1894. године у Ресник.

Данас, или век касније, с обзиром на све што се у тек завршеном рату у Босни збивало око Сребрнице и у Осату, као и на чувено страдање наших сународника у Братунцу, могућ је нови талас избеглих Осаћана у Шумадију, што ће најновија истраживања показати.

29.05.2001 Глас јавности

74. Градитељи Тополе

У Карађорђевој Србији није се само ратовало него и много градило

У Шумадији, идући од запада ка истоку, опада удео досељеника из Осата у укупном броју становника. Тако је у средишном делу Шумадије највише Осаћана у пределу Јасенице, а најмање у Гружи. Ове предеоне области Шумадије се разликују и по времену досељава Осаћана у њих. Најранији досељеници из овог прекодринског предела су у Лепеници, где их, видели смо, има од времена Велике сеобе 1690. године и аустријске окупације (1717-1739). У Јасеници су већ млађи досељеници - из доба Првог српског устанка и после њега, док су у Гружи најмлађи - насељени искључиво после Другог српског устанка, што значи у времену када је под кнезом Милошем живнуло и народно градитељство. Јер, Осаћани су превасходно у Шумадију долазили као врсни градитељи.

Боривоје М. Дробњаковић је уочио да у Јасеници Осаћани нису приметније утицали на састав становништва управо зато јер су долазили углавном појединачно, у танким млазевима, и припадају млађем слоју досељеника. По свему судећи, најранији досељеници из Осата у Јасеницу су Калановићи (друго презиме Стефановићи) у Страгарима. Они су у ово село дошли пре Првог српског устанка, јер је из историјских сведочанстава познато да су у њему учествовали. Дошао је њихов предак који је био качар и радио по Гружи. По већ избледелом породичном сећању, како је записао Дробњаковић, Калановићи мисле да су се доселили из Босне, али не знају тачно из кога места. Сачували су и памћење да су тада неки њихови сродници отишли у околину Новог Сада, а неки у околину Крушевца. За Калановићима су из Осата у Страгаре убрзо дошли и Бојићи, звани Осаћани, а после њих, четрдесетих година прошлог века, и Станковићи, који знају да су из Босне, али нису сигурни да ли потичу из Осата.

У времену Карађорђеве Србије (1804-1813), када се није само војевало, него се обнављало и на све стране градило, населио се предак данашњих Павловића у Тополи и Крћевцу. Заправо, њихова матица је Топола, одакле су, због Тополске буне (1877) и рушења Тополског града, избегли у Крћевац, где су им била имања и трла. До данас је сачувана качара коју су тада пренели из Тополе, из које су се, како кажу, сви излегли. Њихов родоначелник је Павле, звани Осаћанин, који је код Вожда зидао Тополски град и цркву, а уз благослов Вожда се оженио Марицом, удовом Вождовог млађег брата Маринка (оклеветаног и обешеног о капију Тополског града), са којом је имао сина Јована. Када је 1868. године распродавано имање Карађорђевића, земља Јована Павловића, по оцу званог Осаћанина, није дирана.

У Винчу код Тополе се насељавају два осаћанска рода - Савковићи (друго презиме Јовановићи и Росићи (друго презиме Новаковићи), чији су преци несумњиво упознали овај крај дошавши као граидтељи Вождовог града у Тополи.

За време Карађорђа у Баничину долазе преци Миловановића. Доселио се њихов родоначелник Милован из села Млечана у Осату, а са њим је из истог села дошао и његов рођак који је родоначелник Суботића. Из Осата су у исто време дошли у Баничину и још једни Миловановићи (други), који, за разлику од Миловановића (првих) и њихових сродника Суботића, славе Ђурђевдан и имају друго презиме - Ерчићи. У то време у ово село су дошли и Николићи (друго презиме Вочићи), чији се родоначелник звао Никола Ђорђевић.

Уз своје земљаке Осаћане у Баничини населили су се, пре 1840. године, Радивојевићи, а непосредно после њих, око 1840. године, дошао је и Милутин Васиљевић, из села Буковика у Осату, где и у овом веку има сроднике Васиљевиће. По Дрбоњаковићевом запису, „Милутин градио куће по Чумићу, где му се допадне, па, на молбу, добије дозволу од кнеза Милоша да насели сроднике из Осата, те их доведе - више од педесет душа. Прво се настанили у Чумићу, а после две године део их пређе овде, а тамо остану Обрадовићи и Продићи." Милутинови потомци у Баничини су Васиљевићи, Глишићи, Крнићи, Јовановићи и Павловићи. Од Крнића има огранак у суседном селу Стојачку. Јован Ердељановић је још записао да су из Осата и Савићи (Недељковићи) у Баничини, у коју је дошао њихов родоначелник Сава Недељковић.

У Баничину, у којој се део села по овим досељеницима зове Осаћански крај, из Стојачка у другој половини прошлог века долазе Антонијевићи, а у Стојачку, где су из Осата насељени око 1840. године, остају њихови рођаци Петровићи (Антонијевићи, Вујићи и Милановићи). Преци ових породица су радили као дунђери по околини, а онда су превели и своје укућане из Осата и стално се настанили у Стојачку.

Пореклом из Осата у Јасеници су још у Јунковцу Николићи, звани Осаћани (досељени око 1840), у Жабару Деспотовићи (друго презиме Андрејићи, досељени средином прошлог века), Ивановићи (чији је предак био насељен у прво у Прњавору (1831), а потом дошао овде (1870) и Костићи у Влакчи (1860). Као мајстори, који су градили куће „шиндралије" (покривене шиндром) у Клоку су дошли преци Дикића - друго презиме Јевтића (око

1840) и рођаци Сретеновићи, Секулићи и Матићи (око 1850), за којима ће осамдесетих година прошлог века доћи Тодоровићи, док ће се у засеоку Бујковцу сместити предак Недељковића (око 1840), а у засеоку Чучугама преци Петровића, Лазаревића, Гајића и Јевтића (око 1855).

Изузев Павловића у Пајсијевићу, чији је предак „градио у селу куће осаћанке и ту остао" после Првог српског устанка, сви Осаћани у Гружи су настањени претежно у другој половини прошлог века. Миловићи у Борчу, чији је родоначелник Мило Миколић, и Димитријевићи (Миливојевићи) у истом селу, чији је родоначелник Иван такође овде дошао као мајстор, настањени су средином прошлог века.

И Бошњаковићи у Гунцатима памте свог родоначелника Николу Бошњака (дошао после 1860), а Савићи, чије је друго презиме Бошњаковићи, у Коњуши свог родоначелника Ранка из Осата, који је по околини градио куће брвнаре, зване осаћанке, као и Михаиловићи у Чукојевцу што памте претка Васу Дрињанина, који је, настанивши се претходно у Липници, средином прошлог века дошао овде. Од чумићских Николића су Николићи у Честину (1895). Осаћани су и Пунићи у Кикојевцу, који су, пореклом од Сјенице, али су изумрли по мушкој линији, па их настављају потомци домазета Аксентија, који се код њих удомио дошавши из Осата.

30.05.2001 Глас јавности

75. Стижу Црнотравци

И данас људи из околине Црне Траве важе за врсне градитеље, вредне и штедљиве особе, мирне нарави. Прилике у Шумадији, а поготову када је она ослобађањем у два српска устанка постала велико градилиште, утицале су да се уместо доласка на печалбу становништво из околине Црне Траве опредељује за стално настањивање у овом привлачном делу Србије. Део становништва Црне Траве и околине, услед буна које су у овом пределу избиле захваљујући подстицају због успеха устанка у Шумадији и продору устаника ка тим крајевима, био је принуђен да се исели, јер није смео да чека одмазду Турака зато што је пристао уз Устанак. Како језгровито закључује Боривоје М. Дробњаковић, у Јасеници су узрок досељавању „тешке прилике под Турцима, тешко економско стање, а слобода и угоднији живот у Шумадији."

Највише досељених Црнотраваца је у околини Крагујевца, што је и природно, јер је Крагујевац био економско и политичко средиште Србије у првој половини XIX века. Компактније скупине досељеника су се настаниле само у три насеља - Црном Калу, Баточини и Градцу, док су по осталим насељима породице Црнотраваца углавном појединачно распршене. Између Кочине крајине и Првог српског устанка из Црне Траве у Црни Као су дошли Главашевићи, који ће се временом разгранати у велику скупину родова, који је почетком XX века бројао 35 кућа - Марковићи 13 (у оквиру којих су Милојевићи 5, Илићи 3, Марковићи 3, Милановићи 2), Станојевићи 7 (од којих Петровићи 5, Милосављевићи 2), Лазаревићи 6 (од којих Цветковићи 4, Лазаревићи 2), Николићи 4 (Николићи 3, Петровићи 1), Панићи 3 и Стрељићи 2. Као црнотравску породицу Јован Ердељановић је у Црном Калу записао и Младеновиће (2 куће), које су овде насељене после задржавања у Баточини.

У исто време се у село Баточину досељава род такозваних Паспаљара (Тасићи 6, Петровићи 1, Савићи 1, Николићи 1 и Јевтићи 1 кућа), а у варошицу Баточину Цветановићи (4 куће, од којих једна Јовановића). У току Првог устанка уз своје земљаке у Црном Калу ће се населити и породице из Рупља код Црне Траве - Миленковићи 3 куће (од којих Миловановићи 1, Миљковићи 1, Савићи 1), затим њихови сродници Милановићи (4 куће) и Ћелешевићи (друго презиме Ђорђевићи, 5 кућа), а уз своје земљаке у селу Баточини Крстићи (4 куће, од којих једна Станковића) и Ничковићи (2 куће). Касније, после Другог српског устанка, пристићи ће 1823. године из старог завичаја и Ђорићи (1).

У току Првог устанка се у Градац досељавају из Црне Траве Илићи или Васиљевићи (2 куће), који имају и друго презиме: Младеновићи, са огранцима Постоловића (1) или Апостоловића (2), који имају и друго презиме: Димитријевићи, а у Мајнић долазе Дошљаковићи (2 куће). У село Никшић се тад насељавају Јовићи (12), у оквиру којих су Станковићи и Петровићи, који долазе из села Брод у Власини, а из Власотинаца у Лапово долазе Јовановићи (9 кућа, слава Св. Илија). По примедби коју је ставио Тоша Радивојевић, од ових Јовановића је Лазар Јовановић, министар правде у Краљевини Србији. Каснији су досељеници Јовановићи (Павловићи) у Доњој Сабанти (1857) и Јовановићи у Илићеву (1871), који нису род, и Илићи у Марковцу (1861).

У сеобама и премештању становништва се често остваривала узајамно-повратна веза између два предела, кад се становништво једног предела одсели у други предео, па отуда, у истом или следећем нараштају, уследи повратак у стари завичај. Овакве сеобе, које је Јован Цвијић назвао инверсном миграционом струјом, биле су најуочљивије за становништво што је прелазило на леву обалу Саве и Дунава, па се отуда враћало на стара огњишта или у њихову близину у старом крају. Међутим, оваква, двострука, узајамно-повратна, веза постоји између више наших предела. Много је Тимочана који су долазили у Шумадију, па су се из ње у већем или мањем броју враћали, а у нешто мањем обиму такво кружење је приметно и између Надибра и Шумадије, као и Шумадије и предела између Дебра и Струге у Македонији. И данас је у свести да се околина Струге, посебно подручје Дримкола, назива „Мала Шумадија", због становништва, претежно из Поморавља, које је у XVIII веку тамо присилно одсељено, али су данас то подручје Шиптари преплавили и у њему се одавно не чује српска реч.

Двострука селидбена веза постоји и између Шумадинаца и Црнотраваца. Као што су се у знатнијем броју Црнотравци населили у неким шумадијским насељима (Црни Као, Баточина, Градац), тако су се и Шумадинци населили у самој Црној Трави. Боривоје М. Дробњаковић је открио да су „за време Турака" из Страгара под Рудником, пошто су из освете убила турског пашу, побегла три брата и населила се у Црној Трави. Почетком XX века од та три брата је било више од 120 кућа, које се налазе у малама Радовинској чуки, Вељковцима и Јовановцима у Црној Трави, названим вероватно по именима браће-родоначелника (Радовин, Вељко, Јован). Од Црне Траве, и уопште предела Власине, досељеници су, после Лепенице, најрадије остајали у Белици и Јасеници, али претежно појединачно.

Црнотравци у Белици су Пауновићи (Јанковићи) у Горњем Штипљу, а из Власотинаца су Димитријевићи, Антићи (Недељковићи) и Илићи (Јевремовићи) у Синьем Виру, као и Стаменковићи (Чавејићи) у Беочићу. Досељеника из Власине у Јасеници има у два насеља - Илићи у Баничини и Ђорђевићи у Врбици, а такође у два насеља и из

Власотинаца - Цветковићи у Башину и Аранђеловићи у Придворици. У три насеља Шумадијске Колубаре су давно дошли из предела Власине Трајковићи у Соколови (12 кућа), Јовановићи (Јеремићи, Бугарчићи, Недељковићи) у Барзиловици (14 кућа), док се Игњатовићима у Барошевцу зна време досељавања (1905) и место одакле долазе (Масуровце на Власини).

У Смедеревском Подунављу су досељеници из Власотинаца Палојци (Пауновићи, Николићи, Стаменковићи), Милошевићи и Младеновићи у Коларима и Стојановићи у Водњу, док су Милисављевићи у Малом Орашју дошли из Конопнице код Власотинаца. У варошици Баточини је породица Крстића (слава Св. Трифун), која је ту прешла из села Баточине, од тамошњих Крстића, а у Марковац су са Власине насељени Стаменковићи (из села Средор, општина Власотинци).

Материјална култура, а поготову народно градитељство, несумњиво да је обогаћена доласком становника са Власине и из Црне Траве у Шумадију.

31.05.2001 Глас јавности

76. Лесковчани у Шумадији

Под појмом Лесковца и околине подразумевамо целину која се назива Лесковачка Морава

Академик Владимир Стојанчевић, несумњиво један од најбољих савремених познавалаца и тумача српске историје XIX века, први је у својим чланцима и књигама указао на удео и значај Лесковчана у саставу становништва Шумадије. У самом Првом устанку су становништвом избеглим из околине Лесковца управљали кнез Момир Стојановић у цивилним и војвода Стреља Петровић у војним стварима. Кнез Момир и војвода Стреља су предводили своје земљаке у устанцима који су избили у лесковачком крају 1805, 1806, 1807. и 1809. године, уздрмавши турску управу дубоко у позадини, али су, услед турске премоћи, морали да избегну у ослобођени део Србије, највише у Темнић, али и у остале пределе Шумадије.

„Пред крај устанка, пре но што ће турска војска кренути у последњи поход на Србију, војвода Стреља истицао се не само као главни управитељ над лесковачком избегличком популацијом већ је важио и као један од најзапаженијих српских команданата на Јастрепцу, одакле се преко границе могло прелазити у блиску Лесковачку нахију", пише Стојанчевић, у чему се види и тежња за ослобођењем овог српског краја, што ће се остварити тек 1878. године.

Од знаменитих људи из Лесковца и околине, који су се истакли у Првом српском устанку, Стојанчевић наводи, између осталих, војводу Цветка Врановачког, Саву Дедобарца и попа Стојана-Цеку Павловића, пребега из села Мрштана, а од потомака лесковачких избеглица у Шумадији истиче познатог добротвора Николу Спасића и прослављеног војводу Степу Степановића. Анализирајући живот лесковачке емиграције у Карађорђевој Србији пред крај Првог српског устанка, Стојанчевић указује на присуство становништва пореклом од Лесковца, илуструјући то примером четрнаест родова насељених у шест села северног дела некадашње Крагујевачке нахије почетком XX века (Баточина, Лапово, Мајнић, Маршић, Никшић и Црни Као).

Идући трагом овог Стојанчевићевог навода, може се, захваљујући етнолошким изучавањима, стећи подробнија слика о броју и значају становништва из околине Лесковца у етничкој композицији Шумадије. За ову прилику, под појмом Лесковца и околине подразумевамо предеону целину која се у етнолошкој литератури назива Лесковачка Морава, укључујући ту и насеља у сливу Ветернице и Јабланице.

Изузимајући, овде, становништво предела Власине (Власотинце, Црна Трава), са подручја Лесковачке Мораве је, углавном почетком XIX века, досељено становништво у око осамдесет села у Шумадији, од чега по 15 у Лепеници и Белици, 14 у Смедеревском Подунављу, 13 у Јасеници, 11 у Темнићу, 4 у Шумадијској Колубари, 3 у Космају и по једно у Качеру и Левчу, док их у Гружи и Љубићским селима нема, а у пределу Такова их је било досељених, али се до почетка XX века ту нису одржали. Како су досељеници из Лесковачке Мораве ишли стазом вардарско-моравске селидбене струје, то су се они стицали у Поморављу и тзв. ниској Шумадији (Темнић, Белица, Лепеница, Јасеница, Смедеревско Подунавље) па је долина Груже остала по страни, а самим тим и висински предели Шумадије (Качер, Таково, Љубићска села, Левач), где их је мало или у занемарљивом броју.

Најстарији досељенички слој Лесковчана у шумадијским селима је у Лепеници. Он је, највероватније, потекао са Великом сеобом 1690. године, или, несумњиво, после ње, када је Шумадија била поприлично запустела. Том најстаријем слоју припадају у Горњој Сабанти Равништани, велики род, чији су огранци Марчићи или Стевановићи (4 куће), Радовановићи (4), Милутиновићи (3), Недељковићи (3), Николићи (3), Стевановићи други или Ћосићи (2), Лазаревићи (1) и Петровићи (1), који су у свом имену задржали спомен на село Равништа у Јабланици (постоји и претпоставка да су у ово село дошли из Равништа код Витине на Косову).

Пада у очи да је у Лепеници, за разлику од осталих предеоних целина Шумадије, главнина Лесковчана насељена пре Првог српског устанка. Тако су средином XVIII века у село Баточину дошли преци Јоцића (чији су огранци Јоцићи 10 кућа, Спасићи 4, Живановићи 2, Милосављевићи 2, Ђокићи 1, Стојановићи звани Томићи 1) и тзв. Ликарцини (чији су данашњи родови (Крстићи 6, Милосављевићи 5, Стаменковићи 3, Танасковићи 2).

Сродници Ликарцина су тзв. Ликарци у Горњој Баточини и Црном Калу. Ликарци у Горњој Баточини су Младеновићи (6 кућа), Антићи (4), Милисављевићи (1) и Милошевићи (1), а у Црном Калу Ђорђевићи (2), Николићи (2) и Петровићи (1). Да су сви Ликарци род, види се и по томе што све њихове породице дуже од два и по века славе исту славу - Ђурђиц. У ово време се у Белошевцу настањују Ужаревићи (данас Јовановићи 4, Ђорђевићи 3, Димитријевићи 1).

После Кочине крајине, када су у Београдском пашалуку били сношљивији услови но у другим српским крајевима, Лесковчани се досељавају у још два села Лепенице. Тада у Ботуње долазе Цветковићи (у оквиру којих су Станковићи 4, Арсичићи 2, Вукајловићи 1), а у Теферич Лазаревићи (2) и Петровићи (2), чије је старо презиме Николићи. Ова два рода воде порекло од истог претка, Вељка Николића (р. 1788), од чијих су синова Лазара (р. 1804) и Петра (р. 1810) они настали. Заједно са Николићима је у Теферич досељен и предак Павловића, чије је старо презиме Ђорђевићи. Њихов родоначелник је Павле Ђорђевић (р. 1796), који је имао синове Илију (р. 1820) и Пантелију (р. 1826).

У овом селидбеном таласу се неке лесковачке породице настањују уз своје земљаке у селима Баточини - Симићи, друго презиме Милошевићи (2 куће) и у Горњој Баточини - Ђорђевићи (друга презимена Ђокићи, Константиновићи, Петровићи, укупно 7 кућа). За време Првог српског устанка се у варошицу Баточину досељавају Лалићи (друго презиме Миловановићи, слава Св. Јован Златоусти, 2 куће) и Миловановићи други (слава Свети Никола, 1 кућа), затим у село Баточину Божанићи и Стојановићи, у Лапово Асурџићи (Ђорђевићи, 1) и у Маршић род Томића (1). Једино Божанићи, као и Равништани у Горњој Сабанти, од свих родова који су у овом превратном времену, бежећи од свакојаког зла и покора, доспели у Шумадију, памте место из кога су дошли - Поковце код Лебана. Код осталих је завичајни спомен пресечен, само знају да су „од Лесковца".

01.06.2001 Глас јавности

77. Нови живот у Шумадији

На сеобе су утицале унутрашње прилике у Србији

После Другог српског устанка осетно јењава досељавање Лесковчана у Лепеницу, које је сведено на усамљене случајеве. Тада у Брзан долазе Стројковци - друго презиме Арнаутовићи, који су у свом презимену сачували спомен на село Стројковац у којем су живели у старом завичају, у општини Лесковац, одакле су дошли 1825. У Јовановац се насељавају Ђорђевићи (1833), у Корман Радосављевићи (Миловановићи) 3 куће (1833), у Грошницу Диновићи (1844), у Горњу Сабанту Милутиновићи (1892), који долазе из села Доњи Коњувац у Јабланици (највероватније Коњино код Лебана), а у Доњу Сабанту пристижу Стевановићи (1893).

На овакву осеку у досељавању утицале су и унутрашње прилике у Србији.

Док су у време Карађорђа избеглице из Лесковца, као и невољници који су се са других страна сливали у ослобођену Србију, имале повластице и биле ослобођене дажбина, после Другог српског устанка се мање водило рачуна о њима. То се види на примеру Цветковића (Станковића, Арсичића, Вукајловића) у Ботуњу. Тако је у тефтеру за 1831. годину Станко (р. 1809), родоначелник Станковића, уписан као пуки сиромах и надничар у домаћинству са браћом Павлом (р. 1810) и Арсенијем (р. 1819), од кога су Арсичићи.

После Лепенице, у погледу броја насеља у којима су се настанили досељеници из лесковачког краја, долази Белица, у којој је такође петнаест села у којима су се настанили Лесковчани, с том разликом што је, по времену досељавања, у њој млађи досељенички слој.

Средином XX века приметније скупине породица лесковачког порекла у Белици су у селима Рибаре, Трнава и Ланиште. У Рибару су Миљковићи, звани Кромпировићи или Кромпираши, (18 кућа) и Матејићи други (10). У Трнави су Мекишанци (20), Николићи или Стефановићи (4) и Станковићи (3). У Ланишту, тачније у Доњој Мали или Старом Ланишту су Пешићи (15) и Станковићи (10), а у Сиоковцу Бркићи (20). У још два села су по два рода досељених Лесковчама - у Остриковцу су Станојловићи (8) и Стојадиновићи (4), а у Драгоцвету је по пет кућа Топаловића и Великића (који имају род у Бачини).

У Прањини се део села зове Лесковачка мала, у којој је девет кућа Раденковића, досељених из околине Лесковца. У Ковачевцу су Прокићи (10), у Ловцима Томићи (8), у Рибнику Пешићи, који имају још два презимена: Тасићи или Тацулићи (8), у Мијатовцу Јовановићи, звани Душобољци (4), у Црнчи Обрадовићи (4), у Буковчу Ђорђевићи (3) и у Горњем Јовцу Јовићи (2).

У Белици су и два рода досељена из Лебана. Оба су насељена у Багрдану - Басарићи или Басаревићи (2) и Властићи (10). Ових других има и у Селевцу, само што селевачки Властићи (8) не наводе Лебане, него уопштено кажу да су „од Лесковца", али и једни и други као знак заједничког порекла имају исту крсну славу (Митровдан).

Ако се зна да су преци ових породица већином или доведени од Турака као чивчије после Кочине крајине или пребегли као побуњена сиротиња у време Првог српског устанка, онда је разумљиво што је мало родова који у свом памћењу чувају име села из кога су дошли. За све њих је нови живот почет у Шумадији и одатле почињу своје родословно стабло.

Колико је становништво Шумадије недовољно проучено показују примери истраживања двојице водећих наших етнолога с почетка XX века у Смедеревском Подунављу и Јасеници. Први, Јован Ердељановић, водећи стручну екскурзију својих студената, записивао је успут, обданце, а често и у цигло неколико часова колико се у којем селу задржао, дакле без претензија за укупношћу података, а други, Боривоје М. Дробњаковић, једва да је имао на располагању дан по насељу, па су, разумљиво, нека насеља и породице у њима само овлашно додирнуте, а неке и изостављене. То показује и сравњивање њихових записа.

Тако, по Дробњаковићу, породица досељених Лесковчана у Крњеву - нема, а по Ердељановићу је у овом насељу било више од тридесет кућа досељеника из лесковачког краја, које сачињавају Мијатовићи (10 кућа), Ракићи (10) и Ранковићи или Недељковићи (10), а овој скупини Ердељановић, који је имао најпоузданији откривалачки дар, придодаје и род Пешића (8).

У Лозовику је 45 кућа досељених Лесковчана, али је од њих Дробњаковић записао 44, а Ердељановић 21. По Дробњаковићу, досељеници од Лесковца су Рњашевићи (15) и Пантићи (9), а по Ердељановићу су Бивољари (20) и Јорданци (1). Из овога се може закључити да је списак досељених лесковачких породица у овом делу Шумадије кудикамо дужи но што се стиче утисак на основу досадашњих истраживања.

Осим у Крњеву и Лозовику, у овом пределу је још већа скупина Лесковчана у Пударцима и Раљи. У Пударцима је настањен велики род Стевановића, са огранцима Радоичића, Глишића и Илића (укупно 32 куће), а у Раљи Ђорђевићи, друго презиме Миленковићи (11) и Јовановићи, друго презиме Петровићи (7).

У Селевцу су Властићи (8), који имају сроднике у Багрдану. По седам кућа досељених Лесковчана је у Лугавчини (Пауновићи) и Малој Плани (Бранковићи). У Малом Орашју је шест кућа Митровића (друга презимена Чичићи и Убавкићи). У Врбовцу су четири куће Цветановића (Тасића), као и Цветковића у Удовицама, колико и у Вучаку има Јовановића, који су огранак Илића у Придворици, старином од Лесковца.

Од тридесетак родова насељених у четрнаест насеља овог дела Шумадије, само три рода знају тачно место у околини Лесковца из кога су њихови преци дошли - Станковци, друга презимена Јовановићи, Симићи и Стевановићи (укупно 12 кућа), потичу из села Разгојне, Крстићи (7) у Петријеву из Дупљана, а Станковићи (1) у Малој Крсни из Ораовице.

02.06.2001 Глас јавности

78. Равнице су привлачније

У Горњој или Крагујевачкој Јасеници, која се као етнографско подручје најчешће назива само Јасеница, досељених Лесковчана има у тринаест насеља. Пада у очи да су они углавном насељени у равничарском делу Шумадије, у насељима доњег тока реке Јасенице, која по многоме подсећају на њихов стари завичај, Лесковачку Мораву, а то је омогућавало и њихово лакше прилагођавање у новој средини. Тако је око Првог светског рата у доњем току Јасенице, који неосетно прелази у равницу Поморавља, било 216 кућа лесковачких досељеника смештених у девет насеља, а у горњем току само седам кућа у три насеља.

Највећа лесковачка оаза у Јасеници и средишној Шумадији је у селу Трнави код Тополе, у којој је почетком XX века било 70 кућа досељеника од Лесковца, што значи да је свака шеста кућа у овом селу пореклом из лесковачког краја. У Трнави су досељени Лесковчани припадници великог рода Ранића, чији су огранци Јовановићи, Милановићи, Милосављевићи, Ивановићи, Маринковићи, Марковићи, Јанковићи и Обрадовићи или Оротићи. Ранићи имају свој огранак и у космајском селу Ропочеву, где се презивају Милановићи, а имају надимак Трнавци, по селу из кога су дошли, а чији је предак побегао из Трнаве 1825. године због Ђакове буне, у коју је био умешан.

После Трнаве, највећег села у општини Топола, следе Водице и Придворица по броју досељеника из лесковачког краја. У Водицама је било 41, а у Придворици 34 такве куће. Лесковчани у Водицама су Михајловићи или Јевтићи (13 кућа), Живковићи или Аранђеловићи (8), Стојаковићи или Кајковићи (5), Нешковићи (5), Цветановићи (5) и Стојадиновићи (5). У Придворици су потомци лесковачких досељеника Илићи (12), чије је старо презиме Бучуковићи, у оквиру којих су огранци Миловановићи и Милосављевићи, а имају и своје сроднике, одсељене одавде у Вучак, који се тамо презивају Јовановићи (слава Ђурђиц). У селу су лесковачког порекла Стевановићи или Младеновићи (9), Перићи (8), Славковићи (1), Стојановићи или Стојиљковићи (1) и Петковићи (1), а Јован Ердељановић је установио да су и Анђелковићи (2) дошли из истога краја.

Приметнија скупина Лесковчана је и у Церовцу, којима припада 20 кућа Петковића. У Смедеревској Паланци су пореклом од Лесковца Коцићи (5) и Мијовићи звани Кајганци (5), као и пет породица које су у град дошле углавном као занатлијске. У варошици Наталинцима су од Лесковца Доцићи (8), који се презивају још Живановићи и Петровићи, као и Коларевићи (друго презиме Стојановићи, 6 кућа).

У Великој Плани је лесковачког порекла род Мутавџића - друго презиме Стојковићи (5), чији је предак, по занимању мутавџија, даљим пореклом са Косова, избегао из Лесковца, где је радио, затим пребегао преко Саве, а касније, при повратку се настанио овде. По занату је у Велику Плану дошао и предак Ужараца (друга презимена Стојиловићи и Ивановићи, 3 куће), за које је Јован Ердељановић такође установио да потичу од Лесковца, као и Стојадиновићи (други, 2 куће). Истог порекла су Миленковићи (5) у Баничини, Ристићи (2) у Рабровцу, Матићи (4) у Љубичевцу, две породице занатлија у Аранђеловцу, Симићи (2) у Јунковцу и Стевановићи (1) у Колетини.

У Јасеници, као и у Смедеревском Подунављу, већина досељеника од Лесковца није задржала у памћењу село из кога су им преци дошли. У овом погледу су изузетак Славковићи, Стојановићи (Стојиљковићи) и Петковићи у Придворици, који памте да су дошли из села Радоњице код Вучја. Симићи у Јунковцу знају да су досељени из Медвеђе у Јабланици, Стевановићи у Колетини знају да су из Печењевца, а велики род Петковића (Јовановића, Михаиловића) у Церовцу да су из Тулова.

У насељима у којима су Лесковчани у приметнијем броју заступљени и данас се може у говору открити, истина ретко, али у старијих особа засведочена, језичка наслага донета и старог краја (нпр.: Откуде си ти?, Живославов унук, Илијином снаји, маје се около, он ич не разбира, они причају, ники не сме, ене га иде, са децама, мојим оцу, о Светим Аранђелу, верујем ја тебе, да ве питам, да гу дам, дај мене, ки јуне, не мож' да бидне, напујдити, ој да будне, ој д' идеш, ој д' ује то пцето, бејагоше итд.).

Описујући Темнић на самом почетку XX века, Станоје М. Мијатовић је установио да већина житеља села Велике Крушевице и Маскара говори оним говором који се чује у врањској и лесковачкој околини (Темнић, 285), што је и разумљиво ако се зна да је у то време у Великој Крушевици од 79 кућа било 49 пореклом од Врања, а у Маскару од 150 кућа је 125 пореклом од Лесковца.

Из околине Лесковца у Маскару су у то време били Пешићи звани Стојковци (18 кућа), Илијашковићи (15), Стојковићи (13), Мијаиловићи звани Воденичаревићи (12), Павловићи (10), Недељковићи (9), Крстићи (8), Тувекцићи-Стевановићи (7), Газдићи (6), Маринковићи (6), Грковићи звани Кулаковићи (4), Матејићи (4), Ивановићи (3), Марковићи (3), Нешићи (3), Бећаровићи (2), Перивуновићи (2), а у Великој Крушевици Бојничани

(9) и Душманци (7). Велики род Ужаревића (40 кућа) настањен је у Горњем Катуну (25), чији се огранак, тзв. Ужарци, налази у Варварину (15).

У Јасици потичу из лесковачког краја Цветановићи (10), Ћоћићи (4), Малезићи (3), Филиповићи (3), Тројановићи (2) и Стојиљковићи (1), а у Бошњану Терзићи (10), Џигулићи (6) и Стошићи (4). Истог порекла су и Томићи и Лазићи (по 6 кућа) у Обрежу, Петровићи (6) у Пајковцу, Ристићи (3) у Својнову и Здравковићи (1) у Карановчићу.

03.06.2001 Глас јавности

79. Између Јухора и Сувобора

У истраживању родова често има прекида у памћењу потомака

Великићи у беличком селу Драгоцвету (слава Св. Арханђео) памте да су досељени из Бачине у Темнићу, али у Темнићу нема Великића, а само једна породица слави Св. Арханђела (Јевдићи, 7 кућа), али не зна своје порекло. Са друге стране, род Великића (15) постоји у Јасици, који тврди да су старинци (слава Св. Пантелија и Св. Лука), и у Кукљину (14), који зна да је насељен из Крушевачког округа (слава Св. Стеван, зимски и летњи). Пошто никоји Великићи немају исту славу, то су или, из нама непознатих разлога, заменили славе, или, у противном, нису род.Или су са онима у Драгоцвету, ипак, пошто им је иста слава, род Јевдићи у Бачини, који су, у том случају, замели памћење о свом пореклу и одсељеним сродницима.

Да прекида у памћењу има много, сведочи и то што од свих лесковачких породица у Темнићу само неколико зна из кога села у околини Лесковца су дошли њихови преци. Тако, у Маскару Стојковићи знају да су из Комарице, Нешићи из Драшковца, а Пешићи (Стојковци) из Полјанице. Два рода у Великој Крушевици у свом породичном имену чувају називе својих села у старом завичају, тако Бојничани знају да су из Бојника, а Душманци из Душманца код Лесковца. Сви остали, 35 родова у девет села, не памте из ког су места у Лесковачкој Морави дошли у Темнић.

Присуство породица чије је порекло из Лесковачке Мораве у тзв. високој Шумадији (Качер, Таково), као и у пределима који нису на правцу кретања становништва моравско-вардарске струје (Гружа, Левач, Љубићска села, Рудничко Поморављe, Шумадијска Колубара и Космај), може се рећи да је занемарљиво. У овим пределима је укупно 12 родова који скупа имају само 37 кућа. При томе, лесковачких досељеника уопште нема у три шумадијске предеоне целине - Гружи, Љубићким селима и Рудничком Поморављу - које су биле на правцима других, веома јаких миграционих струја, као што су косовска и динарска, чије се стицање и укрштање вековима одигравало управо овде, у долини Западне Мораве, што је, даље, како су ове струје плавиле Шумадију, утицало да се на исток и север помери насељавање досељеника из Лесковца и околине.

У два предела, која су омеђена планинским масивима као природним бранама - Левач планинама Котлеником и Јухором, а Качер Рудничком планином и Сувобором - што их је чинило теже приступачним и заштићеним, присуство досељеника из Лесковачке Мораве је више него симболично, јер је у њима насељена само по једна породица из лесковачког краја. Тако је, чудним путевима селидбе и бежаније, у Качер доспела породица Милетића (12 кућа у селу Рељинцима), а у Левач породица Курандића (2 куће у Сибници). У пределу Такова, који се плећима Сувобора и висовима Рудника наслања на Качер, из околине Лесковца је, како је установио Миленко С. Филиповић, све до XX века такође насељена само једна породица (1 кућа), а до средине XX века, и то у Горњи Милановац као привредно средиште, још три породице (укупно 3 куће).

У пределу Космаја, у села на падини која су окренута Смедеревском Подунављу и Јасеници, досељеника из лесковачког краја има у Ђуринцима - Ђурићи (10 кућа), чији су преци овде дошли као кочетари, у граду Младеновцу једна кућа занатлија и у Ропочеву две куће Милановића званих Трнаваца, по селу Трнави код Тополе, где су њихови сродници Ранићи, досељеници од Лесковца.

У Шумадијској Колубари досељених Лесковчана има у Барајеву (3 куће Ђокића), у Јунковцу (1 кућа Цветковића или Петровића), у Барзиловици (1 кућа Марковића) и граду Лазаревцу (1 кућа).

Од свих лесковачких породица у Левчу, Качеру, Такову, Космају и Шумадијској Колубари, једино Марковићи у Барзиловици памте село из кога су дошли - Црквицу код Бојника.

Губљењу из памћења места порекла узроковано је, свакако, вишеструким померањем предака из Лесковачке Мораве преко успутних етапних станица до места садашњег пребивања. У Првом српском устанку је избегло лесковачко становништво било окупљено око логора на Делиграду, затим у Крушевачкој нахији, па у Темнићу, са средиштем у Јасици, а онда, услед опасности од турске најезде, помештено у Белицу и то је, наравно, утицало и на губљење завичајне нити у родословном памћењу. Зато се може рећи да је број породица из Лесковачке Мораве у Шумадији већи, јер смо овде разматрали само оне породице које поуздано знају да потичу од Лесковца.

Сеобе су историјска судбина Срба. Њихово преимућство и удес. Преимућство - јер су увек, упркос свему, имали снаге да изнова отпочну живот и да се тако очувају, а удес - јер је при свакој сеоби, а њих је било небројено много, понешто губљено, део драгоценог наслеђа нестајао, важне споне прекидане, љубави насилно гушене, пријатељи се занавек растајали. На путу се немало и гладовало, до првог рода ћутке умирало, у првој зими се смрзавало. Бежало се у беспуће, журно се заметао траг пред потерама, а поузданог пребивалишта ни у пољу, где

су Турци, ни у гори, где су вуци. Сав иметак у завежљају, сва нада у своје празне руке. Бог далеко, а смрт свуда около.

Такав је био цео XVII век, најзлокобније столеће наше историје, са Великом сеобом као завршним чином. И у следећем веку, на чијем смо почетку, у средини и на крају претурили велике ратове преко наших глава, понављају се сеобе. После једне од њих, по замашности назване Друга велика сеоба, почиње поново да се народом пуни Шумадија, поприлично запустела.

Између две велике сеобе (1690. и 1736. године) у њу пристижу и успут, делећи се, размештају многе породице. Ово размештање се најсликовитије огледа у насељавању једне од породица - чији су припадници род најрођенији, пошао са истог, неподељеног огњишта - какви су данашњи Јокићи и њихови сродници.

Род Јокића и њима сродни родови у Шумадији записани су у истраживањима Боривоја М. Дробњаковића. Овај аутор је написао монографске радове о Јасеници (1923), где су Јокићи, о Смедеревском Подунављу и Јасеници (1925) и Космају (1930), где су сродници Јокића.

Истражујући њихово порекло, код Јокића је записао: „Пошла браћа Станко, Видоје и Рескија од Сјенице. Станко остао овде, други брат отишао у Ковачевац, трећи у Кораћицу. Има их у Срему."

А у космајском селу Кораћици, у којем се памти да су најстарији досељеници дошли од Сјенице и Пештери, записао је сачувано предање да је њихов родоначелник (кога су Јокићи запамтили као Видоја) пошао са браћом, споразумевши се у поласку „да свако остане онде, где му певац запева. Једноме је певац запевао у Трешњевици (Јасеница), другоме у Липовцу (Јасеница), трећем у Тополи (Јасеница), четвртом у Ковачевцу, а петом у Кораћици."

Од петорице браће, досељене у првој половини XVIII века, потомци тројице браће и данас постоје у селима Топола (и Крњевац), Ковачевац и Кораћица, дакле насељима где се који брат населио, док у Трешњевици и Липовцу потомака преостала два брата данас нема, па се тако не знају ни имена те браће, нити куда су се касније дели њихови потомци. У народном памћењу, као и писаним сведочанствима, током целог XIX века о њима не постоји никакав траг. Могуће је да их има у Срему, куда се иначе бежало, могуће је да су се утрли у бунама и болештинама, могуће је да су се свели на женску линију и тако стопили с неким другим родом. А могуће је и да постоје, ту, у близини, али су, у историјским ломовима, изгубили везу са сродницима и памћење о заједничком пореклу.